

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YEREL KAPSAYICI POLİTİKA VE UYGULAMALARIN SURİYE KÖKENLİ
GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Papatya BOSTANCI

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

KASIM 2022

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YEREL KAPSAYICI POLİTİKA VE UYGULAMALARIN SURİYE KÖKENLİ
GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Papatya BOSTANCI

(502171835)

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülden ERKUT

KASIM 2022

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502171835 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Papatya BOSTANCI, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “YEREL KAPSAYICI POLİTİKA VE UYGULAMALARIN SURİYE KÖKENLİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Gülden ERKUT

.....

İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Başak DEMİREŞ ÖZKUL

.....

İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erhan KURTARIR

.....

Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 5 Ekim 2022

Savunma Tarihi : 25 Ekim 2022

*Çocukluğundan
incinenlere...*

ÖNSÖZ

Bu tezin ilham kaynağı çocukluk ve gençlik dönemimin, yani çok yakın geçmişin, izlerini birlikte yük edindiğimiz kentim Antakya’dır. Geçmişin en kötü yanı da bazı şeylerin çocuk olmaktan kaynaklı tam da o an, “çocuk olduğumuz an” farkında olmadığımız; ama aklın, zihnin yerine oturduğu, fikrin kemale erdiği yani “büyüdüğümüz” ya da hatırladığımız o anda ortaya çıkmasıdır. Ve ardından “keşke ben bunun taa o zamanlar farkında olsaydım” gelir. Geçmişle kurulan bu ilişki, bazı şeylerin hatırlanmasında, beklenmedik bir anda yüzünüzde hafif bir tebessüm şeklinde belirirken bazense hiç olmadık yerden ve hiç olmadık bir zamanda incitebilir.

Yine o geçmiş günlerden birinde Antakya’da evimizin o muhteşem asma altı bahçesinde otururken halam arar ve ablama kahve hazırlamasını, Suriye’den akrabalarımızın geleceğini söyler. Gelirler... Aynı dilde konuşup aynı şakalara güldüğümüz ve çok eğlendiğimiz o anı tebessümle hatırlarım. Aradan sadece birkaç yıl geçer ve bir gün yine evimizin o muhteşem asma altı bahçesinde otururken uçak sesleri...

Antakya tarihsel ve kültürel bağları, sosyo-ekonomik ve demografik yapısı bağlamında Suriye’den ayrı ele alınamayacak nitelikte özgünlükleri olan bir kent. Çocukluğumdan beri ailemin ticari uğraşları, yakın akrabalık ilişkileri, mesafe olarak çok yakın olması ve bu coğrafi yakınlığın gününbirlik seyahat imkânı sunması gibi sebeplerle Suriye benim için sınırları belirgin, ayrı bir devlet olgusu taşımamıştır. Suriye’de gelişen her türlü olay sıkı akrabalık ilişkileri, ortak dil ve kültür gibi nedenlerle Antakya’da ilgi ile takip edilir. Bu yakınlık ve iç içe geçmişlik nedeniyle sınır kavramı, öğrenim amacıyla İstanbul’a gelene kadar, bende herhangi bir şey ifade etmemiştir. Antakya’da çocukluğumun “olağan misafirleri” olan sınırın öbür tarafındaki insanların sonrasında “sığınmacı”, “misafir”, “yabancı”, “kaçak”, “göçmen” olarak adlandırılmaları ve büyük şehirlerin zorlu yaşam koşullarında var olma mücadeleleri benim bu konuya ilgi duymamı sağlamıştır.

Öncelikli olarak tez çalışmamda; planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda bana cesaret veren, ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı şekillendiren, fikirlerini/önerilerini alabildiğim, daima yanımda olan sevgili danışmanım Gülden ERKUT’a tüm samimiyetimle teşekkür ederim. Tez çalışmamın başlangıç evresinden itibaren bana içtenlikle yardım eden ve değerli görüşleri ile tezimin gelişmesine katkı sunan Erhan KURTARIR’a, jüri süresi boyunca tezimin gelişmesine katkı sunarak önerilerinden çok yararlandığım Başak DEMİREŞ ÖZKUL’a çok teşekkür ederim.

Hayatımdaki varlığı ile umut olan, sevgi olan, çalışmanın birçok aşamasında yanımda olduğunu hissettiğim ve her konuda desteğini sunan, bana güç veren çok kıymetli arkadaşım Mey HİLAL’e, lisans dönemimin bana kazandırdığı, her biri benim için çok

değerli olan sevgili arkadaşlarım Elif Sinem İNAN ve Ramazan ORUÇ’a tez çalışmamın son anına kadar yardım ve desteklerini esirgemedikleri için çok teşekkür ederim. Tez süreci boyunca bütün heyecanıma ve stresime ortak olan, hayatımı oldukça kolaylaştıran ve gülen yüzünü hiçbir zaman benden esirgemeyen eski ev arkadaşım ve sevgili yeğenim Ecem DALİOĞLU’na, bütün bu süreçte desteklerini her zaman yanımda hissettiğim çok değerli kardeşlerim Soner Yunus BOSTANCI, Gülgün BOSTANCI ve yeğenim Yağmur DALİOĞLU’na çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca desteklerini hep yanımda hissettiğim sevgili kalabalık aileme, özellikle, bütün çocuklarına yaptıklarıyla ve söyledikleriyle iyi birer insan olmayı ve emek vermenin kıymetini öğreten annem Zehra BOSTANCI’ya çok teşekkür ederim.

Tez gereği olsun ya da olmasın, hayatıma temas eden, birlikte çok güzel anlar paylaştığımız, umudu her zaman kalplerine yük etmiş ve her paylaşımımızda bana pek çok şey öğreten, her biri benim için çok değerli olan Suriyeli mülteci kadınlara çok teşekkür ederim.

Son olarak, tezin saha araştırması kapsamında görüştüğüm, bana zaman ayıran ve tezimin oluşmasında katkısı bulunan başta Zeytinburnu Belediyesi olmak üzere tüm katılımcılara ilgilerinden dolayı teşekkür ederim.

Kasım, 2022

Papatya BOSTANCI
(Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xiii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.2 Çalışmanın Önemi ve Amacı	3
1.3 Kapsam	6
1.4 Yöntem	8
2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI.....	11
2.1 Göç, Göçmen, Yabancı Kavramları ve Kullanımları	12
2.2 Uluslararası Göçle İlgili Kuramsal Çerçeve.....	15
2.2.1 İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	18
2.2.2 Göç Sistemleri Kuramı	19
2.2.3 Kurumsal Kuram.....	20
2.2.5 Ulusaşırı Kuram ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar.....	21
2.3 Bölüm Sonucu	23
3. TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI GÖÇ YÖNETİMİ VE TARİHÇESİ.....	25
3.1 Türkiye’de Uluslararası Göçün Tarihi.....	25
3.1.1 Erken Cumhuriyet dönemi (1923-1950) göç hareketleri.....	26
3.1.2 İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem (1950-1980).....	27
3.1.3 1980 sonrası dönem: Türkiye’ye yönelik göç hareketleri	28
3.2 Türkiye’de Uluslararası Göç İlişkin Yasal ve Yönetmelik Düzenlemeler.....	30
3.2.1 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	30
3.2.2 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	31
3.2.3 1951 tarihli Cenevre Anlaşması ve 1967 tarihli Ek Protokolü	32
3.3 Suriyelilere Yönelik Uluslararası Politikalar	33
3.4 Uluslararası Göç İlişkin Ulusal Düzenlemeler ve Suriyeliler	36
3.4.1 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK).....	38
3.4.2 Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY).....	39
3.4.3 Göçmen ve mültecilerle ilgili yerel yasal ve idari düzenlemeler.....	42
3.5 Türkiye’de Suriyeliler	44
3.6 Türkiye’de Göç Yönetiminin Aktörleri.....	47
3.7 Bölüm Sonucu	54
4. ULUSLARARASI GÖÇE YÖNELİK KAPSAYICI POLİTİKALARIN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI YAKLAŞIMI.....	55
4.1 Sosyal Dışlanma Olgusu ve Tarihsel Gelişimi.....	56
4.1.2 Sosyal dışlanmanın boyutları.....	61

4.1.3 Sosyal dışlanmanın gösterge ve ölçülmesi	62
4.2 Sosyal Dışlanma ile Mücadele Biçimi Olarak Sosyal İçerme Kavramı	63
4.2.1 Sosyal içerme kavramı ve tarihsel gelişimi	64
4.2.2 Sosyal içermenin ilgi alanları ve sosyal göstergeleri	70
4.3 Entegrasyon Yaklaşımları ve Modelleri	71
4.3.1 Sosyal uyum, toplumsal bütünleşme ve yerel entegrasyon kavramları	74
4.3.2 Sosyal uyum göstergeleri	76
4.3.3 Sosyal uyumu Suriyeliler üzerinden düşünmek	80
4.4 Bölüm Sonucu	82
5. AVRUPA'DA YEREL ENTEGRASYON UYGULAMALARI VE ÖRNEKLERİ.....	85
5.1 Göç ve Uyum Politikaları: Almanya	85
5.1.1 Almanya'daki mültecilerin kabulü ve dağıtımı	87
5.1.2 Almanya'da yerel düzeyde entegrasyon	88
5.1.3 Almanya'da seçilen eyalet ve belediyelerin entegrasyon politikaları örnekleri	90
5.2 Göç ve Uyum Politikaları: İsveç	101
5.2.2 İsveç'te göç politikalarında uygulanan çok seviyeli prensip	106
5.2.3 İsveç'te seçilen alt idarelerde entegrasyon politikaları örnekleri	111
6. KAPSAYICI POLİTİKALAR VE SOSYAL UYUM: ZEYTİNBURNU'NDA GÖÇÜN YEREL ETKİLERİ VE SÜREÇ ANALİZİ.....	117
6.1 Zeytinburnu'nun Çevre İlişkileri ve Gelişimi	117
6.2 Zeytinburnu'nda Göç ve Çeşitlilik Ekseninde Sosyo-ekonomik ve Mekânsal Yapı	119
6.3 Araştırma Tasarımı ve Süreci	127
6.3.1 Örneklem seçimi	129
6.3.2 Veri toplama yöntemi ve çerçevesi	133
6.4 Veri Toplamadaki Sınırlılıklar	134
6.5 Verilerin Analizi	135
6.6 Yerelde Çalışma Yürüten Aktörlerin Göçmen ve Mülteci Kapsayıcılığı.....	136
6.6.1 Kalıcılık/geçicilik zemininde kurumların gözünden Suriyeliler	136
6.6.2 Yerel aktörlerin hizmet sağlama araçları ve mültecilerin dahil edildiği hizmetler	140
6.6.3 İş birlikleri	149
6.6.4 Yerel aktörlerin sosyal uyum anlayışları	151
6.6.5 Karşılaşılan sorunlar	154
6.7 Zeytinburnu'nda Yaşayan Suriyelilerin Sosyal Uyumları.....	156
6.7.1 Mültecilerin genel nitelikleri ve sosyo-demografik bilgiler	156
6.7.2 Suriyelilerin göç süreci	157
6.7.3 Yerelde hizmetlere erişim, dahil edilme ve yerel aktörlerle kurulan sosyal bağlantılar	160
6.7.4 Suriyelilerin sosyal uyumları	169
6.7.5 Mültecilerin sosyal uyum algısı ve uyum önünde gördükleri engeller....	193
6.7.6 Belirsizlik ve korku zemininde müstakbel gelecek tahayyülü.....	197
7. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	201
KAYNAKLAR.....	217
EKLER.....	227

ÖZGEÇMİŞ.....	231
----------------------	------------

KISALTMALAR

BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
IOM	: International Organization for Migration
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
AB	: Avrupa Birliği
BAMF	: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge
NRW	: North Rhine-Westphalia
ESDN	: European Sustainable Development Network
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
AKDEM	: Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü.
MBB	: Marmara Belediyeler Birliği
TSER	: European Union's Targeted Socio-Economic Research
MIPEX	: Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi
ESDN	: Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Ağı
HWC	: Hamburg Welcome Center
EMN	: European Migration Network

OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
SFP	: Batı İsveç Yapısal Fon Ortaklığı
KİH	: Kamu İstihdam Hizmetleri
INAR	: Entegrasyon ve İş Piyasası Birimi
TBB	: Türkiye Belediyeler Birliği
SKL	: İsveç Yerel Yönetimler Birliği
ÇBB	: Çukurova Belediyeler Birliği
RESLOG	: Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi
İSMEK	: İBB Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Göçün mikro, orta ve makro düzeyde analizi	18
Çizelge 2.2 : Faist'in üçlü uluslaşır toplumsal alan ayrımı	23
Çizelge 4.1 : Avrupa Birliği sosyal içirme stratejisinin gelişim süreci	67
Çizelge 4.2 : Sosyal içermenin birincil ve ikincil göstergeleri	70
Çizelge 4.3 : Entegrasyon göstergeleri ve ölçümü	79
Çizelge 5.1: 2030 Kuzey Ren-Vestfalya sürdürülebilirlik stratejisi eylem alanları. .	90
Çizelge 5. 2: Berlin 2018 Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept, eylem alanları.	99
Çizelge 5.3: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İsveç'e göçmen akışının ve entegrasyonunun evrimi	102
Çizelge 6.1 : Kurum çalışanlarına ilişkin veriler.	130
Çizelge 6.2 : Suriyeli katılımcıların genel özellikleri.	131

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Araştırma süreci ve ilerleme planı.....	10
Şekil 2.1: Yabancılık etrafında göç türleri ve kavramsal ilişki.	15
Şekil 2.2: Göç teorilerinin sınıflandırılması	17
Şekil 2.3: Suriyeliler özelinde teorik çerçeve.	24
Şekil 3.1: Yabancılar yönelik Türkiye’deki yasal düzenlemeler.	37
Şekil 3.2: Yıllara göre Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacı sayısı	45
Şekil 3.3: Türkiye’de en fazla sayıda Suriyeli sığınmacının bulunduğu ilk 10 il	45
Şekil 3.4: Türkiye’de göç yönetiminde etkili olan aktörler.	47
Şekil 3.5: Göç İdaresi Başkanlığı Teşkilat Şeması	48
Şekil 4.1: Sosyal dışlanmanın üç boyutu.	62
Şekil 4.2: Entegrasyon süreçlerini anlamak için kavramsal bir çerçeve	78
Şekil 4.3: Suriyeliler, yasal haklar ve sınırlılıklar.	81
Şekil 5.1: Almanya sığınma prosedürü	87
Şekil 5.2: Almanya’nın idari ve bölgesel yapı şeması.	89
Şekil 5.3: HWC’nin yapısı.....	95
Şekil 6.1: Zeytinburnu ilçesi mahalle sınırları.....	117
Şekil 6.2: 1960-2000 arası Zeytinburnu nüfusu.	119
Şekil 6.3: Zeytinburnu ilçesinde bulunan yabancı nüfusun kendi içinde dağılımı..	122
Şekil 6.4: Zeytinburnu 2007-2021 arası nüfusu.	122
Şekil 6.5: 2021 yılı Zeytinburnu ilçesi mahalle nüfusu.	123
Şekil 6.6: Zeytinburnu mahalleleri nüfus yoğunluğu.	123
Şekil 6.7: Zeytinburnu ilçesi mevcut durum bölgelemesi.	126
Şekil 6.8: Kavramsal harita.....	128
Şekil 6.9: Görüşme yapılan kurum/kişilerin mahallelere dağılımı.	133
Şekil 6.10: Zeytinburnu Belediyesi göçmen ve mültecileri kapsayan hizmetler....	143
Şekil 6.11: Zeytinburnu Belediyesi hizmet sağlama araçları.	144
Şekil 6.12: İBB’de göçmen ve mültecileri kapsayan hizmetler ve hizmet sağlama araçları.....	147
Şekil 6.13: STK’larda göçmen ve mültecileri kapsayan hizmetler ve hizmet sağlama araçları.....	148
Şekil 6.14: Katılımcılar ve hizmet aldıkları kurumlar.	161
Şekil 6.15: Katılımcıların yerel aktörlerden hizmet alma durumu.	161
Şekil 6.16: Mültecilerin yararlandıkları hizmetler.....	164
Şekil 6.17: Yerel aktörler ve sağladıkları hizmetler.	165
Şekil 6.18: Katılımcıların taşınma sayısı.	191
Şekil 6.19: En çok taşınılan mahalleler.	191
Şekil 7.1: Zeytinburnu ilçesinde Suriyelilerin uyum durumu.	211
Şekil 7.2: Temel uyum alanlarındaki engeller.	213

YEREL KAPSAYICI POLİTİKA VE UYGULAMALARIN SURİYE KÖKENLİ GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ

ÖZET

Göç, dünya üzerinde ilk yaşam örneklerinin ortaya çıktığı döneme kadar götürülerek, canlılarla ilgili bir amaç ya da zorunluluk dâhilinde özel veya genel bir hareketliliği ifade eden geniş bir çerçevede ele alınabilir. Bazı canlı türlerinin göçü insanlık tarihinden çok daha eskilere götürebilir ancak göç sürecinde şekillenen farklı dinamikler ve bu dinamiklerin ortaya çıkardığı sonuçlar spesifik olarak sadece insan hareketliliğinde çok yönlü olarak ortaya çıkmakta ve bugün için küreselleşmenin de etkisiyle bu sonuçlar, dünya genelinde göçü farklı bir boyuta taşımaktadır. Kent-site devletlerinden bugünün modern ulus-devletlerine varan süreçte göç ve göçmenlik olgusu da farklı form ve biçimler alarak hep var olagelmiş ve belirli tarihsel dönemlerde ciddi kırılmaların yaşanmasına sebep olmuştur.

Sadece yaşanılan yerin değişmesi olarak ele alınmaması gereken ve sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel değişim gibi birçok boyutu içinde barındıran göç olgusu; özellikle ulus-devlet sonrası şekillenen ve gittikçe sertleşen katı sınır politikalarıyla beraber, soyut bir kavram olan “sınır”; baskı, şiddet, savaş veya diğer kaygılarla yaşadıkları yerleri terk eden insanların hayatlarını doğrudan etkilemeye başlamıştır. Bu durum uyrukluğunun bulunmadığı diğer bir ülkeye geçen “göçmen” için hukuken ve gündelik hayat pratiği açısından yeni bir süreci başlatmakla beraber, göç alan toplumu ve göç alan ülkenin kurumsal kapasitesini farklı şekillerde etkileyebilmektedir.

2011 yılında Suriye’de patlak veren olaylar ve iç karışıklıklarla birlikte başlayan savaş, dünyanın son yıllardaki en büyük insani krizlerinden birinin yaşanmasına sebep olmuş ve burada yaşayan milyonlarca kişi evlerini, ülkelerini terk etmek zorunda kalarak başka ülkelere göç etmiştir. Türkiye de Suriye kaynaklı göç ile bulunduğu coğrafi konum ve izlediği açık kapı politikası gereği son yıllarda dünya üzerinde en fazla göçmen ve mülteci barındıran ülke haline gelmiştir. Uluslararası, zorunlu ve kitlesel özelliklere sahip bu göçle birlikte Türkiye’de göç politikası yeniden şekillenmiş, göç yönetim sürecine farklı aktörler dahil olmuştur. Suriye kaynaklı göçle gelen kişiler için 2013 yılına kadar uluslararası hukuki düzlemde herhangi bir karşılığı olmayan ve geçiciliği barındıran “misafir” tanımlaması kullanılmıştır. Ancak Suriye’deki savaşın ve çatışmaların uzun sürmesi sonucu nüfusun daha da artması ve ihtiyaçların çeşitlenmesi ile göç yönetiminde yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte alınan önlemlerle birlikte çeşitli yasal ve idari düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de yasal ve idari düzenlemelerden dolayı Suriyeliler “mülteci” olarak tanımlanmamış resmi söylemde geçici koruma statüsü altındaki yabancılar olarak tarif edilmiştir. Ancak

Suriyeliler her ne kadar resmî söylemde bu şekilde ifade ediliyorsa da bu çalışmada mülteci olarak ifade edilecektir.

Türkiye’de göçle ilgili politikaların üretilmesinde ve süreçlerin yönetiminde birincil sorumlu yapı merkezi yönetim olsa da deneyimlenen 11 sene içerisinde, yerel düzeyde farklı aktörlerin sürece dahil olduğu görülmektedir. Kentlerde merkezi yönetim dışında faaliyet gösteren aktörlere bakıldığında; uluslararası organizasyonlar, yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, belediyeler, dayanışma ağları, öz-örgütlenmeler, muhtarlıklar, üniversiteler ve daha birçok yapı görülmektedir. Türkiye’de mültecilerin büyük çoğunluğunun kentsel mekanlarda kent mültecileri olarak yaşadığı ve kentsel hayata dahil olmaya çalıştıkları göz önünde tutulduğunda, yerelde göç alanında çalışma yürüten aktörlerin varlığı hayati derecede önemli olabilmektedir.

Kentin yeni aktörleri haline gelen, yabancı göçmen olarak Türkiye’ye giriş yapan Suriyeliler zorlu koşullar altında yaşamını sürdürürken çeşitli nedenlerden dolayı kentsel hak ve hizmetlere erişimde sıkıntılar yaşamaktadır. Yoksulluğun yanı sıra, işgücü piyasası, eğitim, sağlık, kentsel hizmetler, katılım ve sosyal ilişkiler gibi alanlarda sosyal dışlanmaya, ötekileştirme ve ayrımcılığa maruz kalan mültecilerin sosyal uyum ve toplumsal bütünleşmesinin sağlanması oldukça zor olmaktadır. Dolayısı ile yerelde göçmen ve mültecilerle birebir temas halinde olan, göç alanında çalışma yürüten aktörlerin kapsayıcı politika ve uygulamaları, mültecilerin sosyal uyumu ile oldukça ilişkili olmaktadır.

Suriye göçünün on yılı aşkın bir süreyi tamamlaması mevcuttaki insani yardım politikalarının sosyal uyum politikalarına dönüşmesini bir bakıma zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda; barınma, sağlık, eğitim, istihdam, koruma gibi konularla birlikte sosyal uyum ve birlikte yaşam tartışmaları gündeme taşınmıştır. Bu çalışma kapsamında kentte ve toplumda sosyal dışlanma riskini en çok barındıran gruplardan biri olan zorunlu göçle İstanbul’a gelen Suriyelilerin yerel düzeyde sosyal içerilmesinin nasıl gerçekleştirildiği ele alınmış ve yerelde göç alanında çalışma yürüten kurum ve kuruluşların sosyal içerme politikaları ve uygulamaları ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda on yılı aşkın bir süredir kent mültecileri olarak kent hayatına dahil olan Suriyelilerin sosyal uyumları yerelde yürütülen sosyal içerme çalışmalarıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında yerel aktörlerin Suriye kökenli göçmenlerin sosyal olarak içerilmeleri ve sosyal uyumuna yönelik yaklaşımları, algıları, politikaları ve uygulamaları incelenmiş ve *kapsayıcılık* kavramı etrafında değerlendirilmiştir. Yerelde üretilen kapsayıcı politika ve uygulamaların sosyal uyumla ilişkisi ve Suriye kökenli göçmenler üzerindeki etkisinin incelenmesine zemin oluşturmak amacıyla sosyal içerme, sosyal dışlanma ve sosyal uyum kavramları ele alınmış, göç ve mültecilik ile ilgili yerel, ulusal ve uluslararası çerçevenin sunulması hedeflenmiştir. Ayrıca yerelde mülteci ve göçmenlerin kapsayıcılığı ve sosyal uyumu konusunda etkili olduğu genel kabul gören dünya örnekleri kapsamında; İsveç’ten Göteborg, Solna, Malmö şehirleri ve Almanya’dan Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin Köln şehri ile Berlin ve Hamburg örnekleri de incelenerek Suriye kökenli göçmenlerin görece yoğun yaşadığı Avrupa ülkelerinin yerel düzeyde politika ve uygulamaları incelenmiştir.

Araştırma sahası olarak geçmişten şimdiye kadar uluslararası göçmenlerin yoğun bir şekilde yaşam alanı olarak tercih ettiği ve İstanbul’da en fazla Suriyelilerin yaşadığı ilçelerden biri olan Zeytinburnu seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini Zeytinburnu ilçesinde yerel düzeyde göç yönetimine dahil olan aktörler ve Zeytinburnu ilçesinde yaşayan Suriyeliler olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Zeytinburnu ilçesinde göç alanında çalışma yürüten aktörlerle ilgili ön araştırma yapıldıktan sonra sahada birçok farklı aktörün de sürece dahil olduğu keşfedilmiştir. Zeytinburnu’nda faaliyet yürüten 3 sivil toplum kuruluşu, 2 uluslararası kuruluş, 4 mahalle muhtarlığı, İBB ve Zeytinburnu Belediyesi olmak üzere 11 kurumdan 13 temsilci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda yerelde çalışan kurumların mültecilerin sosyal uyumunun sağlanmasına yönelik politika ve uygulamaları mevcut kapsayıcı araçları, çalışmaları ve algıları odağında analiz edilmiştir. Saha çalışmasının ikinci aşaması ise nitel araştırma kapsamında keşfe açık olarak tasarlanmıştır. Burada sosyal uyum ve sosyal içerme göstergelerinin doğrulanmasından ziyade, ilçe sınırları dahilinde yaşayan Suriyelilerin araştırmaya kapı aralayan yaşam öykülerinden yola çıkılmıştır. Suriyelilerin yaşam öykülerini anlatırken kendi sosyal uyumlarına dair sundukları açıklamaların tamamlayıcı mülakatlar yoluyla daha fazla irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu minvalde kartopu yöntemi kullanılarak Zeytinburnu ilçesi sınırları dahilinde en az 5 yıl süre zarfında yaşamış, 19 kadın 6 erkek olmak üzere toplamda 25 Suriyeli ile görüşülmüştür.

Gerçekleştirilen görüşmeler ışığında çalışma; “Yerelde Çalışma Yürüten Aktörlerin Göçmen ve Mülteci Kapsayıcılığı” ve “Suriyelilerin Sosyal Uyumları” başlıkları altında kapsayıcılık ve sosyal uyum ana temaları ile analiz edilmiştir. “Yerelde çalışma yürüten aktörlerin göçmen ve mülteci kapsayıcılığı” 5, “Suriyelilerin sosyal uyumları” 6 alt kategoriye ayrılarak başlıklar altında tartışılacak konuların çerçevesi çizilmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda Zeytinburnu ilçesinde göç alanında çalışma yürüten yerel aktörlerden belediyenin ön planda olduğu görülmekte, kamu kurumlarının taşra teşkilatları ve bazı sivil toplum kuruluşlarının sahada etkili olduğu ve Suriyelileri kapsayan çalışmalar yürüttükleri anlaşılmaktadır. Uluslararası kuruluşlar ise yerel aktörlerin çalışmalarının gerçekleştirilmesi hususunda kaynak sağlamak açısından önemli olmaktadır. Özellikle sosyal uyum alanındaki faaliyetlerin proje bazlı ilerletilmesi ve uzun erimli olmaması yerelde göç çalışmalarında sürdürülebilirlik sorununun varlığına dikkat çekmektedir. Suriyelilerin kentsel hizmetlere erişimde en çok barınma, eğitim ve istihdam alanında sorun yaşandığı ve en fazla bu alanlarda dışlanmaya maruz kaldıkları görülmektedir. Suriyeli kadınların Türkçe dil becerilerinin Suriyeli erkeklere göre çok daha az olduğu fakat kadınların kentteki hizmetlere erişim ve hizmetlerden yararlanma konusunda daha etkin olduğu görülmektedir. Görece daha genç ve eğitim seviyeleri daha yüksek olan Suriye kökenli göçmenlerin kentsel hizmetlerden yararlanma konusunda daha aktif olduğu görülmekle birlikte bu durum ihtiyaç durumuna bağlı olarak artabilmektedir. Sosyal uyumun sağlanmasındaki en büyük engellerin ise dil bilmeme, yerel halk tarafından maruz kalınan ayrımcılık/dışlanma ve mevcut geçicilik algısı olduğu anlaşılmaktadır.

**THE EFFECT OF LOCAL INCLUSIVE POLICIES AND PRACTICES
ON THE SOCIAL COHESION OF SYRIA ORIGIN IMMIGRANTS:
THE CASE OF ZEYTINBURNU**

SUMMARY

Migration, which dates back to the period when the first examples of life appeared on earth, could be reviewed in a broad framework that expresses a special or general mobility of living creatures to pursue a target or following compulsoriness's. The migration of some living creatures is considered to be distinctly older than the history of humanity itself. However, the different dynamics which have been shaped in the migration process and the results of these dynamics manifest themselves in multifaceted manner specifically and solely in human mobility. These results accordingly carry migration to a different dimension throughout the world presently with the effect of globalization. During the period of which city-states countries developed to today's modern nation-states countries, the phenomenon of migration never ceased to exist by transitioning into different forms and shapes and has led to critical milestones in certain historical periods.

The phenomenon of migration, which ought not be considered as a change in the place of residence solely, includes many dimensions such as socio-economic and socio-cultural changes. It has started to directly impact the lives of people who had left their homeland due to the abstract concept of "border" oppression, violence, war and other concerns especially with the strict border policies which have gotten a progressively tougher manner with the reshape of the nation-state. While this situation initiates a new process in terms of legal and daily life practice for the "migrants" who have moved to another country of which they do not have its nationality, it also affects the institutional capacity of the receiving society and country in various ways.

The war in Syria, which started in 2011, as of a result of internal conflicts, is considered to be one of the biggest humanitarian crises in the globe in recent years causing millions of people to leave their homes and countries and migrate. As a result of this migration which originated from Syria, Turkey became a host country to the highest number of immigrants and refugees in the world in the last few years due to its geographical location and the open-door policy the country had adopted. Turkey's migration policy has been reshaped and different actors were involved in this process with this mass migration which acquires an international and compulsory attribute. The definition of "guest" which has no equivalent in the international law framework and indicates temporariness, was used to refer to the people who came with the immigration originating from Syria up until 2013. However, as a result of the prolonged war and conflicts in Syria, the increase in the population and the verity of needs, various legal and administrative regulations have been made in migration

management, accompanied by measures taken on a local, national and international levels. Due to legal and administrative regulations in Turkey, Syrians are not defined as "refugees" but are defined as foreigners under temporary protection status in the official discourse. However, although Syrians are expressed in this way in the discourse of the past, they will be expressed as refugees in this study.

Although the central government is the primary responsible body in the development of migration policies and process management in Turkey, it is observed upon the experience in the last 11 years that different actors have been involved in the process at local level. International organizations, local, national and international non-governmental organizations, municipalities, solidarity networks, self-organizations, Muhtar offices, universities and many other structures are seen as operating actors outside the central government in cities. The presence of actors working in the migration field can be vitally important considering the majority of refugees in Turkey live as urban refugees in urban areas and try to be included in the urban life.

"Refugees", who have become the new actors of the city, live under difficult conditions and experience difficulties in accessing urban rights and services for various reasons. It is immensely difficult to ensure social cohesion and integration of refugees who are facing social exclusion in areas such as labor market, education, health, urban services participation and social relations in addition to poverty. Therefore, the inclusive policies and practices of the actors working in the field of migration, who are in one-to-one contact with migrants and refugees locally, are highly related to the social cohesion of refugees.

As the period of Syrian migration had reached its 10th year, the transformation of existing humanitarian aid policies into social cohesion policies became a necessity. Issues such as housing, health, education, employment and protection, social cohesion and coexistence discussions have also been brought to the agenda accordingly. Within the scope of this study, an assessment on how social inclusion of Syria origin immigrants, who came to Istanbul upon forced migration, which is thusly considered one of the groups with the highest risk of facing social exclusion in the city, is taking place on the local level, and an examination the social inclusion policies and practices of institutions and organizations working locally in the migration field will be conducted. In this context, efforts have been made to associate the social cohesion of Syria origin immigrants, who have been involved in urban life as urban refugees for more than ten years, with social inclusion studies carried out locally.

The approaches, perceptions, policies and practices of the local actors towards the social inclusion of Syria origin immigrants, are examined around the concept of social cohesion within the scope of this study. Additionally, an elaborative situation analysis will be conducted based on the concepts of social inclusion, social exclusion, and social cohesion on the impact of the current level of inclusion on the social cohesion of Syrians living in the city and will be discussed aiming to present the local, national

and international framework related to migration and refugees to provide a foundation for examining the relationship of inclusive policies and practices produced locally with social cohesion and their impacts on Syria origin immigrants. Furthermore, the examples of Gothenburg, Solna, Malmö in Sweden and Cologne city of the state of North Rhine-Westphalia, Berlin and Hamburg in Germany were evaluated within the scope of global examples that are generally found to be effective in the inclusion and social cohesion of refugees and migrants at the local level.

Zeytinburnu district which is considered to be highly preferred by international migrants as a residence area for a long period and hosts the highest number of Syria origin immigrants, in Istanbul, has been chosen as the field study area. The sample of the study consists of two groups: actors involved in migration management at local level in Zeytinburnu district and Syria origin immigrants, living in Zeytinburnu district. After conducting preliminary research on the actors working in the field of migration in Zeytinburnu district, it was discovered that many different actors were involved in the process. Meetings were held with 13 representatives from 11 institutions, including 3 non-governmental organizations, 2 international organizations, 4 neighborhood mukhtars, IMM and Zeytinburnu Municipality operating in Zeytinburnu. In this direction, the policies and practices of local institutions to ensure the social cohesion of refugees were analyzed in the focus of their existing inclusive tools, studies and perceptions. The second phase of the fieldwork is designed to be open to exploration within the scope of qualitative research. Rather than verifying the indicators of social cohesion and social inclusion, the study was based on the life stories of Syria origin immigrants living within the borders of the district which opens the door to research. While telling the life stories of Syrians, it is aimed to examine the explanations they offer about their social cohesion through complementary interviews. In this regard, a total of 25 Syrians, 19 women and 6 men, who lived within the borders of Zeytinburnu district for at least 5 years using the snowball method were interviewed.

In the light of the interviews carried out; An analyzation under the headings of "Immigrant and Refugee Inclusiveness of Local Actors" and "Social Cohesion of Syria Origin Immigrants" was carried out within the scope of the main themes of inclusivity and social cohesion. "Immigrant and refugee inclusiveness of local actors", "Social cohesion of Syria origin immigrants" headings were separated to 5 and 6 subcategories respectively, to form the frame of the issues to be discussed.

The interviews show that, it is seen that the municipality is at the forefront of local actors working in the field of migration in Zeytinburnu district, and it is understood that public institutions, provincial organizations, and some non-governmental organizations are effective in the field and carry out studies involving Syria origin immigrants. International organizations, on the other hand, are important in terms of providing resources for the realization of the work of local actors. In particular, the

fact that the activities in the field of social cohesion are advanced on a project basis and are not long-term draws attention to the existence of the sustainability problem in local migration studies. It is noticed that Syria origin immigrants face problems in accessing urban services mainly in the field of housing, education, and employment and are exposed to exclusion in these areas the most. It is seen that the Turkish language skills of Syrian women are much less than those of Syrian males, but women are more effective in accessing and benefiting from services in the city. Although it is seen that the Syria origin immigrants, who are relatively younger and have higher education levels, are more active in benefiting from urban services, this situation may increase depending on the need. It is understood that the biggest obstacles in ensuring social cohesion are the language barrier, discrimination / exclusion by local people and the perception of temporariness.

1. GİRİŞ

Göç, tarihsel süreçte birçok nedene bağlı olarak gerçekleşen, dönem içerisinde sahip olduğu çeşitli dinamiklere göre farklı boyutlarda sonuçlar doğuran bir olgudur. Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle göçün sebep olduğu bu sonuçlar, göçü farklı bir boyuta taşımıştır. Castles ve Miller'e (2008) göre 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın genişlemesinden günümüze kadar uzanan ve "Göçler Çağı" olarak adlandırılan dönemin en önemli farkını, göçün küresel hacmi ile politik, ekonomik ve sosyal alandaki büyük etkisi oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2020 Küresel Eğilimler Raporu verilerine göre, dünya üzerinde zorla yerinden edilen insan sayısı 80 milyonun üzerindedir ve bu sayının yarısına yakını mülteci ve sığınmacılar oluşturmaktadır (URL-1). 2011 yılında Suriye'de patlak veren olaylar ve iç karışıklıkla birlikte başlayan savaş, dünyanın son yıllardaki en büyük insani krizlerinden birinin yaşanmasına sebep olmuş ve burada yaşayan milyonlarca insan başta Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmak üzere başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye'den gelen büyük göç dalgası ile Türkiye, son 7 yıldır dünya üzerinde en fazla göçmen ve mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir (URL-1). Türkiye'de uluslararası göçü de kapsayan güncel göç politikasının oluşmasında ve yeni aktörlerin sürece dahil olmasında Suriye'deki savaşın etkisiyle gerçekleşen kitlesel göç hareketi oldukça etkili bir rol oynamıştır. İzlenen açık kapı politikası ile Türkiye'ye gelen Suriyeliler için 2013 yılına kadar, uluslararası düzlemde herhangi bir hukuki karşılığı olmayan ve geçiciliği barındıran "misafir" gibi tanımlamalar kullanılmıştır. Türkiye'de yasal ve idari düzenlemelerden dolayı Suriyeliler "mülteci" olarak tanımlanmamış resmi söylemde "geçici koruma statüsü altındaki yabancılar" olarak tarif edilmiştir. Ancak Suriyeliler her ne kadar resmî söylemde bu şekilde ifade ediliyorsa da bu çalışmada günlük konuşma diline referansla ve daha kapsayıcı bir söylem taşıması nedeniyle mülteci olarak ifade edilecektir.

Suriye’deki savaşın uzun sürmesi, çatışmaların artması sonucu, ÷lkede m÷lteci nüfusu artmış ve ihtiyaçlar çeşitlenmiştir. 11 yıldır Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yerleşikliği ve bu doğrultuda ihtiyaçların değişmesi, göç yönetimi konusunda orta ve uzun vadeli politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte alınan önlemlerle birlikte çeşitli yasal ve idari düzenlemeler gerçekteştirilmiştir.

Türkiye’de göçle ilgili politikaların üretilmesinde ve süreçlerin yönetiminde merkezi yönetim birincil sorumlu olarak belirlenmiş olsa da tecrübe edilen 11 yıl içerisinde, zorunlu göçün yapısı ve değişen ihtiyaçlar neticesinde, süreçte yerel düzeyde farklı aktörlerin rol alması ihtiyacı doğmuştur. Göç süreçlerinde kentlerde merkezi yönetim dışında faaliyet gösteren aktörlere bakıldığında; uluslararası organizasyonlar, yerel, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, dayanışma ağları, muhtarlıklar, üniversiteler ve daha birçok farklı sivil yapı göze çarpmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı’nın son resmi rakamlarına göre sayıları 3.762.686 olan geçici koruma altındaki Suriyelilerin %98’inden fazlası kentlerde yaşamaktadır (URL-2). Türkiye’de m÷lteciilerin büyük çoğunluğunun kentsel mekanlarda *kent m÷lteciileri* olarak yaşadığı ve kentsel hayata dahil olmaya çalıştıkları göz önünde tutulduğunda, yerelde göç alanında çalışma yürüten aktörlerin varlığı hayati derecede önemli olabilmektedir.

Göçle maruz kalan ve kentin yeni aktörleri haline gelen “yabancı göçmenlerin” kentsel hizmetlere erişimi kısıtlı ve zor koşullar altında gerçekteşirken, ilerleyen bölümlerde detaylarına değinileceği üzere, çok çeşitli nedenlerle kayıt dışı yaşamını sürdüren göçmenlerin hak ve hizmetlere erişimi çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Yaygın olarak yaşanan derin yoksulluğun yanı sıra, işgücü piyasalarına dahil olma, eğitim ve sağlık gibi kentsel hizmetlere erişim ile yönetime katılım ve genel sosyal ilişkilerin parçası olmak gibi başlıklarda sosyal dışlanmaya maruz kalan göçmenlerin sosyal uyum ve yerel halkla toplumsal bütünleşmesinin sağlanması oldukça güç olmaktadır. Özellikle kitlesel göçlerle birlikte yeniden gündeme taşınan barınma, sağlık, eğitim, istihdam, koruma gibi konular sosyal uyum ve birlikte yaşam tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan sorunların giderilebilmesi, gerilimlerin azaltılması ve bir arada huzur ve mutluluk içinde yaşanabilmesi için zorunlu göç ile

Türkiye'ye gelmiş kişilerin yerel halkla uyum içerisinde yaşamalarının önemli olduğu görülmektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2019). Bu açıdan bakıldığında yerelde göçmen ve mültecilerle birebir temas halinde olan, göç alanında çalışma yürüten paydaşların kapsayıcı politika ve uygulamaları, göçmenlerin sosyal uyumu ile oldukça ilişkili görünmektedir.

1.2 Çalışmanın Önemi ve Amacı

Tarihten günümüze sosyal, ekonomik, politik yapısının yanı sıra, mekânsal özelliklerini de göçle şekillendiren bir kent olan İstanbul, özellikle 2011'de Suriye'den gelen göç dalgasıyla birlikte zorunlu ve gönüllü göçün merkezi haline gelmiştir. Son verilere göre İstanbul'da kayıtlı ve kayıtsız olarak, toplamda 1.6 milyon yabancı göçmen bulunmaktadır (IOM Baseline Assessment in Istanbul Province Analysis Report, 2019). Bu nüfusun önemli çoğunluğu Suriyelilerden oluşurken, bunun yanında Afgan, Özbek ve Türkmenlerin de dikkate değer sayıda olduğu ifade edilmektedir. İstanbul'da göçmen ve mültecilerin tamamı kentsel mekânda, kent hayatına dahil olarak yaşamını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Tez konusu kapsamında yapılan literatür incelemesinde göç araştırmacılarının birçoğunun, göçmen ve mültecilerin sorunlarına çözümün yerelde üretilmesi gerektiği noktasında ortaklaştıkları göze çarpmaktadır. Pek çok Avrupa ülkesinde göç ve uyum süreci için *yönetişim* kavramı vurgulanırken, göçle bağlantılı sorunların çözümü için tüm paydaşların yer alacağı, katılımcı ve yerel boyutu benimseyen yaklaşımlar önerilmektedir (Scholten ve Van Ostaijen, 2018). Bu açıdan bakıldığında göçmen ve mültecilerin sosyal ve kamusal hizmetlere erişimleri ve kentteki hizmet altyapısına dahil edilmeleri bu erişimin sürdürülebilir olması açısından çok önemlidir. Özellikle yerelde çalışma yürüten kurum ve aktörlerin göç yönetim süreçlerine dahil olmasının ve bu alanda kapsayıcı politika ve uygulamaların hayata geçirmesinin gereği burada açığa çıkmaktadır.

2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele etmek hedefiyle 2030 yılında tamamlanan bir yol haritası olarak Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını (SKA) kabul etmiştir. Avrupa Birliği Üye Devletleri tarafından da imzalanan Birleşmiş

Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA'lar), kimseyi geride bırakmamak (no one left behind) ve kapsayıcılık (inclusivity) ilkeleri çerçevesinde, göç konusu çeşitli şekillerde hedeflere taşınarak gündeme dahil edilmiştir (URL-3). Ayrıca BM-Habitat 2020-2023 Stratejik Planında da kentlerde yaşayan tüm insanlar (yerel sakinler, göçmenler, mülteciler ve ülkesi içinde yerinden edilmişler) için onurlu bir şekilde ve insanca yaşama hakkının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Plana göre, kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı ve kırılgan tüm kesimler başta olmak üzere “kritik anda kimseyi geride bırakmamak için”, kentlerde ve tüm yerleşmelerde, dönüştürücü ve kapsayıcı bir değişimin hayata geçirilmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler, 2019).

Hali hazırda yerelde çalışan birçok aktör ve kuruluş, göç alanında kapsayıcı hizmet üretimini desteklemekte ve bu yöndeki çalışmalarını kısmi de olsa sürdürmektedirler. Özellikle 2011'den itibaren sürecin olmazsa olmaz aktörleri olan sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşlarının taşra teşkilatları, göçmen ve mültecilerle birebir temas halinde olan ve son yıllarda göç alanında kurumsallaşma düzeyinde de önemli çalışmalar yürüten belediyelere ek olarak; üniversiteler, muhtarlıklar, öz-örgütlenmeler (self-organizations) gibi yerelde çalışma yürüten pek çok paydaş önemli roller üstlenmeye başlamıştır.

2000'li yılların başından itibaren kendi göç yönetimi sistemini oluşturmaya çalışan Türkiye'nin, 2013 yılında çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte “uyum” kavramı, ilk kez ciddiyetle ve yasanın önemli bir parçası haline gelecek biçimde ele alınmıştır. Yasa ile birlikte, “uyum” kavramının sürecin vazgeçilmez bir parçası haline getirildiği ve uyum ile asimilasyon arasındaki çizginin çok net bir şekilde çizildiği görülmektedir (Erdoğan, 2020). Türkiye’de göç meselesi her ne kadar merkezi yönetimin kontrolünde yönetilen bir süreç olsa da özellikle 2011 sonrasında kentlerde göçmen ve mülteci nüfusunun artmasıyla birlikte belediyeler ve sivil toplum kuruluşları bu alanda önemli sorumluluklar almışlardır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 96. maddesinde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların rolüyle ilgili olarak, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) koordinasyonunda gerçekleştirilen çalışmalarda öneri ve katkı sunabileceklerine dair bir ifadeye yer verilmiştir. Ayrıca

GİGM tarafından hazırlanan 2018-2023 Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve ilgili uluslararası kuruluşlara görevler tanımlanmış, *toplumsal uyum* alanı yoğunlukta olmak üzere; sosyal destek, bilgilendirme ve eğitim alanlarında hedefler tarif edilmiştir.

Bugüne kadar sahada gerçekleştirilen araştırmalar, bu konudaki merkezi yaptırımlardan bağımsız, Suriyelilerin önemli bir bölümünün yaşamlarını Türkiye'de sürdürmeyi planladıklarını göstermektedir. Bu hakikatle birlikte Suriye göçünün on yılı aşkın bir süreyi tamamlaması, mevcuttaki *insani yardım politikalarının sosyal uyum politikalarına* dönüştürülmesini -bir bakıma- zorunlu kılmaktadır.

Tez kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar ve gözlemler doğrultusunda başta belediyeler ve STK'lar olmak üzere, yerelde çalışma yürüten aktörlerin sürece acil ihtiyaçlar ve insani yardım odaklı bazı hizmetler sunarak başladığı; sonrasında kalkınma odaklı çalışmalar, sosyal uyum ve entegrasyona yönelik faaliyetlere de ağırlık verdiği anlaşılmıştır. Göç konusunda yerelde çalışma yürüten paydaşların standart bir hizmet anlayışı olmamakla beraber bu hizmetler; her paydaşın dinamiği, kapasitesi, uzmanlığı ve sınırlılıkları gibi durumlara bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin; belediyelerin önündeki mevzuat, bütçe gibi ortak kısıtlara rağmen bazı belediyelerin göç alanında diğer belediyelere kıyasla daha kapsayıcı politikalar izleyerek başarı sağlamaları, bir tercih değişkenini gündeme getirmektedir. Tüm bu tespitler ışığında araştırma aşağıda belirtilen iki temel amaca hizmet etmek için tasarlanmıştır;

1. Kentte yerel aktörler tarafından üretilen politikaların ve hizmetlerin Suriye kökenli göçmenleri ne denli kapsadığını ortaya koymak,
2. Kentte yaşayan Suriye kökenli göçmenlerin sosyal uyum süreçlerini irdelemek.

Çalışmanın araştırma sorusu “Yerelde üretilen kapsayıcı politika ve uygulamalar Suriye kökenli göçmenlerin sosyal uyumunu nasıl etkilemektedir?” olarak belirlenmiştir. Çalışmanın derinliğini arttıracak ve yukarıda sıralanan temel soruları detaylandıracağı düşünülerek, aşağıdaki alt sorulara da yanıt aranmıştır:

1. Yerel düzeyde Suriyelilerin maruz kaldığı sosyal dışlanma biçimleri nelerdir?

2. Yerel düzeyde göç yönetimine dahil olan paydaşların göçmen ve mültecilerin sosyal dışlanmasına karşı aldıkları önlemler nelerdir?
3. Suriyelilerin yerel düzeyde sosyal içerilmesinin sağlanmasında kentte hangi paydaşlar, ne şekilde etkili olmaktadır?
4. Göç yönetiminde yerelde çalışma yürüten paydaşların kapsayıcı politika ve uygulamaları nelerdir?
5. Suriyelilerin sosyal uyumları hangi faktörlerden etkilenmektedir?

Bu kapsamda araştırmanın hipotezi şu şekilde belirlenmiştir:

- **Hipotez:** Yerel düzeyde göç alanında üretilen kapsayıcı politikalar ve uygulamalar arttıkça Suriyelilerin sosyal uyumları artmaktadır.

Bu çalışma kapsamında kentte ve toplumsal yaşamda sosyal dışlanma riskini en çok barındıran gruplardan biri olan zorunlu göçle İstanbul'a gelen Suriyelilerin yerel düzeyde *sosyal içerilmesinin* nasıl gerçekleştirildiği ele alınmış ve yerelde göç alanında çalışma yürüten kurum ve kuruluşların sosyal içerme politikaları ve uygulamaları ortaya konmuştur. Bu doğrultuda on yılı aşkın bir süredir kent mültecileri olarak kent hayatına dahil olan Suriyelilerin sosyal uyumları yerelde yürütülen sosyal içerme çalışmalarıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Ortaya konulan araştırma sorusu ve amacı kapsamında, yereldeki aktörlerin Suriyelilerin sosyal olarak içerilmelerine yönelik yaklaşımları, algıları, politikaları ve uygulamaları incelenmiş ve *kapsayıcılık* kavramı etrafında irdelenmiştir. Araştırma sahası olarak, Türkiye'de ve dünyada en fazla Suriyelinin yaşadığı kent olan İstanbul'un Zeytinburnu ilçesi seçilmiştir. Yerelde üretilen kapsayıcı politika ve uygulamaların sosyal uyumla ilişkisi ve Suriyeliler üzerindeki etkisinin incelenmesine zemin oluşturmak amacıyla *sosyal içerme*, *sosyal dışlanma* ve *sosyal uyum* kavramları ele alınmış, göç ve mültecilikle ilgili yerel, ulusal ve uluslararası çerçevenin sunulması hedeflenmiştir.

1.3 Kapsam

Araştırmanın belirtilen amacına ulaşmak için öncelikle yabancılık etrafında göç ve göçmenlikle ilgili tanımlar incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, uluslararası göçün anlaşılması amacıyla; İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı,

Kurumsal Kuram ve Ulusaşırı Kuram ayrıntılı bir şekilde ele alınarak Suriyelilerin yerleşikliği ve sosyal uyumları üzerinden kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Yoğun literatür incelenerek oluşturulan kuramsal çerçevenin ardından Türkiye’de uluslararası göçün tarihine yer verilerek, mülteci hukuku açısından önemli olan uluslararası düzenlemeler ele alınmıştır. Türkiye'deki göçmen ve mültecilerle ilgili ulusal ve yerel düzeyde idari düzenlemeler kapsamında geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili duruma ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Suriyelilere yönelik uluslararası politikalar incelenmiş; Türkiye’de uluslararası göçün yönetimi ve göç yönetiminde etkili olan yerel, ulusal ve uluslararası aktörlerin Türkiye’deki yetki, sınırlılıkları ve çalışmaları ortaya konmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde sosyal içerme, sosyal dışlanma, sosyal uyum, toplumsal bütünleşme ve yerel entegrasyon kavramları uluslararası göçle birlikte ele alınarak *kapsayıcılık* kavramı etrafında incelenmiştir. Sosyal uyum ve toplumsal bütünleşme sosyal dışlanma olgusu ile ele alınarak saha çalışmasına kaynaklık etmesi açısından ayrıntılı bir literatür çalışması yapılmıştır. Beşinci bölümde İsveç ve Almanya’da yerel düzeyde göçmenlerin kapsayıcılığı ve sosyal uyumu konusunda etkili olduğu genel kabul gören örnekler incelenmiş olup ulusal literatüre katkı sunmak amaçlanmıştır.

Saha araştırma sürecinin ve araştırma tasarımının ele alındığı altıncı bölümde Zeytinburnu’nun gelişimi, sosyal, ekonomik ve tarihsel özelliklerinin yanı sıra göçle ilişkisi anlatılarak veri toplama yöntemi ve çerçevesi ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Çalışmanın yedinci bölümünde ise İstanbul ili Zeytinburnu ilçesi özelinde yerel aktörlerin sosyal uyum yaklaşımları ve politikaları ile birlikte Suriyelileri dahil ettikleri hizmetler incelenerek kapsayıcılık etrafında ortaya konmuştur. Aynı zamanda Suriyelilerle gerçekleştirilen görüşmelerden ortaya çıkan bulgular sosyal uyum etrafından irdelenmiştir. Bu doğrultuda kentte yaşayan bütün hemşehrilere¹ yönelik

¹ 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 13. maddesine göre herkes ikamet ettiği belediyenin hemşerisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. (Bkz.: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>)

kapsayıcı, adil ve hak temelli hizmet sunumunun mültecilerin sosyal uyumuna etkisi araştırılmıştır.

1.4 Yöntem

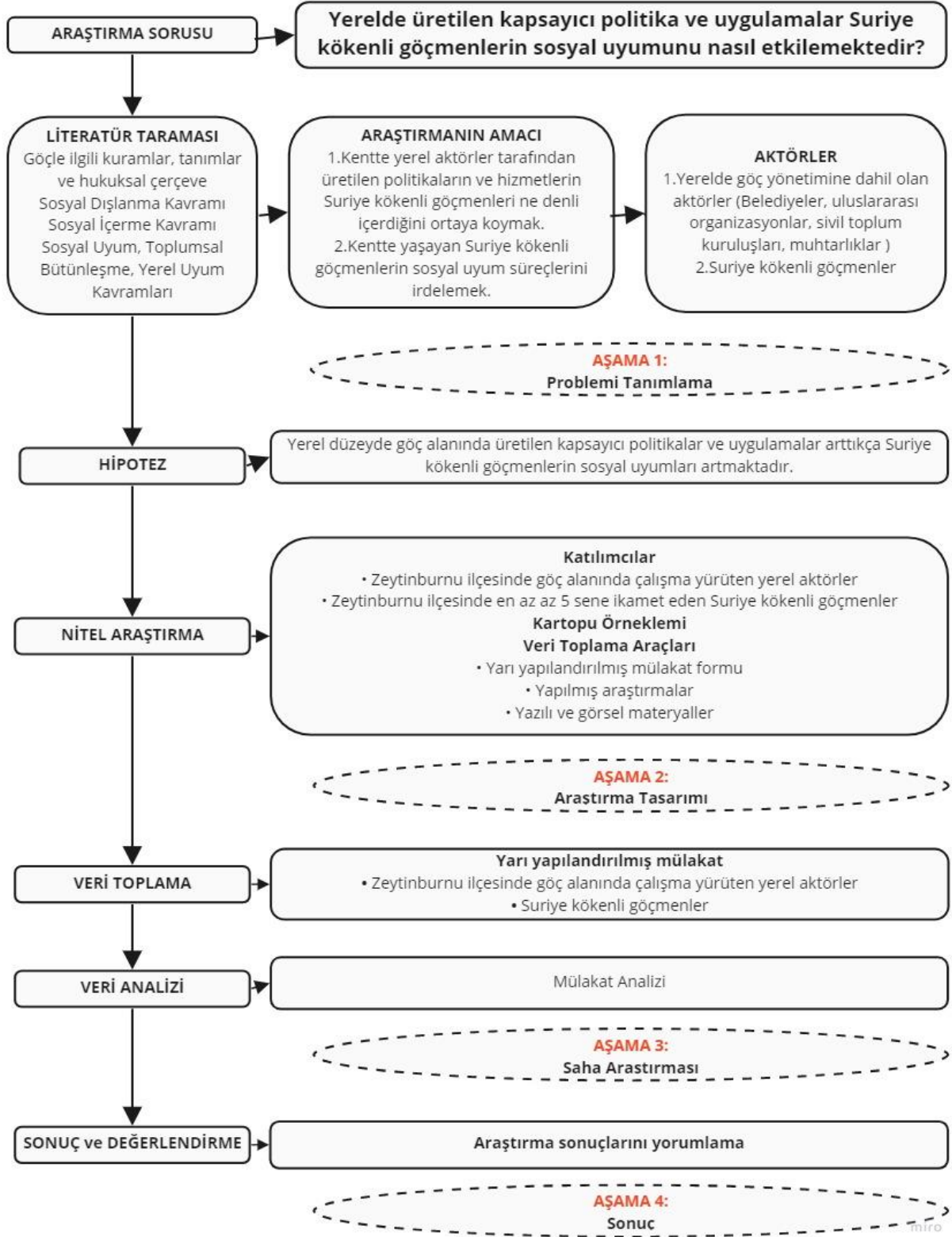
Kentte yerel düzeyde göç yönetimine dahil olan paydaşların yerelde Suriyelilere yönelik kapsayıcı politikaları ve uygulamalarını ortaya koymak; bu çalışmaların mültecilerin sosyal uyumları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırma için yukarıda ayrıntıları verilen literatür çalışması yapılarak saha araştırmasının teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırma amacı kapsamında saha çalışması olarak dünya üzerinde en fazla Suriyeli nüfusunun bulunduğu kent olan İstanbul ilinin, Suriyeli yoğunluğu bakımından 3. sırada yer alan Zeytinburnu ilçesi seçilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre ilçede 65.699 kayıtlı ve kayıtsız mülteci ve göçmen yaşamaktadır. IOM (2019), verilerine göre ilçedeki en yoğun mülteci ve göçmen nüfusunu 24.503 nüfusu ile Suriye Arap Cumhuriyetinden gelenler oluşturmaktadır. İlçedeki mülteci ve göçmen yoğunluğunun %37,3'ünü oluşturan Suriye Arap Cumhuriyeti'ni, 21.363 nüfusu ve %32,5 oranı ile Afganistan; 6.736 nüfusu ve %10,3 oranı ile Çin (Uygur); 3.952 nüfusu ve %6,0 oranı ile Özbekistan oluşturmaktadır (IOM Baseline Assessment in Istanbul Province Analysis Report, 2019). Mayıs 2019 tarihli Göç İdaresi verilerine göre Zeytinburnu'nda bulunan geçici koruma statüsünde kayıtlı Suriyeli ve göçmen sayısı 21.410'dur ve bu rakam ilçedeki toplam nüfusun %7,29'unu oluşturmaktadır (İstanbul İl Göç İdaresi, 2019). Zeytinburnu ilçesi Suriyeli yoğunluğu bakımından Sultangazi ve Esenler ilçelerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Geçmişten şimdiye kadar uluslararası göçmenlerin yoğun bir şekilde yaşam alanı olarak tercih ettiği ve yaşamını sürdürdüğü Zeytinburnu ilçesinde göç alanında faaliyet yürüten yerel aktörler de çeşitlilik göstermektedir. İlçe belediyesi başta olmak üzere; uluslararası organizasyonlar, ulusal ve uluslararası STK'lar, öz-örgütlenmeler, kamu kurum ve kuruluşlarının taşra teşkilatlarının göç alanında yerelde yürüttükleri çalışmalar dikkat çekicidir. Zeytinburnu Belediyesi'nde Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, mülteci ve göçmenlere yönelik hizmetlerin koordinasyonu konusunda ilgili ve yetkili müdürlüktür. Bu müdürlük içerisinde Aile Kadın Destekleme ve

Engelliler Merkezi (AKDEM) bünyesinde bulunan “Kente Uyum Birimi” doğrudan göç hizmetlerine yönelik faaliyetler için görevlendirilmiş birimdir. Belediyenin 2015-2019 ve 2020-2024 dönemlerini kapsayan Stratejik Planları incelendiğinde bir önceki dönemde göçmen ve mültecilere yönelik hedef ve faaliyetlere yer verilmezken 2020 ve 2024 Planında göçmenlere yönelik özellikle *sosyal uyum ve birlikte yaşam* temelinde hedef ve faaliyetlere yer verildiği görülmektedir. Aynı zamanda belediyenin göç alanında çalışan birçok paydaşla (ulusal, uluslararası STK, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları) ortak hareket ettiği görülmektedir. Bu kapsamda ele alındığında, Zeytinburnu ilçesinde yerel düzeyde göç yönetiminin çok paydaşlı bir perspektifle faaliyetlerini sürdürdüğü gözlemlenmiştir. İlçedeki yerel aktörlerin çalışmalarına ek olarak, uluslararası göçmen ve Suriyeli yoğunluğu da göz önünde bulundurulduğunda araştırma alanı olarak Zeytinburnu ilçesi uygun bulunmuştur.

Saha çalışmasının ilk kısmında, Zeytinburnu ilçesinde faaliyet yürüten yerel aktörlerin göçmen ve mültecilere yönelik çalışmaları bugüne kadar yapılmış araştırmalardan elde edilen veriler doğrultusunda derlenmiştir. İlçede yerel düzeyde çalışma yürüten paydaşların politika ve uygulamalarının kapsayıcılıkları, gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler doğrultusunda ortaya konmuştur. Yarı-yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanmasında literatürden elde edilen *sosyal uyum ve sosyal içermeye göstergelerinden* yararlanılmıştır. Saha çalışmasının ikinci aşaması ise nitel araştırma kapsamında keşfe açık olarak tasarlanmıştır. Burada sosyal uyum ve sosyal içermeye göstergelerinin doğrulanmasından ziyade, ilçe sınırları dahilinde yaşayan Suriyelilerin araştırmaya kapı aralayan yaşam öykülerinden yola çıkılmıştır. Göçmenlerin yaşam öykülerini anlatırken kendi sosyal uyumlarına dair sundukları açıklamaların tamamlayıcı mülakatlar yoluyla daha fazla irdelenmesi amaçlanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme soruları literatür çalışmaları kapsamında elde edilen kavramsal çerçeveden yola çıkarak hazırlanmıştır. Bu minvalde kartopu yöntemi kullanılarak Zeytinburnu ilçesi sınırları dahilinde en az 5 yıl süre zarfında yaşamış, toplamda 25 Suriyeli ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma süreci ve ilerleme planına Şekil 1.1’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

ARAŞTIRMA SÜRECİ VE İLERLEME PLANI

Şekil 1.1: Araştırma süreci ve ilerleme planı

2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI

Castles ve Miller (2008)'e göre uluslararası göç; kişinin sadece daha iyi bir yaşam arayışı için bir ülkeden başka bir ülkeye giderek doğduğu yerle köklerini koparması değil; geriye kalan hayatını kuşatan ve sonraki kuşakları da etkileyen çok daha uzun soluklu bir süreçtir. Göçler başladıkları ilk zamandan bu yana insanlık tarihinin bir parçası olmuştur, 1945 ve bilhassa 1980'li yılların ortalarından itibaren uluslararası göçün taşıdığı önem ve hacim artmıştır (Castles ve Miller, 2008).

Ekonomi, iklim değişiklikleri, doğal afetlerin yanı sıra yoksulluk, siyasal nedenler ve savaşlar sonucunda yeni göç akımları ortaya çıkmıştır. Castles ve Miller (2008), ekonomik değişime, siyasal mücadelelere ve çatışmalara koşut olarak dünyada uzun zamandır mevcut olan göçlerin yeni formlarda varlığını sürdüreceğini savunarak, günümüzde; göçün *küreselleşmesi, hızlanması, farklılaşması, kadınlaşması (feminization) ve siyasallaşması* olarak beş temel eğilimin çağdaş göçlerin karakteristiğini oluşturmada önem kazandığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda gittikçe daha fazla ülkenin göç hareketinden eşzamanlı olarak etkilendiğini, göç hacminin büyümesinin hükümet politikalarının önemini arttırdığını ve göç hareketlerinin ulusal güvenlik politikalarını şekillendirdiğini belirtmektedir. Ayrıca göçün giderek pek çok ülke için emek göçü, mülteci ya da kalıcı yerleşimci gibi bir tip değil, çoğu zaman bunların hepsi olacak şekilde gerçekleştiğini ve kadınların göç biçimlerinin büyük bölümünde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.

1980'lerin sonlarına kadar uluslararası göçün merkezi bir siyasal konu olarak görülmediği fakat bu yıllardan sonra üst düzeyde daha çok ilgi görmeye başladığı görülmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte aşırı sağcı kurumların söylemleri ve göçü ulusal kimliğe yönelmiş bir tehdit olarak görmeleri ile göç, siyasetin de odağına taşınmıştır. Göç alan ülkelerde uluslararası göçün düzenlenmesi ve göçle birlikte oluşan etnik farklılıkların etkisi önemli bir konu olmaktadır. Castles ve Miller (2008)'e göre başlangıçtaki niyeti ister geçici ister kalıcı göç olsun, çoğu göçmen *yerleşimci* olur.

Göç, kaynak ve hedef ülkeleri birleştiren ve her ikisinde de belirgin değişimleri beraberinde getiren göç ağlarını oluşturur. Göçler aynı zamanda demografik, ekonomik ve toplumsal yapıyı değiştirerek ve ulusal kimliğin sıklıkla sorgulanmasına yol açan yeni bir kültürel farklılığı beraberinde getirir (Castles ve Miller, 2008). Genel olarak pek çok ülke tarafından bütün bu kültürel farklılıklar entegrasyon ya da asimilasyon kavramları göç olgusuyla birlikte değerlendirilmektedir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan Suriyeliler odağında, uluslararası göçün zaman içerisinde değişen yapısı, beraberinde getirdiği sosyal, ekonomik, kültürel, mekânsal vb. değişikliklerin ve ulusötesi alanda yaratılan ağların yerel tezahürlerinin iyice anlaşılabilmesi için uluslararası göçle ilgili kuramsal çerçeve sunmak amaçlanmıştır. Bu bölümde göç ve göçmenlikle ilgili tanımlar ve sosyolojik açıdan göç konusunu açıklamaya odaklanan kuramlar ele alınarak çalışmanın kavramsal zemini oluşturulmuştur.

2.1 Göç, Göçmen, Yabancı Kavramları ve Kullanımları

Mekân ilişkilerinin insan ilişkilerinin simgesi olduğunu vurgulayan ve mekânda bulunma halini yabancıların tanımlanmasında merkezi bir konuma koyan Simmel (2009)'e göre yabancı, “burada sayılmaz, bugün gelip yarın giden gezgin gibi de değildir; bugün gelip yarın kalan insan gibidir”. Simmel (2009) aynı zamanda sınırları belirli bir mekân çerçevesinde konumlanan yabancıların, başta o çerçeveye ait olmaması ve onun bir parçası olmaması/olamayacağı nitelikler taşımasının etkisi altında olduğunu belirtmektedir (Simmel, 2009). Yabancıyı müphemlik (belirsizlik) olarak tanımlayan Bauman (2003) ise dostlar ve düşmanları yabancılığın inşasında önemli iki unsur olarak belirtir. Yabancıların dostlar ve düşmanlar arasındaki çatışma üreten danişıklı dövüşe karşı çıktığını söyler. Yabancıların taşıdığı tehdit düşmaninkinden daha korkutucudur çünkü yabancı toplumsallaşmanın kendisini ya da toplumsallaşma olasılığını tehdit eder. Dostlar ve düşmanlar arasındaki karşıtlığın toplumsallaşmanın temeli olduğunu vurgulayan Bauman (2003)'e göre yabancılar, toplumsal yaşamın kendisini baltalamaktadır. Ne dost ne düşman olan ve belirsizlik olarak ifade edilen yabancı tehlike barındırır çünkü dışarıyı içeriye getirerek, düzeni kaosu kuşku ile zedeler (Bauman, 2003).

Bauman’a göre günümüz kentlerinin en kalabalık yabancıları, göçmenlerdir (Bauman, 2018). Uluslararası Göç Örgütü sözlüğünde (IOM) (2009), belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan, vatandaş olmayan kişi olarak tanımlanan yabancı bugün, siyasi ve hukuki bazı kıstaslar göz önünde bulundurularak mülteci, göçmen, sığınmacı gibi çeşitli adlar altında detaylandırılmaktadır.

Uluslararası göçün dinamik, karmaşık, çok boyutlu ve sürekli devinim halinde olan yapısı bugüne kadar farklı bağlamlarda ve farklı şekillerde ele alınmasını sağlamıştır. Uluslararası göçe ilişkin ortaya çıkan farklı olgu ya da durumları *vasıflı-vasıfsız, yasal-yasal olmayan göçmen* vb. ikili ve karşıt kategoriler üzerinden anlamak, sınıflandırmak gibi net ayrımlar çoğu zaman yapılamamaktadır (Öner, 2018). Uluslararası literatürde kullanılan göçmen, mülteci ve sığınmacı terimleri kavramsal çerçevede her ne kadar birbirleriyle örtüşse de hukuki bağlamda birbirinden ayrı değerlendirilmektedir. Bugün, ya da tarihsel olarak da herhangi bir yabancının herhangi bir ülkeye girişini ve orada kalmasını belirleyen ulusal yasalar ve düzenlemeler ülkelere göre farklılıklar gösterirken, buna karşın bazı ortak kavramlardan ve yaklaşımlardan bahsedilebilir (İçduygu ve diğ., 2014).

Uluslararası Göç Örgütü sözlüğünde (IOM) (2009), evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı olmamasıyla birlikte göçmen terimi; bireyin göç etme kararının zorlayıcı müdahaleler olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve kişisel rahatlık sebepleriyle, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişileri kapsamaktadır (IOM, 2009). IOM, göçmeni düzenli veya düzensiz, gönüllü veya gönülsüz oluşundan, sebeplerinden ya da kalış süresinden bağımsız olarak yabancı bir ülkede yaşayan kişi olarak tanımlarken, Birleşmiş Milletler (BM) ise “yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey” şeklinde ifade etmiştir (Çiçekli, 2013).

DeLaet (2007), ulus devlet merkezli yönetsel milliyetçiliğin uluslararası göçü ulus-devletin sınırlarına, düzenine, vatandaşlık ve sosyal refah rejimlerine meydan okuyan bir olgu olarak görür. Bu da “vatandaş” ya da yerliye karşı göçmeni “yabancı” olarak kategorize eder ve tanımlar (DeLaet, 2007: Akt: Öner, 2018). Yabancı olarak kategorize edilen göçmenin “yasal”, “yasal olmayan”, “düzensiz”, “kağıtsız”, “kaçak” gibi ifadelerle kategorilere ayrıldığını belirten Öner (2018), bu tür güvenlikleştirici

söylemlerin giderek hâkim olduğunu ve göçü bir sorun ve tehdit olarak inşa eden söylemlere eşlik ettiğini belirtmiştir. Düzensiz göçmen genel olarak başka bir ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan ve kalma izni olmadan, statüden yoksun bir şekilde o ülkede yaşayan göçmenleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Yasadışı, kaçak vb. ifadeler göçmenlerin suçla ilişkili olduğu anlamı yarattığından bu çalışmada “düzensiz göçmen” ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir.

Düvell (2006), genellikle düzensiz göçle bağlantılı şekilde ele alınan bir diğer kavram olan ve 1990’lı yıllarda kullanılmaya başlanan *transit göç* kavramının uluslararası hukuk kapsamında tanımlanmadığını belirtmektedir. Göç yolculuğunda hedef ülkeye göç etme aşamasında ara duraklardan biri olduğunu ve henüz göç eden kişi ya da kişilerin hedef ülkeye ulaşamadığını ve dolayısıyla bir bitmemişliği ifade ettiğini belirtmektedir (Öner, 2018).

Savaşlar, krizler, insan hakları ihlalleri, siyasi baskılar, doğal afetler, salgın, kıtlık gibi nedenlerden dolayı kişilerin hayatta kalmak amacıyla topluca yer değiştirmesi zorunlu göç olarak tanımlanabilir. Zorunlu göç; mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş kişileri kapsamaktadır.² 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi*, mülteciyi;

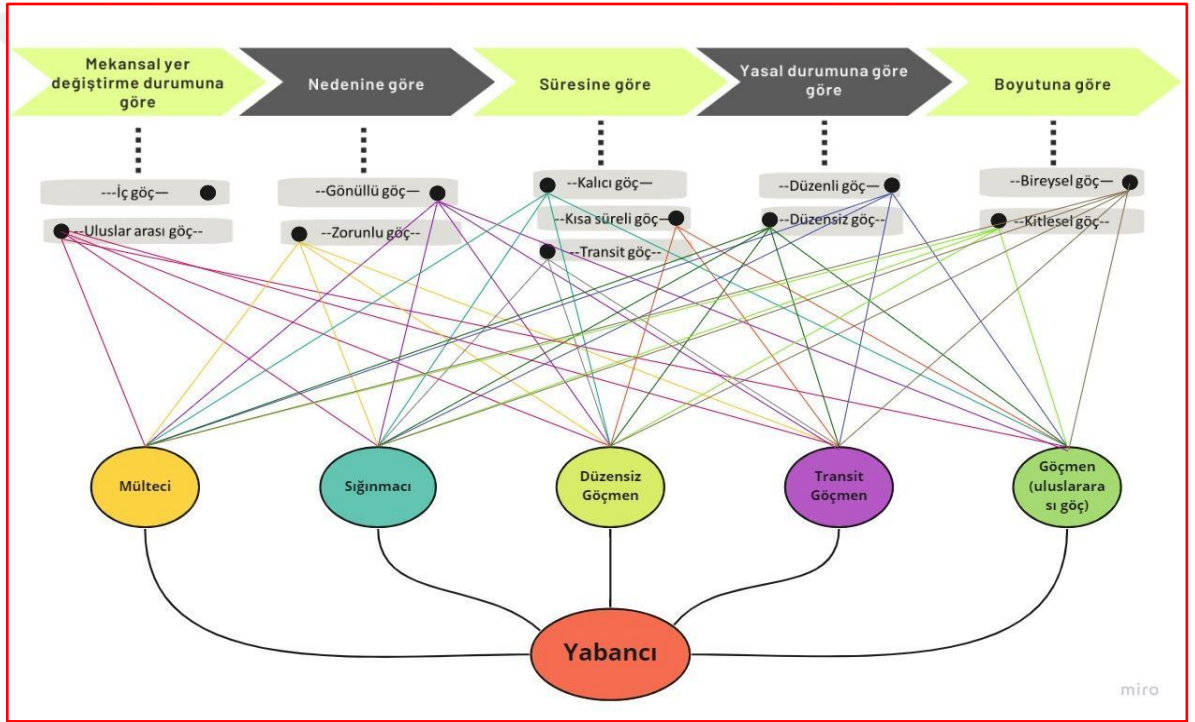
“...ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir”

şeklinde tanımlamaktadır (IOM, 2009). İlgili ulusal ve uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne

² BMMYK (2016) , mülteci ya da olan kişi ya da kişileri zorunlu göçmen şeklinde adlandırılması ve yerinden edilme şekillerini tarif ederken zorunlu göçmen olarak tanımlanmasının doğu olmadığını şöyle ifade etmektedir: “ ‘Zorunlu göç’, yasal bir kavram değildir ve ‘göç’ kavramına benzer, evrensel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Birçok meseleyi kapsar. Diğer yandan ise, mülteciler uluslararası ve bölgesel mülteci hukukunda açık ve net şekilde tanımlanmıştır ve devletler onlara yönelik, iyi tanımlanmış hukuki yükümlülüklerini kabul etmişlerdir. Mültecilere ‘zorunlu göçmen’ olarak değinmek, gerekli dikkat ve özeni, mültecilerin belirli ihtiyaçlarından ve uluslararası camianın bu ihtiyaçları çözmek için kabul ettikleri hukuki yükümlülüklerinden başka taraflara doğru dağıtır. Karışıklığı engellemek için BMMYK, mülteci hareketlerine ve diğer yerinden edilme şekillerine değinirken ‘zorunlu göç’ terimini kullanmaktan kaçınır.” (Kaynak:https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf)

ilişkin yaptıkları başvurunun sonuçlarını bekleyen kişi ise sığınmacı olarak tanımlanmaktadır (Çiçekli, 2009).

Uluslararası göç ve göçmenlikle ilgili yapılan tanımlar göçün amacına, gerçekleştirilme biçimine, nedenlerine, göçü gerçekleştirenlerin özelliklerine, göç edilen yerin özelliklerine ve birçok faktöre göre sınıflandırılabilir. Thomas Faist (2003), bu tür kategorilerin oluşturulmasında kullanılan ölçütleri şu şekilde sıralamıştır; (1) alan: iç göç-uluslararası göç, (2) zaman: geçici-sürekli, (3) akışın boyutu: bireysel-grup-kitlese, (4) sebep: gönüllü-zorunlu, (5) yasal durum: yasal-yasadışı (Faist, 2003). Bir göçmenin aynı anda birden çok kategoride yer alacağını söylemek mümkündür (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: Yabancılık etrafında göç türleri ve kavramsal ilişki (Görsel yazar tarafından “Miro” uygulamasında hazırlanmıştır).

2.2 Uluslararası Göçle İlgili Kuramsal Çerçeve

Göç olgusunun birçok dinamiği içinde barındırması, çok boyutlu yapısı ve beraberinde getirdiği karmaşıklık, göçün açıklanmasına ilişkin teorilerin geliştirilmesini de gerekli kılmıştır. 19. yüzyılda toplum bilimciler tarafından kapsayıcı genel bir göç teorisi ile

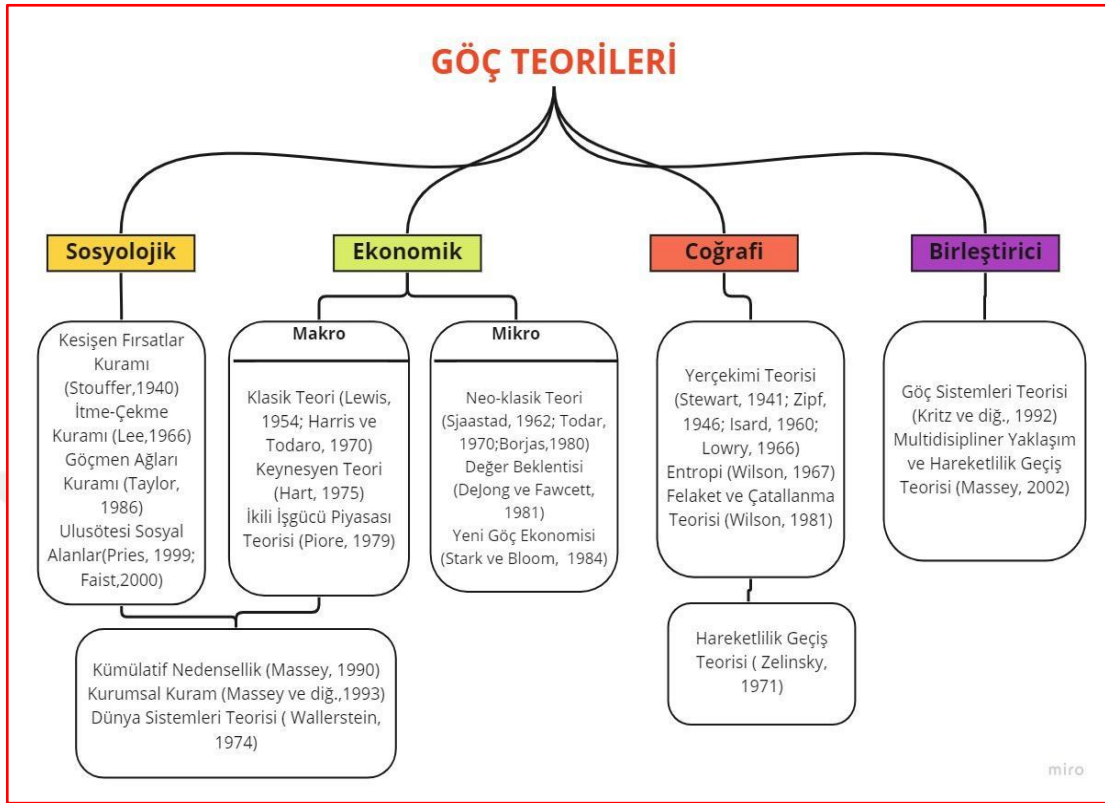
açıklama getirilmeye çalışılan göç hareketlerine 20. yüzyıl toplumbilimcileri tarafından çeşitli kuramsal modeller geliştirilmeye başlanmıştır. Portes (1997) kapsayıcı göç kuramlarının yerine göçün karmaşıklığını dikkate alan kısmi modellerin daha kullanışlı olabileceğine işaret ederek bu konuda tek bir kuramın olmadığını belirtmiştir (Portes, 1997: Akt: Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019). Olgunun farklı disiplinler arasında ele alınması ve çeşitli kriterler bağlamında değerlendirilmesi konunun birçok yaklaşımla aydınlatılmasına olanak sağlamıştır. Bu doğrultuda bulunduğu dönemin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel belirleyicileri ile şekillenen göçlerle birlikte ortaya çıkan kuramların bulunduğu tarihsel dönemin koşullarından da etkilendiğini söylemek mümkündür.

Birçok yazar tarafından göçlerin yönü, göç akımlarının sürekliliği, göçmen emeğinin durumu ve sosyo-kültürel uyumlarının sağlanıp sağlanmadığı gibi konular üzerinden kuramlar oluşturulmuştur (Kurekova, 2010). Brettel ve Hollifield (2022), yaptıkları araştırmalar çerçevesinde göç olgusunu aşağıda belirtilen disiplinlerle özdeşleştirerek araştırma konularını şu şekilde ele almıştır:

1. Antropoloji: Göç olgusu, kimlikler arasındaki ilişkiler ve kültürel değişim
2. Demografi: Yerleşik toplum ve o topluma göç eden bireyler arası ilişkiler
3. Ekonomi: Ekonomik etkenlerin göç sürecindeki rolü
4. Coğrafya: Sosyo-mekânsal kalıplar ve göç ilişkisi
5. Tarih: Göç olgusu ve yarattığı dinamiklerin zamana bağlı değişimi
6. Hukuk: Hukukun göç olgusu üzerindeki etkileri
7. Siyaset Bilimi: Devletlerin göç olgusuna yaklaşımları
8. Sosyoloji: Toplumsal dinamikler ve göç olgusu arasındaki ilişkiler (Brettel ve Hollifield, 2022).

Bu bağlamda daha sınırlı bir çerçevede; göç teorileri sosyoloji, ekonomi, coğrafi ve sosyo-ekonomik disiplinler çerçevesinde sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma Şekil 2.2’de ifade edilmiştir. Göç olgusunun disiplinlerarası bir alan olması itibari ile göç teorileri incelenirken belirli tipolojik ayrımların yapılması güç olduğundan, araştırmacılar farklı ölçütlere dayalı sınıflandırmalar yapma yoluna gitmiştir. Faist (2003) kuramları *mikro*, *mezzo* ve *makro* olarak analiz düzeyleri açısından

sınıflandırmıştır. Mikro düzeyde, iyi bir yaşam ve refah düzeyi hedefleyen bireyler, bu konumlarını güvence altına almak amacıyla göç etmektedirler.

Şekil 2.2: Göç teorilerinin sınıflandırılması (Bijak, 2006).

Mezzo düzeyde, toplumsal ve kolektif olarak alınan kararlar etkili olmakla birlikte kişinin göç etmesinde toplumsal bağlar temel etken olmaktadır. Çizelge 2.1’de gösterildiği üzere makro düzey ise toplumun tümünü ilgilendiren ekonomik, siyasi, kültürel, ekolojik ve demografik olayları kapsamaktadır.

Göç kuramlarının düzeyleri açısından yapılan sınıflandırmanın yanı sıra Portes ve Rumbaut (2006) göç süreçlerinin temel aşamaları ve boyutlarını dikkate alan dördü bir sınıflandırma çerçevesi öngörmüştür: a) Göçün kök (neden)lerinin belirleyicileri, b) göçün devamının ve yönlülüğünün belirleyicileri, c) göçmen emeğin kullanımı ve d) göçmen yerleşim ve adaptasyon biçimleri (Portes ve Rumbaut, 2006: Akt: Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019). Bu sınıflandırmaya benzer bir biçimde Massey ve arkadaşları “göç olgusunun başlamasına ilişkin kuramlar” ve “göç olgusunun devamına ilişkin kuramlar” şeklinde bir sınıflandırma yapmıştır. Başlangıç kuramları;

göçün yeni ekonomi kuramı, katmanlaşmış işgücü piyasası kuramı ve dünya sistemleri kuramıdır. Göç olgusunun devamına ilişkin kuramlara ise sosyal sermaye ve nedensellik kuramları örnek verilmektedir (Massey, vd., 2014).

Çizelge 2. 1: Göçün mikro, orta ve makro düzeyde analizi (Faist, 2003).

Mikro	Mezzo	Makro
Değerler veya istekler ile beklentiler	Kolektif ve Toplumsal Ağlar	Makro Düzeyli Fırsat Yapıları
Bireysel Beklentiler	Toplumsal Bağlar	Ekonomi
-Yaşımın, statünün, konforun ve ahlakın yükseltilmesi ve güvence altına alınması.	- Güçlü Bağlar: Aileler ve aile üyeleri - Zayıf Bağlar: Potansiyel hareketliler, simsarlar ve kalanların ağları.	-Gelir ve işsizlik farklılıkları.
	Sembolik Bağlar	Siyaset
	- Akraba örgütleri, etnik ulusal ve dini örgütler; sembolik topluluklar.	-Ulus devletler ve uluslararası rejimler içerisindeki çevresel hareketliliğin düzenlenmesi.
	Bağların İçeriği-İşlemler	Kültürel Oluşum
	-Yükümlülükler, karşılıklılık ve dayanışma; bilgi, kontrol ve diğerlerinin kaynaklarına erişim.	-Siyasi baskı, etnik, ulusal ve dini çalışmalar
		Demografi ve Ekoloji
		-Ekilebilir alanların uygunluğu
		- Teknoloji düzeyi
		-Nüfus artışı

Bu çalışmada insan hareketliliğinin ve göç olgusunun devamlılığını açıklamaya çalışan yaklaşımlar ele alınmış ve bununla ilgili olarak; *İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Göç Sistemleri Kuramı, Kurumsal Kuram, Ulusaşırı Kuram* ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.2.1 İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler Ağı Kuramı, ortaya çıkan göç hareketinin sürekliliği üzerine odaklanmaktadır. Göçmen ilişkiler ağı; göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayan insanlar arasındaki bağı, akrabalık, arkadaşlık ve paylaşılan toplumun kökleri aracılığıyla kurar (Massey, vd., 2014). Dolayısıyla bu ilişki ağlarının varlığı göç edecek kişiler için gerektiğinde yardım almak, iş bulmak vb. konuları kolaylaştıran bir çeşit sosyal sermaye işlevi görmektedir. Faist (2003) sosyal sermayenin göç veren ülkelere göç alan ülkelere taşınarak iletim bandı işlevi gördüğünü ve sonraki aşamalarda

uluslararası hareketlerin hızlanmasına hizmet ettiğini belirterek sosyal sermaye ile göçmen ağları arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu ilişkiselliğin göçün toplumsal ve sembolik bağlarının ve göçmen yaşamlarının mahalli karakterinin anlaşılmasına olanak sağladığı vurgusunu da yapmaktadır.

Varış yeri ile hiçbir bağlantıları olmayan ilk göçmenler için göç, maliyetlidir. Sosyal bağlar sayesinde hareket maliyetleri ve riskler azalarak uluslararası göç hareketliliği olasılığı artırılabilir. İlk göçmenlerden sonra ise göç edenlerin arkadaşları ve akrabaları için göçün muhtemel maliyetleri azalma eğilimine girer. Maliyetin azalmasının nedeni akrabalık ve dostluk yapılarının gereği olarak her yeni göçmenin varış ülkesi ile sosyal bağları olan bir grup insan yaratmasıdır (Massey vd, 1993).

Göçmen ağının yardımlaşma ve dayanışma gibi olumlu etkilerinin yanı sıra, geldikleri yeni toplumdan kendilerini yalıtma ve kendi yakın grubunun içine kapanma gibi olumsuz etkileri olduğu görülmektedir (Güllüpınar, 2012). Bu doğrultuda göçmen ağının varlığının yeni gelen göçmenin sosyal uyumunu kolaylaştırdığı gibi göçmenlerin mevcut siyasal, ekonomik ve sosyal ağlara bağlı kalmasının içe kapalılık yarattığı ve göçmenlerin yeni geldikleri ülkedeki toplumla bütünleşmesinde engel oluşturduğu da görülmektedir.

Abadan-Unat (2017), kuramın dayandığı varsayımlar olarak; göçmen ilişkiler ağlarının göç etme isteğini yaygınlaştırdığını, göçün yol açtığı masrafları ve içerdiği rizikoları azalttığını, oluşan göçmen örüntülerinin göç alan ülkenin politikalarından bağımsız hareket edebildiğini ve göçmenlerle ailelerin birleşmesini hedefleyen politikaların göçmen ilişkiler ağını güçlendirdiğini belirtmektedir.

2.2.2 Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı, göç hareketlerinin genellikle veren ve alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Castles ve Miller, 2008). Göç sistemleri teorisine göre, göç hareketleri genellikle göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki makro ve mikro ilişkilere dayanmaktadır. Makro yapılar dünya piyasasının ekonomi politığını, devletler arası ilişkileri ve göç veren/alan ülkeler tarafından göç yerleşimini kontrol etmek amacıyla düzenlenen kanunları,

yapıları ve uygulamaları içerir. Mikro yapılar göç ve yerleşme sorunlarıyla başa çıkmak için göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilen enformel toplumsal ağlardır (Castles ve Miller, 2008).

Faist (2003)'e göre göç sistemleri kuramının üç ana niteliği bulunmaktadır:

1. Göç sistemleri kuramı, göç sistemlerindeki süreçler üzerine yoğunlaşır. Göç hareketi tek seferlik bir hareket değildir. Bir kez başlarsa, sürekli kendini yenileyen ve besleyen bir süreç haline dönüşür.
2. Göç sistemleri kuramları insanlardan ziyade ülkeler arasındaki bağlar ve bağlantıların varlığı üzerine kurulmuştur. Bir göç sistemi birbirine insan akışı ve karşı-insan akışlarıyla bağlı iki ya da daha fazla ulus-devlet içerir. Bu bağlar genellikle göç, akınlara başlamadan önce kurulmuştur.
3. Toplumsal ağ kuramı göç sistemi kuramcıları tarafından güçlü bir şekilde uygulanmıştır. Buna göre göç sürecine katılan bireyler, ulus devletler arasındaki ekonomik eşitsizlikler, göç alan ülkelerin kabul etme politikaları, hane halkları, ailelerin kalış ve gidiş alternatifleri gibi engelleri aşmak için stratejiler geliştirirler (Faist,2003: Akt.: Adıgüzel, 2020).

2.2.3 Kurumsal Kuram

Kurumsal teori, uluslararası göç başladığı zaman, göçmenlerin yer değiştirmesini destekleyen kurumların ve gönüllü organizasyonların ortaya çıkmasıyla göçe başka faktörlerin de eklendiğini varsayar (Şenol Sert, 2018). Castles ve Miller (2008) aracı yapılar olarak tanımlanan bu grubun göçmenlerin yardımcıları olabileceği gibi sömürücüleri de olabileceğini belirtmiştir. Özellikle düzensiz göçlerde ya da göçmen nüfusunun fazla olduğu durumlarda sömürü oranı da artmaktadır (Castles ve Miller, 2008).

Kazanç peşinde koşan kurumlar, karaborsa fiyatları karşılığında göçmenleri sınırlardan kaçırmakta; sahte evrak ve vizeler sağlamakta, göçmen adayları ile girilmek istenen ülkenin vatandaşları arasında evlilikler düzenlemekte; bu ülkelerde oturma yeri, kredi gibi kolaylıklar sağlamaktadırlar. İnsan haklarını savunan gruplar ise meşru yoldan göçmen olarak kabul edilebilmeleri için göç etmek isteyenlere sosyal hizmet

sunmakta, hukuksal danışmanlık yapmaktadırlar (Prothero, 1990: Akt.: Abadan-Unat, 2017).

2.2.5 Ulusaşırı Kuram ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar

Ulusötesi ya da ulusaşırı (transnasyonalizm); küreselleşen dünyada çok yerleşimli yaşamların, eylemlerin ve kimliklerin göçmenlerin gerçekliklerinin düzenli ve sürekli haline gelmesi olarak tanımlanabilir. Ulusaşırı göç araştırmaları, göçün nedenlerini açıklamaktan ziyade, alıcı ülkelere göç etme ve bu ülkelere entegre olma tarzındaki yeni gerçekliği tarif etmeye çalışmaktadır. Teori, özellikle, siyasi sınırlar arasında sosyal ve ekonomik gelişme arayışında olan göçmenlerin sıkı ilişki ağları üzerinde durarak göçü alan ve veren ülkelerdeki etkilerinin anlaşılması için çıkarımlarda bulunmaktadır (Kurekova, 2010).

1990'lı yıllarda gerçekleştirilen araştırmalar öncelikle göçmenlerin her iki ülkede de aktif olabileceklerini, aktif olmalarının göç edilen ülkeye uyumları konusunda herhangi bir sorun teşkil etmeyeceğini vurguladılar (Basch, Glick Schiller, & Blanc-Szanton, 1994; Faist, 2000a; Nina Glick Schiller vd., 1992; Pones, Guamizo, & Landolt, 1999; Smith & Guamizo, 1998: Akt.: Özkul, 2015). 2000'li yıllarda yapılan yeni araştırmalar ise konuya farklı yorumlar getirilmiştir. Basch ve diğerleri (1994) ulusaşırı göçmenlerin geldikleri ve yerleştikleri ülkeler arasında kurdukları çok yönlü sosyal ilişkiler süreci olarak tarif etmiştir. Aynı zamanda bu sosyal ilişkilerin birçok göçmen için coğrafi, kültürel ve politik sınırları aşan sosyal alanlar inşa ettiğini vurgulamıştır (Bash vd., 1994).

Teknolojinin gelişmesi göç süreçlerini yaşayış biçimindeki değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu durum göçmenlerin köken ülkelerindeki ekonomik, politik ve sosyo-kültürel gelişmelerden hemen haberdar olmalarını ve anavatanları ile kurdukları ilişkilerin güçlü kalmasını sağlamıştır. Göçmenlerin zihinsel olarak iki tarafta da olma hali gündelik yaşamlarını, çalışma pratiklerini, kimlik ve mekâna aidiyetlerinin de yeniden üretilmesinde etkili olmuştur.

2000'li yıllarla birlikte geliştirilen fikirler ulusötesi bağların akışkan sosyal alanlar içerisinde oluştuğunu, sürekli olarak yeniden üretildiğini ve bu şekilde aynı anda iki farklı yerde olma durumunu yarattığını vurgulamaktadır (Levitt, 2021; Smith, 2005:

Akt.: Özkul, 2018). Ulus-ötesi sosyal alanlar [transnational social spaces] kavramını tanımlamak için kullanılan sosyal alan (space) kavramı coğrafya ile ilişkili olsa da burada ifade edilen coğrafyanın da ötesinde, göçmenlerin anavatanları ile ilişki kurduklarında yarattıkları mekandır. Bu konuda önemli çalışmalar yapan Faist (2003) ulusötesi toplumsal alanların güçlü toplumsal ve sembolik bağların, bu bağların içeriklerinin, örgütlerdeki ve ağlardaki pozisyonlarının ve örgütlerin birden çok devlette bulunabilen ağlarının birleşiminden oluştuğunu belirtmiştir. Ayrıca, dinamik süreçleri ifade eden bu alanların ekonomik, sosyal ve insani (eğitim sertifikaları, vasıflar ve teknik bilgiler) gibi çeşitli sermaye türlerinin biriktirilmesini içerdiğinden bahsetmektedir (Faist, 2003).

Ulusaşırı yaşamlar aynı zamanda bir hayatta kalma ve iyileştirme stratejisi haline gelebilmektedir. Faist (2003), ulusaşırı toplumsal alanların beş aktörü olan ilişkiler ağı sonucunda meydana geldiğini belirtmiştir. Bunlar; göç alan ülkenin hükümeti, göç alan ülkedeki sivil toplum örgütleri, göç veren ülkedeki yöneticiler, göç veren ülkedeki sivil toplum grupları ve ulusaşırı grup (göçmen ve/veya mülteci grupları veya ulusal, dini ve etnik azınlıklar) ulusaşırı toplumsal alanları oluşturan ilişkilerin taraflarıdır. Bağları ve bağlantıların yoğunluğunu çıkış noktası olarak alan Faist (2003), üç çeşit ulusaşırı toplumsal alandan bahsetmenin mümkün olduğunu söyler: *küçük gruplar içerisindeki ulusaşırı karşılıklılık, devreler içerisindeki ulusaşırı değiş tokuşlar ve ulusaşırı topluluklardaki yayılmış dayanışma* olarak bu ayrım Çizelge 2.2’de gösterilmiştir.

Faist’ten farklı olarak Portes vd. (1999), *ekonomik, politik ve sosyo-kültürel* ulusötecilik olmak üzere üç tür ulusötecilikten bahsetmektedir. Ekonomik ulusötesilik tedarikçi ağlarına sahip girişimcileri, ulus-devlet sınırlarını geçen pazar ve sermayeyi içermektedir. Politik ulusötecilik ise, içerisinde çıkış ve varış ülke politikalarına, erki elinde bulunduranlara etki edebilen politik hareketleri, politik kurumsallaşmayı, buralardaki toplumsal liderleri ifade etmektedir. Sosyo-kültürel ulusötecilikle ise, ulusal kimlik inşasına yönelik her türlü aktivite, kutlama, eğlence kastedilmektedir (Portes vd., 1999: Akt: Özservet, 2012).

Çizelge 2.2: Faist'in üçlü uluslaşır toplumsal alan ayrımı (Faist, 2003).

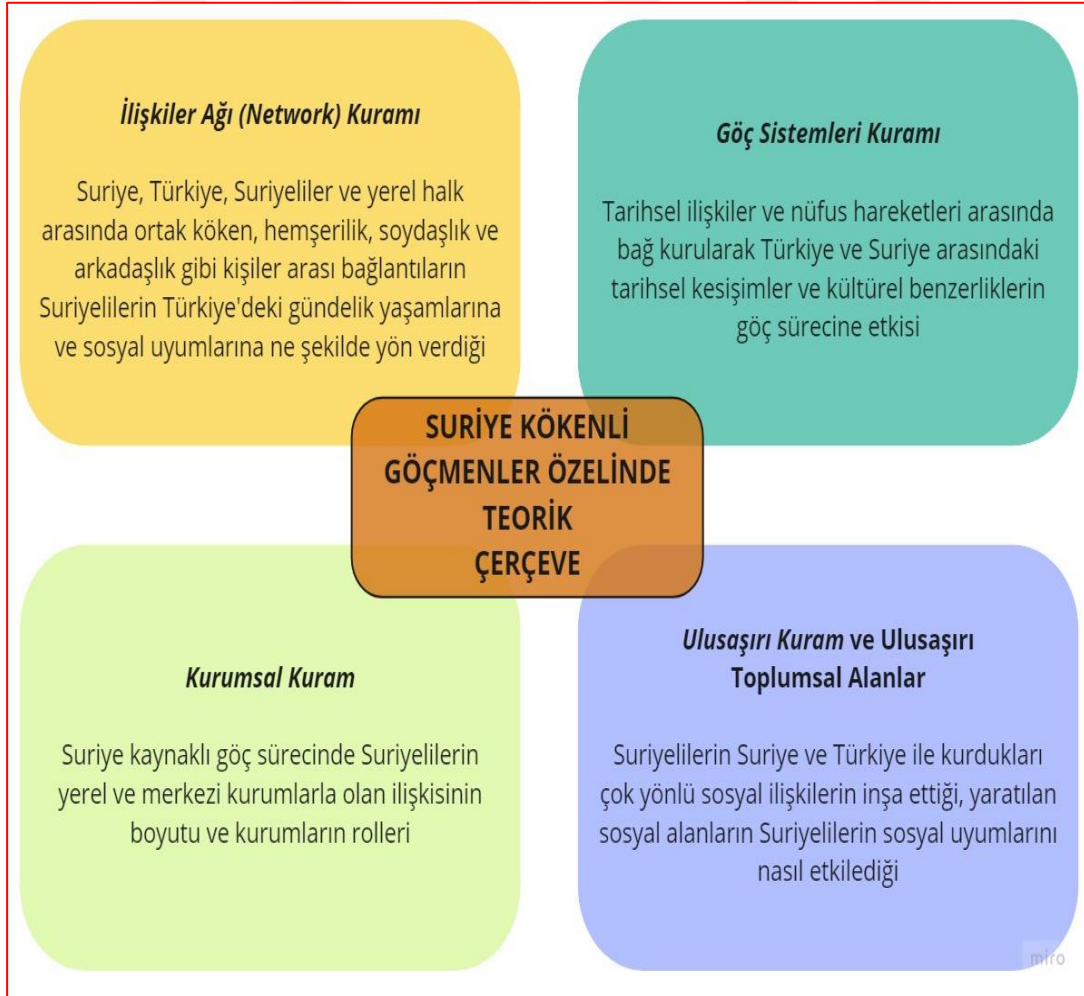
Uluslaşır Toplumsal Alanların Türleri	Bağlardaki Başlıca Kaynaklar	Temel Özellikler	Tipik Örnekler
Uluslaşır Akraba Grupları	Karşılıklılık; taraflardan birinin diğerinden temin ettiği şeylere karşılık vermesi gerekir	Toplumsal eşitlik normunun desteklenmesi; küçük gruplardaki fertler üzerinde kontrol uygulaması	Hane halkının veya aile fertlerinin göç alan ülkeden göç veren ülkeye yaptıkları para havaleleri: örnek sözleşmeli işçiler
Uluslaşır Devreler	Değiş-tokuş; tarafların karşılıklı beklenti ve yükümlülükleri, etkin faaliyetlerin sonuçları	İçerideki kişi olmanın getirdiği avantajların kullanılması: dil; emsal ağlardaki güçlü ve zayıf toplumsal bağlar	Ticaret ağları, örnek: Çinli, Lübnanlı ve Hintli iş adamları
Uluslaşır Topluluklar	Dayanışma; Paylaşılan fikirler, inançlar, değerlendirmeler ve semboller; kolektif kimliğin çeşitli şekillerinde ifade edilir	Kolektif simgelerin (soyut) sembolik bağlarda harekete geçirilmesi: ör. din milliyet etnisite	Diasporalar: ör. Museviler Ermeniler Filistinliler Kürtler

2.3 Bölüm Sonucu

Bu bölümde çalışmanın diğer kısımlarının teorik olarak güçlendirilmesi amacıyla uluslararası göçü anlamaya yönelik tanımlamalar ve ilgili kuramlar açıklanmıştır. Küreselleşmeyle birlikte uluslararası göçün değişen yapısının sosyal, ekonomik, kültürel, mekansal ve benzeri alanlardaki yansımalarının anlaşılması amaçlanmıştır. Ayrıca göç ve göçmenlikle ilgili mevcut tanımların ne şekilde ele alındığı incelenerek araştırmanın merkezi olan, zorunlu göç ile kitlesel bir şekilde Türkiye'ye gelen, ileriki bölümde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınan Suriyelilerin hangi tanımsal kategoride değerlendirilebileceğine dair bir çerçeve oluşturulmuştur.

Bugüne kadar göç alanında geliştirilen çeşitli kuramsal modeller içerisinden çalışmanın konusu kapsamında insan hareketliliğinin ve göç olgusunun devamlılığını açıklamaya çalışan yaklaşımlar seçilmiş ve bununla ilgili olarak; *İlişkiler Ağı (Network) Kuramı*, *Göç Sistemleri Kuramı*, *Kurumsal Kuram* ve *Uluslaşır Kuram* ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle, uluslararası göç sürecinde mevcuttaki ve yeni yaratılan ağların yerel tezahürlerinin ve etkilerinin göçmenlerin geldikleri ülkede -olumlu ya da olumsuz- nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması hususunda kuramlardan yararlanılmıştır. Bu doğrultuda ele alınan ilişkiler ağı kuramı ile göçmenlerin geldikleri ülke, yeni yerleştikleri ülke, yeni göçmen ve yerel halk arasında ortak köken,

hemşerilik, soydaşlık ve arkadaşlık gibi kişiler arası bağlantıların göçmenlerin yeni geldikleri ülkedeki gündelik yaşamlarına ve sosyal uyumlarına ne şekilde yön verdiği kavranmaya çalışılmıştır. Göç Sistemleri Kuramı ile ülkeler arasındaki tarihsel ilişkiler ve nüfus hareketleri arasında bağ kurularak Türkiye ve Suriye arasındaki tarihsel kesişimler ve kültürel benzerliklerin göç sürecine etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Kurumsal Kuram ile de göç sürecinde göçmenlerin kurumlarla olan ilişkisinin boyutu ve kurumların rolleri daha iyi anlaşılmıştır. Ulusötesi Kuram, göçmenlerin geldikleri ve yerleştikleri ülkeler arasında kurdukları çok yönlü sosyal ilişkilerin inşa ettiği sosyal alanların anlaşılmasını sağlamıştır. Yaratılan sosyal alanların göçmenlerin geldikleri ülkede uyumlarını nasıl etkilediği konusu ise saha araştırmasında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Suriye kökenli göçmenler özelinde oluşturulan teorik çerçeve Şekil 2.3'te gösterilmiştir.

Şekil 2.3: Suriyeliler özelinde teorik çerçeve.

3. TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI GÖÇ YÖNETİMİ VE TARİHÇESİ

Göç yönetimi; göçmenlerin ülkeye girişinden önce bir dizi uygulama ve hukuki düzenleme ile başlamakta; göçmenlerin girişleri esnasında ve sonrasında ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlara karşı alınacak her türlü tedbir ve yapılacak kontrollerin belirlenmesi ile devam etmektedir. Salt bu süreç ile sınırlandırılması gereken göç yönetimi, göç sonrası döneme ilişkin göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve toplumsal entegrasyonunun sağlanması gibi önemli konuları da kapsamaktadır (Kabakuşak, 2014). Göç olgusunun uluslararası niteliği, hacmi, dönüştürme gücü, doğurduğu sonuçlar ve bu sonuçların derin etkileri itibarıyla göç yönetiminin devletler nezdinde ele alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda göçün yönetilmesinde merkezi hükümet ana sorumlu ve temel aktör olarak karşımıza çıkmakta bununla beraber yerelde gerçekleştirilen çalışmalar da büyük önem taşımaktadır. Merkezi hükümetin yanı sıra uluslararası kuruluşlar, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve belediyeler de göçmen ve mültecilerle ilgili ciddi çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca, göçün birçok disiplini içinde barındırması, bu alanda çok paydaşlı bir sürecin işletilmesini de gerekli kıldığından bu bölümde değinileceği üzere birçok farklı aktörün sürece dahil olduğu görülmektedir.

Bu bölümde Türkiye’de uluslararası göç yönetiminin iyi anlaşılabilmesi için öncelikle uluslararası göçün Türkiye tarihi incelenmiştir. Ardından göçe ilişkin uluslararası, ulusal ve yerel yasal düzenlemeler incelenerek Türkiye’de Suriyelilerin göç yönetimine dair aktörler, yasalar ve uygulamalar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

3.1 Türkiye’de Uluslararası Göçün Tarihi

Türkiye dış göç tarihinin, farklı dönemlerde farklı karakteristik özellikler çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle son otuz yıldır Türkiye’ye yakın bölgelerdeki siyasal gelişmeler ve ekonomik dönüşümler nedeniyle uluslararası göç akımları da artmıştır.

Ulus-devlet yaratma çabasının hâkim olduğu yirminci yüzyılın başlarında ortaya çıkan Türkiye merkezli göç hareketlerinin hem modernite projesi hem de ulus-devlet yaratılması çabalarıyla bağlantıları olan içsel bir olgu olduğu birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Bu içsellik yurtdışından Türkiye'ye yönelen göç hareketleri için olduğu kadar Türkiye'den yurtdışına giden göç hareketleri için de geçerlidir (Tekeli, 1998; Kirişçi, 2000; İçduygu, 2004a: Akt.: İçduygu, 2014). Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana genel olarak modernite/ulus-devlet ve uluslararası göç ilişkisinin üç farklı dönemde değerlendirildiği görülmektedir. Bunlardan ilki; 1923-1950 arası ulus-devlet inşasının erken dönemidir. 1950-1980 arası olarak tarif edilen ikinci dönem ise, ulus-devlet inşasının (ve korunmasının) “yerel” ve “ulusal” olarak yerleşikleşmesi süreci olarak görülmektedir. 1980'den bu yana, ulus-devlet inşasının (ve korunmasının) “küresel” olarak belirginleştiği aşama da son dönemi oluşturur (İçduygu, 2010). Bu dönemler aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

3.1.1 Erken Cumhuriyet dönemi (1923-1950) göç hareketleri

1923-1950 yılları Türkiye'nin ulus-devlet inşa sürecinin başlangıç ve temel atma evresi olarak görülmektedir. İçduygu (2014), bu dönemde gerçekleştirilen göç hareketlerinin; Müslüman olmayan nüfusun yurtdışına göçü ve özellikle modern Türkiye'nin sınırları dışında kalmış ve önceden Osmanlı toprakları olan ülkelerdeki Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye'ye göçünün sağlanması olarak iki temel olgu etrafında geliştiğini belirtmektedir (İçduygu, 2014). Ulus devletin inşasının temellerinin atıldığı bu ilk dönemde uygulanan göç politikaları neticesinde Türkiye topraklarındaki gayrimüslim nüfusun %3'ten %1'lere düştüğü tahmin edilmektedir. Bu dönemde yaklaşık 850.000 kişinin, başta Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya olmak üzere Balkan ülkelerinden Türkiye'ye göç ettiğine tanık olunmuştur (Kirişçi, 2000). Bu süreçte savaşlarla azalan Türkiye nüfusunun homojenleştirilmesini ve artırılmasını hedefleyen politikaların uygulandığı görülmektedir.

Aktar (2000), mevcut homojenleştirme politikalarının uygulanması ve Türk ve Müslüman olmayan farklı etnik ya da dinsel kökenlerden gelen Türkiye Cumhuriyeti

vatandaşlarının Türk ve Müslüman kimliğine asimile olabilmelerinin toplum mühendisliğini gerçekleştirebilmek için bazı yasal düzenlemeler geliştirildiğini belirtmiştir (İçduygu, 2014). Bunlardan en temeli 1934 İskân Kanunu olarak gösterilmektedir. 1934 yılından sonra gelen göçmenler *21 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanununa* göre yerleştirilmiştir. Bu kanunda Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelmek isteyenlerden yalnızca, Türk soyundan ve Türk Kültürüne bağlı olanların kabul edilecekleri ifade edilmektedir. Söz konusu kişilerden iskân yardımı talep etmeyenler istedikleri yerlere yerleşebilecekler, iskân yardımı isteyenler ise devletin gösterdiği alanlara yerleşeceklerdir. Türk ırkından olmayanlar ise hükümetten iskân yardımı istemeseler bile hükümetin göstereceği yerlerde oturacaklar, hükümetten izin almadan yerlerini değiştiremeyeceklerdir (Tekeli, 1990). 2006 yılı itibarıyla yenilenen yasa, Türkiye'nin ulus-devlet inşasında önemli bir rol oynamıştır.

3.1.2 İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem (1950-1980)

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki 25-30 yıllık süre içerisinde Türkiye'deki koşullar değişmiş, kuruluştaki var olan iskânla ilgili öncelikler önemini kaybederek yerini başka önceliklere bırakmıştır (Erder, 2014b). Bu dönemde Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve *Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi*'ni coğrafi çekince koyarak imzalaması, göç politikalarını şekillendiren önemli iki gelişme olmuştur. NATO üyesi Türkiye, Soğuk Savaş'la birlikte bir cephe ülkesi hâline geldiğinden göç politikalarını esas olarak güvenlik eksenine oturtmuştur (Canpolat ve Arıner, 2012).

Cumhuriyetin erken dönemini izleyen 1950-1980 arasındaki yıllar, Türkiye'de ulus-devlet inşasının “yerel” olarak yerleşik bir boyut kazanması aşamasını kapsamıştır. Bu dönemde yoğun bir kırsal-kent göçü ile hızla kentleşen ülkede nüfusun türdeşliği bir yandan özellikle Müslüman olmayan nüfusun dışarıya göçü, diğer yandan ise Türk ve Müslüman olanların da içeri göçü ile hızla artmıştır. Nitekim Türkiye tarihinde ilk defa Türk ve Müslüman nüfusun yurt dışına göçü başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelere de işçi göçü şeklinde başlamıştır (İçduygu, 2004b).

İçduygu (2010) bu dönemde yoğun bir şekilde gerçekleşen kırsal kente göçün, modernite projesinin yerel düzeylerde yerleşik bir hal almaya başlaması olarak ifade etmiştir. Türkiye kentleşmesi 1950'li yıllardan başlayarak hızlanmıştır. 1960 yılına

gelindiğinde Türkiye’de yaşayan her dört kişiden biri, 1980’lere gelindiğinde ise her iki kişiden biri kentlerde yaşar hale gelmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999).

Bu dönemde Müslüman olmayan nüfusun Türkiye’den göçü hızlanmıştır. Müslüman olmayan kişi sayısı 1950’lerin başlarında 225 bin iken, dönemin sonuna gelindiğinde 150 binlere kadar inmiştir. Azalışın temel nedenleri; Kıbrıs sorunu arkasına sığınarak önce 6-7 Eylül 1955 tarihinde Rumlar başta olmak üzere bütün Müslüman olmayan nüfusa yönelen şiddet olaylarını izleyerek ortaya çıkan göç hareketleri, daha sonra da 1964 yılında İstanbul’dan Rumların zorunlu göçü, 1974’de Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs’ı işgal etmesi sürecinde Rum ve “azınlık” düşmanlığı sonucu ortaya çıkan göç ve İsrail’in kuruluşu sonrasında Türkiye’deki Yahudilerin İsrail’e göç etmeleridir (İçduygu, 2010). Yine bu dönemde Bulgaristan ve Yugoslavya başta olmak üzere, Balkanlar’dan 800 binin üzerinde Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye’ye gelişi sağlanmıştır (Kirişçi, 2000). Bu süre aralığında uygulanan nüfus ve yer değiştirme politikaları nedeniyle nüfusun yapısının hızlı bir şekilde homojenleştirildiği görülmektedir.

1961 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları seyahat etme hürriyetinden anayasal bir hak olarak yararlanmaya başlamışlardır (Abadan-Unat, 2017). Bu durumun Türkiye’de “Tercüme ve İş Bulma” adı altındaki özel firmaların yurt dışına eleman gönderme sürecini başlattığını belirten Abadan-Unat (2017), bu yıllarda Türkiye’de gözlemlenen gizli ve açık işsizlik nedeniyle birçok kişinin yüksek ücretlere kavuşmak ümidiyle yurt dışına yöneldiğini vurgulamıştır. İçduygu (2010), başlarda kısa dönem ve geçici işçi göçü olarak başlayan bu göç hareketlerinin daha sonra aile birleşimi göçü ile birçok Avrupa ülkesinde yerleşmeye dayalı bir göç haline geldiğini belirtmiştir (İçduygu, 2010). Erder (2006)’e göre 1980’lerle birlikte Türkiye’nin bilinen bir göç-veren ülke kimliğiyle birlikte artık göçün bir sonucu olarak farklı ülkelerde yaşayan Türkiye-kökenli göçmen topluluklarının ortaya çıktığı görülmüştür (Erder, 2006).

3.1.3 1980 sonrası dönem: Türkiye’ye yönelik göç hareketleri

Göç politikalarını büyük ölçüde NATO üyeliği ve Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu çekince üzerinden şekillendiren Türkiye, Soğuk Savaş’ın ardından, küreselleşmenin

de hız kazanmasıyla birlikte uluslararası göçün yeni yüzü ile tanışmıştır (Canpolat ve Arıner, 2012). 1980'lerin sonu, 1990'ların başından itibaren, bir yandan çevre ülkelerdeki siyasal karışıklıklar ve ekonomik değişimler, diğer yandan küreselleşme eğilimleri, Türkiye'yi Türk ve Müslüman olmayan yeni göçmen grupların hedef ülkesi hâline getirmiştir. Bu göç dalgaları profesyoneller, iş insanları, öğrenciler ve son dönemde artan emekli göçmenleri içine alan düzenli göç hareketlerinden daha çok, bavul ticareti, kayıtdışı (kaçak) işgücü göçü, geçiş göçü ve sığınmacı ve mülteci hareketleri de olmak üzere düzensiz göçü de içermektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014). Türkiye'ye gelen yeni göçmenler komşu ülkelerin vatandaşları haricinde AB vatandaşları ile diğer ülkelerden gelen transit ve düzensiz göçmenlerden oluşmaktadır. Sonuç olarak Türkiye geleneksel göç alan ve Batı Avrupa ülkelerine göç veren ülke konumuna ek olarak, 1990'lardan itibaren göç alan ülke ve transit göç ülkesi konumuna girmiştir (Toksöz, vd., 2012).

Türkiye'yi etkileyen göç hareketlerinin arkasındaki nedenlerin bir kısmı genel küreselleşme eğilimi ile ilgili iken; diğer yandan Türkiye'ye yakın bölgelerde son otuz yıldır görülen siyasal kargaşalar ve ekonomik dönüşümlerin Türkiye'ye yönelen farklı göç sonuçları olmuştur. Bunlardan ilki, özellikle Afganistan, İran ve Irak'ın karşı karşıya kaldığı siyasal değişimlerin ortaya çıkardığı ve sığınma hareketleri ve düzensiz geçiş göçü ile yüz binlerce kişinin Türkiye'ye giriş yapmasıdır. Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da sosyalist sistemlerin çöküşü sonrasında bu ülke vatandaşlarının geçici iş bulup çalışmak amacıyla Türkiye'ye gelmesi de diğer bir sonuçtur (İçduygu, 2014).

1985-2005 arasında ise ağırlıklı olarak İran, Irak ve Bulgaristan'dan olmak üzere yaklaşık iki milyon kişiyi kapsayan mülteci hareketi gerçekleşmiştir. 1979 İran Devrimi'nden kaynaklanan ve ilk büyük toplu sığınmacılık hareketi olarak değerlendirilen süreçte, yaklaşık bir milyon İranlı'nın sığınma talebi söz konusudur. Türkiye'nin coğrafi çekince ile taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi gereği İranlılar ülkede turist vizeleri doluncaya kadar barınmış ve büyük çoğunluğu göçmen bağları kanalıyla Avrupa ülkelerine göç etmiştir (İçduygu, 2000). 1988 ve 1991 yılları arasında Irak'tan Türkiye'ye kitlesel göç hareketleri yaşanmış ve bu dönem içerisinde Türkiye'ye sığınan yaklaşık 500.000 kişi geçici koruma kapsamına alınmıştır

(İçduygu, 2004; Kirişci, 2004). 1989 yılında yaşanan diğer bir kitlesel göç ise Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaşanan göçtür. Burada 1995 yılına kadar Türkiye'ye gelenlerin sayısı 320 bin kişiyi bulmuştur (Adıgüzel, 2020).

1992-1995 yılları arasında gerçekleşen Bosna Savaşı ve 1998-1999 yıllarında Kosova'da cereyan eden olaylar ele alındığında bu bölgeden Türkiye'ye gelen 20.000 kadar Boşnak ve 17.746 Kosovalı mülteciye geçici sığınma hakkı tanınmıştır (Kirişci, 2007). Özetle, 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişinin, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345.000 kişinin, 1. Körfez Savaşı sonrasında 1991 yılında Irak'tan 467.489 kişinin, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20.000 kişinin, 1999 yılında Kosova'dan 17.746 kişinin ve 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişinin Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir (Url-4).

3.2 Türkiye'de Uluslararası Göçe İlişkin Yasal ve Yönetmelik Düzenlemeler

Devletler çeşitli uluslararası anlaşmalara taraf olarak, bu anlaşmalar tarafından sağlanan yasal korumalardan yararlanılmasını sağlamaktadır. Ancak taraf olunsay bile çoğu zaman ilgili anlaşmalara devletler tarafından çekinceler konulabilmekte, uluslararası anlaşmalar devletlerin kendi sınırları dahilinde uygulamaya koydukları ulusal kanunlar ile uyuşmamakta bu gibi durumlarda da uluslararası anlaşmalarla sağlanan yasal korumalar yetersiz kalmaktadır.

Bir sonraki bölümde, Türkiye'de göçmen ve mültecilerin statüsü ve bu alanda yapılacak düzenlemelerle ilgili ve uluslararası göç alanında en önemli üç sözleşme olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mültecilerin Statüsüne ilişkin Cenevre'de kabul edilen Sözleşme ile Ek Protokol'den bahsedilecektir.

3.2.1 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

10 Aralık 1948 günü yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu oturumunda kabul edilen 30 maddeden oluşan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB); bireylerin temel hak ve özgürlüklerini tanımlamaktadır. Beyanname Türkiye'de Bakanlar Kurulu kararıyla 27 Mayıs 1949 yılında Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Göç ile ilgili olarak beyannamede; on üçüncü madde, herkesin kendi ülke sınırları içerisinde serbest dolaşım ve yerleşim hakkının olduğunu, kişinin kendi ülkesi de dâhil olmak üzere istediği zaman o ülkeden ayrılıp geri dönebileceği, on dördüncü madde, zulüm karşısında olan kişilerin başka ülkelerden mülteci olarak kabul talep etmek ve bu ülkeler tarafından mülteci muamelesi görme hakkının olduğu, onbeşinci maddede de yurttaşlığın herkesin hakkı olduğu ve keyfi olarak hiç kimsenin yurttaşlıktan çıkarılamayacağı, hiç kimsenin yurttaşlık değiştirme hakkından yoksun bırakılamayacağı konuları belirtilmiştir (İHEB, 1948). Ancak, on dördüncü maddede belirtilen mültecilik hakkından adli bir suç veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlerde bulunma durumunda yararlanılamayacağı istisnası da ifade edilmiştir.

Erdoğan (2018), mülteci hukukunun İHEB'den bağımsız olarak ele alınamayacağını, beyannamenin 14. Maddesi olan “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” hükmü ile tüm uluslararası ve ulusal düzenlemeleri kapsayan bir özellik taşıdığını vurgulamıştır (Erdoğan 2018).

3.2.2 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

4 Kasım 1950 tarihinde Avrupa Konseyi imzacı hükümetler tarafından Roma’da imzaya açılan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 59 madde ve ek protokollerden oluşmaktadır. Sözleşme; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde bulunan hak ve özgürlüklerin topluca güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. Sözleşmenin ilk bölümü temel hak ve özgürlüklere ilişkin olup, sözleşmeye taraf olanlar, kendi yetki alanları içinde yaşayan herkesin, bu hak ve özgürlüklerden yararlanmasının yasalarla korunmuş olduğunu kabul etmektedir. Sözleşmenin 16. maddesinde ise, yabancıların siyasi etkinliklerine belli kısıtlamaların getirilmesine sözleşmenin müdahale etmeyeceği ifade edilmiştir (AİHS, 1950).

Sözleşme maddelerinin uygulanmasını ve belirtilen taahhütleri uyulmasını temin etmek amacıyla kurulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kuruluşu, yapısı ve yetkilerini de içeren sözleşmenin ikinci bölümünde; mahkemenin görev ve çalışma koşulları düzenlenmiştir (AİHS,1950).

3.2.3 1951 tarihli Cenevre Anlaşması ve 1967 tarihli Ek Protokolü

Uluslararası düzenlemeler içerisinde, 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi*, sığınmacılar ve mülteciler konusundaki hukuki kaynakların temelidir. Bu sözleşmeye göre:

“Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”

Bu tanımlamadan anlaşılacağı üzere, sığınılan ülkedeki mevzuat ve statüden bağımsız olarak “bir zorunluluk sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan herkes” mülteci (IOM Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi aynı zamanda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne bu sözleşmeye taraf devletlerin uyup uymadığını denetleme ve sığınmacılar ile mültecilere yönelik düzenlenecek uluslararası faaliyetlerin öncüsü ve koordinatörü olma görevini vermektedir (Başak, 2011). 1951 Cenevre Sözleşmesi, kabul edildiği 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar dâhilindeki sığınmacı ve mültecileri de kapsadığı için 1967 tarihli “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol” ile tekrar düzenlenerek, var olan tarih sınırlamasının kaldırılmasıyla (Barın, 2015) daha kapsayıcı hale getirilmiştir.

“Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ni 1962 yılında ve 1967 Protokolü’nü 1968 yılında, coğrafi sınırlama getirerek onaylamıştır” (Başak, 2011). Buna göre Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelenleri mülteci olarak değil, sığınmacı olarak tanımlamaktadır. “Türkiye bu coğrafi sınırlamaya rağmen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne taraf olduğu için gelen sığınmacıları kabul etme zorunluluğu içerisinde. Bu sebeple coğrafi sınırlamanın uygulama olarak bir anlamı kalmamaktadır” (Erdoğan, 2018). Türkiye’de, sığınmacı ve mülteciler konusunda yapılan iç yasal düzenlemelerinin ilki, 1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’tir (Erdoğan,

2018). Poyraz (2012)’a göre hukuki açıdan 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre daha kapsamlı düzenlemeler içermekte, sadece mültecileri değil, sığınmacıları ve hareketlerini düzenleyen hükümlere de yer vermektedir (Poyraz, 2012.). Bu yönetmeliğe göre; mülteci:

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişidir.”

sığınmacı ise;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişidir”

şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlarla, sığınmacı ve mülteci kavramları Avrupa coğrafi sınırlama farkıyla birlikte birbirinden ayrı olarak ele alınmaktadır.

3.3 Suriyelilere Yönelik Uluslararası Politikalar

Bu bölümde Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler kapsamında Suriyelilere yönelik geliştirilen anlaşmalar ve dayanıklılık planları üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda Türkiye ve AB arasında imzalanan “Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma” ile BM ile geliştirilen “Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)”, “Göç İçin Küresel Mutabakat” ve “Mülteciler İçin Küresel Mutabakat” incelenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşmanın amacı karşılıklı olarak Türkiye ve AB üyesi devletler açısından düzensiz göçmen olan vatandaş, üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız kişinin duruma göre geri kabulü veya transit geçişi ile ilgili koşulları, esasları ve usulleri tespit etmektir (Mat ve Özdan, 2018). 2016 yılında yürürlüğe giren ve iki taraflı gibi görünen anlaşmanın amacının

daha çok transit bir ülke konumunda olan Türkiye’de mültecilerin tutulması olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca uluslararası hukukta yer alan geri göndermeme ilkesi ile çelişen anlaşmanın Avrupa  lkelerinin mültecilerin sorumluluğunu almaması olarak yorumlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler, Suriye’den göç etmek zorunda kalan milyonlarca kişi kapsamında insani yardım ve dayanıklılık müdahale planları hazırlamaktadır. UNHCR ve BM Kalkınma Programları (UNDP) yürütücülüğünde hazırlanan mültecilerle ilgili politika üreten ve uygulayan “Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)” IOM, UNICEF, ILO ve daha birçok BM kuruluşunun ortak çalışmasıdır.

2012’de Suriye’deki mülteci krizine yönelik ilk Bölgesel Müdahale Planı olan (RRP) Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak’taki mültecileri koruma ve yardım ihtiyaçlarını ele almak için hazırlanmış, 2013’te Mısır da yenilenen planın parçası olmuştur. 2015’ten bu yana iki yıllık planlar olarak hazırlanan *Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı* (3RP), mültecilerin artan ihtiyaçlarını karşılamak için Suriye’ye komşu olan ve en çok mülteciyi barındıran Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’da; BM kuruluşu, STK ve özel sektörden 270’in üzerinde aktörü bir araya getirmiştir (UNHCR, 2017). 3RP, ulusal aktörlerin kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlayan, mültecilerin koruma ve insani yardım ihtiyaçlarının yanı sıra, etkilenen bireylerin, toplulukların ve kurumların dayanıklılık, istikrar ve kalkınma ihtiyaçlarını ele almaktadır. 2021-2022 yılı için hazırlanan 3RP’nin üç stratejik hedef etrafında yapılandırıldığı görülmektedir: 1) Geçici koruma sağlanan Suriyelilerin ve uluslararası koruma altındaki bireylerin korunmasına katkıda bulunmak. 2) Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin yanı sıra belediye hizmetleri ve yerel çözümler de dahil olmak üzere hizmetlere katılım ve erişimi desteklemek. 3) Uyum, kendi kendine yeterlilik ve çözümlerin teşvik edilmesi.

2015 yılında Türkiye’de uygulanmaya başlamasından bu yana, Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) yaklaşık 4,5 milyar ABD dolarlık fona ulaşılmıştır. Yeni dönemle birlikte bu destek, büyük ölçüde, geçici koruma sağlanan Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelerdeki talep artışı nedeniyle büyük yük altında kalan kamu sistemlerine ve hizmetlerine yöneltilmiştir (Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP), 2021-2022). Planda yerel hizmetler ve tesislerin, artan nüfustan kaynaklı baskının hafifletilmesi ve ev sahibi toplum arasındaki olumsuz algının azaltılması için daha

fazla desteğe (ör. dijital araçlar) ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda belediyeler toplumlar arası etkileşimde ve uyum programlarının uygulanmasında kilit aktörler olarak görülmüş ve daha fazla destekleneceği belirtilmiştir.

10 Aralık 2018 tarihinde 165 ülkenin desteği ile onaylanan *Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat*; 2016 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilen Mülteci ve Göçmenlere Yönelik New York Deklarasyonu'nun taahhütlerinden biri ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne dayanmaktadır (Global Compact for Migration, 2018). Mutabakatta göçmen ve mültecilerin ayrı yasal çerçeveler ile yönetilen ayrı gruplar olduğu ve sadece mültecilerin özel uluslararası koruma haklarından yararlanabildiklerini belirtilerek Mutabakatın göçmenlere atıfta bulunduğunu ve göçü tüm boyutlarıyla ele alan bir iş birliği çerçevesi sunduğu açıklanmıştır. Ülkeler açısından herhangi bir yasal bağlayıcılık içermeyen Mutabakatta yoğunluklu olarak göçün üstesinden hiçbir devletin tek başına gelemeyeceği vurgusu yapılmıştır. 23 hedeften oluşan Mutabakatta; Tam kaynaşma ve sosyal uyumun gerçekleşmesi için göçmenlerin ve toplumların güçlendirilmesi, Ayrımcılığın bütün türlerinin ortadan kaldırılması ve göç algısını şekillendirmesi için gerçeklere dayalı kamu söyleminin desteklenmesi, Becerilerin geliştirilmesi için yatırım yapma ve becerilerin, niteliklerin ve yeterliliklerin karşılıklı tanınmasını kolaylaştırma gibi sosyal uyumu destekleyen hedefler yer almaktadır. Fakat Mutabakatın uluslararası göç hukuku alanında herhangi yeni bir söylem ve yükümlülük getirmediği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 17 Aralık 2018'de kabul edilmiş uluslararası mutabakat olan Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne dayanır. Mülteci sorununa sürdürülebilir çözüm sunmak, mültecilerin ve ev sahibi ülkelerin ihtiyaç duyduğu desteği küresel boyutta sağlamak, daha öngörülebilir ve adil sorumluluk paylaşımı için hükümetlerle, uluslararası kuruluşlara ve ilgili paydaşlara çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Küresel mutabakatın 4 amacı bulunmaktadır. Bunlar: (i) ev sahibi ülkeler üzerindeki baskının azaltılması, (ii) mültecilerin kendi kendine yeterliliklerinin güçlendirilmesi, (iii) üçüncü ülke çözümlerine erişimin genişletilmesi ve (iv) güvenli ve insan onuruna yakışır bir şekilde dönüşe yönelik olarak kaynak ülkelerdeki koşulların desteklenmesidir (Url-5).

Mutabakatın devletler nezdinde hiçbir bağlayıcılığının olmaması ve mutabakatta devletin yapması gereken görevlerin özel sektöre yüklenmesi mültecilerin güvencesizliğe itilmesi şeklinde yorumlanabilmektedir.

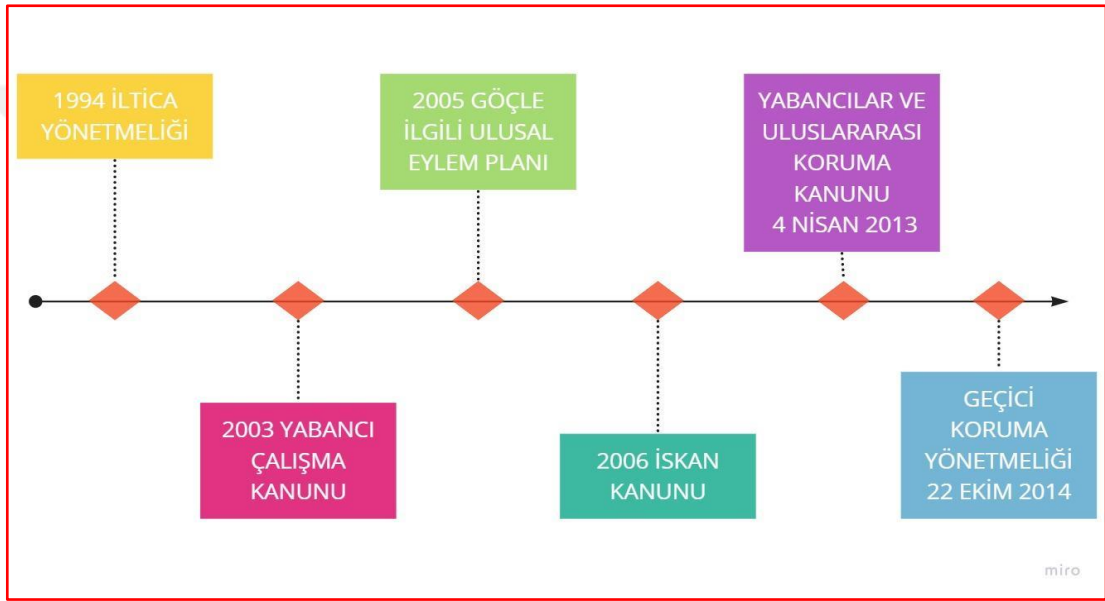
3.4 Uluslararası Göçe İlişkin Ulusal Düzenlemeler ve Suriyeliler

Türkiye’de göçmen ve mültecilere ilişkin düzenlemeleri içeren, yalnızca “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı” kişileri göçmen kabul eden *2510 sayılı İskan Kanunu*, göçmen ve mültecilere ilişkin düzenlemeleri ele alan ilk kapsamlı belge olarak görülmektedir. 1934 yılına ait *İskan Kanunu* 2006 yılında yenilenerek *5543 sayılı İskan Kanunu* şeklinde yeniden düzenlemiş olsa da, getirilen güncellemelere rağmen günümüzde gerçekleşen göç hareketlerini ve göç olgusunu tanımlamakta oldukça sınırlı kalmıştır.

Türkiye’de mülteci ve sığınmacılar konusunda yapılan iç hukuk düzenlemesi ancak 90’lı yılların başında, ülke sınırlarında yaşanan çok ciddi boyutlardaki göç dalgalarının ardından gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede “bir zaruret sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan herkes mültecidir” düzenlemesine alternatif olarak Türk hukuku coğrafi sınırlamadan hareketle “mülteci” ve “sığınmacı” ayrımını; mülteciyi Avrupa’dan gelen, sığınmacıyı ise Avrupa dışındaki diğer ülkelerden gelenler olarak ayırtırmaktadır (Erdoğan, 2018). Sonrasında, Türkiye’de sığınma ve iltica konusunda ortaya çıkan yeni gelişmeler ve gereksinimler sonucunda hem mevzuat hem de kurumsal kapasite bakımından Türkiye’de kapsamlı değişiklik ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013).

Türkiye’nin elli yılı aşkın süredir süregelen Avrupa Birliği üyesi olma hedefinde en önemli koşullardan birini oluşturan Avrupa Birliği Müktesebatı’nın üstlenilmesi hususu 2000’li yıllardan itibaren daha ciddi ele alınmaya başlanmış ve bu doğrultuda pek çok konuya ilişkin düzenleme barındıran bu program kapsamında Türkiye 2005 yılına kadar özel bir “İltica Yasası” çıkarmayı taahhüt etmiştir. *2003 tarihli Ulusal Program*’da, Türkiye’nin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne taraf olduğu, Sözleşme’de coğrafi sınırlamayı benimsediği, sınırlama kapsamında olsun ya da olmasın her sığınmacı için geri göndermeme (non-refoulement) ilkesinin ciddiyetle gözetildiği belirtilmiştir (Kaya ve Eren, 2015).

2011 yılı itibarıyla Suriye’deki savaş sonucu ülkeye gelen ve Türkiye tarihinde şimdiye kadar görülmüş en büyük kitlesel göç olma özelliği taşıyan Suriyeli göçü mevzuatta hukuki ve idari olarak birtakım düzenlemeler ve yenilikler yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Hem bahsi edilen ihyiaçlar hem de özellikle Avrupa Birliği olmak üzere, uluslararası kurumlardan gelen talepler üzerine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün, şu anki adıyla Göç İdaresi Başkanlığı, oluşumunu sağlayan ilk kapsamlı yasal düzenleme 2013 yılında “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*” şeklinde çıkmıştır. Türkiye’de yabancılara yönelik gerçekleştirilen yasal düzenlemeler Şekil 3.1’de gösterilmiştir.

Şekil 3.1: Yabancılara yönelik Türkiye’deki yasal düzenlemeler.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda, mevzuatta daha önce bulunmayan önemli kavramlara yer verilmiştir. “Mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” gibi koruma çeşitleri kavramlarını getirmiştir. Yasa eski mevzuatlardan gelen hükümleri değiştirmeyerek mülteci kavramını aynı coğrafi sınırlamayla birlikte, Avrupa ülkelerinden gelenler olarak açıklamaktadır” (Erdoğan 2018). Coğrafi çekinceden dolayı Suriyelilerin hukuki statüsü ile ilgili ortaya çıkan belirsiz durumunu ortadan kaldırmak için Türkiye, 2013’te “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu, 2014’te “Geçici Koruma Yönetmeliği”ni ve 2016’da

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”i çıkarmıştır.

3.4.1 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

11 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*’nun kapsamı; yabancılarla ilgili uygulamalar, uluslararası koruma ve ülkesindeki şartlardan dolayı geri dönemeyip kitlesel halde Türkiye tarafından kabul edilen kişilere sağlanacak geçici koruma statüsüne dairdir (YUKK, 2013). YUKK kapsamında İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak ve 29 Ekim 2021 itibariyle statüsü değiştirilerek Göç İdaresi Başkanlığı şeklinde çalışma yürüten “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)” kurulmuştur. YUKK’un uygulanmasına dair Yönetmelik ise 17 Mart 2016’da çıkarılmıştır.

Kanunun 2. bölüm 4. maddesinde geri gönderme yasağı; kanun kapsamındaki hiç kimsenin, “işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği” (YUKK, 2013: Madde 4) belirtilmiştir. Kanunun 3. kısım 1. bölümünde mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve uluslararası korumanın haricinde tutulma kavramları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Coğrafi sınırlamaya devam edilerek sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle gelenler mülteci kategorisinde değerlendirilmiştir. Buna göre şartlı mülteci; Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişi olarak ifade edilmektedir (YUKK, 2013: Madde 62). Mülteci ya da şartlı mülteci tanımı dışında kalanlar için geri göndermeme ilkesinden hareketle, statü belirleme işlemleri sonrasında “ikincil koruma” tanımı yapılmaktadır” (Erdoğan 2018). Bu kanun kapsamında çıkarılan ve bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınan Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre işlemleri yapılan Suriyeliler, geçici koruma statüsünde ülkede kalmaya devam etmektedir.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu göç yönetiminin ayrılmaz bir parçası olan olan *uyum* konusunu da düzenlemiştir. Bahsi edilen düzenleme ile uyum

konusu ilk defa mevzuatta yer almış ve bu alanda politika oluşturulması için bir çerçeve ortaya konulmuştur. İlgili kanunun 96. maddesinin 1. fıkrasında uyumla ilgili olarak;

“Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.”

denilerek bu bağlamda yerel yönetimlere, *sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşlara* öneri ve katkıda bulunma gibi bir rol verildiği görülmektedir.

Yabancıların toplumla karşılıklı uyumlarını sağlamak adına uyum faaliyetlerini planlama ve yürütme görevi verilen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde uyum faaliyetlerini ilgili kurumlarla iş birliği içerisinde planlamak ve uygulamak amacıyla *Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı* kurulmuştur. Kanunda belirtilen uyumun temel amaçlarının sağlanabilmesi ve söz konusu ihtiyaçları karşılamak üzere İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde ilgili tüm kurumların katılımı ile 2018-2023 yıllarını kapsayan *Uyum Strateji Belgesi* ve *Ulusal Eylem Planı* hazırlanmıştır. Söz konusu belgede uyum çatısı altında toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve sosyal destek (sosyal hizmet ve yardımlar) konuları olmak üzere 6 tematik alan yer almaktadır (Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, 2020).

Ayrıca Kanunun 104. maddesinin 2. fıkrasındaki “Genel Müdürlük, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir.” ifadesi ile göç konusunda yerel yönetimler ve diğer kurumlar arasındaki koordinasyon görevinin GİGM’de olduğu da vurgulanmıştır.

3.4.2 Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesine dayanılarak 22 Ekim 2014 tarihinde çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği’nin amacı;

“geçici koruma statüsü” sağlanan kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğiyle ilgili hususların düzenlenmesidir (GKY, 2014: Madde 1).

Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma kararının ilgili bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından alınacağı; alınacak geçici koruma kararının milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı yönünden sakıncalı olması durumunda yine Cumhurbaşkanı tarafından sınırlandırma ya da durdurulmasına karar verilebileceği belirtilmiştir (GKY, 2014: Madde 9-15).

Yönetmelik, kayıt altına alma konusunda yaşanan ve yaşanacak sorunları da ortadan kaldırmak amacıyla yabancıların biometrik kaydının yapılmasına, bunun için hem parmak izi alınması hem de adres kayıt sistemine kayıt yaptırılması zorunluluğu getirmiştir. Yabancılar, temel hizmetlere ve diğer sosyal yardımlara erişim hakkı da ancak kayıtlı oldukları illerde bulunmaları şartı ile sağlanmaktadır (Erdoğan, 2020).

Yönetmeliğin 6. bölümünde geçici koruma sağlanacak kişilere yönelik verilecek hizmetler başta sağlık hizmetleri olmak üzere, eğitim, işgücü piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin sağlanabilmesi olarak ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Söz konusu hizmetlere ilişkin ilgili düzenlemeler şu şekilde listelenebilir:

Sağlık Hizmetleri (GKY, 2014: Madde 27):

- Sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yürütülecek,
- Geçici koruma sağlananlara yönelik sürekli hizmet veren sağlık merkezleri kurulabilecek, söz konusu sağlık merkezlerinde yeteri kadar sağlık personeli ve araç bulunacak,
- Geçici koruma sağlananlardan temel ve acil sağlık hizmetlerinde hasta katılım payı, ilaç veya tedavi ücreti alınmayacak,
- Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşılar yapılarak her türlü önlem ve tedbir alınacak,

- Geçici barınma merkezleri genel sağlık koşullarına uygun olarak işletilecek,
- Çocuklara yönelik aşı ve benzeri uygulamalar yapılacaktır.

Eğitim Hizmetleri (GKY, 2014: Madde 28):

- Geçici koruma sağlananlara yönelik eğitim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığının kontrol ve sorumluluğunda yürütülecek,
- Suriyeli çocuklar okul öncesi eğitimden faydalanabilecek,
- İlköğretim ve ortaöğretim faaliyetleri ilgili bakanlıkça sağlanacak,
- Talep olması durumunda yaş grubu gözetilmeksizin dil, meslek ve diğer konularda kurslar açılabilir,
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığınca ön lisans, lisans ve yüksek eğitim faaliyetleri yürütülecektir.

İş Piyasasına Erişim Hizmetleri (GKY, 2014: Madde 29):

- İş piyasasına erişim hizmetleri ile ilgili konular ilgili bakanlığın görüşü doğrultusunda, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının teklifi ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek,
- Cumhurbaşkanlığının kararı doğrultusunda belirlenecek sektörlerde çalışmak isteyenlere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından izin verilebilecek,
- Verilen çalışma izni süreleri geçici koruma süresini aşamayacaktır.

Sosyal Yardım ve Hizmetler (GKY, 2014: Madde 30):

- Sosyal yardım ve hizmetler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde yürütülecek,
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ihtiyaç sahiplerine gerekli yardımlar yapılacak,
- Tercümanlık hizmetleri gerektiği hallerde ücretsiz sağlanacaktır (GKY, 2014: Madde 31).

Yukarıda ifade edildiği üzere GKY geçici koruma statüsünde olan kişilere verilecek hizmetleri ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim gibi

alanların detaylı bir şekilde ele alındığı yönetmeliğin önceki dönemlere göre daha sistematik bir şekilde oluşturulduğu ve uluslararası standartlara yaklaştığı görülmektedir.

3.4.3 Göçmen ve mültecilerle ilgili yerel yasal ve idari düzenlemeler

Suriye kaynaklı göçle meydana gelen yoğun nüfus artışıyla birlikte kentler ve kentsel hizmetler üzerindeki baskının artması, bu konuda yerel yönetimleri ve özellikle de belediyeleri yerel ölçekte merkezi bir konuma yerleştirmiştir. Türkiye’de kentsel hizmetlerin kişilere ulaştırılması büyük oranda büyükşehir ve ilçe belediyeleri aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Nitekim, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda belediye tanımı yapılırken “*belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulduğu*” ifadesi de belediyelerin “kent sakinlerine” yönelik hizmetlerle ilgili rolünü açıkça ortaya koymaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda;

“(Ek fıkra: 31/10/2016-KHK-678/11 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7071/11 md.) Afet, kitlesel göç ve teröre maruz kalan yerleşim birimlerinin belediyeleri (...) vali veya belediye başkanı, aksayan belediye hizmetinin başka bir belediye tarafından yerine getirilmesini talep edebilir. Yardım istenilen belediye, meclis kararına gerek olmaksızın İçişleri Bakanının izniyle bu talebi yerine getirebilir.”

denilerek kitlesel göç durumunda belediye hizmetlerinin nasıl gerçekleştirileceği ifade edilse de göç durumunda kent içindeki hizmetlerin nasıl temin edileceğine dair herhangi bir ibareye yer verilmemiştir. Kanunun “hemşehri hukuku” başlıklı 13. maddesinde;

Madde 13- Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır. Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.” (madde 13)

denilmektedir.

Bu maddeye göre belediye sınırları içerisinde yaşayan, belirttikleri adres kayıt yerinde ikamet etmekte olan Suriyeliler hemşehri hukuku çerçevesinde sunulan hizmetlerden yararlanabilmektedir. Kanun her ne kadar “Herkes ikamet ettiği beldenin

hemşehrisidir” kabulünü içerse de yerel yönetimlerin T.C. vatandaşları üzerinden hesaplanan nüfus oranlı bütçe payları, kentin hemşehrisi olan göçmen ve mültecilere hizmet üretirken çeşitli kısıtlılıklar yaratmaktadır.

Madde 14: Mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla “İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları (...); sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi”

hizmetleri (madde 14/1.f-a) belediyelerin görev ve sorumlulukları olarak sayılmıştır. Maddenin 5. fıkrası “*hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşük ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler*” uygulan(ır)”acağı ve belediye hizmetlerinin “vatandaşlara” en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulacağı (madde 14/1.f-a) ifadesine de yer verilmiştir. Bu durum Kanunda belirtilen hemşehri-vatandaş ifadesinde muğlaklık olduğunu göstermekle birlikte, belediyeler için ise göçmen ve mültecilere yönelik hizmet sunumunda bulunmaları noktasında belirsizlik yaratmaktadır. Nitekim, ilgili hükümler belediyelerin göçmen ve mültecilere hizmet verme noktasında bir engel oluşturmada da ifadelerin açıklığa kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu da bu doğrultuda incelendiğinde yine Belediye Kanunu’nda olduğu gibi kanunda göçmenlere yönelik açık hükümlerin yer almadığı görülmektedir. Bununla birlikte 5216 sayılı Kanunun büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları başlıklı 7. maddesinin 1. fıkrasının “v” bendi ile

“sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken ..., kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak”

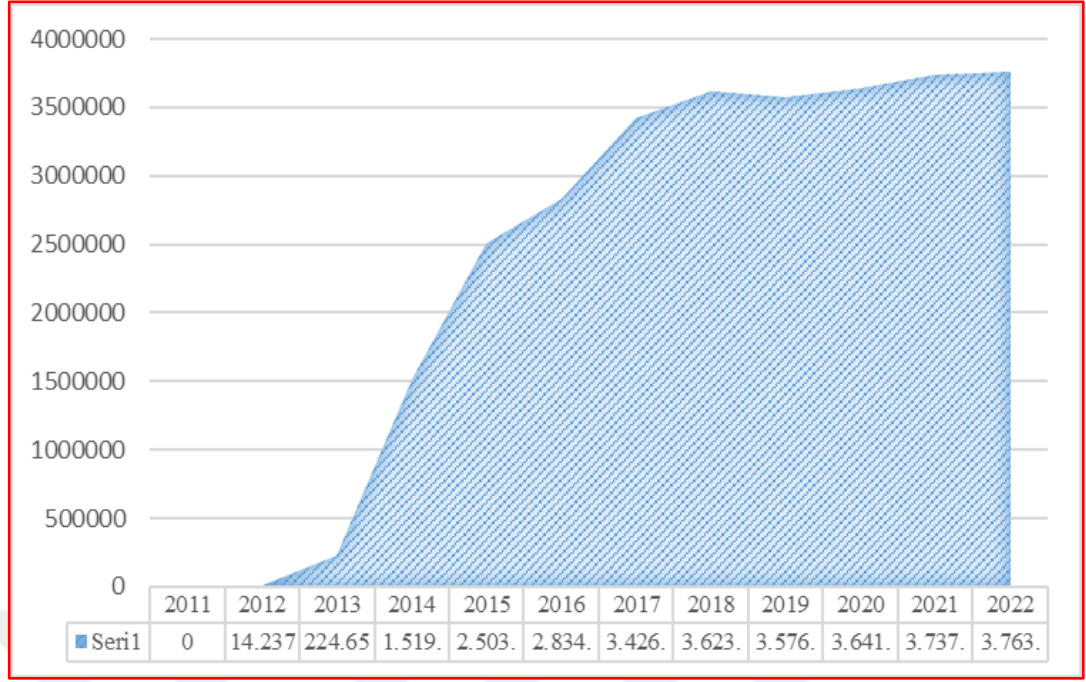
şeklinde belirtilen hizmetlerin Suriyelilere hizmet sunulmasına imkan verebileceği görülmektedir. Kanunda 24. Maddenin j kısmında da “*Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar.*” gider kalemleri arasında bulunmaktadır. Bu açıdan ele alındığında yoksulluk ve muhtaçlık durumunun göçmen ve mültecileri de kapsayacak şekilde yorumlanabilmesi mümkün olabilmektedir.

3.5 Türkiye’de Suriyeliler

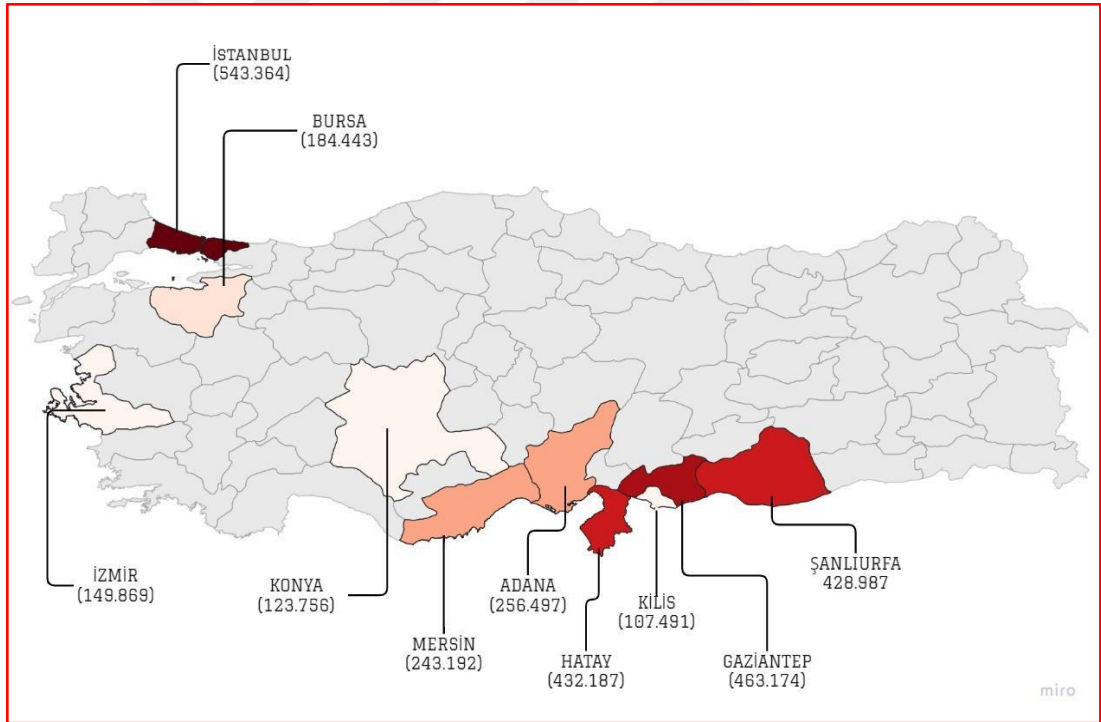
2011 yılında Suriye’de başlayan çatışmalar ve iç savaş nedeniyle milyonlarca insan ülkesini terk etmek zorunda kalmış, tarihin gördüğü en büyük insani krizlerden birisi yaşanmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en büyük krizde, 22 milyon nüfusu olan Suriye’deki halkın yarısından fazlası evlerini, 5,5 milyonu aşan sayıdaki Suriyeli ise ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır (Erdoğan, 2017). Yaklaşık olarak 6 milyon kişi komşu ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere göç etmiştir. Bu konuda en çok Suriyelinin göç ettiği ülke Türkiye’dir. Türkiye’yi sırasıyla Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır takip etmektedir (Url-6). 2011 yılının Ekim ayında alınan karar ile Suriyelilere geçici koruma statüsü veren Türkiye, bu statü ile açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin acil ve temel ihtiyacını karşılamasını uluslararası hukuk kapsamında Suriyelilere bir anlamda garanti etmiştir. Ancak Türkiye’deki yasal ve idari düzenlemelerden dolayı Suriyelilerin “mülteci” olarak tanımlanmasına izin verilmemiştir. Mülteci kelimesinden ziyade geçiciliği barındıran “sığınmacı” veya daha çok “misafir” kavramı tercih edilmiştir. Ancak Türkiye’de bulunan Suriyelilerin uluslararası hukuk bağlamında tanımlanması, 30 Mart 2012’de BMMYK’nin de önerisiyle yayınlanan bir genelgeyle netleştirilmiş ve Suriyeliler resmi olarak “geçici koruma statüsü altındaki yabancılar” olarak tarif edilmiştir (Erdoğan, 2017).

Göç İdaresi Başkanlığı’nın son resmi rakamlarına göre Türkiye’de %98’inden fazlası kentlerde yaşayan Suriyelilerin sayıları, dramatik boyutlara ulaşmıştır (Url-7). Şekil 3.2’de de gösterildiği üzere, Türkiye genelinde 12.05.2022 tarihi itibarıyla geçici koruma altına alınan toplam 3.763.211 Suriyeli yaşamaktadır. 2011 yılından 2018 yılının sonuna kadar Suriyelilerin sayısı her geçen yıl artmıştır (Şekil 3.2).

2022 yılı itibarıyla geçici koruma altındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı incelendiğinde, 543.364 Suriyeli nüfus ile İstanbul en başta gelmekte ve toplam İstanbul nüfusunun %3’ünden fazlasını Suriyeliler oluşturmaktadır. İstanbul’u sırasıyla; Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir ve Konya izlemektedir (Url-2). Türkiye’de Suriyelilerin en çok bulunduğu ilk 10 il Şekil 3.3’te gösterilmiştir.

Şekil 3.2: Yıllara göre Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacı sayısı (GİGM, 2022).

Şekil 3.3: Türkiye’de en fazla sayıda Suriyeli sığınmacının bulunduğu ilk 10 il (GİGM, 2022 verileri kapsamında yazar tarafından hazırlanmıştır).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın 2017 yılında Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik gerçekleştirdiği saha araştırmasında Suriyelilerin Suriye'den ayrılma nedenleri olarak; güvenlik/hayati tehlikeden sonra sırasıyla siyasi nedenlerin, ekonomik nedenlerin, sağlık nedenlerinin ve diğer nedenlerin etkin olduğu görülmektedir. Aynı saha araştırmasında Suriyelilerin gidecekleri ülke olarak, başka bir ülke yerine Türkiye'yi tercih etme nedenleri kamplarda yaşayan Suriyeliler ile kamp dışında yaşayan Suriyeliler arasında farklılık göstermektedir. Türkiye'ye gelme nedenleri olarak kamplarda yaşayanlar sırasıyla yüzde 44,30 ile Türkiye'ye güven duymaları, yüzde 43,40 ile ulaşımın kolay olması, yüzde 8,20 ile dini yakınlık, yüzde 3,70 ile şartların diğer ülkelere göre daha iyi olması ve yüzde 0,50 ile diğer nedenler gözlenmektedir. Kamp dışında yaşayanların ise Türkiye'ye gelme nedenleri sırasıyla yüzde 54,70 ile ulaşım kolaylığı, yüzde 25,50 ile Türkiye'ye güvenmeleri, yüzde 11,70 ile şartların diğer ülkelere göre daha iyi olması, yüzde 6,40 ile dini yakınlık ve yüzde 1,70 ile diğer nedenler olarak görülmektedir (AFAD, 2017).

Suriyelilerin kabul ve yerleşim koşullarının gelenlerin sayısının artması ve değişen yerleşim kalıplarına yanıt olarak değiştiğini belirten İçduygu (2015), 2013 yılının başlarına kadar neredeyse tüm Suriyelilerin merkezi hükümet ve sivil toplum kuruluşları tarafından finanse edilen ve yönetilen kamplarda yaşadığını, zaman içerisinde kampların küçülen kapasitesi ve illegal olarak gelenlere yönelik engellemelerin yer alması nedeniyle Suriyelilerin kentlere yöneldiğini ifade etmiştir. (İçduygu, 2015). Son dönemlerde ülke politikası olarak da mevcut kamp sayısında azaltmaya gidilmesi ve mülteciler için kentsel yaşamın sağladığı olanakların kamplara göre daha cazip gelmesi de Suriyelilerin tamamına yakını kentlerde yaşamaya sevk etmiştir. Kent mekanlarında barınma, temel geçim ihtiyaçlarına erişim, sağlık, eğitim, dil bilmeme, ayrımcılık, sosyal dışlanma vb. sorunlarla karşı karşıya kalan mültecilerin büyük bir kısmı geçimini sağlayabilmek için kayıt dışı alanda çalışmak zorunda kalmaktadır. Çoğu mülteci enformel istihdam dışında başka bir seçeneğe sahip olamadığından ve kent hayatının yüksek yaşam maliyetlerini bir şekilde karşılamak zorunluluğundan dolayı enformelin esas karakteristiği olan uzun ve ucuz mesai, ağır çalışma koşulları ve güvencesiz çalışmaya razı olmaktadır.

3.6 Türkiye’de Göç Yönetiminin Aktörleri

Türkiye’de yukarıdan aşağıya doğru bir bakış açısıyla ele alınan göç konusunda ana sorumlu olan Göç İdaresi Başkanlığı’nın İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapması, göç meselesinin aynı zamanda bir iç mesele olarak ele alındığını göstermektedir. Buna karşılık Türkiye’deki göç yönetim süreçlerine bakıldığında her ne kadar merkezi hükümet ve Göç İdaresi Başkanlığı politika belirlenmesi ve süreçlerin yürütülmesinde birincil sorumlu olarak belirlense de göç konusunun kapsamının genişliği, uluslararası niteliği, çok boyutlu bir alan olması ve hizmetlerin çeşitliliği nedeniyle göç yönetimi sürecinde farklı aktörlerle karşılaşmaktadır (Ağca, 2019). Bu bağlamda merkezi yönetim nezdinde Göç İdaresi Başkanlığıyla birlikte bakanlıkların, uluslararası organizasyonların, yerel ve uluslararası STK’lar ile yerel yönetimler göç yönetiminin aktörleri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Ayrıca, bilgi üretimi ve analiz noktasında üniversiteler ve akademi de önemli aktörler arasında yer almaktadır (Şekil 3.4).

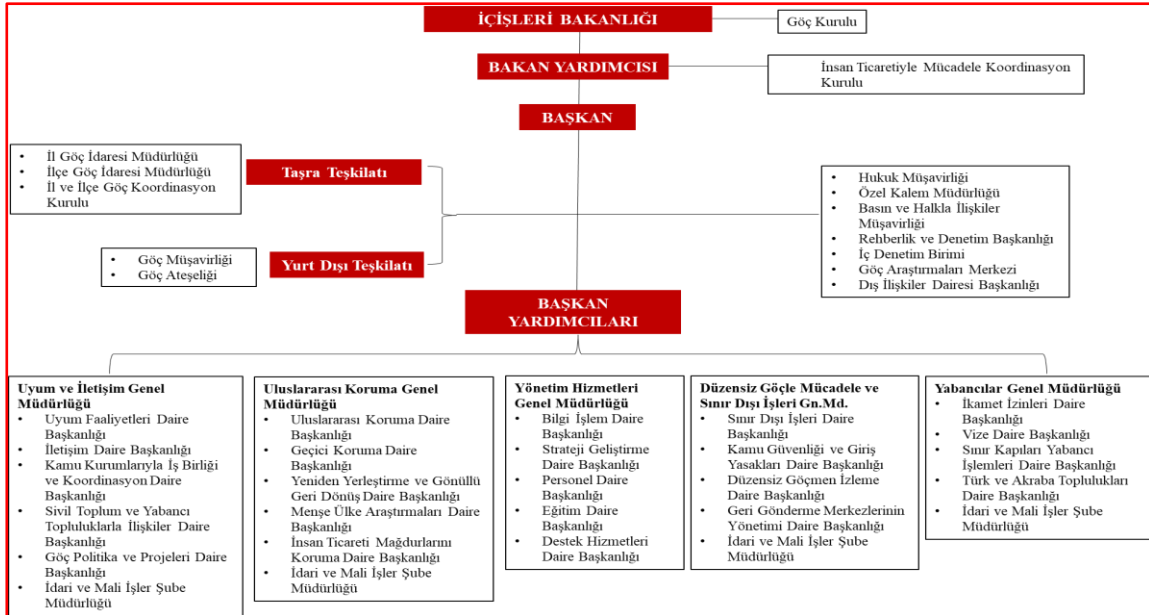
Şekil 3.4: Türkiye’de göç yönetiminde etkili olan aktörler.

Tez çalışması kapsamında yerel düzeyde göçle ilgili çalışmaların anlaşılması adına Göç İdaresi Başkanlığı ve yerelde göç ve uyumla ilgili çalışmalar yürüten aktörler incelenmiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Genel Müdürlük statüsünde kurulmuş olup ilgili Kanunun 103. maddesi ile Genel Müdürlüğün kuruluşu düzenlenmiştir. Ayrıca Genel Müdürlüğün kuruluşuna ilişkin hükümler, 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin aşağıda belirtilen 158'inci maddesiyle yeniden düzenlenmiştir (Url-8).

"MADDE 158-Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur."

29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlüğün statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir. Bu minvalde Göç İdaresi Başkanlığı merkez ve taşra teşkilatı ile; 81 ilde, 148 ilçede ve yurtdışında teşkilatlanmayı hedeflemiştir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: Göç İdaresi Başkanlığı teşkilat şeması (GİGM, 2022).

Başkanlığın görevleri şu şekilde tanımlanmaktadır: (Url-9).

1. Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek
2. Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
3. 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek
4. İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
5. Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
6. Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
7. Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek
8. Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek
9. Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek
10. Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek (Url-10).

Türkiye için göç yeni bir olgu olmasa da Suriye’de yaşanan savaşla birlikte artan nüfus ve değişen dinamikler kentlere ve yerel yönetimlere bu alanda politika üretme ihtiyacı doğurmuştur. Özellikle son yedi senede, yerel yönetimler ve göç alanında gerçekleştirilen saha çalışmaları incelendiğinde, belediyelerde göçmenler ve mülteciler özelinde herhangi bir çalışma yapılmasa dahi, nüfus artışına bağlı olarak rutin çalışmaların yerine getirilmesi noktasında değişikliğin olduğu ve iş yükünün arttığı gözlenmektedir. Öngörülemeyen nüfus artışı ile belediyelerin hizmet alanları

içerisinde yer alan çevre ve atık yönetimi, altyapı, ulaşım, park ve bahçeler, sosyal hizmetler gibi alanlar başta olmak üzere neredeyse bütün alanlarda yoğunluklarının arttığı görülmüştür (Ağca, 2019).

Mahalli ve kamusal ihtiyaçların karşılanmasında belediyeler yerel düzeyde göçmen ve mültecilere en yakın çalışan kurumlardan biridir. Nitekim Suriye göçünün yaşanmaya başladığı zamandan şimdiye kadar belediyeler göç yönetiminde çeşitli kısıtlara rağmen önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Özellikle kendi yerleşik nüfusuna ek olarak önemli bir oranda Suriyeli göçmen nüfusu da dahil olan belediyeler, merkezî bütçeden ayrılan paylarda bir artışa gidilmediği için hizmet sunumu konusunda olumsuz etkilenmiş ve aynı bütçeyle daha fazla nüfusa (aynı kalitede) hizmet ulaştırmak gibi bir zorlukla karşı karşıya kalmışlardır (Gültaşlı vd., 2019). Ayrıca sınırları içerisinde yaşayan ve nüfus müdürlüklerinden yaptırılan adres kayıtları ile ikamet etmekte olan göçmen ve mültecilere 5393 sayılı *Belediye Kanunu*'nda yer alan hemşehrilik hukuku çerçevesinde hizmet sunumunda bulunan belediyeler, bu konuda mevzuatın kesin bir sorumluluk alanı tanımlamıyor olmasından dolayı da hizmet verirken çekinceli davranmaktadır. Bu maddenin göçmen ve mültecilere yönelik hizmet üretme konusunda yeterli olmaması belediyelerin bu maddeyi değerlendirme ve yorumlama biçimlerinde farklılıklar yaratmaktadır. Ayrıca belediyelerin bir kısmı “seçmen” olmayan mültecilere yönelik hizmet etme konusunda istekli davranmamaktadır (Yanar ve Erkut, 2020). Bu kısıtlara rağmen kentlerde artan göçmen ve mülteci nüfusu ile birlikte birçok belediyenin konunun çözümüne dair çeşitli mücadeleler verdiği görülmektedir. Bazı belediyeler göç alanındaki çalışmaları kendi kısıtlı imkanları çerçevesinde gerçekleştirirken, bazıları da ulusal ve uluslararası fon kaynaklarından yararlanarak veya ortaklaşarak sürdürmektedir.

Suriyeli göçmenlerle ilgili yürütülen çalışmalar başlarda belediyelerin bu konuyu daha çok insani yardım boyutuyla ele aldıklarını gösterse de bugün geline nokta durum insani yardım boyutunu aşmıştır. İnsani yardım göçün daha çok “ilk geliş” aşamasını ilgilendiren bir husus olup, Suriyeli göçmenlerin büyük bir bölümünün bugün artık “yerleşme ve uyum” aşamasına geçtikleri görülmektedir (Gültaşlı vd., 2019). Bu kapsamda belediyelerin göç alanında gerçekleştirdiği çalışmalar ve göçün yerel politikalara yansımaları hali birkaç farklı şekilde olabilmektedir. Kimi yerel yönetimler

göçmen ve mültecileri tamamen görmezden gelerek kentsel politika ve uygulamalarına dahil etmezken, çoğu yerel yönetim göçmen ve mültecilere geçici oldukları varsayımı üzerinden hizmet üretimini desteklemektedir. Bazı yerel yönetimler ise göç ve uyum alanında kapsayıcı politika ve uygulamalar gerçekleştirerek göçü ve göçmenlik olgusunu kendi çalışmalarına dahil etmektedirler. Nitekim 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), yerel yönetimleri uyum faaliyetlerinin planlanmasında öneri ve katkılarından yararlanılacak kurumlar arasında saymaktadır. Ayrıca İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 2018-2023 Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda belediyelere de görevler tanımlanmış olup, toplumsal uyum alanı yoğunlukta olmak üzere; sosyal destek, bilgilendirme ve eğitim alanlarında da hedefler öngörülmüştür.

Özellikle Suriye göçü ile göçün belediyelerin gündemi haline gelmesi, bu konuda belediyelerde bir kurumsallaşma ihtiyacını doğurmuştur. Birçok belediye göç ve göçmenlerle ilgili çalışmaları gerçekleştirebilmek için mevcut yapıların kapasitesini geliştirerek veya belediye bünyesinde ayrı bir yapı kurarak hizmet sunumunda bulunmaktadırlar. Bu faaliyetlere örnek olarak; insani yardım ve koruma alanındaki çalışmalar dışında; sosyal uyum ve entegrasyona yönelik faaliyetler kapsamında; Türkçe dil kursları, meslek edindirme eğitimleri, istihdam, kentsel hizmetlere erişim ve bilgilendirme gibi çalışmalar gözlemlenmektedir. Ayrıca, belediyelerde kurumsallaşma kapsamında; uzman veya dil bilen personel çalıştırma, göçle ilgili faaliyet yürüten bir birim kurma, göç alanında diğer kurum ve kuruluşlarla kurulan iş birlikleri ve stratejik planlarına göçe dair hedef ve faaliyetlere yer verme gibi birçok gelişme gözlemlenmektedir.

2022 Mayıs ayı itibarıyla Türkiye'de faaliyetlerine izin verilen yabancı STK sayısı 132, aktif olarak faaliyet gösteren dernek sayısı ise 122.000 olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu derneklerin %35,6'sı Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır (Url-11). Suriye göçüyle birlikte mevcut STK'ların göç alanındaki çalışmalarının yanı sıra faaliyet gösteren yerel ve uluslararası STK sayısında da artış gözlemlenmiştir.

Suriye kaynaklı göçle birlikte hali hazırda dezavantajlı gruplar özelinde çalışma yürüten STK'ların çalışma alanlarını genişlettikleri, birçok STK'nın ise gerçekleşen göç dalgasından sonra kurulduğu gözlenmektedir. Erdoğan (2018), Suriyeliler

konusunda özel emek veren STK'ların kendi içlerinde motivasyon, hizmet alanı, hizmet unsurları, profesyonellik, devletle ilişkiler, uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ilişkiler bağlamında farklılaştığını; STK'lar arasında genellikle inanç temelli kuruluşların daha aktif olduğu, hak temelli olanların ise daha çok uluslararası kurum ve kuruluşlardan aldığı desteklerle hizmet verdiğini belirtmektedir. Ayrıca bazı illerdeki STK'ların bölge illerinde bazılarının ise bölge dışında da faaliyet gösterdiğini, uluslararası bağlantılarını kullanarak aktif çalışmalar yürüten STK'lar olduğu gibi küçük ölçekli kişisel fedakarlıklarla çalışmalar yürüten STK'ların olduğuna değinmiştir (Erdoğan, 2018).

Türkiye'de göçmen ve mültecilerle ilgili çalışmalar her ne kadar merkezi yönetimin sorumluluğu altında olsa da özellikle kamu kurumlarının hizmet vermede kısıtlı kaldığı alanlarda sivil toplum kuruluşları bazen daha etkin hizmetler yürütebilmektedir. Göçmen ve mültecilerin yaşadığı dışlanma ve ayrımcılığın yanı sıra kültürel uyuşmazlık, gıda, barınma, kira, işsizlik, güvencesizlik, şiddet, istismar, dil problemi gibi birçok sorunun çözümünde gerek hızlı aksiyon alma gerekse gönüllülük esasında dolayı sahip oldukları geniş ağ sebebiyle etkin bir ağa sahip olan STK'lar önemli bir rol oynamaktadır. Bu ve benzer çalışmaların geliştirilmesinde savunuculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve kamuoyunun oluşmasında itici bir faktör olan STK'lar göçmen ve mültecilere hukuki, ekonomik, sosyal, sağlık, barınma, sosyal uyum gibi çeşitli alanlarda doğrudan destek vermektedirler.

Türkiye'ye gelen milyonlarca Suriye vatandaşının göçünün boyutları, uluslararası etkisi ve niteliği, uluslararası kuruluşların ve organizasyonların sürece dahil olmasını gerekli kılmıştır. 6458 sayılı YUKK'un Geçici Korumaya ilişkin 91. maddesindeki

“...kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir” (GKY Madde 91, 2013)

hükmü ile uluslararası kuruluşların göç yönetimi konusundaki varlığı ulusal mevzuatta da kabul görmüştür. Aynı zamanda Geçici Koruma Yönetmeliğinin birçok maddesinde uluslararası kuruluşlar ile STK'lara atıf yapılarak Yönetmeliğin amaç ve kapsamı arasında “ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğiyle ilgili hususları düzenlemek” ifadesi de yer almaktadır.

Türkiye’de göç yönetimi süreçlerinde özellikle AB ve BM kurumları etkili bir rol oynamaktadır. Başta Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) olmak üzere IOM (Uluslararası Göç Örgütü), UNDP (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) vb. kuruluşların Suriyelilere yönelik önemli çalışmaları olmakla birlikte merkezi yönetim, yerel yönetim ve STK’lar ile iş birlikleri geliştirmektedirler.

Çok katmanlı, çok sektörlü ve çok alanlı olan göç yönetimi ve göç yönetişimi örgütsel ve kurumsal boyut itibariyle karmaşık bir yapıdan oluşmaktadır. Küresel, uluslararası ve yerel düzeyde aktörleri (farklı yönetim seviyelerindeki aktörlerin çokluğu); kamu, özel ve gönüllü sektörleri (sektörlerin çokluğu/çeşitliliği); sağlık, barınma, eğitim ve çalışma yaşamı başta olmak üzere uluslararası göç ile gelen kişilerin gelinen toplumlarda farklı alanlarda kapsanmasına ilişkin politika konuları (Özçürümez ve İçduygu, 2020) göç ve uyumun konusudur. Özellikle Suriye kaynaklı göçle birlikte yerel düzeyde göç yönetiminde çeşitlenerek artan aktörler, ulusal ve uluslararası düzeyde de kesişimsel çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca yerelde aktif olarak göç ve uyum alanında çalışma yürüten aktörlerin standart bir listesi bulunmamakla birlikte yerelden yerele farklılaşmaktadır. Özellikle; dayanışma ağları, bazı sivil inisiyatifler, göçmen ve mültecilerin kurdukları öz örgütlenmeler, muhtarlıklar gibi bazı yapılanmalar kimi yerlerde göç ve uyum alanında aktif çalışmalar yürütürken kimi yerlerde ise konuyu gündemlerine dahi taşımamaktadır.

Göç yönetiminde önceki bölümlerde anlatıldığı üzere başta İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Başkanlığı sorumlu olsa da AFAD ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Sağlık Bakanlığı ve bu bakanlıkların taşra teşkilatları göçmen ve mültecilere yönelik önemli çalışmalar yürütmektedirler. Özellikle valiliklerin koordinasyonunda gerçekleştirilen koordinasyon toplantıları aracılığı ile göçmen ve mültecilerle ilgili çalışmaların takibi yapılarak yerel düzeyde koordinasyon sağlanmaktadır. Ayrıca valilikler ve kaymakamlıklar tarafından zaman zaman ihtiyaç sahibi Suriyelilere yardım çalışmaları yürütülmektedir.

Göç yönetiminde diğer önemli bir paydaş da Türk Kızılay’dır. Türk Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ve Birleşmiş Milletler ajansları gibi göç alanında hizmet veren kurum ve kuruluşlar ile iş birliği ve koordinasyon içerisinde çalışmaktadır. Bu kapsamda ülkede kayıtlı ve belirli kriterleri karşılayan ihtiyaç sahibi yabancılara yönelik acil yardım ile uyum ve bütünleşme hizmetleri verilmesi, Kızılay Kart (ayni ve nakdi yardım maksatlı dağıtılan akıllı kartlar) desteği, proje ve programların geliştirilmesi ve uygulanması gibi çalışmalar yürütülmektedir (Url-12).

Özellikle Suriye göçü sonrasında üniversiteler bünyesinde bulunan göç araştırmaları merkezlerinin sayısında ve akademisyenlerin göçle ilgili çalışmalarında ciddi bir artış yaşanmıştır. Teorik arka planın anlaşılabilmesi ve göç sürecinin pek çok yönden ele alınıp bu konuda nitelikli politikaların geliştirilmesi açısından akademinin çalışmaları yol gösterici olmaktadır. Ayrıca ulusal ve yerel düzeyde çeşitli paydaşların göç ve uyum alanındaki çalışmalarında, göç alanında sağlıklı verilerin elde edilmesi, analizi ya da yasal düzenleme süreçlerinde akademisyenler konuya ilişkin bilgi, tecrübe, görüş ve önerileriyle önemli katkılar sunmaktadır.

3.7 Bölüm Sonucu

Bu bölümde Suriye kaynaklı göçün iyi anlaşılabilmesi için Türkiye’de uluslararası göç yönetimi süreçleri tarih, yasal zemin ve aktörler bazında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Tezin konusunun önemli bir bölümünü oluşturan yerel düzeyde göç yönetimine dahil olan aktörler ve çalışmaları sınırlılıkları dahilinde incelenmiştir.

Türkiye’ye Suriye kaynaklı kitlesel göçün iyice anlaşılabilmesi için uluslararası göçün tarihi dönemsel olarak incelenmiş ve göçlerin ülkedeki yasal, sosyal, ekonomik, politik ve mekânsal etkilerinin yansımalarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca uluslararası göçle ilgili yasal ve yönetsel çerçeveler kapsamında Türkiye’de göçmen ve mültecilerin statüsü ve bu alanda gerçekleştirilen düzenlemeler incelenmiştir. Suriyelilerin yasal statüsü ve bu statüden kaynaklanan haklarının iyice anlaşılabilmesi adına Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Yerel düzeyde belediyelerin göçmen ve mültecilerle ilgili sınırlılıklarının iyice anlaşılabilmesi için ise yerel yasal ve yönetsel düzenlemeler incelenmiştir.

4. ULUSLARARASI GÖÇE YÖNELİK KAPSAYICI POLİTİKALARIN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI YAKLAŞIMI

Küreselleşme beraberinde yeni sosyal, ekonomik, politik ve kültürel karmaşalar getirerek farklı eşitsizlik alanları yaratmış, mevcut eşitsizlikleri artırmış birçok insanın toplumdan dışlanmasına neden olmuştur. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda dünya üzerindeki göç hareketlerinin artmasıyla toplumda en çok sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar arasında zorunlu göçle yerinden edilen göçmenler yer almıştır. Çeşitli nedenlerle bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan göçmenler göç ettikleri ülkelerde yoksunluk ve yoksulluk içerisinde, barınma, sağlık, eğitim, sağlık, istihdam, kentsel hizmetlere erişim ve katılım gibi çok boyutlu sosyal dışlanma ve uyum problemleri ile karşılaşmaktadırlar.

İngilizcede çoğunlukla “inclusion” olarak ifade edilen “kapsayıcılık” kavramı gelişim süreci devam eden, birçok dilde ve bağlamda kullanılmaktadır (Singal, 2005). Kavramın daha çok eğitim, siyaset ve sosyal alanlarda önemli bir söylem haline geldiği ve kullanıldığı, kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlar kazandığı görülmektedir. Çoğunlukla insan hakları temelinde ele alınan bu kavram açıklanırken adalet, eşitlik, katılımcılık ve tüm bireylerin ihtiyaçlarına cevap veren bir toplumsal mekanizma (Sakız ve Apak, 2019) gibi unsurlar vurgulanmaktadır.

Kapsayıcılık; farklılıkları kabul temelinde tüm bireylerin toplumun eşit birer bireyi olarak yaşamın tüm alanlarına katılabilmesi, bireylerin dışlanmadan sosyal yaşama dahil olmasını ifade etmektedir. Ainscow (2005), toplumsal mekanizmaların, yapıların ve pratiklerin bireysel farklılıklar ve çeşitliliği yansıtabilecek şekilde tekrar organize edilmesi gerektiğini ve toplum içinde farklı özelliklere ve ihtiyaçlara sahip bireylerin bu özelliklerinin tanınması ve ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini vurgulayarak kapsayıcılığı tanımlamıştır. Aynı zamanda kapsayıcılığın bir süreç ve çeşitliliğe cevap vermenin daha iyi yollarını bulmak için hiç bitmeyen bir arayış olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir (Ainscow, 2005).

Birleşmiş Milletler bünyesinde 1995'te Kopenhag'da düzenlenen Dünya Toplumsal Gelişim Zirvesinde kapsayıcı toplum “herkes için var olan toplum” olarak tanımlanmıştır (United Nations, 1996). Böylece üye devletler, istikrarlı, güvenli, adil ve hoşgörülü olan ve çeşitliliğe, fırsat eşitliğine, dezavantajlı ve savunmasız gruplar ve kişiler dahil tüm insanların katılımına saygı duyan kapsayıcı toplumları teşvik ederek sosyal entegrasyonu teşvik etme taahhüdünde bulunmuşlardır. Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı'nın hazırlamış olduğu *Kapsayıcı Şehirler* başlıklı rapor (2014)'da “kapsayıcı politikalar”; onurlu bir hayat yaşamayı sağlayan ihtiyaçları, yani sosyal ilişkilerle bağlantılı ihtiyaçları karşılamayı amaçlamaktadır. Bu amaçlara ekonomik, sosyal ve kültürel adaletsizlikleri azaltan eşitlikçi ilişkileri teşvik etmenin yanında sosyal çeşitliliği ve farklılık hakkını da eklemek gerektiği belirtilmiştir.

Kapsayıcılık, tüm bireylerin, farklılıklarının engel olmayacağı biçimde toplumsal yapıya dahil olacağı şekilde toplumun yapısının dönüştüğü bir reform süreci olarak da değerlendirilebilir. Kapsayıcılık, göçmenler de dahil olmak üzere, tüm bireylerin eşit olarak kabul edilmesini ve bireysel gelişim sürecine dahil olup ilerleme sağlayabilmesini gerektirir (Sakız ve Apak, 2019). Bu açıdan bakıldığında toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için birlikte yaşama alt yapısını oluşturacak kapsayıcı politika ve uygulamalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Bu bölümde sosyal dışlanma ve buna karşı olarak bir mücadele yöntemi olarak gösterilen sosyal içerme ve sosyal bütünleşme/uyum kavramları üzerinde durulmuş olup bu doğrultuda “kapsayıcılık” söylemi kavramsallaştırılmıştır.

4.1 Sosyal Dışlanma Olgusu ve Tarihsel Gelişimi

Sosyal dışlanma olgusu bazı bireylerin veya grupların içinde yaşadıkları topluma kısmen veya tamamen katılımdan dışlandığı ve sosyal bütünleşmenin her zaman tam olarak gerçekleşmediği (Sapançalı, 2005b) durumlarda kullanılabilmektedir. Haan (2000)'e göre bu minvalde ele alındığında sosyal dışlanma topluma katılmanın veya toplumun bir parçası olarak kabul edilmişliği yansıtan sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak da tanımlanabilir (Haan, 2000). Sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak ele alındığında ise, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan ve bireyin

kendi geleceğini oluşturmasında fırsatların tam olarak erişimini engelleyen temel gereksinimlerden yoksun kalması, toplumla olan bağlarının kopması, sivil, siyasal, ekonomik ve sosyal yurttaşlık haklarından yoksun olma/bırakılma durum ve süreçleri olarak tanımlanabilir (Sapancalı, 2005b).

İlgili literatür incelendiğinde sosyal dışlanmanın 1960’larda ilk defa Fransa’da tartışma konusu olmaya başladığı, 1970’lere gelindiğinde ise ekonomik krizin de patlak vermesiyle yaygınlaştığı görülmektedir. Fransa’nın sosyal işlerden sorumlu bakanı olan Rene Lenoir, 1974 yılında Fransız toplumunun onda birinin toplumdan dışlanmış kişiler olduğunu ve dışlanmış bu grupları, zihinsel ve fiziksel engelliler, suç işleyenler, hasta ve bakıma muhtaç yaşlılar, istismar edilen çocuklar, madde bağımlıları, intihara eğilimli insanlar, yalnız ebeveynler, problemli aileler, marjinal, asosyal insanlar ve diğer "sosyal uyumsuzluk" içindeki insanlar olarak tanımlamıştır (Silver, 1994).

Sosyal dışlanma ve yoksulluk çoğu zaman birbirini ikame edebilen ya da aynı anlamı taşıyan kavramlar gibi kullanılmaktadır. Ancak, sosyal dışlanmanın yoksulluğu da kapsayan daha geniş bir anlamı olduğu söylenebilir (Sapancalı, 2005b). 1980’li yılların getirdiği liberal bazlı ekonomik yapılandırmalar ile sosyal dışlanma kavramı farklı bir boyut kazanmıştır. Saith (2001)’e göre bu dönüşümden itibaren dışlanmışlar, bir bakıma “uygunsuzlar” olarak da tanımlanan eski dışlanmışlardan bir nevi farklıdır. Saith (2001)’e göre uzun vadeli işsizlik ve ekonomik yeniden yapılanma ile bağlantılı olarak yaşanan sosyal istikrarsızlık “yeni yoksullar” denen grupları Fransa ile, aynı gelişmeleri yaşayan Avrupa’nın diğer ülkelerine de taşınmasına neden olmuştur (Saith, 2001).

1980’li yıllarla birlikte toplumdan dışlanmış olan gruplara işsizler ve yoksullar da dahil olmuş ve sosyal dışlanma daha çok eşitsizlik ve yoksulluk olgularıyla açıklanmaya başlanmıştır. Fakat Avrupalı bir anlayışla sosyal dışlanma, gelir yoksulluğundan ayrılmaktadır. Yoksulluğun dağılımsal bir çıktı olduğu yerde sosyal dışlanma, “*sosyalleşme, katılım, dayanışma ve sosyal haklar ve kaynaklara erişimin azaldığı ilişkisel bir süreç*” olarak tarif edilmektedir (Haan, 2000). Eşitsizlik, güvencesizlik, adaletsizlik, ayrımcılık, bağımlılık gibi sosyal dışlanma ile ilişkili sorunlar yeni liberal politikalar ve küreselleşme süreciyle birlikte daha da görünür

olmuştur. Bu politikaların neden olduğu sosyal ve ekonomik krizlerle birlikte işsizliğin artması ve uzun sürmesi, devletin ikinci planda tutulması sonucunda toplumun büyük kesimi sosyal dışlanma olgusu ile karşılaşmıştır. Böylece 1980’den itibaren sosyal dışlanma olgusunun kullanımı bütün dünyada yaygınlaşmıştır.

Dışlanma kavramının Avrupa Birliği (AB) literatürüne girişi de 1990’lı yıllarda olmuştur (Atkinson ve Davoudi, 1999). Bu yıllarda uluslararası göçlerin ve işsizliğin artması, sosyal refah devletinin gerilemesiyle sosyal sorunların artması sosyal dışlanma kavramının kullanımını yaygınlaştırmıştır. 1997 yılında Amsterdam Anlaşması ile Avrupa Birliği’nin amaçlarından biri haline gelen “sosyal dışlanma ile mücadele”ye ek olarak Maastricht Anlaşması’na ve yapısal fonlara sosyal dışlanma ile mücadele edileceğine dair maddeler dahil edilmiştir. Sosyal dışlanma ile mücadeleyi Avrupa Sosyal Gündemi’nin merkezine yerleştiren Amsterdam Anlaşması vesilesiyle 1990’lı yılların ortalarına doğru, sosyal dışlanma terimi yoksullukla mücadele politikalarında temel kavram olarak yoksulluk teriminin yerini almıştır (Haan, 2000).

Sosyal dışlanma ile ilgili tanımlar incelendiğinde sosyal dışlanma kavramının belli kriterlere bağlı standart bir tanımının olmadığı ve bu konudaki tartışmaların hala devam ettiği görülmektedir. Sapançalı (2005a) sosyal dışlanma kavramının, belirli kesimlerin toplumsal bütünün ve sermaye birikim sürecinin dışında kalması ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan adil olarak yararlanamaması nedeniyle ortaya çıkan ve refah toplumu anlayışının eleştirisine dayanan çok boyutlu ve tartışmalı bir kavram olarak tanımlamıştır (Sapançalı, 2005a). Ekonomik olmanın ötesinde, siyasal, kültürel, hukuki ve kişisel boyutları olan sosyal dışlanma kavramı hem nesnel hem de öznel olarak ele alınan bir süreçler bütünü ifade etmektedir (Sapançalı, 2005b). Mayes (2001)’e göre dışlanmaya neden olan faktörlerin çeşitlilik barındırması ve sürekli birbirleriyle etkileşim içerisinde olması, aynı zamanda kavramın “görecelilik”, “çok boyutluluk” ve “dinamik bir süreç” oluşu gibi bazı temel unsurları taşıması bu konuda ortak bir tanımın oluşturulmasını zorlaştırmıştır (Mayes, 2001: Akt.: Sapançalı, 2005b). Dolayısıyla sosyal dışlanma kavramı farklı kişi ve kuruluşlarca farklı şekillerde tanımlanmakta olup her tanımın kendine özgü problemleri ve farklı çözüm yolları bulunmaktadır. Fakat tanımlardaki ortak unsurlara bakıldığında *yoksunluklar, ihtiyaçların*

karşılanamaması ve bütünleşememe anahtar kelimeler olarak ortaya çıkmaktadır. Genel bir tanım olarak sosyal dışlanma, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan sivil, politik, ekonomik ve sosyal haklara bazı kişi ve gruplar tarafından ulaşamamasıdır (Walker ve Walker, 1997).

De Haan (1998)’a göre ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanları içine alan çok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanma; güç ilişkileri, kimlik ve işgücü piyasaları gibi konulara odaklanmaktadır. Bu özellikler de yoksulluğu, yoksunluğu, mal, hizmetler ve varlıklara erişim imkanlarını ve sosyal haklardaki istikrarsızlıkları bir araya getirmektedir. Dinamik süreçler neticesinde ortaya çıkan sosyal dışlanma ele alınırken dışlanmaya neden olan çok çeşitli kurumlar, mekanizmalar ve aktörlerin de göz önünde bulundurulmasını belirtmiştir (Haan, 1998).

Amartya Sen sosyal dışlanmayı, yoksulluk ve yoksunluk ile bağlantılı şekilde, “yapabilirlik yoksunluğu” ile açıklamaktadır. Sosyal dışlanma ve “yapabilirlik yoksunluğu” arasında bir ilişkisel bağ kurarak, yapabilirlik yoksunluğu sonucu toplumsal yaşama katılamamanın sosyal dışlanmayı doğurabileceğini belirtmiştir (Sen, 2000). Bireylerin nelere sahip olduğundan ziyade, sahip olduklarının neleri yapmaya yettiğine dayanan yapabilirlik anlayışı, sahip olunan ya da elde edilen mal ve hizmetleri kullanabilme, toplumda bireylere tanınmış olan haklardan yararlanabilme ve bunları elde edebilme kabiliyetini içerir (Coşkun ve Tireli, 2008). Bu açıdan değerlendirildiğinde sosyal dışlanmanın önlenmesi ve toplumsal yaşama katılım için yapabilirlik yoksunluğunun ortadan kaldırılması elzem görünmektedir.

Sosyal Dışlanmanın 3’lü Paradigması

Hilary Silver, farklı toplum modellerinde sosyal dışlanmayı üç paradigma açısından ele almaktadır. Bunlar; “dayanışma”, “uzmanlaşma” ve “tekelci” paradigmalardır (Silver, 1994).

Dayanışma paradigmasına göre, dışlanma toplumla birey arasındaki sosyal dayanışma olarak bilinen “sosyal bağ” bozulduğunda ortaya çıkar (Silver, 1994). Dayanışma paradigmasının temeli, Fransız Cumhuriyet düşüncesine dayanmaktadır. Bu paradigmada, toplum çeşitli değerlerin ve hakların paylaşıldığı

bir sosyal düzen olarak görülmektedir. Bu düzenin işlememesi durumunda ortaya çıkan dışlanma olgusu hem bu dayanışma bağına tehdit etmekte; hem de bu bağın güçlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kültürel sınırlar; yoksul, işsiz, etnik azınlık gibi olağandışı dışarıdakiler olarak tanımlanan ikili sınıfların oluşmasına neden olur (Sapancalı, 2005a).

Cumhuriyetçi rejim tarafından ortaya atılan bu fikir, sonraları ulusalcı rejim tarafından sahiplenilmiştir. Dayanışmacı paradigmanın düşünürleri olan Roussau ve Durkheim'in sosyolojisinde, "sosyal düzen" birey, toplum ve sınıf çıkarlarından ziyade dışsal, ahlaki ve normatif ilkelere dayanmaktadır. Ulusal anlaşma, kolektif vicdan veya istek ferdi topluma ve toplumdaki arabuluculuk mekanizmalarına bağlanmaktadır (Silver, 1994). Bireyler arasındaki kültürel ve sosyal bağların oluşturduğu sosyal birlikteliğin "dışlanma" ile hem tehdit edildiği hem de güçlendirildiği bu düşünce; ülke, ırk, etnik köken, yerleşim ve diğer bağlarla oluşan dayanışmanın özünde "ötekini dışlama"nın yer aldığını vurgular (Çakır, 2002). Bu bağlamda sosyal bütünleşme ve entegrasyon kavramı dışlanmanın tersi bir anlamı temsil etmektedir.

Uzmanlaşma paradigmasının dayandığı düşünce liberalizmdir. Sosyal düzen, bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda güdülerıyla hareket etmek suretiyle diğer bireylerle gönüllü olarak karşılıklı alışveriş içinde bulundukları bir ağdır. Bu noktada dışlanma sosyal alanlardaki hareket serbestisinin engellenmesi ile ortaya çıkar (Silver, 1994). Ayrıca, bireylerin kendi tercih ve hataları neticesinde de ortaya çıkabilmektedir. Bu paradigma dışlanma açısından toplum yapısına ve bireylerin davranışlarına vurgu yapmaktadır (Silver, 1994).

Bu görüşe göre sınıf ayrımı, işgücünün ekonomik olarak bölünmesi ve sosyal farklılaşma şeklinde ortaya çıkan uzmanlaşmanın bir sonucu olarak sosyal dışlanma ortaya çıkmaktadır. Kişisel farklılaşmanın sosyal gruplar arasında ve piyasada uzmanlaşmaya yol açtığını iddia etmektedir.

Tekelleşme Paradigması olarak isimlendirilen yaklaşıma göre ise, Avrupa solu üzerinde etkili olan sosyal dışlanma, tekelci grupların oluşumu sonucunda ortaya çıkmaktadır. Liberal gelenekten farklı olarak, tekelci paradigma sosyal düzendeki

hıyerarşik g   ilişkilerinin varlığına vurgu yapar. Sosyal sınıf ve stat   farklılıkları ile tekelci grubun   ıkarlarına hizmet eden g   sosyal dışlanmanın en   nemli nedenleridir (Silver, 1994).

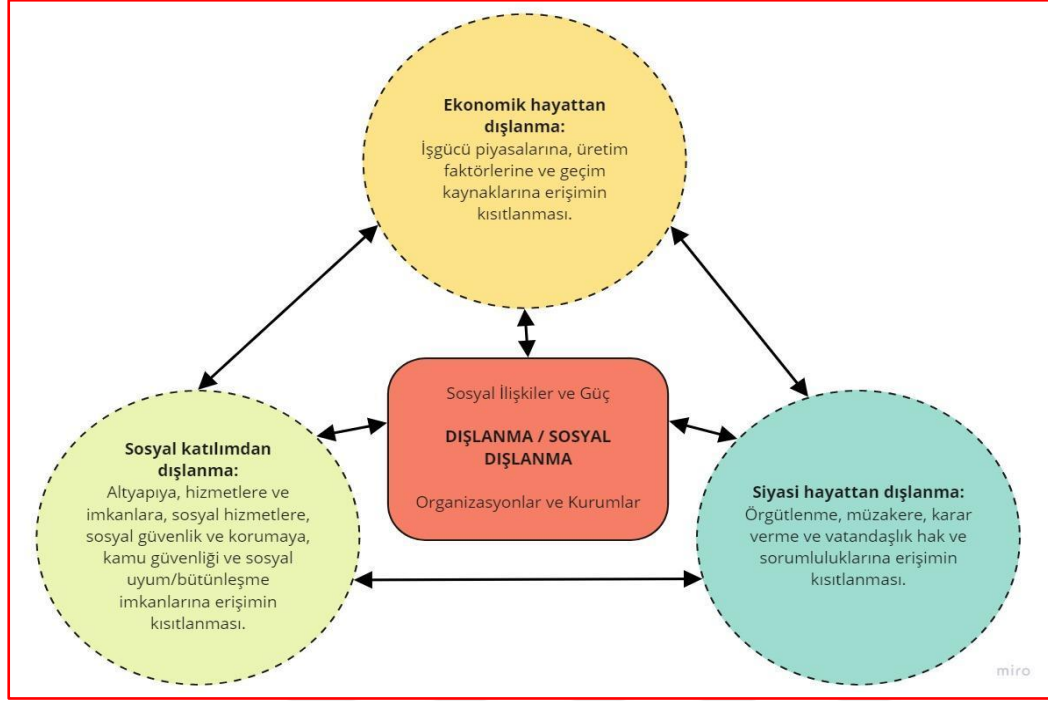
Tekelci paradigma, sosyal demokrasi anlayışının bir yansıması olduğu için; vatandaşlık gibi araçlarla sosyal dışlanmanın azalacağı ileri s  r  lmektedir (Sapancalı, 2005a). Buna g  re sosyal dışlanmayla m  cadele ‘eşit   yelik’, ‘vatandaşlık’ ve dışarda olanların ‘topluluğa tam katılımıyla” m  mk  n olacağı savunulur (Silver, 1994).

4.1.2 Sosyal dışlanmanın boyutları

  ok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanma, her biri bir diğerini etkileyen ve besleyen sosyal, ekonomik, siyasi, k  lt  rel ve mek  nsal boyutlarda olabilmektedir. Madanipour (2003), sosyal dışlanmanın siyasi s  re lere katılamama, emek piyasasına ve maddi kaynaklara erişememe ve ortak k  lt  rel s  re lere dahil olamama gibi; ekonomik, politik ve k  lt  rel arenalara tezah  r eden 3 geniş sosyal yaşam alanında incelenmesi gereken   ok boyutlu bir dışlanma hali olduğunu vurgulamıştır (Madanipour, 2003). Sosyal dışlanmanın ekonomik ve sosyal boyutlarının yanı sıra siyasi haklar, vatandaşlık hakları ve göçü ilişkilerle olan boyutuna vurgu yapan Beall ve Piron (2005), sosyal dışlanmayı, kişilerin ve farklı grupların ekonomik, sosyal ve siyasi hayata katılmak istediklerinde, bu katılıma ve var olan haklarının kullanılmasına engel olan bir durum ya da s  re  olarak tanımlamıştır. Buradan yola   ıkarak şekil 4.1’de da g  sterildiği gibi sosyal dışlanma, birbiriyle etkileşim halinde olan ekonomik, sosyal ve siyasal boyut başlıkları altında ilişkişel olarak ele alınmıştır (Beall ve Piron, 2005).

İştihadam ağlarına, g  venceli işe, geçim kaynaklarına erişememe ve bununla birlikte g  venceli ve d  zenli bir gelirin yokluğu ekonomik yaşamda dışlanmaya neden olmaktadır. Bunlarla birlikte kişinin siyasi alanda karar alma s  re lerine katılımının ve temsiliyetinin   n  ne geçen engellerin olması, vatandaşlık hak ve sorumluluklarına erişiminin kısıtlanması sosyal dışlanmanın en belirgin biçimi olarak g  sterilebilir. Sosyal dışlanmanın diğer bir boyutu olarak ele alınan, dil din, yaşam biçimi gibi

toplumun genelinden farklı olan özelliklerin bir dışlanma biçimine dönüşmesi kültürel dışlanma biçimi olarak ele alınmaktadır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Sosyal dışlanmanın üç boyutu (Görsel Beall ve Piron, 2005'ten yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

4.1.3 Sosyal dışlanmanın gösterge ve ölçülmesi

Sosyal içermeye dönük kapsayıcı politikaların oluşturulabilmesi ve sosyal dışlanma ile mücadele edilmesi bakımından sosyal dışlanmanın ölçülmesi ve izlenmesi önem arz etmektedir. Ancak, sosyal dışlanmanın tanımlanmasının muğlaklığı kadar, ölçülmesi de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal dışlanmanın eksiksiz biçimde ölçülmesini sağlayacak bir model oluşturmak ise oldukça güçtür. Çok boyutlu ve göreceli olmasından dolayı, kapsamını, genişliğini ve yoğunluğunu kapsayan tek bir kriterden söz etmek, onu tek bir sayı veya göstergeyle değerlendirmek mümkün değildir (Sapançalı, 2005b).

Bazı ülkelerde benzerlik gösterse de birçok ülkede sosyal dışlanmanın oluşumunda yaşanan değişkenler ve sosyal dışlanmanın engellenmesine yönelik geliştirilen sosyal politikaların farklı olduğu gözlenmektedir. Fransa örneğinde sosyal dışlanma; toplumsal ilişkilerin bitmesinden kaynaklanan bir sorun gibi görünürken, İngiltere'de

gelir dağılımındaki adaletsizliğin sonucu ortaya çıktığı kabul edilmektedir (Tartanoğlu, 2010).

Sosyal dışlanmanın ölçülmesinde genellikle iki yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan ilkinin, doğrudan boyutlarını ölçmeye yönelik girişim ve denemeler olduğu ikincisinin ise sosyal dışlanmanın temel sebeplerinin genişliğinin ölçülmesi üzerine odaklandığı görülmektedir (Sapancalı, 2005b). Yoksulluk, işsizlik, hastalık, evsizlik oranları ve diğer dezavantajlar vb. ile ilgili verilere ulaşmak nispeten daha kolay olduğundan ölçümle ilgili ikinci yöntemin daha avantajlı olduğu söylenebilir. Fakat doğrudan sosyal dışlanmanın boyutunu ölçmeye yönelik girişimler kavramın sabit bir tanımının olmaması, kriterlerin belirlenmesindeki zorluklar, veri toplama, anketlerin düzenlenmesi, uygulanması ve istatistiksel olarak değerlendirilmesi gibi nedenlerden dolayı zorlu olabilmektedir.

Sosyal dışlanmanın ölçülebilir hale getirilmesi için, örneğin AB Sosyal Koruma Komitesi Ekim 2001’de belirlediği birincil ve ikincil göstergeler ile, üye devletler açısından ortak bir dizi ölçüm başlığı oluşturmuştur. Birincil göstergeler gelir, istihdam, sağlık ve eğitim boyutlarına ilişkin niceliksel veri sağlamaktadır. Birincil göstergeler, düşük gelir oranı, gelir dağılımı, düşük gelirin sürekliliği, gelir düzeyinin düşüklüğünün seviyesi, bölgesel uyum, uzun dönem işsizlik oranları, hanedeki işsiz sayısı, eğitimi erken yaşta bırakanların oranı, doğumda yaşam beklentisi ve sağlık durumuna ilişkin algıdır. İkincil göstergeler ise bu verileri ayrıntılandırmaktadır (Aydın, 2021). Bu göstergelere getirilen eleştirilerde göstergelerin durum tespitlerini ayrıntılı bir şekilde yaptıklarını ancak bu tip çalışmaların, dışlayanların kim olduğunu ve dışlayan grupların kendi refahlarını artırmak için nasıl diğer grupların kaynaklara erişimini kısıtladığını açıklamadıkları belirtilmiştir.

4.2 Sosyal Dışlanma ile Mücadele Biçimi Olarak Sosyal İçerme Kavramı

Köken itibariyle yoksulluk ve sosyal dışlanmaya dayanan sosyal içermenin konusu, toplumsal hayata katılımı güçlük çeken bireylerdir. Bu katılımın kapsamına eğitim, mesleki eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerinden yararlanma, istihdama dahil olma, mal ve hizmetlere erişim, konut edinme, kültürel faaliyetlere katılma gibi konular girer (Gündüz, 2007). Dolayısıyla, gelir düzeyleri toplum ortalamasının çok altında

olduğundan ve etnik veya dini kökenleri, toplumsal cinsiyetleri, eğitim durumları, fiziksel veya zihinsel engelleri dolayısıyla topluma eşit yurttaşlar olarak katılmakta zorluk çeken insanların durumunu kurumsal düzenlemeler yoluyla çözmeye yönelik bir amaç taşımaktadır (Buğra, 2007). Dolayısıyla sosyal içermenin amacı dışlananlar ile toplumun geri kalanı arasındaki engellerin kaldırılması olarak ifade edilebilmektedir.

4.2.1 Sosyal içirme kavramı ve tarihsel gelişimi

Sosyal içirme sosyal katılım fırsatlarını artırmaya yönelik, normatif olarak öngörülen sosyal rolleri yerine getirme yapabilirliğini artıran, sosyal saygı ve tanınma bağlarını genişleten, sosyal bağları, bütünleşmeyi veya dayanışmayı güçlendiren çok boyutlu ilişkisel süreçlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda sosyal yaşamın tüm alanlarına katılıma erişimi sağlayan, kişisel olmayan kurumsal bir süreç olarak da tanımlanabilmektedir (Silver, 2005).

Sosyal dışlama gibi sosyal içirme kavramının da 1970’li yıllardan itibaren Avrupa’da sosyal politikaların belirlenmesinde temel eksen olduğu bilinse de (Balaban, 2014) kavramın analitik değil politik yönüne vurgu yapan Øyen, bunun literatüre ilk kez yoksulluk çalışmaları kapsamında Avrupa Birliği Hedeflenmiş Sosyo-Ekonomik Araştırması (European Union's Targeted Socio-Economic Research (TSER)) ile girdiğini dile getirmektedir (Øyen, 1997). Yani benzer sosyal regülasyonlarda olduğu gibi bu kavramın ortaya çıkışının da Kıta Avrupası temelli olduğu göze çarpmaktadır. “Bütün yurttaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahip olduğu”na işaret eden 1996 yılında revize edilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nın 30. maddesi, sosyal içirme konusuna dolaylı olarak gönderme yapan bir başka resmi metin hüviyetindedir (Sapancalı, 2007).

Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan bireylerin, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yaşama tümüyle katılımını amaçlayan sosyal içirme politikaları, kişilerin yaşadıkları toplum dikkate alındığında standart bir yaşam ve refah düzeyi için gerekli fırsat ve kaynakları elde etmelerini sağlamayı ve güvence altına almayı hedefleyen süreçlerden oluşmaktadır (Sapancalı, 2007). 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile ilk kez, sosyal dışlanmayla mücadelenin (diğer bir ifadeyle sosyal

içermenin) Avrupa Birliği'nin temel hedeflerinden biri olduğu yasal mevzuatta açıkça dile getirilmiştir. Esping-Andersen'in (2006), *tabakalandırılmış sosyal riskler* olarak nitelendirdiği yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunları 2000'li yıllarda yapısal nitelik kazanmaya başladığından öncü bir tedbir olarak, 2000 yılında Lizbon'da düzenlenen zirvede gerçek anlamda bir sosyal içerme stratejisinden ilk kez kapsamlı olarak söz edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda Zirvede Ulusal Eylem Planlarının yapılması çağrısıyla birlikte sosyal içermenin sınırları da kerhen ortaya çıkmıştır (Sapancalı, 2007). Bu anlamda sosyal içerme, halihazırda yurttaş olan, ancak bir şekilde sahip olduğu bir dezavantaj nedeniyle toplumla yeterince kaynaşamamış özneleri toplumsal süreçlere dahil etmeyle sınırlı bir amaca yöneliktir. Diğer taraftan, bunun düzensiz göçmenlerin sosyal entegrasyonunu da kapsaması, kavramın tanımının genişletilmesiyle mümkün olabilmektedir. Edgell (1998)'e göre; yurttaş eşitliği anlayışıyla dönüştürülmeye çalışılan toplumsal alanda, sınıfsal yapı ve sınıf bilincinin parçalanması bir arada gelişmiş ve çok sınıflı sınıfsızlık ortaya çıkmıştır (Edgell, 1998).

Avrupa Birliği'nin sosyal içerme stratejisinin gelişimine ilişkin süreç Çizelge 4.1.'de sunulmaktadır. Burada da görüldüğü gibi, sosyal içerme politikasının ve stratejisinin ancak 2000'li yıllara gelindiğinde etraflıca bir şekilde geliştirildiği görülmektedir. 2000'li yıllardan önce bu konuda daha çok sorun alanları belirlenmiş ve tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır. 1990'lı yıllarda ise çalışma hayatının düzenlenmesine ilişkin sosyal bileşenlerin vurgusuna dikkat çekilmiş, ekonomik bütünleşmenin yanında sosyal bütünleşmenin sağlanmasına ilişkin maddelere ise ilk kez Maastricht Antlaşması'nda (1992) yer verilmiştir.

AB sosyal içerme sürecinin gelişiminde dönüm noktası olarak kabul edilen Lizbon Zirvesi'nde 2000'den 2010 yılına kadar yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kökten ortadan kaldırılması için kararlı bir şekilde önlemler alınması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Ayrıca, Lizbon'da sosyal dışlanmayla mücadelede birleştirilmiş ortak hedefler çerçevesinde Açık Eşgüdüm Sağlama Yönteminin sosyal içerilmeye yönelik Ulusal Eylem Planlarının ve Topluluk Eylem Programlarının kullanılmasına karar verilmiştir (Sapancalı, 2007). Böylece sosyal dışlanma ile mücadele biçimi olarak görülen sosyal içerme politikaları da müşterek halde eşgüdümlü ilkelere bağlanmıştır.

Lizbon zirvesinin ardından Aralık 2000'deki Nice Avrupa Konseyi, AB'nin sosyal politika alanında ilk beş yıllık eylem programını oluşturan Sosyal Politika Gündemi kabul edilerek AB Komisyonu'nun istihdam ve sosyal politika alanında 2005 yılına dek gerçekleştireceği politika ve faaliyetleri belirleyen yol haritası oluşturulmuştur (Gündüz, 2007).

Aralık 2001'de Leaken Zirvesi'nde, Sosyal Koruma Komitesi tarafından, üye ülkelere ve Komisyon'a yoksulluk ve sosyal dışlanmanın ortadan kaldırılması ve bu konuda farkındalık geliştirilmesi, iyi uygulamaların ortaya çıkarılması ve paylaşılması konularında kullanılmak üzere yoksulluk ve sosyal dışlanmayı ölçebilmek ve sosyal içermeyi izleyebilmek adına on adet *birincil*, sekiz adet *ikincil* gösterge geliştirilmiştir. Bunlar büyük ölçüde gelir, istihdam, eğitim ve sağlığa ilişkin göstergelerdir (Sapancalı, 2007). Bu göstergeler bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2005 yılına gelindiğinde üye ülkeler Lizbon sayısal hedeflerine ulaşamayacağını anlayınca politika değişikliğine başvurulmuş ve sayısal hedeflere değil hedeflere ulaşma politikalarına odaklanma benimsenmiştir. Bu yenilenme ile sosyal koruma, sağlık ve uzun süreli bakım hizmetleri ile ele alınan sosyal içerme politikalar için Açık Eşgüdüm Yönteminde 2006'dan itibaren izlenecek ortak hedefler de tekrar ele alınmıştır. 2006- 2008 yıllarını kapsayan sosyal koruma ve sosyal içerme Ulusal Eylem Planları da yeni hedefler doğrultusunda hazırlanmıştır (Sapancalı, 2007).

Çizelge 4.1: Avrupa Birliği Sosyal İçerme Stratejisinin Gelişim Süreci (Koçancı ve Yerlikaya, 2018).

Sosyal İçermeye İlişkin Amaçlar/Hedefler		Süreç Çıktıları/Etkileri
1957 Roma Antlaşması	- İstihdam, mesleki eğitim, çalışma ve yaşam koşulları, sosyal güvenlik ve sosyal koruma, göçmen işçiler, eşit işe eşit ücret, cinsiyet ve ırka dayalı ayrımcılığın önlenmesi konularında ulusal düzeyde düzenlemeler yapılmasını teşvik etmek.	-İşçilerin istihdam olanaklarını iyileştirmek ve yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla oluşturulacak sosyal politikaların finansmanını sağlamak üzere Avrupa Sosyal Fonu'nun oluşturulmuştur. -Ulusal düzeye bırakılan sosyal politika düzenlemelerinin yetki devri, ekonomik hareketler karşısında potansiyel düzeyde işgücü ihtiyacını karşılayacak olan sosyal kesimlerin haklarının ulus üstü/ ötesi bir yaklaşıma göre tanımlanmasını imkânsız kılmıştır.
1961 Avrupa Sosyal Şartı	-Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin garanti altına aldığı temel haklara ek olarak ekonomik ve sosyal hakların belirlenmesi.	-Şartın hukuki bağlayıcılığı olmaması ve birincil hedefin Avrupa Tek Pazarının oluşturulması olması, öngörülen ekonomik ve sosyal hakların önüne geçmiştir.
1972 Paris Zirvesi	-Sosyal politika alanında eylem birliğinin kurulması ve güçlendirilmesi.	-1970li yıllarda yaşanan petrol krizleri, ekonomik durgunluk, küresel rekabetin şiddeti, artan işsizlik gibi nedenlerden dolayı belirlenen sosyal hedefler askıda kalmıştır.
1974 Sosyal Eylem Planı	-Tam istihdamın sağlanması, çalışma ve yaşam standartlarının artırılması, sosyal diyalogun güçlendirilmesi.	
1986 Avrupa Tek Senedi	- İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile Avrupa Sosyal Şartı'nın güvence altına aldığı hakların genişletilmesi. - Ülkeler arası işbirliği, ekonomik ve sosyal bütünleşme, işçi sağlığı ve iş güvenliği, işçi- işveren arasında sosyal diyalog konularında taahhütler ve düzenlemelerin hayata geçirilmesi.	- Çok düzeyli yönetim ve sosyal politikanın ulus üstü hukuksal dayanağı nispeten belirginleşmiştir.
1989 Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı	- Sosyal politikaya hukuki bir temel oluşturmak.	-İşçilerin yaşam ve çalışma standartlarına ilişkin 12 temel hak belirlenmiştir (Serbest dolaşım hakkı, istihdam ve ücret hakkı, yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi hakkı, sosyal korunma hakkı, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadınlara ve erkeklere eşit işlem yapılması hakkı, bilgilendirilme, danışma ve yönetime katılma hakkı, işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkı, çocukların ve gençlerin korunma hakkı, yaşlıların hakları, engellilerin hakları).

Çizelge 4.1 (devam): Avrupa Birliği sosyal içerme stratejisinin gelişim süreci (Koçancı ve Yerlikaya, 2018).

	Sosyal İçermeye İlişkin Amaçlar/Hedefler	Süreç Çıktıları/Etkileri
1992 Maastricht Antlaşması	-Çalışanların Temel Sosyal Hakları Topluluk Şartı’nı gerçekleştirmek. - Ekonomik bütünleşme yanında sosyal bütünleşmenin sağlanması.	- İşgücü piyasasından dışlananların içerilmesi, sosyal güvenlik ve sosyal koruma, işçi sağlığı ve güvenliği, kadın ve erkeklerin işgücü piyasasında eşit fırsatlara sahip olması konularında “Sosyal Politikaya İlişkin Protokol” oluşturulmuştur.
1996 Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı	-Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı mücadele için sosyal hakların kapsamının genişletilmesi.	- Yeni bir sosyal hak olarak “tüm yurttaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkı” düzenlenmiştir.
2000 Lizbon Zirvesi	-Sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirerek sürdürülebilir bir ekonomik gelişme sağlamak. - Aktif istihdam politikaları ve sosyal koruma sisteminin geliştirilmesi yoluyla; Avrupa Sosyal Alanının modernizasyonunu ve aktif bir refah devletinin oluşturulmasını sağlamak. -Yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele edebilmek.	-2000-2010 tarih aralığında sosyal politikalara rehber olması hedeflenen “Lizbon Stratejisi” oluşturulmuştur. - Açık Koordinasyon Yöntemi ve sosyal diyalog geliştirilmiş; farklı refah rejimlerinde ortak hedeflerin benimsenmesinin zorluğu hafifletilmiştir. - Sosyal dışlanma ile mücadele ve sosyal içerme politikaları ortak/ eşgüdümlü ilkelere bağlanmıştır.
2000 Nice Zirvesi	- Sosyal içermenin sağlanması için işsizlik, sosyal dışlanma ve yoksulluk ile mücadele yolunda ülkeler arası uyumlaştırmanın sağlanması.	-1961’de kurulan Avrupa Sosyal Fonu’nu istihdam ve sosyal dışlanma ile mücadele politikalarının finansal kaynağı olarak belirlenmiştir. - Sosyal hakların genişletilmesi için Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı kabul edilmiştir.
2000 “Sosyal Politika Gündemi: 2000- 2005”	-Özellikle işgücü piyasasından dışlananlar olmak üzere, dezavantajlı kişi ve grupların sosyal içerilmesinin sağlanması.	-“Sosyal Politika Gündemi: 2000- 2005” kabul edilmiştir. -Sosyal dışlananların topluma katılımına ilişkin kamu, özel sektör ve sivil toplumun işbirliği ile gerçekleştirilecek altı öncelikli sosyal içerme eylem alanı belirlenmiştir.
2001 Laeken Zirvesi	-Sosyal içerme vizyonunu genişletmek. - Geniş alanlarda ölçülebilecek bir sosyal dışlanma görünümü sağlayarak spesifik sosyal içerme stratejileri belirlenmesini kolaylaştırmak.	- Yoksulluk ve sosyal dışlanmayı ölçebilmek ve sosyal içermeyi izleyebilmek adına Sosyal Koruma Komitesi tarafından, on birincil ve sekiz ikincil gösterge geliştirilmiştir.

Çizelge 4.1 (devam): Avrupa Birliği sosyal içerme stratejisinin gelişim süreci (Koçancı ve Yerlikaya, 2018).

Sosyal İçermeye İlişkin Amaçlar/Hedefler		Süreç Çıktıları/Etkileri
2005 “Sosyal Politika Gündemi: 2005- 2010”	- Sosyal içerme stratejisinin gerçekleştirilmesi ve daha kapsayıcı bir toplumun oluşturulması.	-Tam istihdam ve herkes için eşit fırsatlar olarak iki öncelikli politika alanı belirlenmiştir. - Ayrımcılık, çalışma, eşit fırsatlar, sosyal hizmetler unsurları öne çıkarılmıştır. -2007 yılı “Herkes İçin Eşit Fırsatlar” ve 2010 yılı “Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma ile Mücadele” yılı olarak öngörülmüştür.
2007 Avrupa Eşit Fırsatlar Yılı	- Avrupa Birliği üye devletlerinin ayrımcılık konusunda ulusal düzeyde var olan eksikliklerini gidermesi. - Ayrımcılık ve bundan doğan sosyal dışlanmanın önlenmesi adına farkındalık yaratmak.	- Hayat boyu öğrenme, temel haklar ve vatandaşlık, kültürlerarası diyalogun geliştirilmesi üzerine üye devletlerde sosyal tarafların yoğun katılımıyla ulusal ve uluslararası programlar oluşturulmuştur.
2010 Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma İle Mücadele Yılı	-Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalan kişilerin onurlu yaşama ve topluma tam katılma haklarına ilişkin farkındalığı artırmak. -Kamusal alanda sosyal içerme politikalarını ve faaliyetlerini arttırmak; yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede kolektif ve münferit sorumluluklar üzerinde durmak. - Daha kapsayıcı bir toplumu teşvik etmek. - Tüm yönetim düzeylerinde taahhütleri ve faaliyetleri teşvik etmek.	-“Sosyal Açık Koordinasyon Yöntemi” ve Avrupa Sosyal Fonu’nun sosyal içerme hedeflerinin gerçekleştirilmesindeki rolü artırılmıştır. - Sosyal dışlanmanın çok boyutluluğu ve 2008 ekonomik kriziyle yaşanan tahribat dolayısıyla belirlenen hedeflere, sosyal dışlanma konusunda toplumsal ve siyasal farkındalık artırılabilmiş olsa da, istenilen ölçüde ulaşılamamıştır.
2010 “Avrupa 2020 Stratejisi”	- Büyümeden herkesin faydalanabilmesi için, yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede çok fazla çaba gösterilmesi. - Gelecek on yıl içerisinde istihdam ve eğitim politikaları ile sosyal koruma sistemlerinin güçlendirilmesi - İstihdama katılımın artırılması, işsizliğin azaltılması ve özellikle iş dünyasında sosyal sorumluluk bilincinin artmasını sağlamak	- Bilgiye dayalı akıllı büyüme, verimli kaynaklara dayanan yeşil ve rekabetçi bir ekonomi ile sürdürülebilir büyüme, sosyal ve bölgesel bütünleşmeyi sağlayan bir yüksek istihdam ekonomisi ile kapsayıcı büyüme öncelikleri belirlenmiştir. -İşgücü hareketliliği, işgücü arzı ve talebi arasında denge, tarafların ortaklığının sağlanması ve idari kapasitenin genişletilmesi, işgücü piyasası kurumlarının işbirliği, aktif yaşlanma, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal koruma ve sosyal içerme politikalarının kapsamı ve içeriği genişletilmiştir.

4.2.2 Sosyal içermenin ilgi alanları ve sosyal göstergeleri

AB’de sosyal içermeye karşı resmi ilginin başladığı yeni binyılın başından bu yana geçen sürede üye ülkeler, sosyal içermeye ilişkin hedeflerini ve önceliklerini bazı küçük farklılıklar dışında doğal olarak hep aynı konulara ve alanlara odaklamıştır. Bu öncelikli temel konular; işgücü piyasasına erişimin artırılması, sosyal korumanın geliştirilmesi, evsizlikle mücadele ve uygun barınma koşullarının sağlanması, eğitim ve öğrenim alanındaki dezavantajların ortadan kaldırılması, sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve eşitsizliklerin kaldırılması yer almaktadır. Bununla birlikte öncelikli gruplar ise, uzun süreli işsizler, yoksullar ve özellikle çocuk yoksullar, göçmenler, evsizler ve engelli bireyler olmuştur (Sapancalı, 2007).

Sosyal içirme kavramının farklı kuramsal ve siyasi akımlarca benimsenmesi ve kavramı işler hale getiren uygulamaların ülkeler arasında farklılık arz etmesi nedeniyle, Avrupa Komisyonu ortak bir çerçeve geliştirmiştir. Sosyal içirme uygulamalarının gidişatını tespit edebilmek için 2001 yılında *Leaken Göstergeleri* olarak tanımlanan on sekiz gösterge belirlenmiş ve Avrupa İstatistik Kurumu (EuroStat) bu göstergelere ilişkin veri derlemeye başlamıştır (Balaban, 2014). Bu göstergeler sosyal içermenin farklı yönlerine ilişkin veri toplanmasına ve kavramsal uzlaşmazlıkların asgari düzeye indirilmesine olanak sağlamıştır.

Birincil göstergeler; yoksulluk riski oranı, gelir dağılımı, kalıcı sürekli yoksulluk oranı, yoksulluk açığı, bölgesel kaynaşma, uzun dönemli işsizlik, işsiz ailelerde yaşayan bireyler, okuldan erken ayrılanlar, doğuştan yaşam beklentisi, gelir durumuna göre öngörülen sağlık durumu; ikincil göstergeler ise, farklı eşiklere göre yoksulların dağılımı, düşük gelir oranı, yoksulluk oranı, Gini katsayısı, sürekli yoksulluk, uzun süreli işsizliğin dağılımı, çok uzun süreli (iki yıl ve daha fazla) işsizlik oranı, düşük eğitilmiş kişiler (Balaban, 2014) olarak Çizelge 4.2’de ifade edilmiştir.

Çizelge 4.2’de ifade edilen birincil göstergeler sosyal dışlanmaya neden olan başlıca nedenler göz önünde bulundurularak geniş alanlarda gözlenebilecek bir sosyal içirme görünümü sağlarken; ikincil göstergeler makro göstergeleri destekleyen ve sorunun farklı boyutlarını ortaya çıkarmaya yarayan pekiştirici göstergeler olarak ortaya konmuştur (Koçancı ve Yerlikaya, 2018). Laeken göstergelerinin sosyal dışlanma ve

sosyal içermenin sadece sayısal verilerle açıklanmaya çalışılması nedeniyle Lizbon’da belirlenen sayısal hedeflere ulaşamayacağı öngörülmüş ve 2005 yılında sayılardan çok uygulanan politikalara odaklanmanın önemi anlaşılmıştır (Sapancalı, 2007).

Çizelge 4. 2: Sosyal içermenin birincil ve ikincil göstergeleri (Balaban, 2014).

Birincil Göstergeler
1. Yoksulluk riski oranı
2. Gelir dağılımı (en üst %20’lik dilimin ulusal seviyede eşdeğer gelirinin en alt %20’lik dilimin gelirin oranı)
3. Sürekli yoksulluk oranı
4. Göreli ortalama düşük gelir açığı
5. Bölgesel yakınsama (istihdam oranlarının varyasyon katsayılarına göre)
6. Uzun süreli işsizlik oranı
7. İşsiz hanelerde yaşayanlar
8. Okuldan erken ayrılanlar
9. Doğumda yaşam beklentisi
10. Gelir durumuna göre kişilerin sağlık durumu algısı
İkincil Göstergeler
1. Farklı gelir eşikleri etrafında yoksulların dağılımı
2. Sabit yıl bazlı yoksulluk oranları
3. Transferler öncesi yoksulluk oranı
4. Gelir dağılımı (gini katsayısı)
5. Sürekli yoksulluk oranı (ortalama gelirin %50’sine göre)
6. Uzun süreli işsizliğin dağılımı
7. Çok uzun süreli işsizlik oranı
8. Eğitime erişimi (eğitim seviyesi) düşük kişiler

4.3 Entegrasyon Yaklaşımları ve Modelleri

Tarih boyunca her dönem yaşanan ancak son yıllarda en yoğun bir şekilde ortaya çıkan göç hareketliliği, göç deneyimi ile özellikle Avrupa’da kimlik ve vatandaşlık kavramlarının yeniden değerlendirilmesine vesile olmuştur. Genel olarak sınırları koruma ve güvenlik perspektifi ile hareket eden devletlerdeki en büyük problemlerden biri yeni gelen göçmenlerin entegrasyon süreci olmaktadır. Devletlerin göçmen ve mültecileri entegre etmek için benimsediği ve uyguladığı yollar ulus-devlet anlayışı, tarih, kültürel, politik tercihler gibi birçok nedene bağlı olarak değişebilmektedir. Bu entegrasyon biçimleri; kültürleşme, sosyal uyum, asimilasyon, içirme, çok kültürlülük gibi farklı modeller olarak sıralanabilir. Bu modellerin en belirgin olarak ortaya çıkan örneklerinden biri *asimilasyondur*. Park ve Burgess (1921/24)’e göre asimilasyonun klasik biçimi kişilerin ve grupların diğer kişi veya grupların anılarını, duygularını ve tutumlarını edindiği ve deneyimlerini ve tarihlerini paylaşarak ortak bir kültürel yaşamda onlarla bütünleştiği bir iç içe geçme ve kaynaşma sürecidir. Öte yandan asimilasyon, entegrasyondan ziyade 'eritme potası' anlamına gelir. Rumbaut (2015)’e

göre eritme potası metaforuna bağı olan asimilasyon ideali; kalıcı ayrımcılık, marjinalleştirme ve dışlama ile damgalanan çatışmalı gruplar arası ilişkilerin eşitsizliklerini ve potansiyellerini görmezden gelirken, göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin ortak bir ulusal yaşama, rızaya dayalı entegrasyonunu, meşrulaştırmayı hedeflemiştir.

Farklı boyutlarda ve farklı alt derecelerde asimilasyonun yani “kısmen asimilasyon”nun mümkün olduğunu savunan Gordon (1964)’a göre bu aşamalar; kültürel asimilasyon (kültürel davranış biçimlerinin değiştirilmesi), yapısal asimilasyon (ev sahibi toplumla yakın sosyal ilişkiler), ulusal aidiyet duygusunun geliştirilmesi, değer ve güç çatışmalarının olmaması ve farklı etnik grup üyelerinin gittikçe artarak evlenmeleridir. Gordon (1964)’a göre göçmenlerin uyum sağlamalarının merkezinde bulunan yapısal asimilasyon kültürel asimilasyondan farklı olarak kendiliğinden gerçekleşmez ancak yapısal asimilasyonun gerçekleşmesi durumunda kültürel asimilasyon kendiliğinden gerçekleşmektedir.

Etnik bir ayrımın ve bunun doğal sonucu olan kültürel ve sosyal farklılıkların azalması olarak tanımlanan asimilasyon, göçe uyum sürecinde göçmenlerin sahip oldukları kültürü terk ederek ana akım toplumun kurallarını özümsemeyi içerir (Alba ve Nee, 2003). *Kültürleşme* kuramına göre ise asimilasyon, kültürleşen insanların yönelebilecekleri pek çok yoldan sadece birisidir ve ana akım kültüre yaklaşırken öz kültüründen uzaklaşanları kapsar (Güngör, 2014). Berry (2001) kültürleşmedeki bu farklılıkları tanımlamanın bir yolu olarak entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme ile dört kültürleşme stratejisi ortaya koymuştur (Berry, 2001). Çift boyutlu kültürleşme modeline göre ana akım kültürü benimsemek kendi kültüründen vazgeçmeyi gerektirmez; bazıları her iki kültürü de önemseyebilir ve yeni kültüre ait özellikleri öz kültüre ait özellikleriyle bütünleştirmek (*entegrasyon*; integration) isteyebilir (Güngör, 2014). Bundan farklı olarak ana akım gruptan koparak veya uzak durarak kendi kültürlerini sürdürmek isteyenler ve asimilasyonun tam tersi bir yönelim gösterip ayrışanlar (separation) ve her iki kültürü de yok sayarak (genellikle dışlanma ya da ayrımcılık nedeniyle) marjinalleşenler (marginalization) de bulunmaktadır (Berry, 2001).

Entegrasyon, ancak ana akım toplum kültürel çeşitliliğe yönelik yöneliminde açık ve kapsayıcı olduğunda, azınlık gruplar tarafından seçilebilir ve başarılı bir şekilde takip edilebilir. Entegrasyonun sağlanabilmesi için karşılıklı uyumun gerekli olduğunu belirten Berry (2011); azınlık grupların ana akım toplumun temel değerlerinin benimsenmesinde yerel ve ulusal kurumların (örneğin; eğitim, sağlık, istihdam) azınlık grupların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlanması önemli olduğunu belirtmiştir.

Göç sonrası dönemler ve entegrasyonla ilgili teorik tartışmalarda öne çıkan kavramlardan biri de *çokkültürlülüktür*. Farklı birey ve toplumların birden çok etnik köken, gelenek, görenek, kültür, inanç ve yaşam tarzlarının aynı toplum içinde bulunmasını kapsayan terim, birlikte varoluşun barışçıl doğasının varlığının sürdürülmesi ile somutlaşmaktadır. Çoğu zaman birlikte varoluşun sürdürülebilmesi ancak farklı kurumların yerel ve ulusal politikaları ile mümkün olabilmektedir. Bu konuda liberal bir bakış açısına sahip olan Kymlicka (2012)’ya göre çokkültürlülük, azınlık grupların liberal haklarını kullanmaları ve kaynaklardan adil yararlanabilmeleri ancak politik ve medeni haklardan yararlanabilmeleri ile yani devlet müdahalesiyle mümkün olabilmektedir (Kymlicka, 2012). Farklı grupların varlıklarını sürdürmesine olanak sağlayacak anlayışın sağlanması ve herkese kendi kimliğini geliştirebilmesi hakkını “tanınma politikası” ile açıklayan Taylor (2010)’a göre çokkültürlülük modeli, insanların önemsedikleri kültürel değerlerin, hukuksal teminatlarla siyasal düzeyde kabul görmesi ve ülke vatandaşlarıyla eşit ölçüde saygınlık kazanması esasına dayanır.

Castles ve Miller (2008) göçmen grupların yaşadıkları ülkeye entegrasyonu temelinde, ülkelerin göçmenler karşısında geliştirdikleri tepkileri üçe ayırmıştır. Bunlardan ilki *Kademeli Ayrımcı Model*’dir. Bu modelde ulusa aidiyet ortak soy, dil ve kültür bağlamında tanımlanmıştır. Ana akım toplum göçmenleri ve çocuklarını ulusun üyeleri olarak kabul etmek istemezler. Bu modeli benimseyen ülkeler aile birleşimini kısıtlamakta, oturma statüsünü vermek istememekte, vatandaşlık ve siyasal katılımı dışlayıcı göçmen politikaları ile göçmen ülkesi olmamaya dair bir ideoloji izlemektedir. Bu modelde göçmenler sivil topluma işçi, tüketici ve ebeveyn olarak bağlıdır ancak ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel ilişkilerde tam katılım hakkından mahrum bırakılırlar. Bu model, Almanya, İsviçre, Avusturya gibi misafir işçi getiren

ülkelerde görülmektedir. İkinci model olan *Asimilasyoncu Model*'de ise tek yönlü adaptasyon süreci ile göçmenlerin özgün, dilsel, kültürel ve sosyal özelliklerini bırakmaları ve ortalama nüfustan ayırt edilmeyecek hale gelmeleri beklenir. Devletin rolü özellikle göçmen çocukların hâkim dili kullanmalarında elverişli ortamı sağlamaktır. Bu modele en yakın ülke Fransa olarak gösterilse de göç alan çok gelişmiş ülkelerin hepsinde kullanılmıştır. Son kategori *Çokkültürlülük Modeli*'dir. Bu modelde göçmenlerin anaakım topluma ait belli değerlere uyulması istense de kendi farklılıklarını terk etmeleri beklenmez. Çokkültürcü anlayışı benimseyen ülkelerde göçmen olarak gelmeye izin verilmesiyle başlayan süreç, devlete ve vatandaşlığa erişime kadar uzanan bir içermeye sahiptir. 1970'ler ve 1980'lerde Avusturalya, Kanada ve İsveç'te egemen olan bu çoğulcu ve çok kültürlülük modeli diğer batılı ülkelerde de etkili olmuştur.

4.3.1 Sosyal uyum, toplumsal bütünleşme ve yerel entegrasyon kavramları

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü (2009)'nde *uyum* kavramı, “göçmenleri hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası gibi kabul eden durum” olarak tanımlanmıştır. Toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gereken kriterler, her ülkeye göre farklılık göstermektedir. Bahsi edilen sözlükte, yeni bir göçmen kitlesinin uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için, hem göçmenlerin uyum sağlama noktasında yoğun çabalar göstermesi, hem de ev sahibi devletin kurumları ve vatandaşlarıyla birlikte gerçekçi adımlar atması gerektiği belirtilerek uyumun çift taraflı bir süreç olduğu vurgulanmıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

Genellikle *bütünleşme* ve *içerme* politikaları ile ilişkili olarak ele alınan *sosyal uyum* kavramı son derece tartışmalıdır (European Commission, 2005) ve nadiren kesin terimlerle tanımlanmaktadır (IOM, 2017). İngilizce'de ‘social cohesion’ olarak ifade edilen kavramın Türkçe karşılığı olarak ele alınan ‘sosyal uyum’ ve ‘toplumsal bütünleşme’ kavramları İçduygu ve Özçürümez (2020) tarafından, sosyal gruplar arasındaki bağdaşmazlığın, şiddetin, gerginliğin ve düşmanlığın giderilmesi için çare olarak kabul edilen hem “sosyal modeli” hem de “politika modelini” temsil ettiği şeklinde ifade edilmektedir. Bu kavramlar göç alanında özellikle göçmenler ve yerel

halk arasındaki çatışmaları giderebilmek amacıyla toplulukları kaynaştıran unsurları inşa etmek temelinde kullanılan kavramlar olmuşlardır.

Sosyal uyumu göçmenlerin gittikleri ülkede temel kurumsal yapılara dahil edilmesi, yeni bir kültürü öğrenme süreci, hakların edinilmesi, yerel toplumla ilişkilerin kurulması ve topluma karşı aidiyet ve kimlik duygularının oluşumu olarak ele alan Heckmann (2005), uyumun yerel toplum ve göçmenler arasında etkileşimli ve iki taraflı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Göç alan toplumun da yeni gelen grupla etkileşim kurma yollarını öğrenmesinin ve yerel toplumun kurumsal yapılarını gelenlerin ihtiyacına göre uyarlamasının önemli olduğunu belirtmektedir (Heckmann, 2005).

Gruplar içinde veya gruplar arasında iş birliğini kolaylaştıran ortak normlar, değerler ve anlayışlarla birlikte tanımlanan sosyal sermaye ağları da sosyal uyumun desteklenmesinde önemli bir role sahiptir. Güven ve diğerleriyle iş birliği yapma isteği ile geniş sosyal ağlara sahip olma gibi sosyal sermayenin bazı kilit yönleri, sosyal uyum konusunda özellikle de göçmenleri uyuma teşvik etmede önemli bir görev üstlenmektedir (Saggar vd., 2012: 25). Bu açıdan değerlendirildiğinde farklı sosyal gruplar arasında dahi sosyal ağların, sosyal ilişkilerin ve sosyal etkileşimlerin gelişmesi mümkün olabilmektedir (İçduygu ve Özçürümez 2020).

BMMYK'nin uluslararası koruma alanında sunduğu 'kalıcı çözümler' üç temel seçenek etrafında şekillenmektedir. Bu üç seçenek şu şekilde sıralanabilir; İlki, zorunlu göç ile ülkelerinden ayrılmış kişilerin geldikleri topluma uyumlarının, yerel entegrasyonun sağlanması; ikincisi, gönüllü olarak ülkelerine geri dönmeleri; üçüncüsü ise üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri şeklindedir (Url-13). Özçürümez ve İçduygu (2020)'ya göre, özellikle 2011'de yaşanan Suriye krizinden sonra, uluslararası koruma ve zorunlu göç alanında belirginleşen olgular, geline toplumla uyum içerisinde bir yaşam yaklaşımının ön planda olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu açıdan ele alındığında Suriye'deki çatışmaların uzun sürmesi ve savaşın yarattığı tahribatların ne şekilde ne zaman giderilebileceğinin belirsizliği zorunlu göçle gelenlerin kalış süreleri de hesaba katıldığında uyum politikalarının öneminin arttığı görülmektedir.

Entegrasyon süreci her ne kadar hükümetlerin ulusal seviyede yürüttüğü politikalarla düzenlenmekte ise de entegrasyon çalışmalarının çoğu yerelde yürütülen çalışmalardan oluşmaktadır (Ager ve Strang, 2010). Özellikle Suriye kaynaklı göçle birlikte kentlerde mültecilerin yerel toplulukla birlikte daha yoğun bir şekilde yaşar hale gelmesi, yerelleşmeye dayalı uyum ve entegrasyon politikalarını gündeme taşımış, bu konuda başta belediyeler olmak üzere yerelde başlıca hizmet sağlayıcı aktörlerin önemi ortaya çıkmıştır. Yerel entegrasyon, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, uluslararası kuruluşlar, yerel halk ve göçmenlerden oluşan çok aktörlü ve çok boyutlu bir sürece dayanmaktadır Mülteci hakları uyarınca eğitim, sağlık, barınma, ekonomik hayata katılım gibi temel hizmet alanlarına erişimin sağlanması ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işlevsel koordinasyon ve iş birliği mekanizmalarının oluşturulmasını gerektirmektedir (Aygün ve Memişoğlu, 2021).

Penninx (2004), yerel entegrasyon politikalarının kapsayıcı olabilmesi için; ekonomik, sosyal alanlar, özellikle işgücü piyasası, eğitim, konut ve sağlık gibi öncelikli alanlar başta olmak üzere siyasi ve kültürel (din dahil) alanlardaki çalışmaların göçmenlerin bakış açısıyla da ele alınarak uygulamada mevcut kurumsal düzenlemelere yansımaları gerektiğini belirtmektedir. Göçmenlerin ayrımcılığa maruz kalmadan temel hak ve hizmetlere erişebildiği, yetenek ve potansiyellerini ortaya çıkarabilecekleri ve toplumun aktif birer üyesi olabilecekleri zemini hazırlamak yerel entegrasyonun önemli bir hedefidir (European Commission, 2020). Göçmenlerin uyum ve entegrasyon süreçlerinin öncelikle yerel düzeyde gerçekleştiği gerçeğinden de hareketle, göçmenler ve yerel toplum arasındaki etkileşime dayanan yerel entegrasyon politikalarının hayati derecede önemli olduğu görülmektedir.

4.3.2 Sosyal uyum göstergeleri

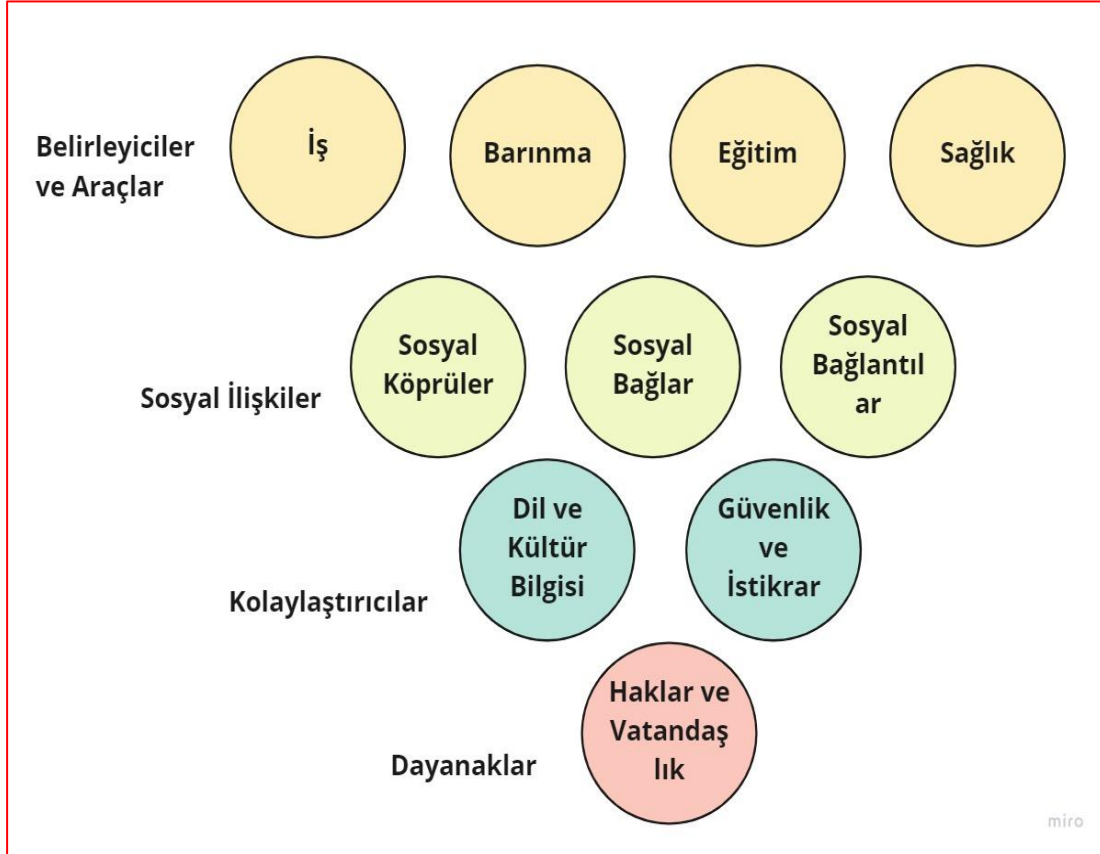
AB seviyesinde uyum ve entegrasyon politikalarının oldukça yeni olduğu görülmektedir. Avrupa Konseyi'nin 1999'daki Tampere Zirvesi'nde kademeli olarak uyumlaştırılmış ortak bir göç politikasına ulaşmak için siyasi bir program ve çalışma planı geliştirilmiştir (Penninx 2004). AB'nin 2003 yılındaki, göç, uyum ve çalışma hayatı adlı raporunda uyum, haklar ve sorumlulukların bir dengesi olarak değerlendirilmiş ve ekonomik, sosyal, siyasi haklar, kültürel ve dini farklılıklar, vatandaşlık ve katılım alanlarını içine alacak şekilde bütüncül politikalar hedeflenmiştir. Bütün bunların

olabilmesi ya da oluşum seviyesini ölçmek üzere de uyum göstergelerinin ve onları ölçecek ve değerlendirecek mekanizmaların geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Topçu ve Büyükbeşe, 2020). 2005 yılında, uyum konusunda, ortak temel prensiplerin uygulanması için ‘3. Dünya Ülkesi İnsanları Entegrasyon Ortak Programı’ kabul edilmiştir. Burada; uyumun hem göçmenler hem de ev sahibi toplum tarafından uygulamaya konulması gereken iki taraflı dinamik bir süreç olduğu, istihdamın uyum ve entegrasyon sürecinin önemli bir parçası olduğu ve merkeze alınması gerektiği, ev sahibi toplumla ilgili dil, tarih, ve kurumlara dair bilgilendirmelerin, eğitimin, göçmen ve yerel halk arasında etkileşim ve diyalogu teşvik etmenin önemi ve göçmenlerin demokratik sürece ve özellikle yerel düzeyde entegrasyon politikalarının oluşturulmasına katılımı gibi unsurlar belirlenen ortak prensipler arasında yer almaktadır (COM, 2005).

Ager ve Strang (2008) entegrasyon süreçlerinin temel dinamiklerinin anlaşılması üzerine bir yapısal çerçeve oluşturmuşlardır. Bu çerçevede uyumu değerlendirmek üzere, gerçekleştirdikleri saha araştırmasından yola çıkarak, her biri uyumun bir yönünü ele alan 10 anahtar alan belirlenmiştir. Bu on anahtar alan, *belirleyiciler*, *sosyal ilişkiler*, *kolaylaştırıcılar* ve *dayanaklar* olmak üzere dört ana başlık altında çeşitli uyum göstergeleri tespit edilmiştir. Her boyut, araştırmacının entegrasyon sürecini sırayla analiz etmesine yardımcı olan belirli alanları içermektedir. İstihdam, barınma, eğitim ve sağlık entegrasyon sürecinin belirleyicileri ve araçları olarak ilk adımını oluşturmaktadır. Sosyal ilişkiler, sosyal köprüler, sosyal bağlar ve sosyal bağlantılardan oluşur. Ayrıca, kolaylaştırıcılar dil ve kültürel bilgi ve güvenlik ve istikrar, dayanaklar ise haklar ve vatandaşlığı kapsar (Ager ve Strang 2008) (Şekil 4.2).

Yasal, sosyo-kültürel ve siyasi alanlardaki düzenlemeleri gerektiren entegrasyonun bir politika hedefi olarak öneminin giderek artmasıyla birlikte uluslararası kuruluşlar da devletlere ve diğer ilgili aktörlere bir yol haritası sunmak amacıyla çeşitli göstergeler ve modeller ortaya koymuştur (Aygün ve Memişoğlu, 2021). Goodman (2015)’ın, göç ve entegrasyon politikaları için oluşturulan her bir endeksi kategorize ettiği çalışmasında da entegrasyonun anlam ifadesinin, ölçüm şeklinin farklı kurumlar tarafından farklı zamanlarda ve şekillerde ele alındığı görülmektedir. Buna göre, aralarında vatandaşlık politikalarıyla birlikte ele alınan endeksler olduğu gibi

(Entegrasyonun Önündeki Yasal Engeller (LOI), Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi (MIPEX), Çok Kültürlü Politika (MCP) ve Göçmenlerin Vatandaşlık Hakları Göstergeleri (ICRI)) sadece göçmenlik politikalarına odaklanan endeksler de bulunmaktadır. Göçmen entegrasyon endekslerinin ortak özelliği ise neredeyse tamamının Avrupa'ya odaklanması, istisna olarak MIPEX'in -yeterince kapsayıcı olmamakla beraber- Avrupa dışı ülkelere odaklandığı görülmektedir.

Şekil 4. 2: Entegrasyon süreçlerini anlamak için kavramsal bir çerçeve (Ager ve Strang, 2008'den yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

2000'li yıllardan sonra uyum göstergeleri konusuna artan ilgi doğrultusunda uyumun ölçülmesi ile ilgili çalışmalar hızlanmıştır. 2004 yılında Avrupa Birliği üye ve aday ülkelerinin göçmen entegrasyon performanslarını puanlandırmak amacıyla geliştirilen, makro düzeyde uyum ölçümü yapan bir araç olarak, Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi (MIPEX) en yaygın olarak kullanılan endekstir. Endeks; sağlık, vatandaşlığa erişim, işgücü piyasası hareketliliği, daimî ikamet, aile birleşimi, siyasi katılım, ayrımcılık yapmama ve eğitim olmak üzere 8 entegrasyon alanının

ölçülmesini hedeflemiştir. Türkiye 2014 yılında endekse dahil edilmiştir. 2020 yılında 2007-2019 yıllarını kapsayan 52 ülke karşılaştırmasını içeren rapor yayınlanmıştır. Bu endekse göre hazırlanan raporda, Türkiye 100 üzerinden 43 puan almıştır (Url-14).

Çizelge 4.3'te bahsi edilen ve makro düzeyde göstergeler belirlenerek oluşturulan endekslere yöneltilen en büyük eleştirilerden biri *ölçek* hakkındadır. Ölçek büyüdükçe mikro düzeyde kalan birçok göstergenin değerlendirme dışında bırakıldığı görülür. Topçu ve Büyükbeşe (2020), bu şartlarda makro uyumun sadece göçmen ve mültecinin geldiği ülkedeki sistemi anlayıp onunla baş edebilmesini ölçebildiğini ancak bunun yanında “göçmen ya da mülteci yerli halktan arkadaş edinebilmiş mi, onların yemek kültürünü öğrenmiş mi, o kültürün özel kutlamalarını ve anlamlarını biliyor ve zaman zaman bu kutlamalara katılıyor mu, o ülkenin ürünlerini anlayabilmiş ve kullanıyor mu, sosyal işleyişi anlayıp onun içinde kendi isteği ile yer alabiliyor mu” gibi sorulara ancak mikro seviyeli uyum ölçekleri ile cevap bulunabileceğini belirtmiştir. Nitekim, göçmen ve mültecilerin uyumlarına dair göstergelerin mikro ölçekte ele alınarak geliştirilmesi özellikle yerel düzeyde gerçekleştirilen çalışmaların niteliği açısından önemli olmaktadır. Önceki bölümlerde de bahsedilen Amartya Sen’in (1999) *yapabilirlik yaklaşımı* kapsamında “Hangi imkânları sağlarsanız bu kişi kendini daha iyi geliştirecektir?” sorusuna mikro sosyal uyum göstergeleri doğrultusunda daha nitelikli cevapların elde edilebileceği görülmektedir.

Çizelge 4. 3: Entegrasyon göstergeleri ve ölçümü (Can, 2019).

Entegrasyon Boyutları	Unsurlar	Entegrasyon Göstergesi	Yasal Önlemler
Ekonomik Entegrasyon	İş piyasasına erişim	(1) İstihdam/işsizlik oranları	(1) İstihdamın korunması mevzuatı
		(2) İşgücü piyasasında fırsat eşitliği	(2) Becerileri ve yabancı nitelikleri tanıma prosedürleri- denklik kursları
		(3) Kamu sektörü istihdamı	(3) Hedeflenen işle ilgili eğitimler
		(4) Kamu istihdam bürolarına, yüksek öğrenime ve mesleki eğitime erişim	(4) Köprüleme/işe yerleştirme programları
		(5) Belirli gruplar için hedeflenen destek	5) Kamu ve özel sektörde göçmen istihdamının teşvik edilmesine yönelik olumlu eylem programları
		(6) (Eşit) çalışma koşulları ve sendikalara erişim, sosyal güvenlik sistemine tam erişim	
		(7) Serbest meslek oranı	

Çizelge 4. 3 (devam): Entegrasyon göstergeleri ve ölçümü (Can, 2019).

Entegrasyon Boyutları	Unsurlar	Entegrasyon Göstergesi	Yasal Önlemler
Sosyal ve Kültürel Entegrasyon	Sağlık	Sağlık durumunun iyi olduğunu bildiren göçmenlerin sayısı	(1) Sağlık hizmetlerine eşit erişime ilişkin yönetmelik (2) Kültürel araçların veya eğitimli hasta yönlendiricilerinin varlığı (3) Haklar ve sağlık hizmetlerinin kullanımı hakkında bilgi sağlanması (4) Dil desteği
	Daimî İkamet	(1) Uzun süreli ve daimî ikametgâh payı	(1) İkamet izni almak ve uzatmak için harcanan/beklenen sürelerin sayısı (2) Koşullar (dil gereksinimleri, ücretler ve diğer gereksinimler) (3) Statü güvenliği (ikamet ne zaman alınır veya kaybedilir) (4) İlgili haklar (sosyal ve ekonomik haklar)
	Eğitim	(1) Okul öncesi eğitime, yükseköğretime ve mesleki eğitime katılım (2) Okulu erken terk etme (3) Göçmenlerin dil becerileri	(1) İkamet izni almak ve uzatmak için harcanan/beklenen sürelerin sayısı (2) Koşullar (dil gereksinimleri, ücretler ve diğer gereksinimler) (3) Statü güvenliği (ikamet ne zaman alınır veya kaybedilir) (4) İlgili haklar (sosyal ve ekonomik haklar)
	Ayrımcılıkla Mücadele	(1) Ayrımcılığa uğradığını hissedenden göçmenlerin payı	(1) Ayrımcılıkla mücadele mevzuatı/yasaları (2) Eşitlik politikaları (3) Ayrımcılık farkındalık eğitimleri
	Aile Birleşimi	(1) Aile birleşimi nedeniyle göç eden yabancı uyruklu nüfusun payı	(1) Uygunluk yönetmeliği (2) Koşullar (temel yasal gelir, konut, başvuru ücreti vb.) (3) Statü güvenliği (aile birleşimi hakkının ne zaman alınacağı veya kaybedileceği) (4) İlgili haklar (sponsor ile eşit haklar)
Siyasi Entegrasyon	Siyasi Katılım	(1) Yerel ve ulusal seçimlerde oy hakkı- seçmen katılımı (2) Siyasi özgürlükler (kurumlara, organizasyonlara veya kurullara katılım) (3) Aday sayısı ve başarı oranları (4) Etnik kutuplaşma	(1) Siyasi haklar yönetmeliği (2) Danışma organları (3) Göçmen örgütleri için finansman fırsatları
	Vatandaşlığa erişim	(1) Vatandaşlığa kabul oranları	(1) Vatandaşlık almak için harcanan/beklenen sürelerin sayısı (2) Koşullar (dil gereksinimleri, vatandaşlık/entegrasyon testleri vb.) (3) Statü güvenliği (4) Çifte vatandaşlık hakkı

4.3.3 Sosyal uyumu Suriyeliler üzerinden düşünmek

1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi koşulun sağlanamaması nedeniyle Türkiye'deki Suriyelilere mülteci statüsü verilmemiştir. Mevcut uluslararası koruma

statüsü kapsamında da ele alınmayan Suriyelilerin yasal statüsü geçicilik zemininde var olmaktadır. Her ne kadar geçici koruma kapsamında hukuki dayanaklar oluşturulsa da sosyal uyumun temellerinden biri olan yasal uyumun uzun erimli ve kalıcı olarak sağlam bir zeminde ele alınmaması Suriyeliler özelinde bir belirsizlik yaratmaktadır. Aşağıdaki şekilde Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında Suriyelilerin hakları karşılaştırılmaktadır (Şekil 4.3).

<u>Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin</u>		<u>Cenevre Sözleşmesi</u>		<u>Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu</u>
	Hukuki Statü	- Bireysel statüyle ilgili haklar - Fikri, sınai mülkiyet hakları - Dernek ve sendikalarla katılım - Mahkemeye başvurma, adli yardım alma, tazminat hakkı - Başka bir ülkeye yerleştirilme hakkı - Sınır dışı edilmeme hakkı		- Kayıt işleminin yapılması - Geçici Koruma Kimlik kartı verilmesi - Geçici korumanın süresi Cumhurbaşkan kararı ile belirlenir - Üçüncü ülkeye çıkışları Genel Müdürlüğün iznine tabidir
	Çalışma	- Ücretli bir meslekte çalışma hakkı - İşçi bulma programına katılabilme - İşyeri açma, şirket kurma hakkı		- Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektör, iş kolu ve alanlarda çalışma izni başvurusunda bulunabilir - Diğer koşullar bakanlığa bırakılmıştır
	Barınma	- Menkul ve gayrimenkul mülkiyet edinme, kiralama hakkı - Konut edinme olanakları		Kimlik belgesi; ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz ve Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz
	Eğitim	- Temel eğitim hakkı - Üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması		36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir - Dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilir - Önceki belgelere uygun bulunması halinde denklik verilir - Diğer koşullar bakanlığa ve YÖK'e bırakılmıştır
	Sağlık	Doğrudan sağlık hakkına yönelik bir madde bulunmamaktadır		- Sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır - Tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz - Diğer koşullar bakanlığa bırakılmıştır
	Diğer	- Seyahat hakkı - Sosyal güvenlik - Vatandaşlar ile aynı vergi uygulamasına tabi tutulmak		- Çeşitli hizmetler için abonelik sözleşmesi yapılabilir - İhtiyacı olanlar SYDTF kapsamında sosyal yardım alabilir - Tercümanlık hizmeti ücretsiz sunulur

Şekil 4.3: Suriyeliler, yasal haklar ve sınırlılıklar (Görsel yazar tarafından hazırlanmıştır).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin her ne kadar “geri gönderme yasağı” ile hayatını ve özgürlüğünü tehdit edecek bir yere gönderilemeyeceği hususu garanti altına alınsa da Geçici Koruma Yönetmeliği geçici korumanın, Cumhurbaşkanının kararı ile sonlandırılabilirliğini ifade etmektedir. Fakat ilgili yönetmelikte bu statünün

ne kadar süreceği ile ilgili herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bugüne kadar sahada gerçekleştirilen birçok araştırma Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Suriye'ye geri dönmek istemediklerini göstermektedir (İNGEV, 2017; Erdoğan, 2020). Bu gerçeklikten hareketle mevcut çalışmaların insani yardım ve koruma alanlarından sosyal uyum odağına kaydığı da görülmektedir. Fakat Suriyelilerin uyumunun nasıl olacağı, devletin bu konudaki duruşunun ne olduğu ve bu süreçte yerel halkın durumu belirsizliğini korumaktadır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) 'Uyum' başlığı altında yer alan Madde 96'da: yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve sosyal hayatın tüm alanlarında bağımsız hareket edebilmelerini sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, uyum faaliyetleri planlanacağı; yabancıların, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabileceği; kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinliklerinin yaygınlaştırılacağı maddeleri yer almaktadır. İlgili maddede yer alan karşılıklı uyum ifadesi her ne kadar uyumun çift taraflı bir süreç olduğu vurgusu yapsa da sosyal uyumun ana bileşenleri olan yapısal, kültürel, etkileşim, vatandaşlık ve haklara dayalı uyum konusunda net bir çerçeve çizmemektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği de Suriyelilerin sosyal uyumun yapısal çerçevesi ile ilgili; sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardım, barınma gibi hizmetlere erişimin alt yapısı oluşturması açısından önemli olmaktadır. Ancak Suriyeliler Geçici Koruma Yönetmeliği'nde belirtilen haklara sahip olsa da uygulamada her şeyin istenildiği şekilde yürümediği bilinmektedir.

4.4 Bölüm Sonucu

Bu bölümde araştırmanın temel çıkış noktasını oluşturan kapsayıcılık kavramsal bir zeminde ele alınarak sosyal dışlanma, sosyal içerme ve sosyal uyum ve toplumsal bütünleşme çerçevesinde değerlendirilmiştir. Küreselleşme ile çeşitli alanlarda artan

ve derinleşen eşitsizlik alanları en çok da göçmen ve mültecileri etkileyerek sosyal dışlanmanın farklı tezahürleri olarak mültecilerin gündelik yaşam pratiklerine yansımıştır. Bu sosyal dışlanma biçimleri ile sosyal içerme ve sosyal uyuma dayalı kapsayıcı politikalar geliştirilerek mücadele edildiği görülmektedir. Bu bölümde ele alınan konular özellikle saha araştırmasında önemli bir referans olarak kullanılmıştır.

Öncelikle sosyal dışlanma olgusu ele alınarak sosyal dışlanmanın boyutları ve göstergeleri incelerken göç ve sosyal dışlanma ilişkisi ortaya konmuştur. Sosyal dışlanmaya bir mücadele biçimi olarak geliştirilen sosyal içerme kavramı, kavramın ilgi alanları makro düzeydeki sosyal içerme göstergeleriyle birlikte değerlendirilmiştir. Her ne kadar bugüne kadar geliştirilen sosyal göstergeler uyum ve sosyal içermenin ölçümünde önemli başarılar elde etse de yerel düzeyde sosyal uyum ve sosyal içermenin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesini pek mümkün kılmamaktadır. Dolayısı ile göstergelerin yanı sıra yerel uyum kavramı da incelenerek saha araştırması için bir çerçeve çizilmesi amaçlanmıştır.

5. AVRUPA’DA YEREL ENTEGRASYON UYGULAMALARI VE ÖRNEKLERİ

5.1 Göç ve Uyum Politikaları: Almanya

2011 yılında Suriye’de başlayan iç karışıklıklar sonrası Suriyelilerin büyük bir kısmı Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi komşu ülkelere sığınırken 2015 yılı ve sonrasında Avrupa ülkelerine de yönelmeye başlamış ve Avrupa “mülteci (sığınmacı) krizi” diye adlandırılan durumla karşılaşmıştır. Almanya diğer AB üyesi ülkelerin aksine çok sayıda mülteciyi kabul ederek “hoş geldin kültürü” yaklaşımı izleme yoluna gitmiştir (Erdoğan, 2021).

Almanya, klasik bir göçmen ülkesi yerine *işçi kabul eden* bir ülke olarak sınıflandırılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Almanya’ya (Federal Almanya) mülteciler ve sürgün edilenlerle birlikte işgücü kıtlığını giderebilmek için “konuk işçiler”in de göçü planlanmıştır. 2005 yılında kabul edilen Göç Yasası ile Almanya’nın gerçekten bir göçmen ülkesi olduğu kabul edilerek göç politikaları yeniden ele alınmıştır (Gesley, 2017). Özellikle 1960’lı yıllarda işçi anlaşmalarıyla Almanya’ya gidenler başlarda geçici olarak görülmüş fakat sonradan aile birleşimi ile aile üyelerini yanlarına almaları ile kalıcılıkları pekişmiştir. 2021 yıl sonu itibariyle nüfusu 83,2 milyon olan Almanya’da, göç geçmişi olan kişi sayısı 21,9 milyon olup, bu rakam nüfusun %26’sını oluşturmaktadır (DEUSTATIS, 2022). Almanya’nın 2015-2016 yılları arasında 1.000.000 mülteciyi alması ile sığınmacı-mülteci sayısı, ülke içinde güvenlik, sosyal düzene yönelik risklere ilişkin tartışmaları beraberinde getirirken Almanya bu şekilde “hoş geldin kültürü” ve “entegrasyon siyasetini” benimsemiştir (Funk, 2016).

Uzun yıllardır göç geçmişine sahip olan Almanya’nın bir göçmen ülkesi olarak kabul edilerek politikalarında entegrasyona yer verilmesine yönelik çalışmalar ancak 2005 yılında başlamıştır. Bu dönemde AB kaynaklı fonlarla entegrasyon konulu projelerin

desteklendiği görülmektedir. 2006 yılında, “Müslümanların Alman toplumuna katılımı ve entegrasyonu” temalı projeleri desteklemek amacıyla *Alman İslam Konferansı*’nın kurulması, 2007’de ise *Entegrasyon Ulusal Eylem Planı*’nın hazırlanması, bu argümana örnek olarak gösterilmektedir (Federal Office for Migration and Refugees (BAMF), 2015).

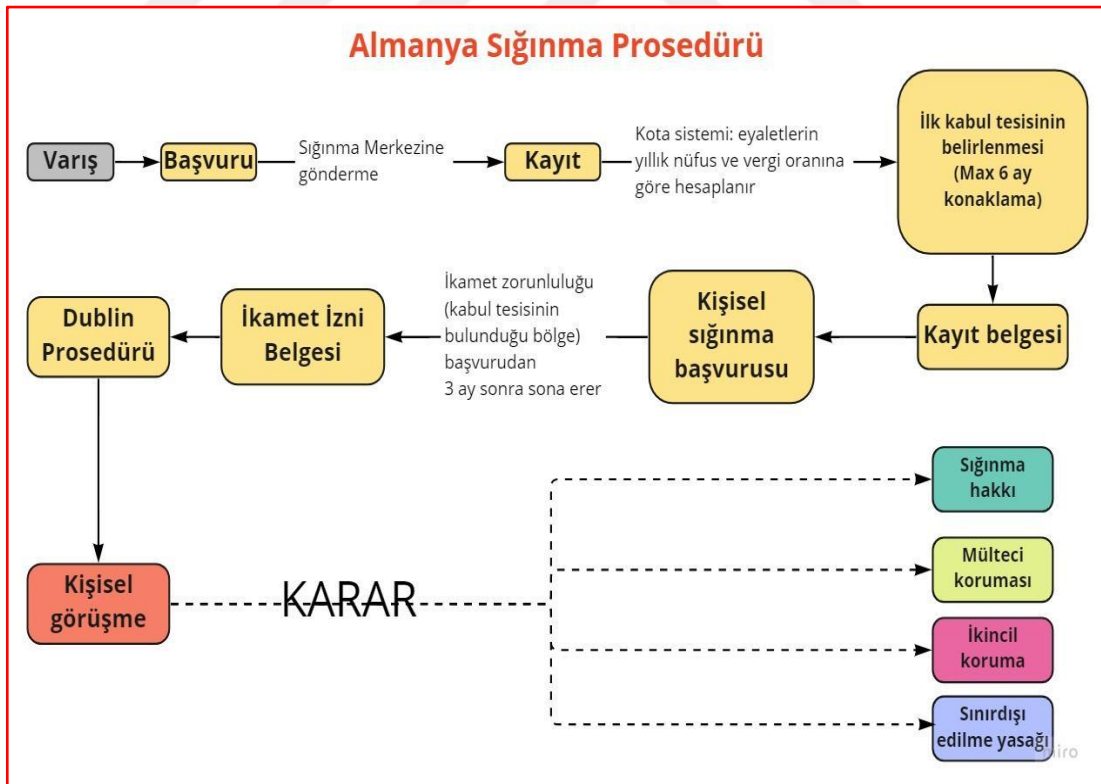
Almanya’nın 2015’te Dublin prosedürlerini sadece Suriyeliler için durdurması, Avusturya ve Balkan güzergahı için sınır kontrollerini başlatması, uygulanan politikanın “sınırsız bir hoş geldin” olarak değerlendirilemeyeceğinin göstergesi sayılmıştır (Reuters, 2015). Almanya ayrıca 2016 yılına gelindiğinde, daha önce aile birleşimi nedeniyle otomatik olarak verdiği mülteci statülerini ikincil koruma statüsü ile değiştirme yoluna gitmiştir. Burada göçmen nüfus artışını engellemeye çalışan uygulamalara gidilse de Almanya’nın 2015 yılından itibaren, konuk işçi politikasından entegrasyon siyasetine geçiş yaptığı görülmektedir. Burada, mülteciler için “hak edenlerin” entegrasyon kursları ve dil eğitimleri ile desteklenmesine dayanan bir yaklaşım benimsenmiştir (Sökefeld, 2019).

Almanya’da entegrasyon politikaları federal düzeyde belirlense de bazı belediyeler kendi çerçevelerini oluşturmuş ve yerel düzeyde Berlin (2010), Kuzey Ren Vestfalya (2012) ve Baden Württemberg (2015) olmak üzere üç eyalet ise ayrıca entegrasyon yasaları kabul etmiştir (Hanewinkel ve Oltmer, 2018). 2016 yılında kabul edilen Entegrasyon Yasası ile entegrasyon dersleri, mesleki eğitim, sığınma başvurusu sonucunu bekleyen 100.000 kişiye iş programlarının oluşturulması, iş piyasası öncelik kontrollerinin belirli yerlerde sığınmacı ve sınır dışı edilmesi ertelenenler için askıya alınması, mülteciler ve ikincil koruma verilenler için ikamet yerinin belirlenmesi, A2 düzeyinde Almanca öğrenme ve geçimini sağlayabilme koşulu ile 5 yılı dolduran kişilere sürekli ikamet izni verilmesi kabul edilmiştir (Gesley, 2017). Diğer taraftan, entegrasyon derslerine ve eğitimlere devamlılığı sağlamak amacıyla; üniversiteye devam etme, mesleki eğitim veya düzenli bir işe sahip olma gibi geçerli mazereti olmadığı halde entegrasyon derslerine, mesleki eğitime ve iş programlarına katılmayan sığınmacıların aldıkları sosyal yardımların azaltılacağı, bu dönemde duyurulmuştur (Rietig, 2016; Rietig & Müller, 2016: Akt: Erdoğan, 2021).

5.1.1 Almanya'daki mültecilerin kabulü ve dağıtımı

Almanya'da mültecilerin kabulü ve dağıtımına ilişkin mevcut siyasi ve yasal süreçte, iltica prosedürlerini başlatmak ve uygulamaktan öncelikli olarak federal düzeydeki otorite sorumludur. Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF)), Almanya'daki göçmenlerin kaydı ve ülkelerine geri gönderilmesiyle ilgilenen ana idari ofistir. BAMF, tüm iltica işlemlerinden sorumludur ve ilticayı kabul etme veya reddetme yetkisine sahiptir. Sığınmacılar Almanya'ya girdikten sonra, BAMF tarafından Almanya'daki tüm federal eyaletlerde bulunan bölgesel şubelerine dağıtılırlar. O andan itibaren, federal eyaletler tüm başvuru sürecinden sorumludur (BAMF, 2016).

Sığınma prosedürünün başlayabilmesi için Almanya'ya gelen tüm sığınmacılar ya ulaştıkları zaman ya da mümkün olan en kısa süre içerisinde bir devlet kuruluşuna bildirim yapmalıdır. Sığınmacı olduğunu bildirmesi durumunda kişi, bildirilen kurum tarafından en yakın sığınma merkezine gönderilmektedir. Bu bildirimin ardından başlayan sığınma prosedürü ile ilgili ayrıntılar Şekil 5.1'de gösterilmektedir.

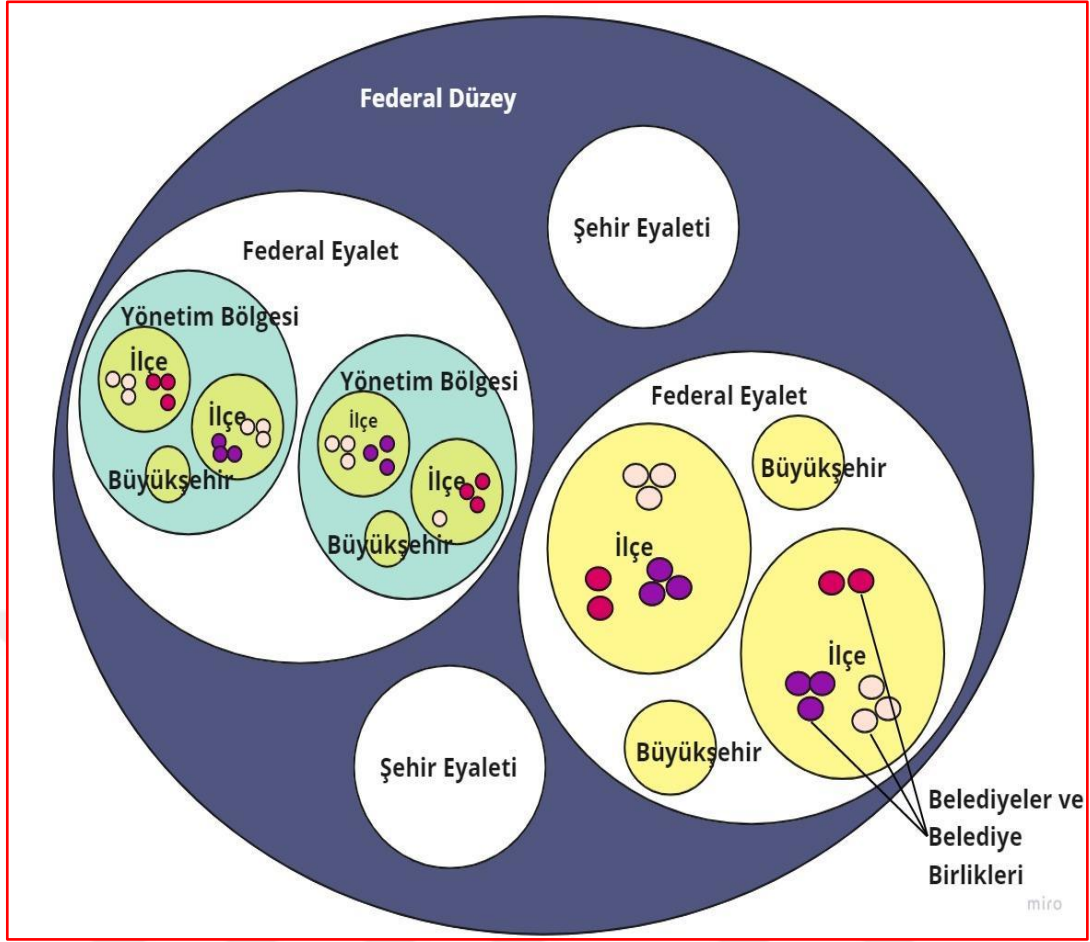
Şekil 5.1: Almanya sığınma prosedürü (Şekil yazar tarafından hazırlanmıştır).

Eyalet otoritesi altına girdikten sonra, sığınmacılar, federal eyaletler tarafından işletilen ve daha sonra onların sorumluluğunu üstlenen varış merkezlerinde ağırlanır. Sığınmacıların varış merkezlerine dağılımı, her eyaletin aldığı sığınmacı miktarını düzenleyen belirli bir formülü takip eder. Bu hesaplama için ilgili değişkenler ekonomik güç (vergi geliri) ve nüfus büyüklüğüdür. Varış merkezlerinde genellikle birkaç gün veya hafta süren işlemlerden sonra, eyaletler de sığınmacıları kendi topraklarındaki belediyelere ve şehirlere dağıtır (Aumüller, 2018: Akt.: Kersting ve Hunger, 2019).

Bir belediyeye atanan sığınmacı sayısı genellikle şehrin büyüklüğüne bağlı olmakla birlikte eyaletten eyalete değişmektedir. Ancak ne belediyelerin ne de sığınmacıların bu konuda önemli bir söz hakkı yoktur. Belediyeler, sığınmacıların sorumluluğunu üstlendikten sonra, yasal prosedürler, sosyal sağlık hizmetleri, barınma vb. içeren iltica süreci boyunca onlara rehberlik etmekle görevlendirilir. Belediyeler, sığınma süreciyle ilgili tüm masrafları karşılamalıdır. Devlet bu masrafları geri ödeyecek olsa da kesin miktar eyaletten eyalete önemli ölçüde değişmektedir. Bazı eyaletlerde, belediyelere giderleri tamamen geri ödenirken, bazı eyaletlerde belediyelerin tüm giderlerini kapsamayan yalnızca toplu bir ödeme yapılmaktadır (Schammann ve Kühn, 2017).

5.1.2 Almanya’da yerel düzeyde entegrasyon

Almanya 16 Federal Eyaleti kapsayan federal bir cumhuriyettir. Her bir eyalet yönetim bölgelerine ayrılmaktadır. Bu bölgeler daha küçük yerel yönetim birimleri olan ilçeleri ve bu yönetim birimlerinden bağımsız büyük şehirleri içermektedir (Şekil 5.2). Büyük eyaletlerde yönetim bölgeleri, Berlin, Bremen, Hamburg gibi kent eyaletlerde (Stadtstaaten) ise kent bölgeleri bulunmaktadır. İlçeler ve belediyeler olmak üzere iki temel yerel yönetim birimi vardır. Belediyeler, bölge belediyeleri (Kreisangehörige Gemeinden) ve bölgelere bağlı olmayan büyükşehir belediyeleri (Kreisfreie Gemeinden) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Federal ya da merkezi yönetimin bir parçası olan bölgeler, belediyelerin bir üst yönetim birimi gibi hiyerarşik bir yapı izlenimi verse de belediyelerin yerine getiremediği hizmetleri sağlayarak ve yerel hizmetlerde kalite standardizasyonu yaparak bir bakıma belediyelerle yasaların öngördüğü ölçüde iş birliği yapmaktadır (Akın, 2009).

Şekil 5. 2: Almanya'nın idari ve bölgesel yapı  eması.

Entegrasyonla ilgili eylem  er evesi birçok yönden federal ve eyaletler tarafından belirlenmiş olsa da konut, çalışma, dil kursları vb. birçok sosyal alanda somut entegrasyon önlemleri sağladığı için yerel yönetimler entegrasyon sürecinin yürütülmesi ve yönetimi için çok önemlidir. Belediyeler ağırlıklı olarak kent sakinlerinin somut yaşam koşullarının  ekillendirilmesinden sorumludur (Kersting ve Hunger, 2019).

Almanya'da mültecilerin entegrasyonu esas olarak belediyelerin geniş bir hizmet yelpazesinden sorumlu olduğu yerel düzeyde gerçekleşir. Bu hizmetler arasında;  kamet Yasası'nın uygulanması, sosyal yardımların verilmesi, sağlık hizmetlerinin sağlanması, konaklama, entegrasyon ve Almanca kurslarının organizasyonu, erken çocukluk ve okul eğitimi sağlanması ve ayrıca işgücü piyasası entegrasyonuna gibi destekler yer almaktadır.

5.1.3 Almanya’da seçilen eyalet ve belediyelerin entegrasyon politikaları örnekleri

5.1.3.1 Kuzey Ren-Vestfalya (NRW)’da göçmen ve mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikaları

Almanya’nın en kalabalık eyaleti olan Kuzey Ren-Vestfalya’nın (NRW), 2030 sürdürülebilirlik stratejisi; kapsayıcılık, sosyal adalet, ekonomik akıl ve çevresel sorumluluk ilkeleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu stratejinin detaylandırılması sürecinde, Eyalet Hükümeti özellikle Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Ağı’nın (ESDN) genel kabul görmüş yönergelerini izlemiştir. Strateji belgesinde Kuzey Ren-Vestfalya özelinde mevcut zorluklara ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş olup 10 başlık altında eyalete özgü politika alanları belirlenmiştir. Toplumsal değişim bağlamında katılım, cinsiyet eşitliği ve sosyal güvenlik ve uyum, mültecilerin entegrasyonu ve eğitim yoluyla gelecekleri inşa etmek başlıkları altında göçmen ve mültecilere dair zorluklara yer verilmiştir. Geliştirilen politika alanlarına istinaden belirlenen 19 eylem alanına uygun hedef ve göstergeler belirlenmiştir. Göçmen ve mültecilerle ilgili hedefler Entegrasyon, Sosyal uyum ve Katılım başlıklı eylem alanlarında Çizelge 5.1’de gösterilmektedir (Url-15).

Çizelge 5.1: 2030 Kuzey Ren-Vestfalya sürdürülebilirlik stratejisi eylem alanları.

Eylem Alanı-Entegrasyon	Gösterge	Hedef
Katılımı sağlamak ve hoş geldin kültürü yaratmak	Göçmen kökenli insanların istihdam oranı	Göçmen kökenli insanların istihdam oranının genel nüfusun ortalama istihdam oranına yakın bir hale getirilmesi
	Göçmen kökenli insanların en yüksek okul sertifikası	Göçmen kökenli insanlar için eğitime katılımın ve eşit fırsatların teşvik edilmesi
	Farklılaşmalara sahip göçmen kökenli insanların en yüksek mesleki nitelikleri	Göçmen kökenli insanlar için işgücü piyasasına erişimin iyileştirilmesi, bunun sonucunda toplumsal katılım ve işgücü piyasasındaki konum.
	Yoksulluk riski altındaki göçmen kökenli insanların oranı	Yoksulluk riski altındaki göçmen kökenli kişilerin oranının azaltılması
Yoksulluk Risklerinin Azaltılması	Yoksulluk riski oranı	Cinsiyete ve yaşa özgü yoksulluk risklerinin azaltılması
Adil Gelir Dağılımını	Gelir Dağılımı	Gelir farklarının azaltılması

Çizelge 5.1 (devam): 2030 Kuzey Ren-Vestfalya sürdürülebilirlik stratejisi eylem alanları.

Eylem Alanı-Entegrasyon	Gösterge	Hedef
Erken çocukluk eğitiminin iyileştirilmesinin yanı sıra aile ve çalışma hayatının entegrasyonu	1 yaşından okul başlangıcına kadar çocuklar için tam zamanlı gündüz bakımı	Yaş aralığındaki tüm çocuklarla ilgili olarak 1 yaşından anaokuluna kadar çocuklar için ihtiyaç temelli tam gün gündüz bakımının sağlanması

Köln:

1,1 milyon nüfusuyla Köln şehri, Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin en büyük şehri ve Almanya'nın en büyük 4 şehriden biridir. 2019 yılında, şehir sakinlerinin 438.249'u, yaklaşık yüzde 40'ının, göç geçmişine sahip olduğu (Almanya'nın ortalaması yüzde 26'dır) görülmektedir. Bunlardan 212.252'si yabancı, yani Alman vatandaşlık statüsü olmayan kişiler olarak kayıtlıdır. Köln'de yaşayan mültecilerin menşe ülkeleri Suriye, İran, Irak olmakla birlikte bunu eski Yugoslavya ve Afganistan'dan gelen mülteciler izlemektedir (Jacobi, 2021).

Birçok bakımdan şehir, uluslararası bir karakterin yanı sıra, nispeten açık ve hoşgörülü bir kentsel toplum imajı oluşturabilen ve prensip olarak mültecilerin entegrasyon süreçlerini kolaylaştırabilen eşitli göçmen altyapılarına (gastronomi, dernekler, dini mekanlar) sahiptir. 2017 yılında Köln'de, ırkçı sağ gruplara tepki olarak oluşturulan birçok sivil toplum grubu, çok kültürlü bir toplumda iyi bir entegrasyonun gerekliliği konusunda farkındalık yaratmanın ön saflarında yer almış ve bu konuda savunma mekanizması işletmiştir.

Köln'de “Bütünleştirici Kentsel Toplumu Güçlendirme Konsepti” (Konzept zur Stärkung der Integrativen Stadtgesellschaft) tüm entegrasyon programlarının temelini oluşturmaktadır. Siyaset ve sivil toplumdan aktörler tarafından geliştirilmiştir ve Köln'ün kültürel çeşitliliğini ve bütünlüğünü vurgular. Konsept, belediye yönetiminin çeşitli departmanlarının yanı sıra sivil toplum aktörlerinin dahil edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Grabbe, 2018).

2017'de Köln Belediyesi'nin, göçmenlere yönelik hizmetlere resmi olarak 229,18 milyon ABD doları harcadığı görülmektedir. Bunlar arasında barınma, mali yardım ve daha küçük bir ölçekte işgücü piyasası entegrasyonu yer almaktadır. Diğer sağlayıcılardan sosyal hizmet satın almak için ek mali harcamalar bu hesaplama

dahil değildir. Berlin gibi, şehir de federal hükümet tarafından bir miktar geri ödeme almaktadır. Ancak bu destek yeterli olmadığı için ve şehrin mali yükten muzdarip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Köln, 2018 yılında yaklaşık 1,11 milyon ABD doları tutarında bir entegrasyon bütçesi sağlamıştır (Grabbe, 2018).

Köln, entegrasyon konseptine uygun olarak, göçmenlerin işgücü piyasasına eşit katılımı ile uzun vadeli entegrasyonu için çaba göstermektedir. “Entegrasyon Noktası”, Köln'deki tüm mültecilerin ilk temas noktasıdır ve becerilerin değerlendirilmesinden ve işgücü piyasasına veya eğitim programlarına erken entegrasyondan sorumludur. “KompAS” projesi ve iş merkezleri gibi federal olarak finanse edilen birkaç program, yeterlilik fırsatları ve danışmanlık sağlar (Grabbe, 2018). Devlet ve sosyal kuruluşlar arasındaki iş birliği, bu programları, mültecilerin genel olarak iş piyasasına entegrasyonuna veya mesleki eğitim ve iletişim odaklı entegrasyon pilotlarının kurulmasına odaklanan, kamu tarafından finanse edilen “Mülteciler ve İş için Chance+ Ağı” (Chance+, Netzwerk für Flüchtlinge und Arbeit) gibi projelerle tamamlamaktadır.

Köln, mülteci çocuklar için ayrı hazırlık eğitimi veren veya onları ek dil eğitimi ile doğrudan normal sınıflara entegre eden NRW sistemini benimser. Mültecileri mümkün olan en kısa sürede normal eğitim sistemine entegre etme hedefiyle Köln ayrıca çeşitli ileri eğitim programları da sunmaktadır. Devlet ve sosyal kuruluşlar arasındaki iş birliği Alman eğitim sisteminde yalnızca ek bir rol oynamakla birlikte öncelikle çocuk bakımı ve özel gruplar için hizmetler sunmaktadır. Devlet ve sosyal kuruluşlar arasındaki iş birliği hizmetleri de dahil olmak üzere tüm eğitim programlarını koordine etmek için Köln, “Yeni Göç Eden Bireyler için Eğitim Hizmetlerinin Yerel Koordinasyonu” programını (Kommunale Koordinierung der Bildungsangebote für Neuzugewanderte) uygulamıştır (Grabbe, 2018).

5.1.3.2 Hamburg’ta göçmen ve mültecilere yönelik entegrasyon politikaları

Hamburg Stratejisi 2030 Kentsel Gelişme Konseptinde “kapsayıcı”, “yeşil” ve “büyüyen şehir” tanımlamaları Hamburg’un anahtar terimleri olarak kabul edilmiştir. Hamburg’un olası bütün potansiyellerinin kullanılarak, halihazırda inşa edilmiş alanlar içinde yer bularak “Şehir İçinde Daha Fazla Şehir” yaratmak, kentte yaşayan bütün

insanların temel ihtiyaçlarının karşılanabileceği “Kapsayıcı Şehir” inşa etmek, kentin çevre dostu bir şekilde geliştirilmesini sağlayan “Yeşil ve Çevre Dostu Şehir” oluşturmak, şehrin yeni ekonomik gelişmelere yer açmasını ve herkes için iyi yaşam kalitesini garanti edeceği “İş sahasında Kentsel Gelişmeler” yaratmak amaçlarına yer verilmiştir (Department of Urban Development and the Environment (DUDE), 2014).

2030 Gelişme Konsepti’nde Hamburg’un çok farklı koşullarda yaşayan farklı kültürlerden insanların bir arada yaşadığına dikkat çekilerek 2030 yılına kadar demografik değişim ve nüfus artışı üzerindeki en büyük etkinin Almanya’nın ve dünyanın diğer bölgelerinden gelen gençlerin göçüne bağlı olarak gelişeceği vurgusu yapılmıştır. Kapsayıcılık doğrultusunda geliştirilen alt hedeflere bakıldığında şehirdeki herkes için uygun fiyatlı evlerin sağlanması, mahallelerin güçlendirilmesi, eğitime yatırımların desteklenmesi, kamusal alanlarda daha iyi yaşam kalitesinin sağlanması gibi alt hedeflerle desteklenmiştir (DUDE, 2014).

2017 Hamburg Entegrasyon Konsepti’nde Hamburg’da yaşayan 18 yaşın altındaki Hamburg sakinlerinin yarısının göç geçmişine sahip olduğu ve 2035 yılına kadar mevcut göçmen sayısının 2 milyona ulaşması beklendiği belirtilmiştir. Konsept; kültürlerarası açılımı hedefleyen merkezi stratejilerin yanı sıra; sosyal hayatın tüm alanlarında her türlü yapısal ayrımcılığın ortadan kaldırılmasında hedef değerlerin ve göstergelerin kontrol yöntemi olarak kullanılmasını içermektedir. Ayrıca bütün eylem alanları Hamburg’un tüm sakinlerin toplumun kilit alanlarına eşit olarak katılmasını sağlayacak şekilde belirlenmiştir. Özellikle; dil, erken çocukluk eğitimi ve okul, eğitim, istihdam, barınma, sağlık ve yaşlı bakımı alanları önceliklendirilmiştir. Aynı zamanda, entegrasyonun bir bütün olarak toplum için bir görev olduğu ve tüm Hamburg sakinlerine yönelik olduğu açıkça belirtilmiştir. Konsept, toplam 26 konu ile yedi eylem alanından oluşma ve 2025 yılını hedeflemektedir. Konsept’e göre entegrasyon tanımına bakıldığında entegrasyon, göç geçmişine sahip insanların sosyal hayatın ana alanlarına adil ve ölçülebilir katılımı olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle entegrasyon teriminin, toplumdaki tüm insanların kendilerini aitmiş gibi hissetmelerini ve insan yaşamının tüm yönlerine tam olarak katılma olasılığını gerektiren içerme fikriyle yakından ilişkili olduğu vurgusu yapılmıştır. Hamburg’a yeni göç etmiş veya

şehre mülteci ya da sığınmacı olarak gelen kişilerin öncelikle Almanca dilini öğrenmeleri ve ülkenin yasal ve sosyal düzenini kabul etmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Konsepte entegrasyon; varış (1-4 hafta), ilk entegrasyon (3.yıla kadar) ve kalıcı entegrasyon (3. yıldan itibaren) olmak üzere üç aşamalı bir süreçte ele alınmış ve bu doğrultuda hedef ve göstergeler belirlenmiştir. Bu aşamalar sırasıyla; iltica prosedürlerinin ilk aşaması, günlük yaşamı bağımsız olarak idare etmek ve uzun vadede yaşamın bütün alanlarında eşit erişim sağlamak şeklinde tanımlanmıştır (Hamburg Integration Concept, 2017).

Hamburg Karşılama Merkezi (Hamburg Welcome Center (HWC))

1,85 milyon olan Hamburg nüfusunun 315.888'i yabancı nüfustan oluşmaktadır. Avrupa birliğinden gelenlerin sayısı yıllara göre hemen hemen aynı iken diğer ülkelerden gelenlerin sayısında büyük bir artış gözlemlenmiştir. Kentte 56 bin sığınmacı bulunmaktadır. Hamburg sakinlerinin beşte birinden fazlası yabancı bir pasaporta sahiptir ve Hamburg'daki yabancı sayısı 2014'ten beri sürekli artmaktadır. Özellikle üçüncü ülkelerden göç alan Hamburg'da yabancı nüfusun %75-80'i çalışabilecek yaştadır. Göçle gelen yabancıların menşe ülkesine bakıldığında ilk 4 ülkeyi Türkiye, Polonya, Afganistan ve Suriye oluşturmaktadır (Url-16).

İstihdam ve işle ilgili verilere bakıldığında Hamburg'da sosyal güvenlik primlerine tabi yabancı uyrukluların sayısının düzenli olarak arttığı görülmektedir. AB yabancılar arasındaki işsizlik oranıyla kıyaslandığında Almanlar arasındaki işsizlik oranının iki katından fazla olduğu bilinmektedir. Mültecilerin durumu ise daha da kötü bir durumdadır.

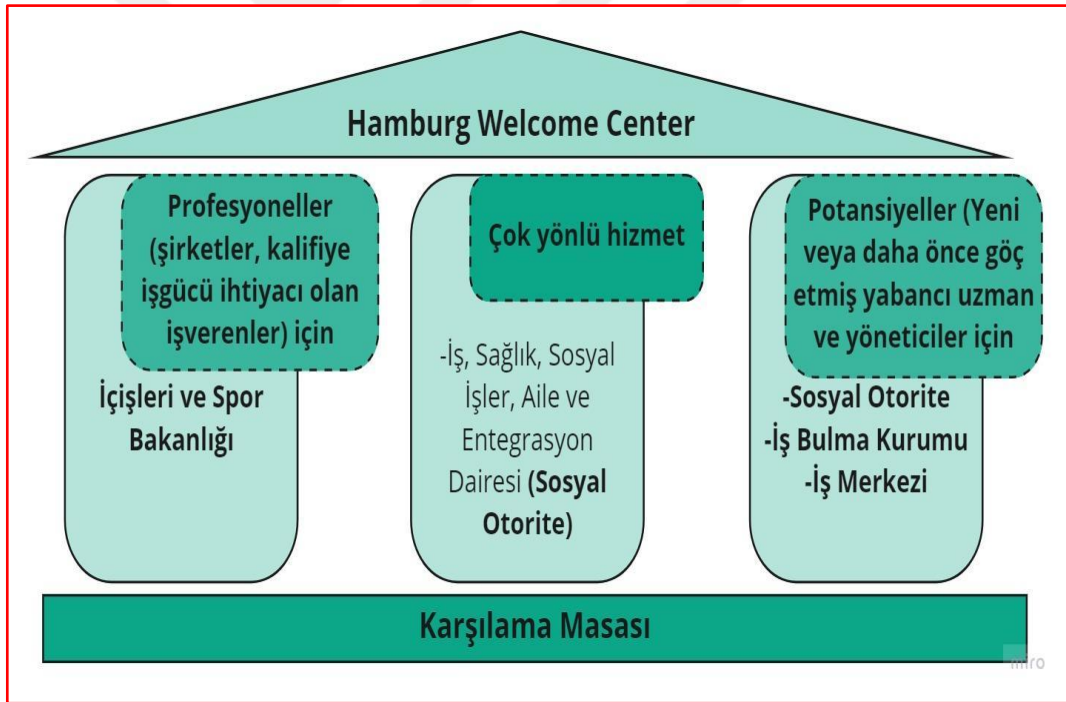
HWC (Hamburg Welcome Center), Hamburg Belediyesi'ne bağlı olarak, şehrin dışından ve ülke dışından gelenleri karşılamak için 2021 yılında kurulmuştur. 2015 yılında geliştirilen fikir, mültecilere tek bir çatı altında birçok hizmet sunmaktadır: Bu hizmetler; meslek ve kişi odaklı danışmanlıklara ek olarak; Almanca dil kursu, yabancılar hukuku, sağlık ve girişimcilik konusundaki danışmanlık hizmetleridir. Bu doğrultuda kamu, odalar ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar birlikte çalışmaktadır. 2021'de birçok ortak, göç etmiş ve göç edecek (potansiyel) vasıflı işçilere tek bir çatı

altında (Şekil 5.3) hizmet sunma odaklı kurulan HWC'nin hedefleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Hamburg'un cazibesini kalifiye işçi göçü için şekillendirmek,
- Yabancı kalifiye işçi potansiyellerini yükseltmek,
- Nitelikli işgücü piyasasına yeterli entegrasyonu sağlamak,
- Mesleki entegrasyonla ilgili sorular için çözüm olmak,
- Hamburg şirketlerinden kalifiye işgücü ihtiyaçlarını güvence altına almak.

HWC'nin hedef kitlesi ise şu şekilde özetlenmiştir:

- Şirketler, kalifiye işgücü ihtiyacı olan işverenler,
- Gelen göçmen (potansiyel) uzman ve yöneticiler,
- Göç etmiş (gelen potansiyel) olan uzman ve yöneticiler.

Şekil 5.3: HWC'nin yapısı.

HWC'nin şirketler ve işverenler için sundukları hizmetler ise şu şekilde tarif edilmektedir:

- Uzman iş gücü hızlandırılmış prosedürler için danışmanlık ve refakat,

- İkamet ve iş hukuku konusunda aydınlatma ve danışmanlık,
- KOBİ'lerin yurt dışından vasıflı işçi istihdamını desteklemek,
- Uzman iş gücünün yerleştirilmesi ve eşleştirilmesi,
- İşle ilgili Almanca teşviki konusunda danışmanlık,
- Kültürlerarası konularda danışmanlık yapmaktır.

HWC'nin göç edenler ve göç etmişler için mesleki konuda sundukları hizmetler şunlardır:

- Yaygın yetkinliklerin belirlenmesi,
- Mesleki oryantasyon,
- Kabul görme konusunda danışmanlık,
- İş başvuru sürecinde destek,
- Yeterlilik danışmanlığı,
- Başvuru sahibi odaklı koçluk,
- İş veya mesleki eğitim bulma konusunda yardım,
- İş koşulları konusunda danışmanlık,
- İş ve mesleki eğitim arabuluculuğu.

HWC'nin göç edenler ve göç etmişler için ikamet izinleri konusunda sundukları hizmetler şunlardır:

- Oturma izni tiplerinin tahsisi,
- Ülkeye giriş konuları,
- Hızlandırılmış uzman iş gücü prosedürü,
- Oturma izni konusunda aydınlatma ve danışmanlık,
- Dil kursu tavsiyesi,
- Eyalet tarafından finanse edilen dil kurslarına yönlendirme,
- Mesleki dil kursu tavsiyesi,
- Sosyal güvenlik sigorta sistemi,
- Çocuk bakımı,
- Kurum hizmetleri,
- Okul sistemi,

- Sağlık sistemi,
- Konut arama,
- Mobilizasyon,
- Yerel toplu taşıma,
- Sosyal güvenlik sigorta sistem konuları desteklenip, oradaki hayata uyum ve Hamburg’da ikamet kaydı için gerekli adımlar atılmaktadır.

Sistemin işleyişi ise oldukça etkili mekanizmalara dayanmaktadır. Merkez, yabancıların mesleki entegrasyonunu artırmak amacıyla Hamburg’daki işverenle iletişim kurmakla beraber, yabancı bir danışanı işe almak isteyen kurumlara ikamet, iş hukuku ve kültürlerarası konularında danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Merkezin 3 hedef kitlesi vardır; işverenler, potansiyel çalışanlar (uzmanlığı olmayan) ve uzmanlığı olan kişiler. Kişilerin kalifikasyonları sağlanarak denklikler konusunda danışmanlık hizmeti verilmektedir. Ayrıca oturma izni tiplerinin tahsisi, ülkeye giriş konuları, işgücü prosedürü gibi konularda da göçmenlere ikametle ilgili hizmetler verilmektedir. Almanca dili, mesleki dil kursu ve eyalet tarafından finanse edilen dil kurslarına yönlendirmeler yapılmaktadır. Yabancıların aileleri için de sosyal güvenlik, kurum hizmetleri, okul sistemi, sağlık sistemi hakkında bilgilendirme ve yönlendirmeler yapılmaktadır.

5.1.3.3 Berlin göçmen ve mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikaları

2030 Kentsel Gelişme Konseptinde Berlin Stratejisi; “ekonomik güç”, “yaşam kalitesi” ve “sosyal vicdan” anahtar terimleri ve tanımlamaları etrafında oluşturulmuştur. Berlin Stratejisi’nde göçmenler için belirlenmiş özel hedefler bulunmaktadır (Url-17). Bununla birlikte kentin çeşitliliğine ve kozmopolit yapısına vurgu yapılmış, bunun korunması gereken bir değer olduğu belirtilmiştir. Berlin’in sahip olduğu niteliklerinden biri “şefkatli, kapsayıcı ve sosyal açıdan sorumlu bir küresel şehir” olmasıdır. Bu bağlamda Berlin’in çeşitli kültür ve inanışlara sahip, verimli ve sürdürülebilir topluluklar yaratmadaki çabalarının başarılı olduğu savı öne çıkarılmıştır. Göçmenlerin entegrasyonuna yönelik ise Berlin’in “hoşgeldin kültürü”ne sahip olduğu ve herkese açık kozmopolit bir kent olduğu ifade edilmiştir.

Berlin Senato'sunun mülteciler için entegrasyon ve katılım fırsatlarını güçlendirme hedefine ulaşabilmek ve bu alanda üretilecek politikalara temel oluşturabilmek adına Senato'nun Uyum ve Göçten Sorumlu Senato Komiserliği tüm Senato yönetimleriyle birlikte 2018 yılında mültecilerin entegrasyonu ve katılımı için “2018 Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept” başlıklı yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu amaçla, mültecilerin, ilçeler ve sivil toplumun dahil olduğu ve mültecilerin yaşam koşullarının analiz edildiği çalışmalar gerçekleştirilerek koşulları iyileştirmeye yönelik hedefler geliştirilmiştir. Çözüm stratejilerinin hedef kitle, menşe ülkelerine bakılmaksızın Berlin'de yaşayan bütün mülteciler olarak belirlenmiştir.

Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımına Yönelik bu Kapsamlı Program ile Senato, şehir toplumu ile yoğun bir iletişimin ardından geliştirilen bir strateji raporu ortaya koymuştur. Program Senato'nun politikasının yanı sıra Berlin yönetiminin ve şehrin vatandaşları ve mültecilerinin Berlin'de entegrasyon ve katılımın uygulanma durumunu belirleyebilecekleri mülteci politikasının odak noktalarını içermektedir. Bu programla Senato, mültecilerin entegrasyonu ve katılımı için yeni bir kavramın taslağının hazırlanmasını öngören 2016- 2021 yasama dönemi hükümet politikasını uygulayarak; Berlin'in tarihi boyunca göçle şekillenen bir çeşitlilik şehri olduğu vurgusunu yapmaktadır. Berlin'de yaşayan 3,7 milyonu aşkın kişinin 70,000'inden fazlasının Alman pasaportu olmadığı ve göçmen olduğu vurgusu yapılmıştır.

Özellikle Senato'nun entegrasyon politikası için bu, göçü tüm siyasi alanlarda dikkate almak, göçmenlerin ihtiyaçlarına kültürlerarası ve esnek bir yaklaşım benimsemek, göçmenlere geçmiş göçlerinden kaynaklanan dezavantajları çözme konusunda destek sunmak ve ırkçılığa karşı kararlı bir duruş sergilemek anlamına gelmektedir.

Çok sayıda paydaşın katılım sağlamasıyla oluşturulan Konseptte 9 eylem alanı belirlenmiştir. Her eylem alanı ile ilgili Senato yönetiminin öncülüğünde uzman çalışma grupları oluşturularak politikalar belirlenmiştir (Çizelge 5.2).

Çizelge 5. 2: Berlin 2018 Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept, eylem alanları (Berlin Belediyesi Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept, 2018'den yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Eylem Alanı	İlgili Daire	Açıklama
Mültecilerin kabulü ve kalış	Senato İçişleri ve Spor Dairesi	Uzman çalışma grubu 1 , mültecilerin kabulü ve ilk eylemleriyle ilgili tüm sorularla ilgilenir. Uzman çalışma grubu, kayıt sürecini ve sığınmacıların sığınma prosedürü tavsiyelerine ve diğer danışmanlık hizmetlerine ne ölçüde ve ne zaman erişebilecekleri sorusunu inceler. Ayrıca, mahallelerin hızlı bir şekilde sorumluluk üstlenmesini ve çocukların özel eğitim destek tesislerine transfer edilmesini de sağlamakla ilgilidir.
Konaklama, barınma ve sosyal işler	Senato Uyum, Çalışma ve Sosyal İşler Departmanı	Uzman çalışma grubu 2 , Berlin eyaletinin barınma sorunuyla ilgilenir. Varış merkezine, ilk kabul tesislerine, Sığınmacılar Yönetim Yasası kapsamında yardımların verilmesine ve konaklama yerinin çevresindeki genel ilgiye yönelik hizmetlerin organizasyonuna bakar. Özellikle hassas gruplar için doluluk kontrolü ve konaklama ihtiyaçları gibi konularla ilgilenir. Diğer önemli konular ise konaklamada kalite güvencesi ve özel dairelere yerleştirmedir.
Sağlık ve bakım	Senato Sağlık, Bakım ve Fırsat Eşitliği Dairesi	Uzman çalışma grubu 3 , sağlık ve bakım alanında fiziksel ve zihinsel sağlığın önlenmesi, dengelenmesi ve eski haline getirilmesi için gerekli olan tüm önleyici, teşhis ve tedavi edici önlemleri içerir. Bu, özellikle, düzenleyici sisteme erişim sorularını ve bölge ve klinik tedavi sisteminin kültüre duyarlı olarak açılmasını içerir. Uzman çalışma grubu, travma durumunda psikolojik ve psikoterapik bakım olanaklarıyla da ilgilenir.
Okul öncesi ve okul eğitiminin yanı sıra kariyer yönelimi ve hazırlık ve Almanca dil becerilerinin kazanılması dahil olmak üzere çocuklar, gençler, refakatsiz çocuklar ve aileler	Senato Eğitim, Gençlik ve Aile Dairesi	Uzman çalışma grubu 4 , eğitim yönetimi kurumlarındaki tüm eğitim konularına adanmıştır. Düzenli sisteme erişim, eğitim ve işgücü piyasasına geçiş için gerekli eğitim ön koşullarının oluşturulması ve bunun mültecilere özel tasarımı ile ilgili sorular ele alınmaktadır. Uzman çalışma grubunun diğer odak noktaları, Almanca dil desteği ve refakatsiz, reşit olmayan mültecilerin özel ihtiyaçlarıdır.
İşgücü piyasası entegrasyonu, çalışma hayatı ve eğitim	Senato Uyum, Çalışma ve Sosyal İşler Departmanı	Uzman çalışma grubu 5 , profesyonel katılımı ilgilendir. Eylem alanı, vasıflı işçi, eğitim ve ileri eğitim, serbest meslek sahibi ve bağımlı istihdam, nitelik önlemlerinin yanı sıra işgücü piyasasına erişim ve finansman fırsatları sağlamayı amaçlamaktadır. Senato Çalışma Bakanlığı tarafından sunulan mülteciler için işgücü piyasası entegrasyon konseptinin temel taşları burada tartışılmakta ve gerekirse daha da geliştirilmektedir.

Çizelge 5.2 (devam): Berlin 2018 Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept, eylem alanları (Berlin Belediyesi Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept, 2018’den yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Eylem Alanı	İlgili Daire	Açıklama
Yüksek Öğrenim	Senato Şansölyesi	Uzman çalışma grubu 6 , üniversitelerde mültecilerin üniversiteye erişimini teşvik eden ve onları öğrenimlerinde destekleyen tedbirlerle ve ayrıca Berlin'de öğrenim görmek için yasal ve fiili çerçeve koşullarını iyileştirmek için Senato tarafından alınan tedbirlerle ilgili tüm sorularla ilgilenir. Ayrıca, yükseköğretim sektöründe Senato'nun mültecilerin entegrasyonuna fayda sağlayan yapısal önlemleri de dahil edilmiştir.
Sosyo-mekânsal entegrasyon	Senato Kentsel Gelişim ve Konut Dairesi	Uzman çalışma grubu 7 , sosyo-mekânsal entegrasyonla ilgilenir. Yeni inşa edilen toplu konutlara taşınmanın yanı sıra, artan sayıda mültecinin apartmanlara yerleştirilmesi beklenmektedir. Eylem alanı, mahallelerde yapılan değişiklikleri ve yeni sakinler tarafından sosyal altyapıya gerekli düzenlemeleri ve eklemeleri içerir. Bütünleştirici bölge projelerini (entegrasyon fonu) teşvik etmeye yönelik bölge önlemleri ve bu nedenle boş zaman etkinlikleri konusu da bu konuya dahildir.
Katılım	Senato Uyum, Çalışma ve Sosyal İşler Departmanı	Uzman çalışma grubu 8 , Mültecilerin sosyal entegrasyonu ve katılımı için, onlara kentsel topluluğun diğer tüm üyeleriyle birlikte sosyal meselelere katılma ve dahil olma fırsatları verilmesi için çaba sarf etmektedir. Amaç, mültecilerin uzun vadede diğer siyasi ve sosyal alanların yanı sıra Berlin'deki hayatlarını doğrudan etkileyen konularda söz sahibi olmalarıdır. Katılım konusunda uzman çalışma grubu, farklı katılım biçimlerini Berlin'de uygulanabilirlikleri açısından inceler ve bu konuda öneriler geliştirir. Yetişkin eğitimi sorunu da ele alınmaktadır.
Demokrasinin desteklenmesi, güvenlik ve radikalleşmenin önlenmesi	Senato İçişleri ve Spor Dairesi	Uzman çalışma grubu 9 'da aktörler, mültecilerin demokrasi anlayışını güçlendiren ve onları radikalleşmeye karşı duyarlı hale getiren değerler ve normlar üzerine etkili bir diyalogla ilgilenir. Bu sadece başarılı bir entegrasyon için bir ön koşul değil, aynı zamanda mülteciler arasında radikalleşmeyi önlemeye de hizmet ediyor. Aynı zamanda, uzman çalışma grubu mültecilerin güvenliği ile de ilgilenmektedir.

5.2 Göç ve Uyum Politikaları: İsveç

“Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü” (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) üyesi olan ve liberal göç politikalarına sahip olan İsveç “mülteci krizinden” en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. 2015 yılında 200 bine yakın kişinin sığınma başvurusu yaptığı İsveç, söz konusu yıl için, kişi başı gelire oranla en fazla sığınmacı kabul eden OECD ülkesi olmuştur (Kılıç, 2017). Başvuranların çoğunluğu sırasıyla, Suriye (51.388 kişi), Afganistan (41.564 kişi) ve Irak (20.857 kişi) gibi ülkelerdendir (Url-18). İsveç’in en büyük üç belediyesi; 1,5 milyon nüfuslu ve başkent olan Stockholm, 572.000 nüfuslu olan Göteborg ve 301.000 nüfuslu olan Malmö’dür (Url-19).

İsveç’te hükümet yapısı, güçlü yerel siyasi-idari ve mali kapasitelere sahip üniter bir devletin birleşimidir. Bu ilişki aynı zamanda İsveç’in daha merkezi bir şekilde gelişen entegrasyon politikalarını da karakterize etmektedir. Merkezi hükümet, kanunlar ve yönetmelikler, denetim ve mali teşvikler yoluyla genel entegrasyon politikasına karar verir. Aynı zamanda, yerel yönetime politikaları uygulamak ve kendi politikalarına karar vermek için idari ve mali kapasiteler verilmiştir. İsveç’in merkezi hükümetinde, İstihdam Bakanlığı entegrasyondan sorumludur, ancak politikanın tüm devlet kurumlarına nüfuz etmesi politikası benimsenmektedir (Dekker vd., 2015).

Mülteci sayısının beklenmedik bir biçimde artması yakın zamana dek çok kültürlü bütünleşme modelini başarıyla uygulayan ülkeler arasında gösterilen İsveç’in göçmen bütünleşmesi politikası üzerinde önemli bir baskı oluşturmuştur. İsveç 1975 yılında göçmen bütünleşme yazınındaki temel modellerden biri olan *çok kültürlü bütünleşme* modelini resmi olarak kabul etmiştir. Benimsenen bu modelde siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması, karşılıklı etkileşim ve hoşgörünün inşa edilmesi, sosyal içerme düzeyinin artırılması ve ayrımcılığın sona erdirilmesine yönelik politikalar göçmen bütünleşmesini yönetmenin temel araçları olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2017).

İsveç’in göçmenlere yönelik uyguladığı entegrasyon politikaları tarihsel olarak değişim gösterse de (Çizelge 5.3) ülke sıralaması puanlamasında MIPLEX 2020 indeksine göre listede yer alan ülkeler arasında ilk üçe girmektedir (Url-20).

Çizelge 5.3: İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra İsveç’e göçmen akışının ve entegrasyonunun evrimi (Riniolo V. Sweden: a Country of Opportunities and Constraints for Migrant Integration, 2016’dan yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Dönem	Sosyal ve Ekonomik Gelişmeler	Göçmenlere Yönelik Politikalar ve Yasal Düzenlemeler	Göç Edenlerin Nitelikleri	Göçmenlerin Geldikleri Ülkeler
Ekonomiye nitelikli iş gücü bulma çabaları: “Liberal Göçmen Politikası Dönemi” 1950’ler - 1960’lar	1954- İskandinav İşgücü Göçü 1960- Ağır Sanayi ve Uluslararası Pazarla Rekabet Edebilmek İçin Maliyetleri Düşürmek Amacıyla Düşük Vasıflı Göçmen Kabulü	1954-1968: İşgücü göçünü destekleyen, zorlayıcı ve kısıtlayıcı olmayan göçmen düzenlemeleri yapılmıştır. 1968- Düşük nitelikli iş gücünü kısıtlayacak yasal düzenlemeler yapılmıştır.	1954- Bu dönemde eğitim seviyesi yüksek İsveç’te mevcut iş gücünü tamamlayıcı nitelikteki iş gücü göçü yapılmıştır. 1960- Düşük nitelikli ve eğitimsiz işgücü göçü yapılmıştır	1954- Finlandiya, Norveç, Danimarka 1960- Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye
Vasıfsız göçmen akışını kısıtlamaya yönelik politikalar 1970’ler	İsveç ekonomisinde dönüşüm: Ağır sanayinin gerileyişi, hizmet sektörünün yükselişi, buna bağlı olarak iyi eğitilmiş iş gücü ihtiyacı	1972- Çalışma saatlerine sınırlama getiren yasal düzenlemeler 1975- Çalışma, sosyal ve politik alanlarda çok kültürlüğü garanti eden yasal düzenlemeler, eşitlik ve seçme özgürlüğü retoriğinin genişlemesi 1976- Göçmenlere genel ve yerel seçimlerde oy kullanma hakkının verilmesi (en az üç yıl İsveç’te yaşamış olmak şartını taşıyan göçmenler)	Bu dönemde eğitilmiş ve nitelikli iş gücü ülkeye kabul edilmiştir	Almanya, Şili, Polonya, Türkiye
Göçmen Politikasının yeniden düzenlendiği ve yön değiştirdiği 1980’ler	-	-	Mülteci	Şili, Etiyopya, İran ve kimi Ortadoğu ülkeleri

Çizelge 5.3 (devam): İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra İsveç’e göçmen akışının ve entegrasyonunun evrimi (Riniolo V. Sweden: a Country of Opportunities and Constraints for Migrant Integration, 2016’dan yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Dönem	Sosyal ve Ekonomik Gelişmeler	Göçmenlere Yönelik Politikalar ve Yasal Düzenlemeler	Göç Edenlerin Nitelikleri	Göçmenlerin Geldikleri Ülkeler
Ekonomik durgunluk yılları 1990’lar	1995- İsveç’in Avrupa Birliği Üyeliği 1998- Merkezi yönetim bünyesinde göçmenler için Entegrasyon Birimi’nin Kurulması (Integrationsverket)	Büyük oranda işçi ve sığınmacı akışı	Sığınmacı, Orta ve iyi nitelikli işçi	Irak, Yugoslavya, Polonya, Danimarka
Mülteci krizi yılları 2000’ler	2001- Çifte vatandaşlığın kabulü 2007- Entegrasyon biriminin kapatılması	2010- Göçmenlerin entegrasyonunda önceliği yeni gelen göçmenlere veren reformlar ve yeni politikalar 2013- Suriyeli sığınmacılara hayat boyu oturma izninin verilmesi 2016- Hükümetin sığınmacı akımına karşı sınırlayıcı önlemler alması (bu tarihten itibaren gelen sığınmacılara geçici oturma izni verilmesi, diğer aile üyelerini getirmelerine sınır getirilmesi gibi)	Mülteci, sığınmacı	Suriye, Afganistan ve Irak

İsveç'te 1970'lerde ortaya atılan ve göçmen entegrasyonunun dayandığı temel mantık; refah devleti uygulamalarının göçmenler ve aileleri için de geçerli olduğudur. Göçmenlerin İsveç toplumuna entegrasyonlarının sağlanması amacıyla eşit haklara erişim bir koşul olarak kabul edilmiştir ve aynı zamanda bu koşul sistemin evrensel karakterini yansıtabilmesi için gereklidir. Burada bahsedilen evrensel karakterle anlatılmak istenen, entegrasyonda göçmenler ve vatandaşların bir dizi temel haklara eşit erişime sahip olması varsayımdır (Borevi, 2014). İsveç entegrasyon politikalarında yukarıda da belirtildiği üzere çok kültürlü yaklaşım uygulamaktadır. Heterojenliğin geçici bir durum olarak değil, kalıcı bir fenomen olarak görüldüğü bir toplum modelini savunan kavram, toplumdaki farklı grupların karşılıklı olarak birbirleri üzerinde bir etkiye sahip olduklarını ve birlikte ulusal alanı oluşturdıklarını ifade etmektedir. Toplumdaki tüm insanlar eşit haklara sahip vatandaşlar olarak kabul edilmektedir (Korkmaz, 2005).

Regeringskansliet (2002) İsveç'teki göçmen entegrasyon politikalarının resmi hedeflerinin; (1) etnik veya kültürel geçmişe bakılmaksızın herkes için eşit haklar, sorumluluklar ve fırsatlar; (2) çeşitliliğe dayalı bir topluluk ve (3) geçmişine bakılmaksızın herkesin aktif ve sorumlu bir rol oynayabileceği karşılıklı saygı ve hoşgörü ile karakterize edilen bir toplum ortaya koymak şeklinde olduğunu belirtmiştir (Regeringskansliet, 2002: Akt.: Çallı Kaplan, 2022). İsveç entegrasyon politikaları katılımın gönüllüğe dayanması, program içeriklerinin istihdam odaklı olması, yakın zamana kadar programın büyük ölçüde ademi merkezîyetçi ve belediyeler düzeyinde gerçekleşmesi, vatandaşlık entegrasyon sürecinin nihai hedeften ziyade önemli bir unsur olarak görülmesi şeklinde dört temel özellik taşımaktadır (Wiesbrock, 2011).

İsveç 1980'lerin ortasında, mülteci kabul programını 'İsveç Geneli Strateji' veya 'Tüm İsveç Stratejisi' adlı bir reformla yeniden düzenlenmiştir. İsveç Göçmenlik Kurulu ve belediyeler olmak üzere iki ana aktör göç sistemine dâhil olmuştur (Riniola, 2016). Bu reformdan önce, mültecilerin çoğu doğrudan belediyeye giderek sığınma başvurusunda bulunmaktaydı. *Ulusal Göçmenlik Kurulu* birincil sorumluluğu *Ulusal İşgücü Piyasası Kurulu*'ndan devralmıştır. Bevelander (2004), bu yeniden yapılanma ile; mültecilerin diğer göçmenlerle aynı entegrasyon politikasından

yararlanabileceğini ve İsveç Göçmenlik Kurulu’nun bundan sorumlu olduğunu, sığınmacılar ve mültecilerin mümkün olan en kısa sürede bir belediyeye yerleştirilmesi gerektiğini ve İsveç dilinde eğitimin yanı sıra “genel” İsveç standartlarına göre barınma yardımı ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları gerektiği ve belediyelerin yaklaşık yüzde yirmisinin seçilerek mültecileri entegre etmeye uygun hale getirileceği gibi ilkelerden oluştuğunu belirtmektedir (Bevelander, 2004).

İsveç Göçmenlik Kurulu, dil ve mesleki eğitimin temelleri üzerine inşa edilen bir entegrasyon programı geliştirmiştir. Göçmenler, mevcutta konutları olan çok sayıda kasabaya dağıtılmıştır ve entegrasyon programlarını uygulamak belediyenin sorumluluğuna verilmiştir (Çallı Kaplan, 2022). Belediyelere, kabul ettikleri mülteci sayısına bağlı olarak devlet tarafından sübvansiyon verilmektedir. 1990’larda, mülteci entegrasyon programında düzenleme yapılarak mültecilerin nerede yaşamak istediklerine de karar vermelerine izin verilmiştir (Westin, 2006).

MIPEX endeksine göre İsveç, belirtilen tüm göçmen entegrasyon politika alanlarında, özellikle göçmenlere yönelik eğitim politikalarında 52 ülke arasında birinci sırada yer alırken diğer politikaların çoğunluğunda da ilk üç sıraya girmektedir.

2008 yılında, değiştirilen sorumluluk alanı bağlamında belediye yetkilileri, göçmenlerin entegrasyonu için hala önemli bir sorumluluk payına sahip olsa da asıl sorumluluk ulusal yetkililere devredilmiştir (Fredlund-Blomst, 2014). Her bakanlık, ilgili ülkelerden gelen göçmenlerin entegrasyon sorunlarından sorumludur ve entegrasyon politikasının koordinasyonu Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı’na verilmiştir (Çallı Kaplan, 2022).

İsveç, 2015 yılında mülteci krizine yönelik birtakım düzenlemelere gitmiştir. İsveç’te oturma izni verilme olasılığı ve aile birleşimi hakkı 2016 Temmuz itibarıyla geçici bir kanunla kısıtlanmıştır (EMN, 2020). Ayrıca 2015 yılında ‘Fast Tracks’, uygulaması başlatılmıştır. Uygulama, işgücü sıkıntısı çeken sektörlerle yeni gelen göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonuna yönelik programları kapsamaktadır. Fast Tracks uygulaması, devlet (İsveç Kamu İstihdam Servisi), ilgili sendikalar ve işveren örgütleri arasındaki üçlü müzakerenin sonucu oluşmuştur (European Commission, 2020). İsveç’e yeni gelen göçmenlerin eğitimi ve deneyimiyle ilgili bir işyerinde *hızlı şekilde*

istihdam edilmesi ve işgücü sıkıntısı olan sektörlerle yeni gelen göçmenlerin işgücü piyasasında yer almalarını kolaylaştırmak için İsveç Kamu İstihdam Servisi ve endüstriler tarafından Fast Tracks yoluyla gerekli becerileri kazanılması sağlanmaktadır (Government Offices of Sweden Ministry of Employment, 2020).

İsveç'te göç ve entegrasyon politikaları ulusal düzeyde tasarlanmaktadır; ancak, entegrasyon sürecinde tüm hükümet düzeylerinin uyması gereken bir “entegrasyon kodu” veya yönergeleri yoktur. 1998'de kurulan eski Entegrasyon Ajansı'nın 2007'de dağıtılmasından bu yana, her bakanlık ve devlet kurumu kendi özel alanındaki entegrasyondan sorumludur ve entegrasyonun tüm politika alanlarına uygulanması gerekmektedir (Bakbasel, 2012). Adalet Bakanlığı (göç, sığınma, oturma izinlerinden sorumlu) ve Çalışma Bakanlığı (istihdam, yerleşme, çalışma yoluyla entegrasyondan sorumlu), göç ve entegrasyon politikalarının çoğundan sorumlu iki devlet dairesidir. Eşitlik Ombudsmanı, ayrımcılık yasalarını denetlemekten sorumludur. İsveç, 1990'lardan beri yabancı uyruklu bireylere yönelik ayrımcılıkla mücadele çabalarını yoğunlaştırmıştır. 2009 yılında her türlü ayrımcılığa karşı kapsamlı bir kanun çıkarılmıştır. (DELMİ, 2017).

5.2.2 İsveç'te göç politikalarında uygulanan çok seviyeli prensip

İsveç'te, neredeyse tüm yeniden dağıtım görevleri merkezi hükümetten ilçelere ve belediyelere devredilmiştir. Bu durum, politika başarısı için genel koordinasyon kapasitesini, uygun teşvikleri ve mali eşitlemeyi kritik hale getirmektedir (OECD, 2017). Bu, özellikle göçmenler de dahil olmak üzere tüm savunmasız gruplar için refaha eşit erişimin sağlanması açısından önemli olmaktadır. Entegrasyon, ulusal düzeyde politikalara ana akımlaştırılır ve genel refah sisteminin kurumları ve ilçeler ve belediyeler gibi daha düşük hükümet seviyelerini içeren (bkz.: Çizelge 5.4) ardışık adımlar ve süreçler (OECD, 2019) aracılığıyla pekiştirilir. Giriş programının ötesinde bir ulusal entegrasyon stratejisinin yokluğunda, ulusal seviyenin entegrasyon hedeflerini ve standartlarını sektörler arasında yayma kapasitesi ve İsveç'teki hükümet seviyeleri sınırlı kalır (OECD, 2014). Örneğin, hükümetin tüm düzeyleriyle istişare içinde formüle edilmiş bir ulusal entegrasyon politikasının varlığı, farklı ölçeklerde yatırımların rasyonelleştirilmesine yardımcı olabilir ve tutarlı bir entegrasyon

eklemlenmesi için eğitim, sağlık, mekânsal planlama gibi politikadaki standartları etkileyebilir. Özellikle, bu tür sistemler, seviyeler arasında tutarlı entegrasyon göstergeleri aracılığıyla uygulanabilir. Entegrasyon politikalarında uygulanan çok seviyeli prensip Göteborg şehri üzerinden Çizelge 5.4’te gösterilmiştir.

Çizelge 5.4: Göteborg Şehri için kurumsal haritalama (Working Together for Local Integration of Migrants And Refugees in Gothenburg, OECD 2018'den yararlanarak hazırlanmıştır).

ULUSAL DÜZEY: Ulusal entegrasyon kodu yoktur, entegrasyon genel politikalara dahil edilmiştir.		
Kurum	Sorumlu olduğu/Geçmiş Kapasiteler	Yetkinlik ve mevzuat/önemli güncellemeler
Entegrasyon Ajansı	1997 yılında oluşturulmuş ve 2007'de kapanmıştır	
Adalet Bakanlığı- İsveç Göç Ajansı	- Karşılama ve kabul - Sığınma prosedürlerinin üstlenilmesi - Tüm sığınmacılara konaklama sağlanması - Ocak 2017'den bu yana, yeniden yerleştirilen mülteciler de dahil olmak üzere ikamet statüsüne sahip yeni gelen kişiler için belediye yerlerinin tahsis edilmesinden sorumludur.	Temmuz 2016'da yeni bir İltica yasası yürürlüğe girdi: mülteciler için oturma izinleri üç yıl ve ikincil koruma statüsüne sahip olanlar için 13 ay ile sınırlandırıldı. Yasaya göre bu süre koruma ihtiyacına göre uzatılabilir. Kişi kendi ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsa, kişiye daimî oturma izni verilebilir. Mart 2016'da Yerleşim için Kabul Yasası'nın yürürlüğe girmesinden bu yana, İsveç Göç Ajansı, yeniden yerleştirilen mülteciler de dahil olmak üzere oturma iznine sahip yeni gelen kişiler için belediye yerleri tahsis etmekten sorumlu hale geldi.
İstihdam Bakanlığı	İstihdam, iş kurma, iş yoluyla entegrasyon	
Eşitlik Ombudsmanı	Ayrımcılık yasalarının denetlenmesi	Her türlü ayrımcılığa karşı kapsamlı bir yasa 2009 yılında yürürlüğe girmiştir.
Kamu İstihdam Servisi (PES) (İstihdam Bakanlığı'nın yetkisi altında)	Tanıtım programı	2010 yılına kadar belediyeler bu programdan sorumluydu.

Çizelge 5.4 (devam): Göteborg Şehri için kurumsal haritalama (Working Together for Local Integration of Migrants And Refugees in Gothenburg, OECD 2018'den yararlanarak hazırlanmıştır).

BÖLGESEL OTORİTELER			
İlçe Meclisi (Seçilmiş bölgesel organ)	Entegrasyonla ilgili atanmış görevleri yoktur, ancak yeni gelenlerin kurulmasını kolaylaştırmaya aktif olarak katılır ve sağlık söz konusu olduğunda büyük bir sorumluluğa sahiptir.	Girişimlerin uygulanmasında ilçe hükümeti ile iş birliği yapar.	
İlçe hükümetleri (Dekonsantre ulusal yönetim)	Refakatsiz çocukların kabulü, İsveç ve toplum yönelimli eğitim faaliyetlerini koordine etmede belediyeleri desteklemek. Belediyelere kabul ve barınma için devlet hibeleri dağıtıyorlar.	Ocak 2017'den itibaren sığınmacılar için "Erken girişimlerden" sorumludurlar.	
GÖTEBORG BÖLGESİ			
Göteborg Bölgesel Dernek	Dernek aracılığıyla 13 belediye altyapı, trafik, kirlilik vb. konularla ilgili konularda koordinasyon sağlamıştır.	2015'ten bu yana mülteci varışlarında zirve yaptıklarından bu yana, konut ve yeni gelenlerin entegrasyonu ile ilgili konularda iş birliklerini genişlettiler.	

Çizelge 5.4 (devam): Göteborg Şehri için kurumsal haritalama (Working Together for Local Integration of Migrants And Refugees in Gothenburg, OECD 2018'den yararlanarak hazırlanmıştır).

BELEDİYE: Entegrasyon tüm belediye kurulları için bir sorumluluktur ve bir bütün olarak belediye politikalarında ana akımdır ve tek bir entegrasyon departmanının sorumluluğu değildir.

Belediye	Barınma ve eğitim	Tanıtım programı çerçevesinde belediyeler, İsveççe dersleri, barınma ve okullarda ve okul öncesi çocuklarda çocuklar için girişimlerin yanı sıra sivil oryantasyon hizmetlerinden sorumludur.
Tercüman, göçmen hizmeti ve göçmen sorunları için Özel Kurul Şehir Yönetim Ofisinde göç, entegrasyon ve mülteci kabulü konusunda Danışman Yeni gelenlerin kabulü ve entegrasyonu için Yönetim Grubu	1970-80 yıllarında oluşturulmuş ve faaliyetler diğer belediye kurullarına devredildiğinde 2000 yılında aşamalı olarak kaldırılmıştır. Bu rol, fikir birliğine varılmasına ve kentin bu alandaki siyasi yönelimlerine bütüncül bir bakış açısına katkıda bulunur.	
Katılım	Farklı belediye kurullarının (konut, eğitim ve işgücü piyasası, sosyal işler) birim başkanları düzenli olarak bu gruba katılır. Amaç, yeni gelen bireylerin kabulünü ve entegrasyonunu, ortak bir eylem planı aracılığıyla mümkün olduğunca etkili ve sorunsuz hale getirmektir. Şehirde 3 yıldan fazla yaşayan tüm yabancılar için oy kullanma ve belediye seçimlerine katılma hakkı.	

Yerel düzey, İsveç siyasi sisteminde önemli bir paydaş olup konut ve eğitimden sorumlu belediyeler, geleneksel olarak entegrasyonda öncü bir rol oynamıştır. Bu rol, modern İsveç tarihi boyunca gelişmiştir. 1976'da uygulamaya konulan ulusal anadil reformundan bu yana, belediyeler, genel okul sistemindeki öğrencilere ana dillerinde ilk ve orta öğretim sağlamaktan sorumlu olmuştur. Bu politika daha sonra kaldırılmış ve göçmen öğrencilere okulda İsveççe eğitim verilmeye başlanmıştır. Belediyeler, ihtiyaçlara göre entegrasyon politikaları tasarlamaktan, devlet tarafından finanse edilen dil ve işgücü piyasası eğitiminin yanı sıra sosyal bakım sunmaktan sorumlu olmaya devam etmiştir. 1991 yılında, finansman modeldeki değişikliklerle birlikte devlet, sosyal yardım maliyetlerinin geri ödenmesinin aksine, yeni gelenlerin gelişinden itibaren iki yıllık bir süre için kişi başı bazında belediyelere geri ödeme yapmıştır, bu da yardım için bir teşvik yaratmıştır. Yeni gelenler mümkün olduğunca çabuk kendi kendine yeterli hale gelmeye başlamıştır (Dekker vd., 2015). 2010'dan bu yana, bu entegrasyon önlemleri “Giriş Programı” altında gruplandırılmış olup çoğunlukla merkezi olarak Kamu İstihdam Servisi tarafından yönetilmektedir. Buna ek olarak, belediyeler geleneksel olarak mültecilere ev sahipliği yapmaya hazır olup olmadıklarına karar verirler, dil sınıflarından ve diğer entegrasyon önlemlerinden sorumludurlar, ancak 2017'den itibaren kaç mülteciye ev sahipliği yapabileceklerine dair karar merkezileştirilmiş olup, belediyeler barınma ve konaklama sağlamaktan sorumlu olmuşlardır.

5.2.3 İsveç'te seçilen alt idarelerde entegrasyon politikaları örnekleri

5.2.3.1 Göteborg'da göçmen ve mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikaları

Göteborg'un nüfusu, 2016'da kayıtlı 4.400 yeni sakinle hızla büyümüş ve 2000'den beri 100.000'den fazla yeni iş yaratılmıştır. Yeni gelenler, şehirdeki demografik büyümenin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Özellikle 2010 ve 2016 yılları arasında şehre yerleşen 12.858 mülteci ile demografik değişimde bir zirve yaşanmıştır. Göteborg için göç yeni bir olgu olmamakla birlikte şehrin nüfusunun %25'ini göçmenler oluşturmaktadır ve nüfusun %34'ü göçmenlik geçmişine (yani, kendileri veya ebeveynlerinden en az biri İsveç dışında doğmuştur) sahiptir (OECD, 2018).

Göteborg, çeşitli mekanizmalar (örneğin, kooperatif kapasiteleri, belediye işletmeleri, krediye erişim vb.) sayesinde yerel entegrasyon önlemlerinin tasarlanması ve uygulanması üzerinde önemli bir kontrole sahiptir. Şehir, mülteci ve göçmenlerin bölge sakinlerine getirdiği yeterlilikler, nitelikler ve becerilere odaklanarak bunları entegrasyonu teşvik etmek için bir kaldıraç olarak kullanmaktadır. Ayrıca finansal kaynakların çeşitliliği- 2016'da Göteborg'un entegrasyon önlemlerinin maliyetlerinin sadece %34'ü ulusal katkılarla ödenmiştir- entegrasyon için özerk uygulamaların tasarlanmasına yardımcı olmaktadır (OECD, 2018).

Entegrasyon hizmetlerini doğru ölçekte uygulamak: Belediye, mülteci ve göçmenlere daha iyi hizmet verebilmek için komşu belediyeler ve ayrıca iş kurumu, mesleki eğitim kurumları, yükseköğretim kurumları ve diğer devlet kademeleri gibi devlet kurumlarıyla ilişkileri yoğunlaştırma yönünde siyasi çabalarını artırmıştır. Belediye iş birliklerine dayanan Göteborg Bölgesel Birliği; iş ve eğitim için niteliklerin ve becerilerin onaylanmasını kolaylaştırmak amacıyla bölgesel ortaklık ve İsveç'teki diğer bölgelere ve başka yerlere uygulanabilecek entegrasyon yönetimi için iyi bir örnek olarak gösterilmektedir.

Değerlendirme Mekanizmaları: 2014 yılında Göteborg'da yaşam koşullarında ve sağlıkta eşitsizlik başlıklı bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor, farklı gruplar ve ilçeler arasındaki yaşam koşullarındaki farklılıklara ilişkin yerel veriler üretmektedir. Refah göstergeleri, bu çalışmanın ortağı olan diğer şehirlerdeki nüfus gruplarına göre ölçülürken, bu çalışmanın sonuçları ilçe düzeyinde ölçülmüştür.

Kapsayıcılığı teşvik eden uzun vadeli konut projeleri yaratmak: Şehir, uzun vadeli hedefleri arasında hem mekânlar hem de insanlar arasındaki mesafeleri kısaltmayı hedefleyen çalışmalara ağırlık vermektedir. Farklı konut şirketlerinin bulunduğu şehrin, farklı gruplar için çekici ve uygun fiyatlı uzun vadeli konut projeleri geliştirmek ve mevcut ayrışma kalıplarını kırmak amacıyla daha heterojen yaşam alanları yaratmak konusunda siyasi bir amaca da sahip olduğu görülmektedir.

Yenilikçi finansman mekanizmaları: Batı İsveç Yapısal Fon Ortaklığı'nda (SFP) bölgesel düzeyde AB finansmanını yönetmek için yenilikçi bir mekanizma kurulmuştur. Bu mekanizma, belirli bölgesel ihtiyaçlara veya niyetlere dayalı teklif

çağruları konusunda belediyeler de dahil olmak üzere bir dizi paydaşla koordinasyon içindedir. Bu doğrultuda yerel düzeyde farklı aktörlerin niyetlerini ve ihtiyaçlarını toplayarak AB entegrasyon fonları için ortak başvurabilmektedir.

Sivil toplumun katılımı: Sivil toplumun önemli ölçüde katılımı, mültecileri kabul etmeye ve karşılamaya yönelik olumlu tutumları Göteborg'a özgü bir durum olmasa da katılım için platformlar yaratmak anlamında önemli bir alan olarak görülmektedir. Refakatsiz çocukların barınması için belediye ve sivil toplum kuruluşları arasında kurulan ortaklık anlaşmaları, sürdürülebilir iş birliği biçimlerine ve ajans yapılarına örnekler sunmaktadır. Mülteci çocuk ekibi, Kriz ve Travma Kliniği gibi çeşitli sağlık girişimleri, yeni nüfusun hem tedavi hem de korunma açısından sağlık taleplerinin karşılanmasını sağlamaktadır.

5.2.3.2 Solna'da göçmen ve mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikaları

İsveç'in Solna Şehri, yeni gelen mülteci ve göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonu için etkili bir model geliştirmiştir. “Solna Modeli” işsiz mültecileri ve göçmenleri istihdama veya eğitime girme konusunda desteklemek için sistematik, ilişki temelli bir yaklaşım benimsemektedir. Model, katılımcılar (iş arayanlar), Kamu İstihdam Hizmetleri (KİH), Solna Şehri İstihdam ve Beceri Ofisi ile yerel ve bölgesel işverenler (kamu ve özel) arasındaki yakın iş birliğine dayanmaktadır.

Yerel işletmelerle iş birliği, modelin önemli bir bileşenidir. Solna geçmişten beri yerel işletmeler için olumlu bir iş ortamı ve iyi koşulları teşvik etme konusunda çalışmalar yürütmektedir. Ekonomik büyümeyi iyileştirmeye yönelik bu çalışmalar aynı zamanda sürdürülebilir bir yerel topluma katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, Belediye işletmelere yardım ettiğinde, işletmelerin de toplumu desteklemesi ve istihdama ihtiyacı olan insanlara uygun işler sağlanması beklenmektedir.

Solna Modelinde gelir üstü destek teşvik edilerek istihdama ve eğitime erişimi kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Bu sayede daha hızlı entegrasyona, dil öğrenimine ve daha fazla insanın çalışmasını sağlayarak sosyal dışlanmayı ve topluluklar arası gerilimin azaltılması hedeflenmiştir.

2015-2016 döneminde Solna ve İsveç'te sığınma talebinde bulunan ve sığınma alan çok sayıda mültecinin ihtiyaçlarını karşılamak için şehrin mevcut işgücü piyasası

entegrasyon modelinde bir düzenlemeye gidilmiştir. Solna Modeli, belediyeden gelir desteği alan hanelerin sayısını azaltmak ve Solna'da işsizliği azaltmak amacıyla 2003 yılında oluşturulmuştur. O zamandan beri, işgücü piyasasındaki değişikliklere ve iş bulmakta zorluk çeken insanların ihtiyaçlarına göre ayarlamalarla sürekli olarak geliştirilmiştir. Yeni gelen göçmenler ve mülteciler için özel model ilk olarak Ekim 2017'de uygulanmıştır.

Solna Modeli'nde, şehrin işsiz göçmenleri ve mültecileri istihdam veya eğitimde desteklemek için sistematik, ilişki temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. Model, işsiz bir kişinin iş bulmasına yardımcı olmak için mümkün olan her şeyi (örn. destek, eğitim, eğitim, uzun süreli iş görüşmeleri, stajlar) yapmak amacıyla güven ve saygı üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda, model yerel işletmelere ve kamu işverenlerine ilgili yetkinlikleri sağlamaktadır. Yeni gelen göçmen ve mültecilere, İsveççe öğrenmeyi, iş bulmayı ve kendi kendine yetmeyi teşvik eden faaliyetler ve eğitimler sağlayan Kamu İstihdam Servisi (KİH) tarafından iki yıllık bir kuruluş programı sunulmaktadır. KİH, işsiz yeni gelen göçmenleri ve mültecileri motivasyonlarına ve çalışma yeteneklerine göre iş bulma veya eğitim yollarına girme konusunda desteklemektedir.

Modelin önemli bir yönü, yalnızca bir katılımcının resmi niteliklerini, eğitimini ve deneyimini haritalamak değil, aynı zamanda katılımcıyı tanımak ve gizli yeterlilikleri ve becerileri ortaya çıkarmak için diyalog ortamı oluşturmaktır. Katılımcıların koçluğuna, desteklenmesine veya istihdam fırsatlarına uygun hale getirilmesine, potansiyellerine dayalı olarak katılımcılarla birlikte karar verilmesi sağlanmaktadır.

Yerel işletmelerle iş birliği: Solna Şehri yerel iş dünyası ile iş birliği içindedir ve arka arkaya 11 yıl İsveç'in en iş dostu belediyesi seçilmiştir. Şehir, özel sektör için iyi koşullar sağlamanın yanı sıra, işverenlere mevcut işler için uygun adaylar bulma konusunda yardımcı olmaktadır. Bu nedenle şehir, insanları yerel işgücü piyasasına bağlamak konusunda hızlı iş birliklerine sahiptir.

Belediye ve yerel iş dünyası arasındaki ilişki karşılıklı güven üzerine kuruludur (Örneğin, belediye uygun olmayan adayları iş açmak için göndermeyecek, işverenler ise kamu finansmanını istihdam için kötüye kullanmayacak.).

Çeşitliliği yaygınlaştırma: Solna'da ikamet edenlerin yüzde 30'u yabancı uyrukludur ve yüzde 36'sı göçmenlik geçmişine sahiptir (ya yabancı uyruklu ya da İsveç'te doğmuş ve iki ebeveyni yurtdışında doğmuştur). Entegrasyon ve çeşitlilik konuları, İstihdam ve Beceri Ofisi'nin tüm işlerine dahil edilmiştir.

Yeni gelen göçmenler ve mülteciler için Solna Modeli Ekim 2017'de faaliyete geçmiştir. 2018'de katılımcıların yüzde 71,4'ü iş bulmuş veya eğitim kursuna başlamıştır. 2018 Kamu İstihdam Servisi istatistiklerine göre Solna, tüm ülkede yabancı uyruklu sakinler için en düşük işsizlik oranına sahiptir.

Şehir personeli, her ay veya iki ayda bir katılımcıları takip etmektedir. İstihdam ve Beceriler Komitesi, istihdam oranlarını yakından takip etmekte olup Belediye, geçici ve yıllık raporlar aracılığıyla istihdam oranlarını izler ve izlemesine izin verir. Nisan 2019'da yabancı uyruklu vatandaşlar için işsizlik oranı Solna'da yüzde 7,9 olmuştur. Bu oran, Stockholm genelinde yüzde 12, 8 ve İsveç'te yüzde 18, 8'dir (Url-21).

5.2.3.3 Malmö'de göçmen ve mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikaları

Entegrasyon ana akımlaştırma politikasına sahip olan Malmö, entegrasyonu topluma katılım ve farklı geçmişlere sahip insanlar arasındaki karşılıklı anlayış olarak tanımlamaktadır. Bu anlayış kapsamında tüm yurttaşlara eşit davranılması ve çeşitliliğin bir fayda olarak görülmesi de yer almaktadır (Dekker ve diğ., 2015). İşgücü piyasasına katılım, mekânsal ayrışma ve okul performansındaki etnik farklılıklar, güncel ana entegrasyon sorunları olarak kabul edilmektedir. Malmö, etnik ve sosyo-ekonomik bölünmelerin şehri birbirinden ayırma tehlikesini entegrasyonun önünde bir risk ve engel olarak ele almaktadır. Bu nedenle çoğu önlem, örneğin işgücü piyasası programları, dil kursları ve yerel okulların kalitesinin iyileştirilmesi yollarıyla entegrasyonun sosyo-ekonomik alanını hedeflemektedir.

İstihdam ve Yetişkin Eğitimi Komiserliği Malmö'deki entegrasyon politikalarından sorumludur. Entegrasyon ve İş Piyasası Birimi (INAR) entegrasyon politikalarını geliştirir ve koordine eder. İlgili belediye hizmet sağlayıcıları; göçmen hizmetleri (yeni gelen göçmenler için rehberlik ve yurttaşlık oryantasyonu), Jobb Malmö (işgücü piyasası önlemleri), Eğitim Departmanı (göçmenler için İsveççe kursları)'dır. Sivil toplum örgütleri ise sadece marjinal bir rol oynamaktadır (Scuzarello, 2010).

Malmö, kapsamlı refah programları uygulayarak ekonomik büyümeyi artırmayı ve etnik ayrımcılığı azaltmayı amaçlamaktadır. Birçok önlemin ayrıca belirli bir coğrafi odağı vardır. Mahalle programları, sağlık politikaları ve altyapı önlemleri genellikle şehrin sorunların en büyük olduğu belirli alanlarını hedefler (Dekker ve diğ., 2015).

Sosyo- ekonomik entegrasyona odaklanan Malmö’de bütün çalışmalar sadece göçmen gruplar için değil genel toplum odaklı ele alınmaktadır. Örneğin Ayrımcılıkla Mücadele Eylem Planı bu çalışmalardan biridir. İnsani yardım alanı ise belirli tedbirlerle sadece göçmenleri hedef alan tek alandır. Yasal, siyasi ve sosyo-ekonomik konular, genellikle işgücü piyasasına girmek için mücadele ettikleri için bu grup arasında en belirgin olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, özel politika önlemleri, insani yardım alan göçmenler için tanıtım programlarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Genel olarak, Malmö, entegrasyonun sosyo-ekonomik alanına odaklanmaktadır.

6. KAPSAYICI POLİTİKALAR VE SOSYAL UYUM:

ZEYTİNBURNU'NDA GÖÇÜN YEREL ETKİLERİ VE SÜREÇ ANALİZİ

6.1 Zeytinburnu'nun Çevre İlişkileri ve Gelişimi

İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Zeytinburnu, 1953 yılına kadar doğusu Fatih, batısı Bakırköy ilçesine bağlı bir bölge iken, 1953'te Fatih ilçesine bağlı Zeytinburnu Bucağı olmuştur. 1957 yılında ilçe olan Zeytinburnu, 1984 yılında ise ilçe belediyesi statüsüne kavuşmuştur. Tarihi yarımada surlarla ayrılan Zeytinburnu ilçesinin, doğusunda Fatih, batısında Bakırköy ve Güngören, kuzeyinde Bayrampaşa ve Eyüp, güneyinde ise Marmara Denizi bulunmaktadır (Şekil 6.1). Yaklaşık 11.39 km²'lik bir alanı kapsayan Zeytinburnu ilçesi 13 mahalleden oluşmaktadır (Url-22).

Şekil 6.1: Zeytinburnu ilçesi mahalle sınırları (Url-23).

Zeytinburnu kent dokusu sanayi dönüşümlü merkezi iş alanı, tarihi yarımada, surlar, deniz, hipodrom alanı ve Çırpıcı Deresi ile çevrilidir. Doğuda Zeytinburnu'nu tarihi

yarımadadan ayıran kara surları, batıda ise Çırpıcı Deresi bulunan ilçenin güneyi surlardan Bakırköy ilçesinin sınırlarına kadar ova görünümünde ilerler. Sirkeci-Florya sahil yolu ilçenin güneyinden Avrupa ve Asya kıtasını bağlayan uluslararası E-5 Karayolu da ilçe sınırları içerisinde geçmektedir. İlçenin güneyinden İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan demiryolu geçmekte olup; Marmaray ve Avrasya Tüneli de Zeytinburnu merkezlidir (Zeytinburnu Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı, 2019). Zeytinburnu konum ve ulaşımın kolay olması nedeniyle yerleşim ve çalışma açısından tercih edilen bir yer olmuştur.

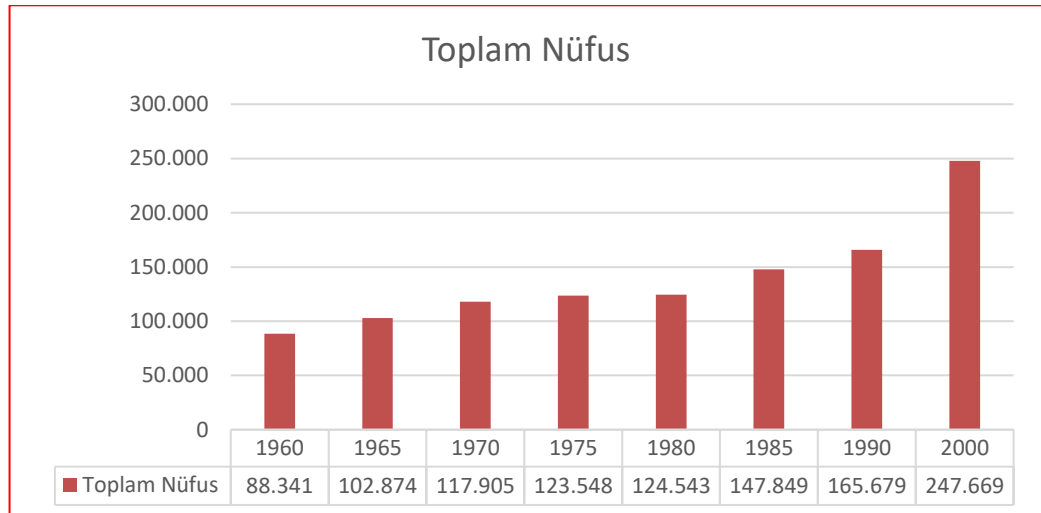
Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde 'sur dışı' olarak anılan Zeytinburnu ilçesinin yer aldığı alan, günümüzdeki Bakırköy'ün karşılığı olan, Hebdomon'un bir uzantısı olarak sur dışında kalan bir "dış mahalle" olarak anılmaktaydı (Özbayoğlu, 2005). Osmanlı döneminde yoğun bir yerleşim süreci içerisinde olan kent, İstanbul'daki en önemli iki sanayi kompleksinden biri olan Fabrika-ı Hümayun'un yeri olarak belirlenmesiyle birlikte hem imparatorluk hem de İstanbul için önemli bir yer olmuştur. Osmanlı Devleti'nin ilk modern sanayi komplekslerinden biri olarak bilinen Zeytinburnu Fabrika-ı Hümayun içerisinde deri, demir, basma fabrikaları, askeri hastane, baruthane, fişekhane, tüfekhane ve benzeri tesisler bulunmaktaydı (Nerse, 2010).

Osmanlı döneminde tabakhanelerin Kazlıçeşme'ye yerleştirilmesi, Zeytinburnu'nun kimliğinin değişmesinde en etkili karar olmuştur. Ayrıca Cumhuriyet döneminde ilk dokuma fabrikasının da Zeytinburnu'nda kurulması, Zeytinburnu'nun sanayi karakterini güçlendirirken, ilk gecekondu yerleşim alanlarının da Zeytinburnu-Kazlıçeşme bölgesinde kümelenmesine neden olmuştur. Buradaki deri ve dokuma sanayi kırdan gelenlerin toplanmasında etkili olmuş, kente entegrasyonu sağlayacak ilk hareketlenme burada yaşanmıştır. Hatta bunun için, 1948 yılında "Zeytinburnu Kazlıçeşme Havalisi Gecekondularını Güzelleştirme ve Teşkilatlandırma Derneği" adı altında bir dernek kurulmuştur (Nerse, 2010).

6.2 Zeytinburnu'nda Göç ve Çeşitlilik Ekseninde Sosyo-ekonomik ve Mekânsal Yapı

Zeytinburnu'nun kimliğinin oluşmasında İstanbul'un fethinden sonra tabakhanelerin Kazlıçeşme'ye yerleştirilmiş olması ve Osmanlı döneminde sanayileşmenin temellerinin bu ilçede atılması (Murat ve Ersöz, 2005), buraya kırsaldan gelen iç göçlerin yaşanmasını ve sanayide çalışan işçilerin konut ihtiyaçlarını gecekondu tipi yerleşim alanlarıyla karşılamalarını beraberinde getirmiştir. Hart (1969), Zeytinburnu gecekonduları üzerinde 1962 yılında ekibiyle birlikte gerçekleştirdiği saha araştırmasında Zeytinburnu'nun beş gecekondu mahallesini ve Kazlıçeşme mıntıkasını kapsayan bir ilçe olduğunu belirtmiştir.

1945 yılı itibariyle İstanbul'da ilk gecekondulaşmanın görüldüğü Zeytinburnu, o dönemde sanayi odağı olması dolayısı ile ihtiyaç duyulan emeğin kente yeni gelen göçle karşılandığı (Url-24) bir yer olmuştur. 1960'ta nüfusu 88.341 olan Zeytinburnu'nun bu tarihten itibaren iç göçle nüfusu hızlı bir şekilde artarak 1985 yılında 147.849 olduğu görüşmüştür (Murat ve Ersöz, 2005). Ayrıca, özellikle dış göçle Batı Trakya, Doğu Türkistan ve Afganistan'dan Türk kökenli göçmenlerin katılımıyla oluşmuş bir nüfus yapısına sahiptir (Çakırer, 2012). Aşağıdaki grafikte Zeytinburnu'nun 1960-2000 aralığındaki nüfusuna bakıldığında bu süre içerisinde ortalama üç katlık bir artış gösterdiği görülmektedir (Şekil 6.2).

Şekil 6.2: 1960-2000 arası Zeytinburnu nüfusu (İBB, 2005).

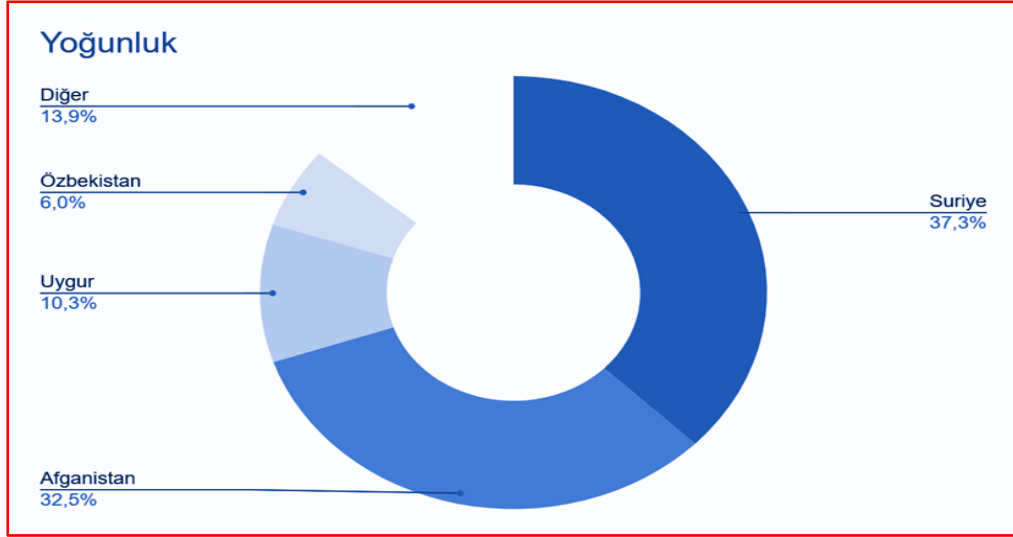
Nüfus dağılımı ilçe içinde iki önemli karakteristik göstermektedir. İlçenin sanayi alanları olan kuzey ve güneyde Maltepe ve Kazlıçeşme’de nüfus çok azdır. 1980 yılından sonra nüfus her iki mahallede de 1000’in altına düşmüştür. Buna karşın ilçenin merkez ve batı mahallelerinde nüfus çok yüksek ve yoğunluk hem uluslararası standartların hem de imar planlarının öngördüğü rakamların çok üzerindedir (İBB, 2005).

1940-1950 yılları arasında bölgede gecekondulaşmayla birlikte Türkiye’nin birçok yerinden ilçe sanayisinde çalışmak üzere gelen iç göçmen nüfusu ile artış yaşanmıştır. 1951-52 yıllarında resmi kanallarla Doğu Türkistan’dan gelen Türk kökenli göçmenler 1-2 sene içerisinde ülkenin çeşitli illerine yerleşmek için dağılsalar da sanayinin yaratmış olduğu iş koşulları itibariyle kısa zamanda Zeytinburnu’na geri dönmüşlerdir. 1960’lı yıllarda yaşanan ikinci büyük göç dalgası ile Doğu Türkistan’dan gelen ve daha çok Kazak ve Uygur asıllı olan bu grup, iskanlı olarak kabul edildiklerinden vatandaşlığa geçirilmiş, kısa zamanda akrabalarının yanına, Zeytinburnu’na gelmişlerdir. Böylece hem iç hem de dış göçle gelenler bölgenin sanayi sektöründeki gelişimine ve gecekondulaşmaya katkıda bulunmuşlardır (Çakırer Özservet, 2014).

1980’li yıllarda ise Afganistan kökenli, Özbek (yoğunlukta), Kırgız, Kazak ve Türkmenlerin bölgeye yerleştiği görülür. Sovyetler Birliği’nin daha önce 1979 yılında Afganistan’a yaptığı askeri müdahale burada yaşayan Özbeklerin ilk olarak Pakistan’a kaçışına neden olmuştur. 1982 yılında Pakistan mülteci kamplarındaki Türk kökenli mültecilerin Türkiye’ye kabul edilmelerinin yolu yasalarla açılmıştır. O dönemde yaklaşık 4350 Türk kökenli mülteci yasal yollarla Türkiye’ye getirilmiş ve değişik illere yerleştirilmişlerdir. 1983 yılı boyunca gelen mültecilerin vatandaşlık işlemleri gerçekleştirilerek sonrasında Afganistan’dan kendi olanakları ile gelen Türk kökenli aileler ağırlıklı olarak Türkistanlı göçmenlerin merkezi haline gelen Zeytinburnu semtine yerleşmişlerdir (Bentzin, 2010). 1990’dan sonraki dönemde de Afganistan’dan kendi olanakları ile gelenlerin durumu devam etmiş ve bazıları göçmenliklerini yasallaştırabilirken birçoğunun düzensiz göçmen olarak yaşadığı bilinmektedir.

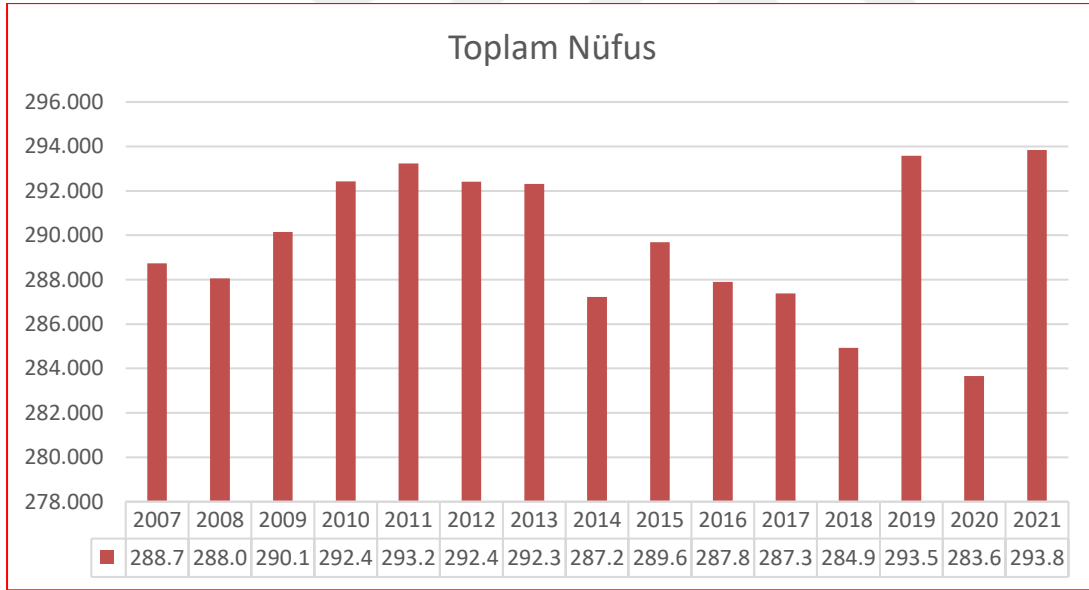
Bölgede Bulgaristan, Makedonya ve Yunanistan'dan nüfus mübadelesi dönemlerinde gelip dönmeyen ya da 1960-70 yılları arası aile birleşimi ya da çeşitli nedenlerle serbest göçmen olarak gelen Türk kökenli göçmenler de büyük oranda bulunmaktadır (Çakırer Özservet, 2014). Hart (1969)'ın, 1962 yılında gerçekleştirdiği saha araştırmasında Zeytinburnu nüfusunun yarısından fazlasını (%51,8), yurt dışında doğan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'dan gelen göçmen nüfusun oluşturduğu, Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelenlerin en yüksek oranda olduğu ortaya çıkarılmıştır. İç göçle gelenlerin çoğunluğu Doğu Karadeniz Bölgesi'nden gelmekle birlikte, Doğu Anadolu ve Trakya Bölgesi'nden gelenler de bulunmaktadır (Hart, 1969). 1990'lı yıllarda zorunlu göçle birlikte bölgeye Doğu ve Güneydoğu'dan yüksek oranda göç yaşanmıştır.

Suriye'deki iç çatışmalar ve ardından başlayan savaşla birlikte Türkiye'ye yönelen göç ile Zeytinburnu, İstanbul'da Suriye kaynaklı nüfusun yoğun olduğu bir ilçe haline gelmiştir. 2016 yılı itibari ile Zeytinburnu'nda kayıtlı 25.000 kadar Suriyeli bulunmakta ve Suriyeliler ilçe nüfusunun %8,63'ünü oluşturmaktadır (Kale ve Erdoğan, 2019). 2019 tarihli Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre ilçede 65.699 kayıtlı ve kayıtsız mülteci ve göçmen yaşamaktadır. IOM verilerine göre ilçedeki en yoğun mülteci ve göçmen nüfusunu 24.503 nüfusu ile Suriye Arap Cumhuriyeti'nden gelenler oluşturmaktadır. İlçedeki mülteci ve göçmen yoğunluğunun %37,3'ünü oluşturan Suriye Arap Cumhuriyeti'ni, 21.363 nüfusu ve %32,5 oranı ile Afganistan; 6.736 nüfusu ve %10,3 oranı ile Çin (Uygur); 3.952 nüfusu ve %6,0 oranı ile Özbekistan oluşturmaktadır (Şekil 6.3). Bu çalışmaya göre, diğer ülkelerden gelen mülteci ve göçmenlerin nüfusu 9.145'tir ve bu ilçedeki toplam mülteci ve göçmen nüfusunun %13,9'unu oluşturmaktadır. Mayıs 2019 tarihli Göç İdaresi verilerine göre Zeytinburnu'nda bulunan geçici koruma statüsünde kayıtlı Suriyeli ve göçmen sayısı 21.410'dur ve bu rakam ilçedeki toplam nüfusun %7,51'ini oluşturmaktadır. 2020 yılı Göç İdaresi verilerine göre ise ilçede toplamda 42.024 yabancı uyruklu mülteci ve göçmen nüfus yaşamaktadır.

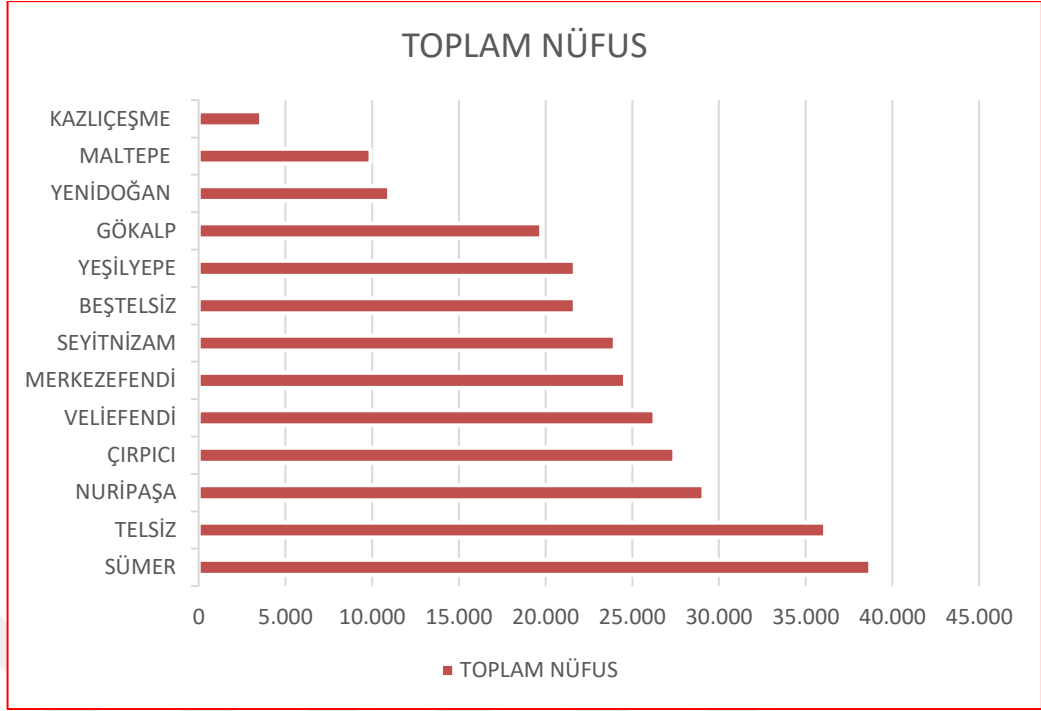
Şekil 6.3: Zeytinburnu ilçesinde bulunan yabancı nüfusun kendi içinde dağılımı (Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2019).

İlçenin 2021 yılındaki nüfusu ise 293.839'dur. Zeytinburnu ilçesinin 2007-2021 arasındaki nüfus verileri Şekil 6.4'teki gibidir.

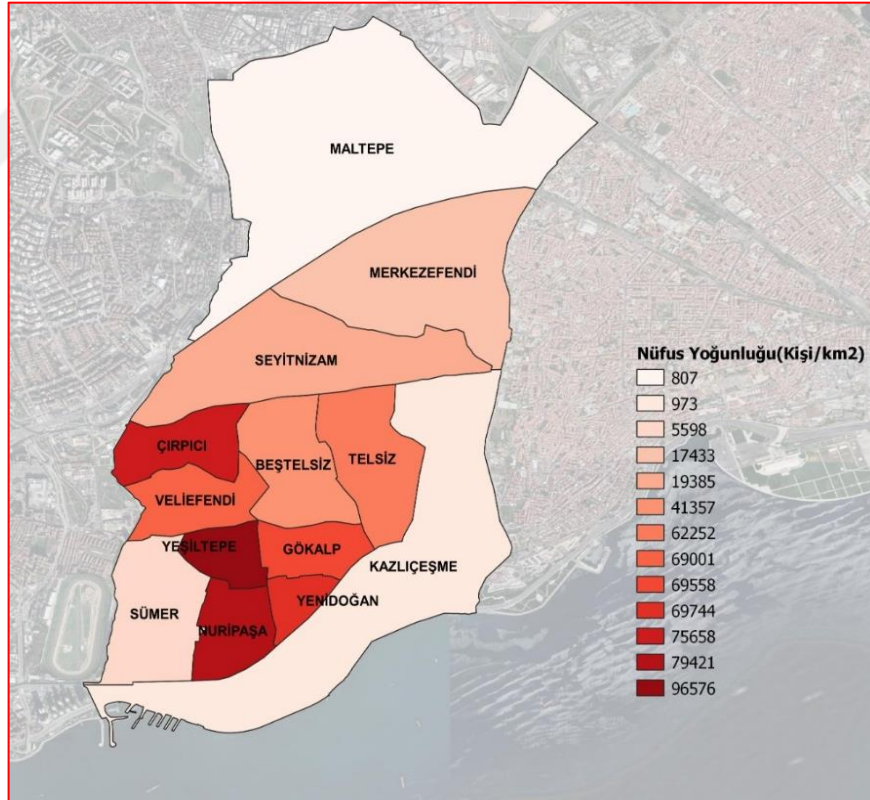

Şekil 6.4: Zeytinburnu 2007-2021 arası nüfusu (Url-25).

İlçede nüfusun en yüksek olduğu mahalleler sırası ile Sümer, Telsiz, Nuripaşa ve Çırpıcı mahalleleridir (Şekil 6.5). İlçe nüfusunun yoğunluğuna bakıldığında ise Yeşiltepe, Nuripaşa, Çırpıcı ve Yenidoğan mahalleleri sırası ile en yoğun mahalleler olarak görülmektedir (Şekil 6.6).

Şekil 6.5: 2021 yılı Zeytinburnu ilçesi mahalle nüfusu (Url-26).

Şekil 6. 6: Zeytinburnu mahalleleri nüfus yoğunluğu (Görsel yazar tarafından hazırlanmıştır).

İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştiraklerinden 2020 yılında BİMTAŞ'ın yürüttüğü COVID-19 ile mücadele kapsamında hazırlanan İstanbul Kırılabilirlik Haritası'na göre mekânsal yayılma riskine bağlı kırılabilirliğin en yüksek olduğu ilçe Zeytinburnu olarak görülmektedir. Mekânsal yayılma riskine bağlı kırılabilirlik endeksinin sonuçlarına göre nüfus hareketliliği ve yoğunluğunun yüksek olduğu mahalleler kırılabilir durumdadır (Url-27).

Zeytinburnu ilçesinde yürütülen temel ekonomik faaliyetlere bağlı olarak ilçenin ekonomik kimliği deri sektörü ve sınırlı olarak tekstil sektörü ile anılmaktadır. Tarihi süreçte yer alan her iki sektörde gelişmiş ve kalıcı hale gelmiştir. İlçenin kuzeyindeki Maltepe bölgesi yoğun bir sanayi üretim ve ticaret merkezi olmasına rağmen, ilçenin geri kalanı ile olan kopukluk nedeni ile Zeytinburnu ilçesi bu sanayi bölgesi ile anılmamaktadır. Kuzeydeki Maltepe bölgesi, aynı yapıyı taşıyan Esenler, Bayrampaşa, Güngören ilçeleri ile daha benzer durumda bir yapı göstermektedir (İBB, 2005).

Zeytinburnu ilçesinde temel ekonomik faaliyetler 5 ana grupta toplanmaktadır. Bunlar;

- Yoğun büyük sanayi ve küçük sanayi ile imalat sanayi üretimi ve ticareti,
- İhtisaslaşmış sektörler ile önemli bir üretim (atölye ölçeğinde),
- İhtisaslaşmış sektörlerle bağlı önemli bir toptan ve perakende ticaret,
- Sanayi ve ticarete destek veren kara ve deniz taşımacılığı hizmetleri,
- İlçe ihtiyaçlarına dönük ticari (esnaf) faaliyetlerdir (İBB, 2005).

İPA (İstanbul Planlama Ajansı) 'nın 2020 yılında gerçekleştirdiği Kentsel Analiz Raporu'nda ilçe nüfusuna oranı bakıldığında 15-24 yaş arası gençlerin yoğunlaştığı ilçelerin başında Zeytinburnu gelmektedir.

Zeytinburnu, 25 bin civarındaki işyeri, 10 bin civarındaki imalathanesi ve pek çok fabrika ile İstanbul ilinin önemli üretim alanlarından birini oluşturmaktadır. Tekstil, örme sanayii, dericilik, ev mefruşatı, metal eşya gibi sektörler ilçe ekonomisinde ön plana çıkmaktadır. 170 sanayi kuruluşunu içerisinde barındıran Zeytinburnu Maltepe Sanayi Bölgesi ise sanayi sektöründeki işgücü payının ilçe genelinde önemli bir paya sahip olmasını sağlamıştır. Bir diğer yandan ilçe, deri konfeksiyonunun Türkiye'deki

Üretim merkezi olmasıyla önem arz etmektedir. Aynı zamanda bugün yaklaşık 700 imalathanesi ve 3000'e yakın çalışanı olan Zeytinburnu Demirciler Sitesi ticaret ve ihracat hacmi ile İstanbul'da ilk sıralarda yer almaktadır. İstanbul'daki işletmelerin lojistik ve nakliye iş yükünü taşıyan Zeytinburnu Ambarlar Nakliyeciler Sitesi ve ZEYPORT limanı ilçe ekonomisi ve konumuna katkı sunan önemli diğerk faktörlerdir. Zeytinburnu'ndaki tüm bu sanayi ve ticaret hareketliliği, ilçenin çok çeşitli ulaşım ağı imkanlarına sahip olmasıyla yakından ilgilidir (Url-28).

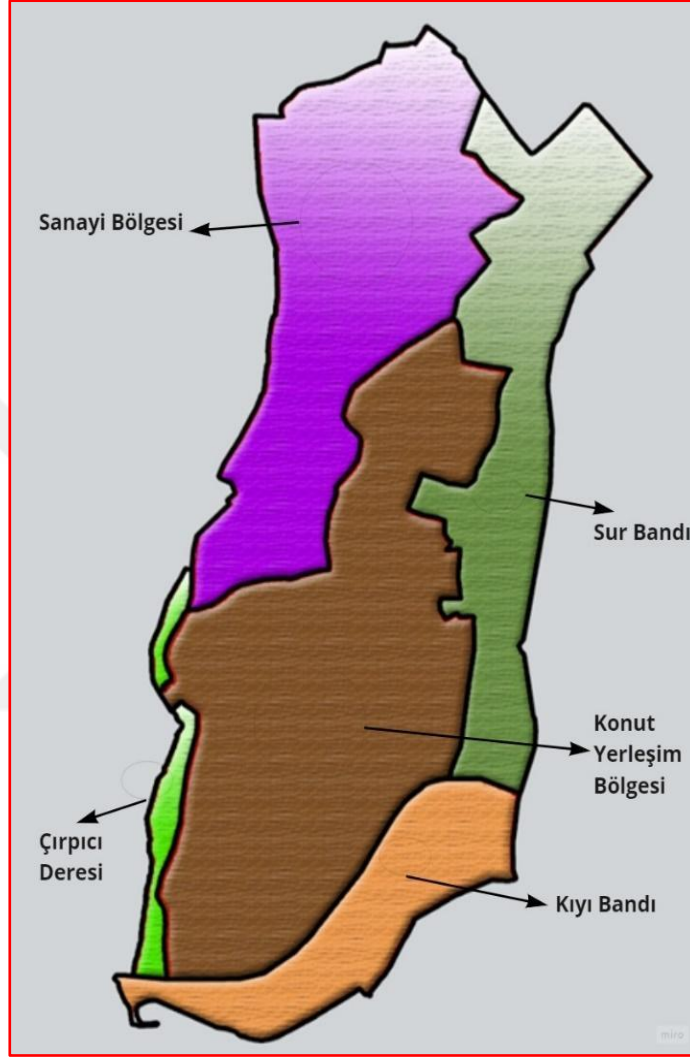
Zeytinburnu'nda ekonomik katma değerk üreten ve rekabet potansiyeli taşıyan sektörler Deri, Tekstil ve Konfeksiyon ve Metal Eşya olarak görülmektedir. Zeytinburnu ilçesinde, tekstil ve konfeksiyon sektörü yarattığı istihdam ve gelir açısından diğerk sektörlerle karşılaştırıldığında, bölgeye en çok hizmet eden sektör dalı olduğıu saptanmıştır. Tekstil ve konfeksiyon sektörü özellikle vasıfsız eleman ihtiyacını bölgeden karşılamaktadır. Tekstil ticareti Yeşiltepe, Beştelsiz, Telsizler gibi ilçenin orta bölgesinde yine yoğun konut alanları ile i içe bir yapıya sahip bulunmaktadır (İBB, 2005).

2000 Nüfus Sayım sonuçlarına göre Zeytinburnu ilçesinin mahallelerinin nüfus yapısına yaş grupları açısından bakıldığında; Zeytinburnu nüfusunun dörtte birden daha fazlası (%26,5) 15 yaşın altındaki çocuklardan oluşurken, bu oran Maltepe (%6,3) ve Kazlıçeşme (%8,5) gibi ticari ve sınai yerleşmenin fazla olduğıu bazı mahallelerde %10'ların altında iken, Seyitnizam (%28,3), Yeşiltepe (%27,9), Telsiz (%27,7), ırpıcı (%27,2) ve Nuripaşa (%27,1) gibi ikamet yeri özelliği ağır basan bazı mahallelerde ise %27'lerin üzerindedir. Çalışma ağı nüfus olarak kabul edilen 15-64 yaş grubundaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı Zeytinburnu'nda %70 civarında iken, bu oranın Maltepe'de (%92) oldukça yüksek, Kazlıçeşme'de ise (%63,1) nispeten düşük olduğıu görülmektedir. Toplam erkek ve kadın nüfusta 15-64 yaş grubunun payı yine Maltepe'de oldukça yüksek iken, bu grubun toplam erkek nüfustaki payı Telsiz'de (%68,6) Zeytinburnu oranına yakın fakat toplam kadın nüfus içinde bu grubun payı Kazlıçeşme'de (%48,2) ise oldukça düşüktür (Murat ve Ersöz, 2005).

Zeytinburnu'nun arazi kullanım çeşitliliği ve kullanımların mekânsal dağılımı çok farklı bir yapı ortaya koymaktadır. Zeytinburnu'nda faaliyet gösteren deri, tekstil ve konfeksiyon ile metal eşya sektörlerinin mekânsal dağılımı ve bunların konut yerleşim

dokusu arasındaki ilişkisi ile tarihsel süreç içinde süregelen başta din, sağlık ve kamu yapıları olmak üzere tarihi ve kültürel miras çok çeşitliliğin önemli göstergeleridir.

Arazi kullanım çeşitliliği ve mekânsal dağılımı Zeytinburnu'nda beş farklı bölgenin oluşmasına neden olmuştur, bu bölgeler Şekil 6.7'de gösterilmektedir (İBB, 2005).

Şekil 6.7: Zeytinburnu ilçesi mevcut durum bölgelemesi (İBB, 2005).

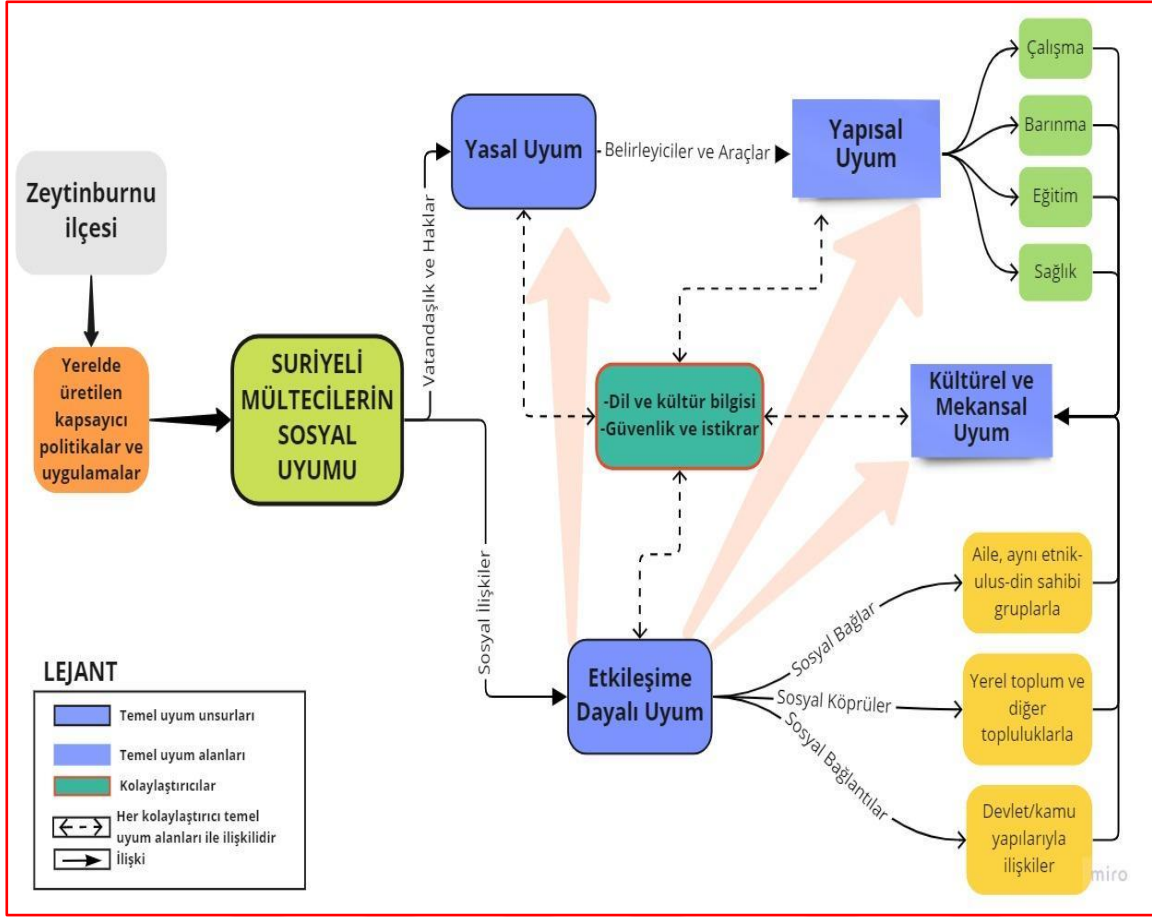
Sanayi ve gecekondu kimliğinden çeşitli mekânsal dönüşümler ile sıyrılmak isteyen Zeytinburnu'nun yenileme ve dönüşüm çabası içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Fakat farklı sosyal gruplar ve mevcut çeşitliliğin, hareketliliğin de beraberinde getirdiği kentleşme süreci devam etmekte kentsel mekanlar ve yapılar yeniden şekillenmektedir.

6.3 Araştırma Tasarımı ve Süreci

Bu araştırmada göç dinamiklerinin çok yönlü ve çok boyutlu yapısı gereği göçmen grupların seslerini anlamaya daha yatkın olduğu düşünülen nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın kavramsal iyileştirmelere izin vermesi, zengin ve derin analiz sunma potansiyeli, var olan kategorileri yeniden tanımlaması ve yeni hipotezler hatta kuramsal paradigmlar üretmeye olanak sağlaması (Zapata-Berraro ve Yalaz, 2019) gibi özelliklerinden yararlanarak tümevarım mantığı ve ‘anlama’ odaklı bir araştırma tasarımı yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda birden fazla yöntem uygulamanın destekleyici olabileceği bilinmektedir. Bu çalışmada da yapılandırılmamış, yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelere kadar çeşitli düzeyde farklı teknikler bir arada kullanılmıştır. Özellikle göçmen gruplarla gerçekleştirilen araştırmalarda yarı katılımcı veya tamamen katılımcı gözlem yolunu tercih etmek çalışmanın niteliksel değerini arttırmaktadır. Bu araştırmada da katılımcı gözlem yolunun izlenmesinin ‘anlama’ odaklı çalışmanın niteliğini artıracakı düşünülmüştür.

Zeytinburnu’nda üretilen kapsayıcı politika ve uygulamaların Suriyelilerin sosyal uyumunu nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın araştırma tasarımı Şekil 6.8’de şematize edilmiştir. Literatürden yararlanarak oluşturulan kavramsal harita ışığında uyumun sağlanabilmesi için yapısal düzeyde; eğitim, sağlık, istihdam, barınma gibi birincil aşama hizmetlere erişimin yanı sıra, aslında tam anlamıyla sivil hak sahipliği olan “vatandaş” olma halleri (yasal uyum) sosyal bağların ve paylaşımın (etkileşime dayalı uyum) kurulmasıyla mümkün olmaktadır. Ayrıca kentin fiziksel ve kültürel yapısı ve mültecilerin bu yapıyla kurdukları ilişki temel uyum alanlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Uyumun sağlanmasında dil yeterliliği sürekli olarak merkezde yer almakla birlikte, kültürel bilgi yeterliliği de hem mülteciler hem de yerel halkı ilgilendirmesi ve iki tarafa ait bilgileri içermesi bakımından önemlidir. Güvenlik ve istikrar da başarılı bir uyumun sağlanabilmesi için mültecilerin ve yerel halkın huzur içinde bir arada yaşayabilmesi ve kendilerini evlerinde hissedebilmeleri açısından merkezde yer almaktadır.

Şekil 6.8: Kavramsal harita (Görsel yazar tarafından hazırlanmıştır).

Saha çalışmasına başlamadan önce Zeytinburnu ile ilgili akademik çalışmalar, makale ve tez gibi yayınlara bakılarak bilgi toplanmıştır. Buna ek olarak Zeytinburnu'nun sosyoekonomik, mekânsal yapısını ve gelişme düzeyini anlamak amacıyla ikincil verilerden faydalanılmıştır. Araştırma süreci ve ilerleme planında (Şekil 1.1) da belirtildiği gibi araştırma alanının seçimi yapıldıktan sonra veri toplama aşamasına geçilmiştir. İlk aşamada verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve ilçede yapılan gözlemler oluşturmuştur.

Çalışma kapsamında 2022 Mayıs ve Eylül ayları arasında periyodik olarak Zeytinburnu mahalleleri ziyaret edilerek alan araştırması için parklar, işyerleri, sokaklar, tekstil atölyeleri ve ilgili alanlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Fakat son dönemde mültecilere yönelik özellikle sosyal medyada büyük yankı uyandıran; nefret söylemi, ayrımcılık ve dışlama odaklı paylaşımlar ve birtakım siyasi parti temsilcilerinin geri göndermeye yönelik geliştirdikleri söylemlerden dolayı kilit kişiler

olmadan çok az kişiye erişim sağlanmıştır. Örnekleme çeşitlendirmek adına Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'ne resmi bir dilekçe yazarak mültecilerin iletişim bilgilerini benimle paylaşmalarını talep ettim. Bu doğrultuda görüşmelerin bir kısmını Zeytinburnu Belediyesi AKDEM'de gerçekleştirme fırsatı bulabildim. Ayrıca bugüne kadar gerçekleştirdiğim gönüllü çalışmalar ve profesyonel çalışma alanım gereği sahip olduğum kurumsal bağlantılar sahanın bir diğer bölümü olan kurum görüşmeleri konusunda kolaylık sağlamıştır. Zeytinburnu'nda çalışma yürüten yerel aktörlerle gerçekleştirilen görüşmeler kurumlara kişisel bağlantılar ve e-posta ile ulaşılarak yapılmıştır.

6.3.1 Örneklem seçimi

Araştırmanın örnekleme Zeytinburnu ilçesinde yerel düzeyde göç yönetimine dahil olan aktörler ve Zeytinburnu ilçesinde yaşayan Suriyeliler olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Zeytinburnu ilçesinde göç alanında çalışma yürüten aktörlerle ilgili ön araştırma yapıldıktan sonra sahada birçok farklı aktörün de sürece dahil olduğu keşfedilmiştir. Yukarıda bahsi edilen nitel araştırmanın da gereği olarak kurumlar bazında gerçekleştirilen görüşmeler sahadaki karşılaşmalarla yeniden şekillenmiştir. Başta Zeytinburnu Belediyesi olmak üzere sahada göç alanında aktif olarak çalışma yürüten uluslararası organizasyonlar, yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, muhtarlıklar ile bir dizi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler doğru bir noktadan başlamak ve Suriyelilere erişmek için bir yol haritası oluşturulmasını sağlamakla birlikte gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ile kurumların göçmen ve mültecilere yönelik algıları, hizmetleri, hizmetlerindeki kapsayıcılıkları ortaya konarak, çalışmalarında Suriyelileri ne şekilde içerdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Sahaya çıkmadan önce başta; Zeytinburnu'nda çalışma yürüten kamu kurumlarının taşra teşkilatları, üniversiteler ve mülteci öz örgütlenmeleri ile görüşülmesi planlanmıştı. Fakat bu aktörlerin randevu talebine cevap vermemesinden dolayı görüşme gerçekleştirilememiştir. Çalışma kapsamında Zeytinburnu'nda çalışma yürüten 3 sivil toplum kuruluşu, 2 uluslararası kuruluş, 4 mahalle muhtarlığı, İBB ve Zeytinburnu Belediyesi olmak üzere 11 kurumdan 13 temsilci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin bilgileri Çizelge 6.1'de gösterilmektedir.

Çizelge 6.1: Kurum çalışanlarına ilişkin veriler.

İsim	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi	Şu anki görevi	Göç alanındaki deneyim süresi
G1	Kadın	Lisans	Sosyal Uyum Uzmanı	5 yıl
G2	Kadın	Yüksek Lisans	Operasyon Koordinatörü	5 yıl
G3	Kadın	Yüksek Lisans	Proje Koordinatörü	7 yıl
G4	Erkek	Doktora	Şehir Plancısı	5 yıl
G5	Kadın	Üniversite	Tercüman	3 yıl
G6	Kadın	Üniversite	Programlar Direktörü	11 yıl
G7	Kadın	Yüksek Lisans	Saha Görevlisi	8 yıl
G8	Kadın	Yüksek Lisans	Sosyal Uyum Uzmanı	6 sene
G9	Kadın	Lisans	Şehir Plancısı	3 sene
G10	Erkek		Muhtar	20 sene muhtarlık
G11	Erkek		Muhtar	17 sene muhtarlık
G12	Erkek		Muhtar	20 sene muhtarlık
G13	Erkek		Muhtar	3,5 sene muhtarlık

Sahada yerel düzeyde faaliyet yürüten kurumlarla gerçekleştirilen görüşmelerle eş zamanlı olarak Suriyelilerle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Burada gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler için örneklem seçme yöntemi kartopu yöntemi olarak belirlenmiştir. Kartopu yöntemi ile Zeytinburnu ilçesinde en az 5 sene yaşayan 19 kadın, 6 erkek olmak üzere 25 Suriyeliye ulaşılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen Suriyeli katılımcılara dair bilgiler Çizelge 6.2’de gösterilmektedir.

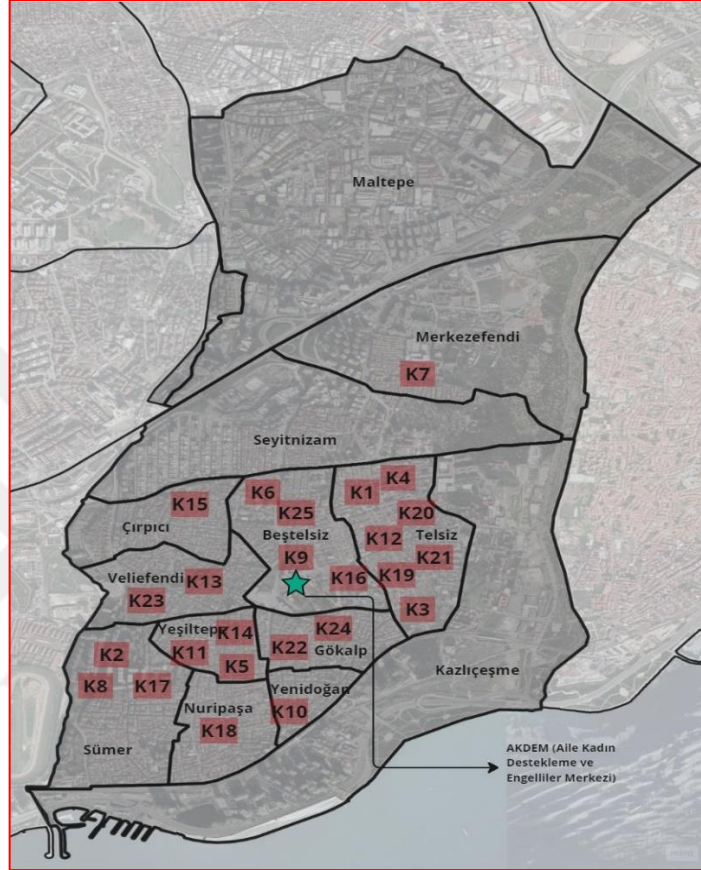
Çizelge 6.2: Suriyeli katılımcıların genel özellikleri.

İsim	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Çalışma durumu (Suriye-Türkiye)	Suriye'den Geldiği Şehir	Türkiye'ye Giriş Yılı	Zeytinburnu'nda yaşama süresi	Mahalle	Çocuk Sayısı	Eşinin Mesleği
K1	Kadın	43	Evli	Ortaokul	Çalışmamış-Ev hanımı	Halep	2014	8	Telsiz	3	Tekstilde şoför
K2	Kadın	38	Evli	İlkokul	Çalışmamış-Evde parçabaşı iş	Halep	2012	10	Sümer	3	Tekstilde makineci
K3	Kadın	43	Evli	İlkokul	Çalışmamış-Ev hanımı	Halep	2014	8	Telsiz	4	Tekstilde ütücü
K4	Kadın	33	Evli	İlkokul	Çalışmamış-Ev hanımı	Şam	2013	5	Telsiz	5	Tektstil atölyesi işletiyor
K5	Kadın	40	Evli	İlkokul	Çalışmamış-Ev hanımı	Halep	2015	7	Yeşiltepe	4	Tektstil atölyesi işletiyor
K6	Erkek	28	Evli	Lise	Hizmet sektörü-Tekstil kesimci	Rakka	2015	7	Beştelsiz	1	Ev hanımı
K7	Erkek	46	Evli	Ortaokul	Ticaret (Kumaş)-İmalat (kumaş)	Halep	2013	9	Merkezefendi	2	Ev hanımı
K8	Kadın	31	Evli	Ortaokul	Çalışmamış-Ev hanımı	Şam	2015	7	Sümer	4	Tekstilde makineci
K9	Kadın	41	Evli	Üniversite	Öğretmen-Ev hanımı	Halep	2013	8	Beştelsiz	2	Tasarımcı
K10	Kadın	42	Bekar (Boşn.)	Lise	İşletmeci (internet kafe)-Tekstil nakış işi	Halep	2016	6	Yenidoğan	4	-
K11	Kadın	56	Evli	Üniversite	Öğretmen-Ev hanımı	Halep	2015	7	Yeşiltepe	4	Elbise Mağazası işletiyor

Çizelge 6.2 (devam): Suriyeli katılımcıların genel özellikleri.

İsim	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Çalışma durumu (Suriye-Türkiye)	Suriye'den Geldiği Şehir	Türkiye'ye Giriş Yılı	Zeytinburnu'nda yaşama süresi	Mahalle	Çocuk Sayısı	Eşinin Mesleği
K12	Kadın	45	Evli	Ortaokul	Ev hanımı-Evde parçabaşı iş	Halep	2016	8	Telsiz	5	Terzi
K13	Kadın	43	Evli	Lise	Ev hanımı-Tercüman	Halep	2013	8	Veliefendi	5	Tekstilde makineci
K14	Kadın	51	Evli	Ortaokul	Ev hanımı-Evde parçabaşı iş	Halep	2015	7	Yeşiltepe	4	Çalışmıyor
K15	Kadın	32	Evli	Lise	Çalışmamış- Evde parçabaşı iş	Halep	2015	7	Çırpıcı	3	Tekstilde makineci
K16	Kadın	48	Evli	Üniversite	Çalışmamış- Evde parçabaşı iş	Halep	2014	8	Beştelsiz	3	Çalışmıyor
K17	Kadın	35	Evli	Lise	Çalışmamış- Evde parçabaşı iş	Şam	2014	8	Sümer	4	Terzi
K18	Kadın	50	Evli	İlkokul	Evde parçabaşı iş- Evde parçabaşı iş	Halep	2015	7	Nuripaşa	4	Çalışmıyor
K19	Erkek	42	Evli	Lise	Tekstil-Tekstil (makineci)	Halep	2012	5	Telsiz	4	Ev hanımı
K20	Kadın	36	Evli	Üniversite	Öğretmen-Evde parçabaşı iş	Halep	2012	5	Telsiz	4	Tekstilde makineci
K21	Kadın	37	Evli	Üniversite	Öğretmen-Öğretmen	Halep	2015	7	Telsiz	2	Tekstil
K22	Erkek	20	Bekar	Lise	Öğrenci-Market işletiyor ve video, dublaj yapıyor	Halep	2015	7	Gökalp	-	-
K23	Kadın	18	Bekar	Lise	Öğrenci-Tekstil	Halep	2013	9	Veliefendi	-	-
K24	Erkek	21	Bekar	Lise	Öğrenci-Market işletiyor	Halep	2015	7	Gökalp	-	-
K25	Erkek	52	Evli	Ortaokul	Terzi-Tasarımcı (evden tasarlıyor)	Halep	2013	8	Beştelsiz	2	Ev Hanımı

Görüşme gerçekleştirilen uluslararası kuruluş ve STK'lar her ne kadar bu bölgede çalışma yürütseler de Zeytinburnu ilçesi sınırları içerisinde sabit ofis veya merkezleri bulunmamaktadır. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin ve kurumların bulundukları mahalleler Şekil 6.9'da gösterilmiştir. Muhtarlık görüşmelerinin anonim kalması amacıyla haritaya muhtarlık verileri işlenmemiştir.

Şekil 6.9: Görüşme yapılan kurum/kişilerin mahallelere dağılımı.

6.3.2 Veri toplama yöntemi ve çerçevesi

Saha çalışmasının ilk kısmında, Zeytinburnu ilçesinde faaliyet yürüten yerel aktörlerin göçmen ve mültecilere yönelik çalışmaları bugüne kadar yapılmış araştırmalardan elde edilen veriler doğrultusunda derlenmiştir. İlçede yerel düzeyde çalışma yürüten paydaşların politika ve uygulamalarının ve bu çalışmalarının kapsayıcılıklarının ortaya çıkarılması amacıyla kurum çalışanları ile yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kapsayıcı politika ve uygulamaların ortaya çıkarılması için kullanılan soruların hazırlanmasında literatürden elde edilen

sosyal uyum ve sosyal içerme göstergelerinden yararlanılmıştır. Toplamda 13 kişi ile gerçekleştirilen kurumsal görüşmelerden 5'i kişilerin çalışma saatlerine denk gelmesi nedeniyle çevrimiçi platformlar üzerinden görüntülü arama yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Saha çalışmasının ikinci aşaması ise nitel araştırma kapsamında keşfe açık olarak tasarlanmıştır. Burada sosyal uyum ve sosyal içerme göstergelerinin doğrulanmasından ziyade, ilçe sınırları dahilinde yaşayan Suriyelilerin araştırmaya kapı aralayan yaşam öykülerinden yola çıkılmıştır. Göçmenlerin yaşam öykülerini anlatırken kendi sosyal uyumlarına dair sundukları açıklamaların tamamlayıcı mülakatlar yoluyla daha fazla irdelenmesi amaçlanmıştır. Görüşme gerçekleştirilen 25 kişinin 3'ünün anadilleri Kürtçe, kalan 22 kişinin ana dili Arapçadır. 25 kişi de Arapça bildiğinden görüşmeler çoğunlukla Arapça dilinde gerçekleştirilmiştir. Türkçe dil yeterliliği yüksek olan 4 kişi ile ise görüşmeler Türkçe gerçekleştirilmiş, 7 kişinin görüşmesi ise çevirmen eşliğinde ardıl çeviri ile gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar Suriyelilerin evlerinde, AKDEM'de, iş yerlerinde ve mahalledeki kafelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında yapılacak çalışmanın içeriği ve hedefleri aktarılmış, izin istenerek ses kaydı alınmıştır ve yapılan görüşmeler ortalama bir saat sürmüştür

Suriyelilere yöneltilen sorular literatürden yararlanılarak oluşturulan kavramsal harita (Şekil 6.8) odağında oluşturulmuştur. Suriyelilerin yasal, yapısal, kültürel ve mekânsal uyumlarının ne durumda olduğu ve nelerden etkilendiği ve yerelde çalışma yürüten aktörlerin mültecilerin sosyal uyumunun sağlanmasındaki etkisi bu kavramsal haritadan yararlanılarak oluşturulan sorulara verilen cevaplardan anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılar K1, K2... şeklinde kodlanmış ve gerçek isimleri kullanılmamıştır. Mülakatlar Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Ek A) kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

6.4 Veri Toplamadaki Sınırlılıklar

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerin 2022 Mayıs-Eylül tarih aralığında yapılması ve bu dönemde siyasi parti temsilcileri tarafından uluslararası göçmen ve mültecileri hedef gösteren paylaşımların sosyal medyada büyük yankı uyandırması

saha görüşmelerini oldukça zorlaştırmıştır. Halihazırda yerel halk ve Suriyeliler arasında sınırlı olan iletişim; sosyal medyada yaygınlaşan ırkçı söylemlerin mülteciler üzerinde yarattığı korku nedeniyle daha da kısıtlanmış, mültecilerin sahada gerçekleştirilen görüşmelere sıcak bakmamasına yol açmıştır. Dolayısı ile sahadaki karşılaşmalar üzerinden başlatılan araştırma “güvenilir” kilit kişiler ve kurumlar aracılığı ile ilerletilmiştir. Kilit kişiler ve kurumlar üzerinden kartopu yöntemi ile ilerleyen çalışmada görüşmelerin direkt Arapça dilinde gerçekleştirilmesi katılımcılarla hızlı bir şekilde güven duygusunun kurulmasına olanak sağlamıştır.

Bu çalışmada veri toplamadaki diğer bir sınırlılık her ne kadar katılımcıların cinsiyet dağılımlarının eşit olması konusunda hassasiyet gösterilse de sahada bu durumun yakalanamamasıdır. Haftanın 6 bazen ise 7 günü çalışıyor olmalarından dolayı sadece 6 erkek katılımcı ile görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Görüşme yapılan erkek katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler de işyerlerinde kısıtlı bir zaman diliminde ve çok uygun olmayan koşullarda yapılmıştır. Ayrıca bazı erkek katılımcı adaylarının görüşmeye sıcak yaklaşmaması ve kadınların konuya daha ilgili olması üzerinde durulması gereken diğer bir konudur.

Bu çalışmada her ne kadar yerelde çalışma yürüten kurumların katılımcı çeşitliliği konusunda ısrarcı olunsu da görüşme talebinin cevapsız bırakılmasından dolayı kamu kurumlarının taşra teşkilatları, üniversiteler ve mülteci öz-örgütlenmeleri ile görüşme sağlanamamıştır. Fakat görüşme gerçekleştirilen kurumların görüşmeler konusunda kolaylık sağlamış ve ellerinden geleni yapmışlardır. Profesyonel iş hayatım gereği kurumlarla kurduğum ilişki dolayısı ile kurum temsilcilerinin bu kolaylığı sağlaması öngörülebilir olsa da araştırmacı olarak mültecilere erişim konusunda da bana destek olmak için ellerinden gelen kolaylığı sağlamışlardır.

6.5 Verilerin Analizi

Suriyelilerle gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerde bireysel deneyimlerin ve bu deneyimlere ait yorumların veri olarak kullanılması esas alınmıştır. Kurumlarla gerçekleştirilen görüşmelerde ise kurumların politikaları doğrultusunda Suriyelilere yaklaşımları ve mevcuttaki hizmetlerin kapsayıcılığı odağındaki yorumlar veri olarak kullanılmıştır. İki hedef grupta da ses kaydına alınan görüşmeler yazıya dökülmüş,

görüşmeler sırasında da elde edilen gözlemlere parantez içerisinde yer verilmiştir. Elde edilen yazılı metin sürekli okunarak görüşmelerle ilgili genel bir bakış açısı kazanılmıştır. Sonrasında araştırmanın amacı ile doğrudan ilişki içerisinde olan deneyimlerin altı çizilerek, araştırılan olgu ile ilişkili olarak temalar ve kategoriler ortaya çıkarılmıştır.

Çalışma “Yerelde çalışma yürüten aktörlerin göçmen ve mülteci kapsayıcılığı” ve “Suriyelilerin sosyal uyumları” başlıkları altında kapsayıcılık ve sosyal uyum ana temaları ile incelenmiştir. Başlıklar alt kategorilere ayrılarak alt başlık altında tartışılacak konuların çerçevesi çizilmiştir.

6.6 Yerelde Çalışma Yürüten Aktörlerin Göçmen ve Mülteci Kapsayıcılığı

Göçmenler ve yerel toplum arasındaki aktif etkileşime dayanan uyum yerel düzeyde gerçekleşmektedir. Yerelde çalışma yürüten kurumların politikaları ve uygulamaları mültecilerin kentsel yaşama dahil edilmesini kolaylaştırabilir veya engelleyebilir. Bu bölümde Suriyelilerin kentsel yaşama dahil edilmesinde Zeytinburnu’nda çalışma yürüten yerel aktörlerin rolleri incelenmiştir.

Bu doğrultuda yerelde çalışan kurumların mültecilerin sosyal uyumunun sağlanmasına yönelik politika ve uygulamaları mevcut kapsayıcı araçları, çalışmaları ve algıları odağında analiz edilmiştir. Zeytinburnu’nda faaliyet yürüten 3 sivil toplum kuruluşu, 2 uluslararası kuruluş, 4 mahalle muhtarlığı, İBB ve Zeytinburnu Belediyesi olmak üzere 11 kurumdan 13 temsilci ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

6.6.1 Kalıcılık/geçicilik zemininde kurumların gözünden Suriyeliler

Bu bölüm, görüşme gerçekleştirilen yerel aktörlerin Zeytinburnu’nda yaşayan Suriyeliler özelindeki görüşleri ve bilgileri odağında ele alınmıştır. Ayrıca yerel aktörlerin Suriyelilere yönelik algı ve tutumlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde belediyede ilçedeki mülteci ve göçmen nüfusuna dair ayrıştırılmış bir veri tutulmadığı, T.C. vatandaşları ile birlikte ele alınan sosyal inceleme gözlemleri ve mülteci ve göçmenlerin başvurularına dayanarak, yabancı nüfusun yaklaşık 65 bin civarında

olduğu belirtilmiştir. Suriyeli ve Afgan nüfus ağırlıklı olan bu sayının 23 binini kayıtlı, 7-8 bin civarındaki kısmını kayıtsız Suriyelilerin oluşturduğu, 15 bin civarında ise diğer kayıtsız göçmen ve mültecilerin olduğu belirtilmiştir. Belediyenin ilgili müdürlük ve birimlerinin gözlemlerine göre ilçenin mülteci ve göçmen nüfusunu; Suriye'den, Afganistan'dan, Özbekistan'dan, Kırgızistan'dan ve Türkmenistan'dan gelenler oluşturmaktadır. Müdürlükle yapılan görüşmelerde ilçedeki göçmen ve mültecilerin sosyo-ekonomik seviyelerinin genellikle iyi düzeyde olmadığı, çoğunluğun, tekstil sektöründe ara eleman pozisyonunda çalışarak geçindiklerini, bir bölümünün ise başta hizmet (restoran, kafe vb.) ve tekstil sektörü olmak üzere ilçede işyeri sahibi oldukları aktarılmıştır.

İlçedeki Afganistanlı mülteci ve göçmenlerin büyük bir kısmının kayıtsız olduğu ve güvencesiz koşullarda istihdam edildikleri belirtilmiştir. Başta Afganistanlılar ve Suriyeliler olmak üzere güvencesiz koşullarda özellikle lokanta, restoran ve tekstil atölyelerinde çalışan mülteci ve göçmenlerin Nuripaşa Mahallesinde yoğunlaştıkları ifade edilmiştir.

Zeytinburnu Belediyesi ile yapılan görüşmelerde Suriyelilerin, diğer göçmen ve mültecilerin aksine, sosyo-ekonomik durumlarının değişiklik gösterdiği belirtilmiştir. Şöyle ki konut kiralарının görece daha yüksek olduğu Sümer Mahallesinde ikamet edenlerin çoğunlukla ilçede iş sahibi konumunda bulunduğu, kiralарın ve yaşam standartlarının görece daha düşük olduğu Nuripaşa Mahallesinde oturanların ise genellikle tekstil atölyelerinde veya restoranlarda ara eleman olarak güvencesiz çalıştıkları belirtilmiştir. Gelir düzeyi düşük mültecilerin, işverenleri tarafından niteliksiz iş gücü olarak görülmesi ve güvencesiz koşullarda çalışmaya maruz bırakılmaları durumu görüşmelerden elde edilen diğer bir tespittir.

Belediye temsilcileri ile gerçekleştirilen görüşmelerde belediye seçimlerinin yaklaşmasıyla birlikte göçmen ve mültecilerin daha fazla ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıkları, bu durumdan en çok etkilenen grupların özellikle Suriyeli ve Afgan göçmen ve mültecilerin olduğu belirtilmiştir. Aşağıda verilen G3 kodlu görüşmecinin anlatısı bu durumu ifade etmektedir:

G3: Hem Suriyeli hem Afgan olarak en büyük sorun şu an seçime gidiyor olmak. Siyaseten bu işin sürekli kullanılıyor olması. Hem Afgan hem Suriyeli aile aynı

apartmanda yaşıyor ama televizyonlarda sosyal medyadan bu olay kaşındıkça artık yaşayamaz hale geliyorlar. İnsanların cebi her şeyi ifade ediyor, insanlar ciddi ekonomik kriz yaşadığı zaman hiçbir şeyi gözü görmüyor. Bu durum en çok yansıdığı kesim ne yazık ki göçmen ve mülteciler. Şu an onun fazlasını yaşıyoruz umarım daha kötüye gitmez.

Toplumda yaşanan ve mültecileri hedef alan ayrımcılık ve düşmanlığın 2011'den bu yana izlenen yanlış politika ve uygulamalardan da kaynaklandığını belirten G1 kodlu STK temsilcisi, bugüne kadar temin edilen uluslararası kaynakların mülteciler arasında adil bir şekilde paylaşılmadığını, özellikle Suriyeliler hedef kitlesi üzerinden gerçekleştirilen çalışmaların oldukça fazla olmasının toplumun Suriyelilere bakışını da değiştirdiğini belirtmiştir. G1 kodlu görüşmeci bu durumun aynı zamanda diğer göçmen ve mültecilerde 'Keşke Suriyeli olsaydık ya, Suriyelilere çok daha fazla olanak var, çok daha fazla hizmet var, çok fazla kurum var' şeklindeki söylemler üzerinden kendini belli ettiğini belirtmektedir. Suriyelilerin kalış süresine, sahip oldukları haklara ve sağlanan hizmetlere de bağlı olarak diğer göçmen ve mültecilere göre daha kolay uyum sağladıklarını belirten STK temsilcileri bu durumun zamanla değiştiğini, toplumun kabul seviyesinin azaldığını belirtmişlerdir. Suriyelilerin diğer göçmen ve mültecilere göre kentte daha görünür bir yapıda olmalarının toplumda maruz kaldıkları ayrımcılığın ve dışlanmanın boyutlarını arttırdığı görülmektedir.

Özellikle medyanın toplumun kutuplaşmasında ve mültecilere yönelik algının olumsuz yönde seyretmesinde çok etkili olduğunu belirten G8 ve G9 kodlu belediye temsilcisi katılımcılar bu dönemde mülteciler üzerinde yoğun bir geri gönderilme korkusu ve baskısı olduğunu dolayısı ile mültecilerin kamu kurumları ile iletişime geçerken çok dikkatli olduklarını belirtmişlerdir.

G8: Saha ile temas eden merkezlerimizde yürütülen faaliyetlerde göçmen ve mülteci katılımında ciddi derecede bir azalma gözlemledik sosyal medyadaki nefret söylemlerinden sonra. Sonra neden gelmediklerini sormak için aradığımızda bu aralar sokağa çıkmak istemediklerini Suriye'ye geri gönderilmekten korktuklarını söylediler.

Geri gönderme üzerine herhangi bir politikaları ve uygulamaları olmadığını, göçmen ve mültecilerin kentte kaldıkları süre boyunca hemşeri hukuku gereği ilgili hizmetlerden adil bir şekilde yararlanmaları gerektiğini ve göç politikalarının bu zeminde ilerlediğini belirten G8 ve G9 kodlu katılımcılar, belediye bünyesinde bu

durumun siyasi bir malzeme haline gelmesi durumunda karar vericilerin tersi uygulamalarda bulunabildiğini ve mültecilerin mağdur edildiğini belirtmişlerdir.

Uluslararası kuruluş temsilcileri ile gerçekleştirilen görüşmelerde ise destekledikleri partnerlerin -özellikle de belediyelerin- son zamanlarda mültecileri ve yerel halkı bir araya getiren çalışmalarda bulunmak istemedikleri, toplumsal çatışmanın önüne geçebilmek için hizmetlerin ayrı ayrı verilmesi yoluna gittikleri ve görünür olmamak yönünde bir politika izledikleri ortaya çıkmıştır. Bu durumla ilgili ayrıntılar G4 kodlu uluslararası kuruluş temsilcisi tarafından aşağıdaki şekliyle ifade edilmektedir:

G4: ...Bunda da aslında seçim süreci ve geline ortamın etkisi var. Mültecileri ve yerel halkı çok bir araya getirmemeye çalışıyorlar. Mültecilere hizmet bir yerden, yerli halka farklı yerden gitsin vs. hizmet ayrıştırma da var. Mültecilerle yerel halk çok bir araya gelmesin, neden çünkü gerginlikler ortaya çıkıyor, ondan sonra seçmenler belediye başkanına şikâyet etmesin gibi süreçler yaşanmasın isteniyor açıkçası. Belediye göç alanında görünür olmak istemiyor. Geri durduğunu söyleyemem geri de durabilecek bir yer değil, bu kadar göçmen ve mülteci çekerken ama çok görünür olmak, çok sokağa inmek istemiyor.

Muhtarlarla gerçekleştirilen görüşmelerde Suriyelilerle ilgili yabancılık vurgusunun ve ön planda olduğu gözlemlenmiştir.

G10: Farklılıkların bir arada olması evet güzel de bu zoraki bir farklılık. Burada da biz geldiğimizde ben hatırlıyorum 1954 yılında burası kurulduğunda Batı Trakyalısı vardı, Trakya Alevi'si vardı, Iğdır'dan vardı ama hepsi 50-60 yıldır birbirinin içerisinde harmanlanmıştı. Hani çok uzun bir süreç gerekiyormuş ama bu insanlar sonuçta bu ülkenin coğrafyasından gelenler bi şekilde yabancı değildi ama şimdi öyle değil.

Görüşme gerçekleştirilen muhtarların neredeyse tamamı Suriyelilerin geri gönderilmesi gerektiğini düşünse de gerçekte ise çok az bir kısmının ülkelerine geri döneceğini, kalıcı olduklarını çünkü burada bir hayat kurduklarını ve Suriye'nin tekrar karışma ihtimalinin mümkün olduğunu bu sebeple de Suriyelilerin burada kalmak istediklerini belirtmiştir.

G10: Valla açıkçası ben geri gönderilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bir şekilde bakıldığı zaman bu yükün kaldırılacak bir şey olduğumu düşünmüyorum. Tamam yerleşmişlik şu var ama yaşadığım ilçede yaşamak beni mutlu etmiyor memnun etmiyor, yani sağımı döndüğüm zaman iki sokak gidiyorum ardı ardına açılmış Arapça yazılarla yapılan şeyleri gördüğüm zaman benim hoşuma gitmiyor açıkçası. Hani bunu ırkçılık anlamında söylemiyorum ama şey gibi değil Amerika'daki gibi Çin mahallesi şu mahalle falan etnik bi zenginlik belki o anlamda bakıldığı zaman ama bizde o şey olmuyor açıkçası.

G13: Valla bence yüzde 20'si ancak geri döner o da dönerse. Çünkü burada dükkanını, evini, işini kurmuş niye dönsün ki. Bir de orada yine oranın karışma ihtimali de var, çünkü Arap yarımadası her an patlayabilir diye düşünenler var. Burada şimdi bir sıkıntısı yok ki adamın, yeme içme eksik bir şeyi yok. Sistemini bozmaz insanlar.

Neticede yerelde çalışma yürüten aktörlerin Suriyelilere bakış açılarının farklılaştığını söylemek mümkündür. Uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının daha çok hak temelli bir politika izlediği görülmekle birlikte, belediyelerin hemşeri hukukuna bağlı kalarak uygulamaya çalıştıkları hak temelli politikalarının önünde siyasetin çok büyük yönlendirici ve kısıtlayıcı bir etmen olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte mahalle yönetiminden sorumlu olan muhtarların her ne kadar toplumsal çatışmaların önüne geçmek için kullandıkları dile önem verme ve dengeyi sağlamaya çalıştıkları gözlemlense de çoğunluk yerel halka benzer tepkiler göstermekte ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünmektedir.

6.6.2 Yerel aktörlerin hizmet sağlama araçları ve mültecilerin dahil edildiği hizmetler

Bu bölümde belediye, STK ve uluslararası kuruluşların Zeytinburnu özelinde hizmet sağlama araçları ve sağlanan hizmetlerde Suriyelilerin ne denli dahil edildiği incelenmiştir.

Sahada Suriyeliler tarafından en çok bilinen ve tanınan yerel aktör Zeytinburnu Belediyesi olarak gözlemlenmiştir. Zeytinburnu Belediyesi bünyesinde Veliefendi, Yeşiltepe, Beştelsiz, Sümer, Yenidoğan, Seyitnizam, Merkezefendi ve Maltepe mahallelerinde olmak üzere toplam 8 bilgi evi bulunmaktadır. Bilgi evlerinde 7-14 yaş aralığında öğrenciler ders çalışabilmekte, kütüphane hizmetlerinden yararlanabilmekte ve burada çeşitli kültürel faaliyetler düzenlenmektedir. Belediye bünyesinde 3 adet kültür sanat merkezi ve 2 adet spor tesisi bulunmaktadır. Bu çalışmalardan göçmen ve mülteciler yararlanabilmektedir. Ayrıca 14-25 yaş aralığındaki genç göçmen ve mültecilerin de yararlanabildiği Zeytinburnu Gençlik Merkezi'nde gençlerin eğitimlerini destekleyici, kültürel beslenmelerini geliştirici, beceri ve araç kullanma kapasitelerini artırıcı gezi, ders, seminer, konferans, kurs ve atölyeler düzenlenmektedir.

G3: Mesela Zeytinburnu Gençlik Merkezi'nde yaz döneminde yaz sporları okulu kış döneminde kış sporları okulu açılıyor buradan da kayıtlı olmaları şartıyla yabancı nüfus yararlanabiliyor.

Belediye çatısı altında çalışma yürüten Kariyer Merkezi firmalar ve iş arayan kişileri buluşturan bir sisteme sahiptir. Kariyer Merkezi sisteminde Zeytinburnu'nda oturan kişilerin özgeçmişleri tutulmaktadır. Başvuru için kişiler bizzat Kariyer merkezine gelerek de özgeçmiş oluşturabilmektedir. Fakat bu sistem sadece T.C. vatandaşlarını dahil etmekte yabancılar yararlanamamaktadır. Ayrıca, Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü, Bilgi İşlem Müdürlüğü (Çözüm Merkezi), Yazı İşleri Müdürlüğü (Nikah İşlemleri Birimi) ve Sağlık İşleri Müdürlüğü mülteci ve göçmenlerle iletişim halindedir ve Suriyelileri kapsayan çalışmalar yürütmektedir.

Zeytinburnu Belediyesi Çözüm Merkezi belediye hizmetlerine ilişkin bilgi sağlama, yönlendirme ve hizmetlere dair şikâyet ve önerileri alarak çözüm odaklı hizmet sunma amacıyla faaliyet yürütmektedir. Belediyeye çağrı merkezi aracılığı ile ulaşan tüm talep ve şikayetler, Bilgi İşlem Müdürlüğü bünyesindeki Çözüm Merkezi'nde kayıt altına alınmaktadır. Çağrı merkezi Türkçe hizmet vermektedir. Çözüm merkezinden göçmen ve mültecilerin de yararlandığını belirten G3 kodlu görüşmecinin konuyla ilgili ifadesi aşağıda verilmiştir:

G3: İlçede göçmen ve mülteciler hizmet taleplerini genelde çözüm merkezini arayarak başvurabiliyorlar erzak için vs., proje bazlı çalışmalar yürüttüğümüz için bizler de onlara ulaşıyoruz. Çevreyle ilgili, evde ilaçlamayla ilgili, Sağlık Müdürlüğü Corona ile ilgili sağlık hizmetine ulaşabiliyorlar. Çözüm Merkezini aradıklarında bütün birimlere ulaşabiliyorlar. Ayrıca Kente Uyum Biriminde ücretsiz bir hattımız var onu da arayıp ulaşabiliyorlar. Telefon üzerinden Arapça ve Farsça tercüme hizmet verebiliyoruz.

Suriyeliler talep ve şikayetlerini belediyeye; Çözüm Merkezi veya şahsen başvuru ile yapmaktadır. Bu başvuru kanallarında göçmen ve mültecilere yönelik farklı dillerde destek sağlanmasa da Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'nde ilgili personeller ilk aşamada iletişim kurabilecek ve talebi anlayabilecek seviyede Arapça dil bilgisine sahiptir ve dil desteği gerektiği durumlarda AKDEM, Kente Uyum Birimi ile koordinasyon sağlamaktadır.

Zeytinburnu Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü göçmen ve mültecilere yönelik hizmetlerin koordinasyonundan ilgili ve yetkili müdürlüktür. Bu müdürlük içerisinde bulunan Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi (AKDEM)

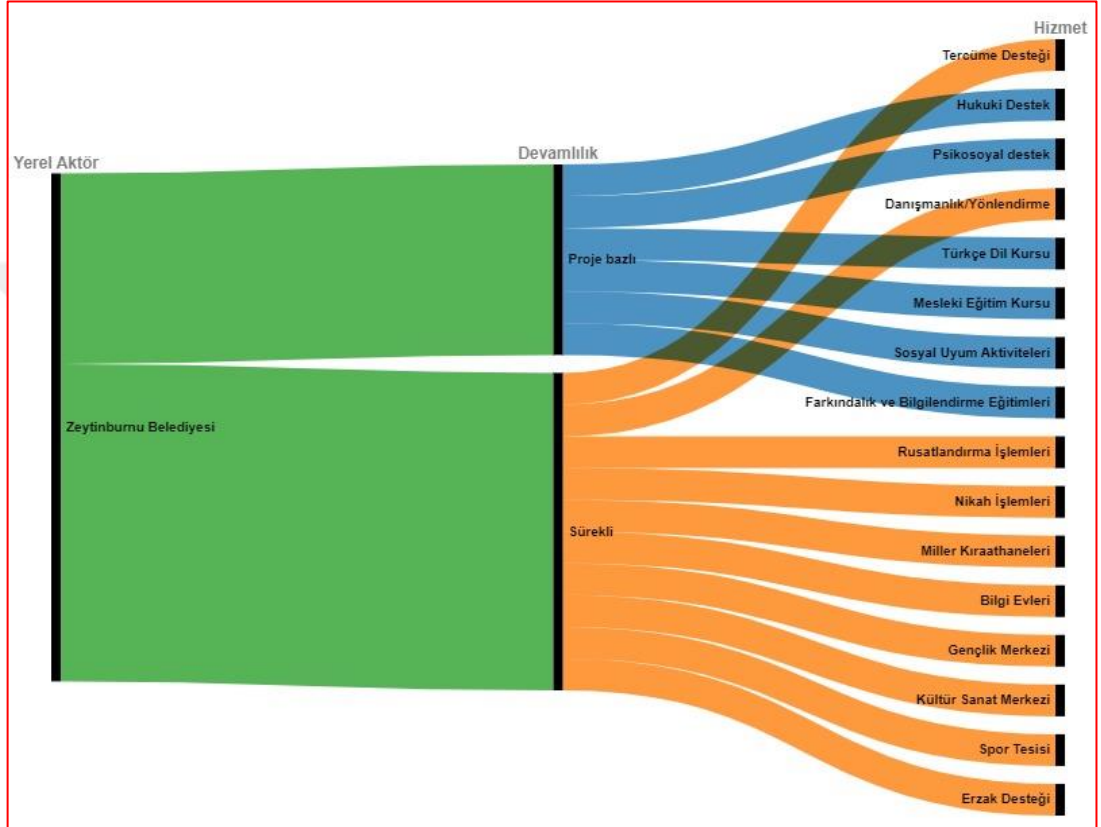
bünyesinde çalışma yürüten “Kente Uyum Birimi” doğrudan göç ve göçmenlerle ilgili hizmetlere yönelik faaliyetler için görevlendirilmiştir. AKDEM çatısı altında Kente Uyum Birimi’nin yanı sıra Aile Eğitim ve Danışmanlık Birimi, Engelliler Koordinasyon Birimi ve Sosyal Hizmet Birimi bulunmaktadır. Sosyal danışmanlık hizmeti ve Türkçe dil kursu ile 2009 yılında çalışmalarına başlayan Kente Uyum Birimi, 2018 yılında Save the Children ile imzalanan protokole istinaden kurulan “Sosyal Destek Masası” ile mülteci ve göçmenlere ücretsiz hukuki ve psikososyal destek sağlayarak bu alandaki çalışmalarını genişletmiştir. Suriye kaynaklı göçten de önce kurulan Kente Uyum Birimi Suriye göçü ile sahadaki en temel ihtiyaç olarak Türkçe kursuna yönelmiştir. Aynı zamanda o dönemde yiyecek, barınma, ulaşım gibi temel ihtiyaçları da sağlayan birim bir süre sonra sosyal uyum çalışmalarına yönelse de pandemi dönemi ile birlikte tekrar sahadaki ihtiyaca göre hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu durumla ilgili G3 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmektedir:

G3: AKDEM’de Uyum Biriminin kuruluşu 2019, Suriye göçünden çok önce kuruldu. O sebeple biz başlamıştık zaten çalışmalara Zeytinburnu’nda. 2009-2011 yılında Kente Uyum Birimi kuruldu Suriyelilerin gelmesiyle beraber. O dönemden beri alanda çalışıyoruz, tabi ki Türkçe kursuyla başladık. Ondan sonra yapılan bir sürü sosyal çalışma eklendi buna ihtiyaç olarak.. Ama o zamanlardan beri en büyük ihtiyaç Türkçe kursuydu. İlk geldiklerinden en büyük sorun barınma ulaşımdı. Ama şu an geldiğimiz dönemde 11-12 seneyi buldu biz yine aynı ihtiyaçlara geri döndük. Pandemi tetikledi ama ekonomik kriz asıl en önemli sebeplerden biri. ..Şu an insanların ciddi barınma, iş, yiyecek ihtiyacı var ki bu yerel nüfus için bile aynı aşamaya geldi ne yazık ki.

Sosyal Destek Masası bünyesinde Türkçe dil kursu, “Mülteci ve göçmen Kadınlar Kulübü”, kadınların atölye ve el işi emeklerini değerlendirdikleri “Kar Serçesi Projesi”, çocuklara yönelik “Uyum Okulu” ve genç kızların güçlendirilmesinin hedeflendiği “Tohumdan Fidana” adlı atölye çalışmaları buradaki Arapça ve Farsça tercüman ve uzman personeller aracılığı ile yürütülmüştür.

Belediye ile gerçekleştirilen görüşmelerde belediyenin göçmen ve mültecilerle ilgili verilen hizmetler üzerinden 2 yıldır veri tuttuğu veri tabanında 5 binin üstünde göçmen ve mültecinin bilgisi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca belediyeye yapılan her başvurunun T.C. vatandaşlarında olduğu gibi kaydının tutulduğu belirtilmiştir. Bu başvurularda öne çıkan taleplerin erzak desteği ile Türkçe dil kursu olduğu ifade edilmiştir. Göçmen ve mültecilerin belediyenin en çok gıda kolisi hizmeti, nikah işlemleri, ruhsatlandırma hizmeti ve uyum hizmetlerinden (Türkçe dil kursu, kadınlara ve çocuklara yönelik

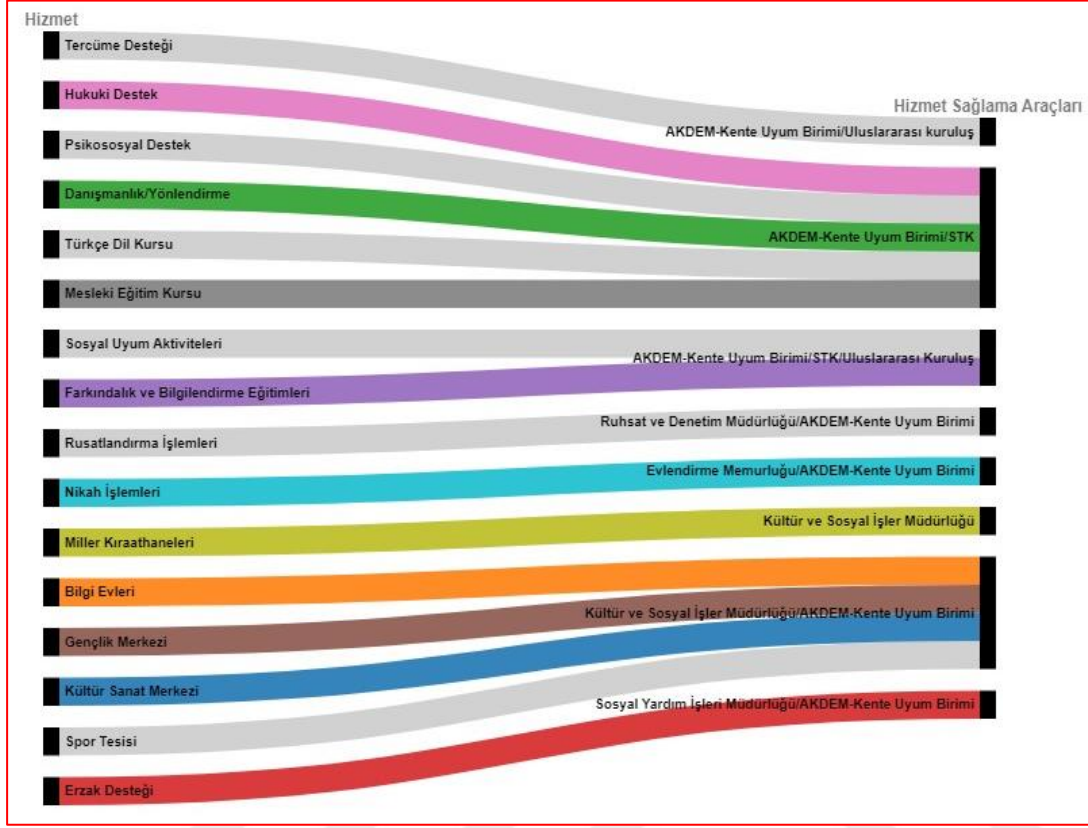
atölyeler vb.) yararlandığı belirtilmiştir. İlgili müdürlükle gerçekleştirilen görüşmelerde özellikle Afganistanlı mültecilerin kayıt dışı bulunma diğer göçmen ve mültecilerin de dil bariyeri, istihdam, barınma ve kız çocuklarının eğitime erişememesi gibi sorunları olduğu belirtilmiştir. Aşağıda, Şekil 6.10 ve Şekil 6.11’de Zeytinburnu Belediyesi’nin ilçede yaşayan göçmen ve mültecilere yönelik hizmetleri ile birlikte hizmet sağlama araçları gösterilmiştir.

Şekil 6.10: Zeytinburnu Belediyesi göçmen ve mültecileri kapsayan hizmetler.

Belediyenin Kent Konseyi bulunmakta fakat Kent Konseyi bünyesinde göçle ilgili meclis ya da çalışma grubu bulunmamaktadır. Belediyenin 2020-2024 Stratejik Planı incelendiğinde mülteci ve göçmenlere dair hedef ve faaliyetlere yer verildiği görülmektedir. Stratejik Plan odak grup toplantılarının sonuçlarında belediyenin “mülteci ve göçmen adaptasyonu için belediyenin politika belirlemesi ve uyum için gerekli çalışmaları yürütmesi”, “mülteci ve göçmenlere yönelik eğitim programlarının hazırlanması”, “diğer ülkelerin mülteci ve göçmen politikaları konusunda araştırma

yapılması”, “mülteci ve göçmenlere yönelik yaptırımların düzenlenmesi (çoklu konaklama, gürültü kirliliği vb.)” önerileri ön plana çıkmıştır.

Şekil 6.11: Zeytinburnu Belediyesi hizmet sağlama araçları.

Stratejik Planda “İlçe Halkının Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi için Sağlık, Sosyal, Spor ve Bireysel Gereksinimlerini Karşılaman, Komşuluk İlişkilerini Geliştirme Ekseninde Hizmetler Vermek” amacı doğrultusunda “Zeytinburnu’na Göçle Gelen Bireylerin Kente Uyumunu sağlamak” hedefi belirlenmiştir. Bu hedefin altında sıralanan faaliyetler şu şekildedir; göçmenler için talep olması durumunda Türkçe kursu açmak, göçmenlere hukuki, sosyal ve diğer alanlarla danışmanlık hizmeti vermek, göçmenlerin, Zeytinburnu’nu tanımasına imkân verecek faaliyetler düzenlemek ve üniversite ve ilgili kuruluşlarla iş birliği yaparak göçmenlerin kent hayatına uyumu için çalışmalar yapmaktır (Zeytinburnu Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı). Belediye temsilcisi ile gerçekleştirilen görüşmede Stratejik Planda yer alan göçmen ve mültecilere yönelik faaliyetlerin gerçekleştirildiği ve takip edildiği belirtilmiş fakat özellikle ülke ekonomisinin kötüye gitmesi ve göçmen ve mültecilere

yönelik ayrımcı söylemlerin yoğunlaşmasına istinaden bu konuda mümkün olduğunca az görünür olmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile gerçekleştirilen görüşmelerde göç alanındaki sistematik çalışmaların 2019 yılında başladığı daha önceki dönemlerde belediyenin düzensiz olarak gerçekleştirdiği erzak yardımları dışında göçmen ve mültecilere yönelik herhangi bir desteğinin olmadığı belirtilmiştir. 2019 yerel seçimlerinin hemen ardından İstanbul'da göç yönetişimine dahil olmak; bu alanda etkili stratejiler geliştirmek ve sahayı anlamak amacıyla çalışmalara başlandığı ve 5393 sayılı Belediye Kanunun Hemşeri Hukukunu esas alan 13 no'lu maddesi uyarınca Sosyal Hizmetler Müdürlüğü (SHM) bünyesinde Göç Birimi'nin kurulduğu belirtilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde Birimin temel çalışma prensiplerinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 Stratejik Planı'nda ortaya konan temel ilkeler çerçevesinde, insan odaklılık ve kapsayıcılık zemininde hedefler belirlendiği ifade edilmiştir. Birim bünyesinde ise pek çok ulusal ve uluslararası fon sağlayıcı kurumlarla ilişkilerin geliştirilmiş olduğu, İBB'nin hizmet kapasitesini artırmaya yönelik proje ve programların uygulanması konusunda destek bulunduğu belirtilmiştir. Birimin geliştirdiği projelerin artan finansal ve operasyonel boyutları, İstanbul'daki göçün hacmi ve sürekliliği gereği birimde çalışan personel sayısının ve idari ölçeğinin verimli bir çalışma ortaya koymak konusunda eksik kalacağı görülmüş ve kapasitesinin geliştirilerek uzmanlaşmış ayrı bir kurumsal yapıya kavuşturulması için çalışmalar yürütüldüğü belirtilmiştir. Göç Birimi'nin Göç ve Uyum Politikaları Müdürlüğü olması yönünde çalışmalara başlandığı görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir. İBB bünyesinde göç alanında yürütülen çalışmaların kapsayıcılık odağında planlı ve sistemli bir şekilde ele alındığı G9 kodlu katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde aktarılmıştır:

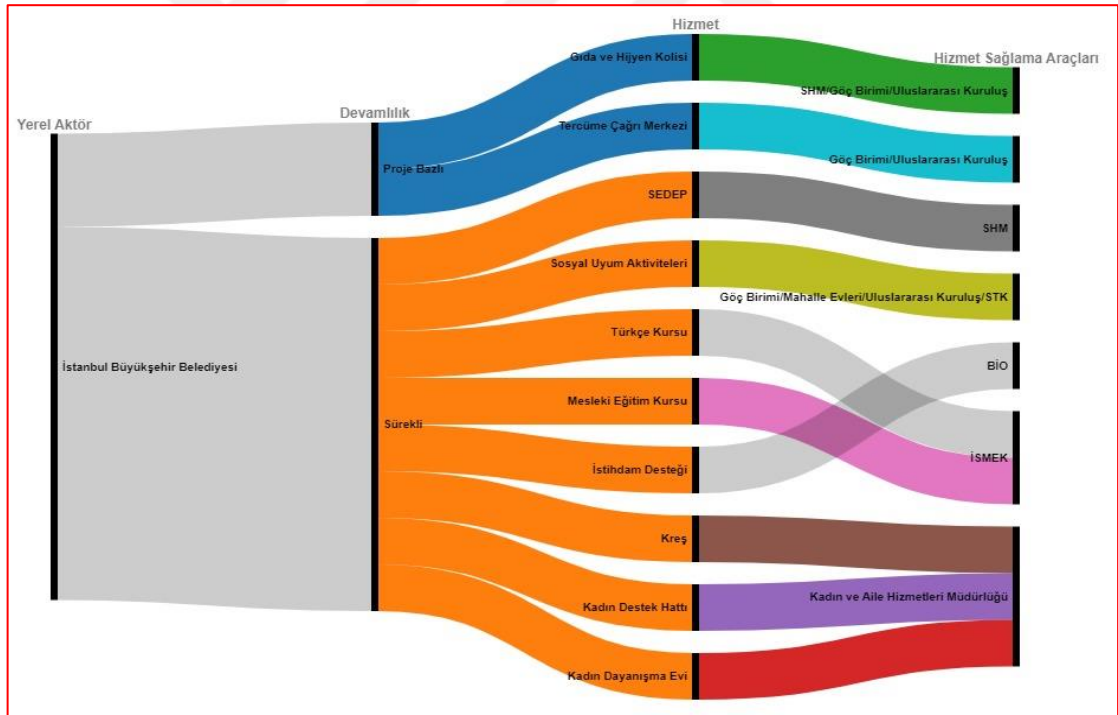
G9: Göç yönetişimi sürecine dahil olmak, bu alanda etkili stratejiler geliştirmek hedefiyle hazırladığımız çalışmaların temelini oluşturan 2020-2024 yıllarını kapsayan ilk beş yıllık Göç ve Uyum Eylem Planımızda belirlenen dört temel öncelikte; (1) kentteki belediye hizmetleri ve ilçe belediyeleri arasında koordinasyonun sağlanması ve iyi yönetim, (2) belediyelerin hizmet kapasitelerinin artırılması, (3) politika yapımı ve kapsayıcı hizmet sunumunu sağlamak amacıyla göç alanında nitelikli ve analitik veri akışının sağlanması, ve son olarak (4) sosyal uyumun desteklenmesi çerçevesinde ve insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde 2021 yılında uygulanmaya başlamıştır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde İBB'nin göç alanındaki temel prensibinin, belediye bünyesinde yürütülen bütün hizmetlerden göçmen ve mültecilerin de yararlanması ve bu hizmetlerin kapsayıcı hale getirilmesi olarak görülmektedir. Bu doğrultuda; yeni dönem faaliyetleri kapsamında “Yuvamız İstanbul” kreşlerine göçmen ve mülteci çocukların da kayıt yaptırabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, Mahalle Evlerinden göçmen ve mültecilerin de yararlanması, İSMEK eğitim içeriklerinin geliştirilmesi, İBB Kadın Dayanışma Evi'ne göçmen ve mülteci kadınların da başvuru yapabilmesi, kadın danışma hattının çok dilli hizmet sunması, Bölgesel İstihdam Ofisleri (BİO)'nin göçmen ve mültecilerin de istihdamını desteklemesi ve bazı hizmetlerle ilgili çok dilli materyallerin geliştirilmesi gibi çalışmalar yapıldığı belirtilmiştir. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü altında çalışma yürüten Göç Birimi bünyesinde birçok uzmanın yanı sıra Arapça, Kürtçe, Farsça, Fransızca, İngilizce dillerinde destek veren tercümanların da çalıştığı görülmekte, bu dillerde özellikle sahada çalışan İBB personellerinin göçmen ve mültecilerle iletişim kurabilmeleri için Tercüme Çağrı Merkezi kurulduğu görülmüştür. Göç Biriminin göçmen ve mültecileri de kapsayan hizmetlerin üretilmesinde diğer müdürlükler arasında koordinasyon rolünde olduğu belirtilmiştir. Bu konuda ilgili müdürlüklerin ve birimlerin kapasitesinin geliştirilmesi ve göçmen farkındalığının artırılması ilgili kurum içi eğitimler, teknik ve donanımsal hizmetler, proje yazımı gibi çalışmalarda da bulunduğu anlaşılmıştır.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde İBB'nin Zeytinburnu'ndaki göçmen ve mültecilerle daha çok İSMEK ve İSADEM (İstanbul Aile Danışmanlık ve Eğitim Merkezi) merkezleri aracılığı ile etkileşim kurduğu görülmektedir. Göçmen ve mültecilerin özellikle biri Seyitnizam ve ikisi Gökaltı Mahallesi'nde bulunan İSMEK merkezleri üzerinden mesleki eğitim ve Türkçe kurslarından yararlandığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca Zeytinburnu'nda bazı mahallelerin kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesi nedeniyle birçok göçmen ve mültecinin zor durumda kalacağı dolayısı ile kentsel dönüşümün mahallelerde oluşturabileceği olumsuz etkileri minimize etmek ve sosyal dayanıklılığın artırılmasına yönelik Sosyal Hizmetler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü ile ortak hareket edildiği belirtilmiştir.

Göç Birimi bünyesinde yerel halk ve göçmen grupların birlikte yaşam ve karşılıklı sosyal uyumunu destekleyici faaliyetler düzenleyerek, uyum ve komşuluk pratiklerinin arttırılması, göçmenlerin ekonomik, sosyal, kültürel hayata katılımının arttırılması odağında da çalışmalar yapıldığı belirtilmiştir. Bu kapsamda istihdam ve kooperatif çalışmalarının yanı sıra Mahalle Evlerinde göçmen kadın ve çocuklara yönelik birçok etkinliğin gerçekleştirildiği ayrıca veri odaklı çalışmaların da yürütüldüğü ifade edilmiştir. Göçmen ve mültecileri de kapsayan ilçe belediyeleri ve İBB hizmetlerinin derlendiği çok dilli kapsayıcı bir şehir haritası üzerinde çalıştıkları da görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

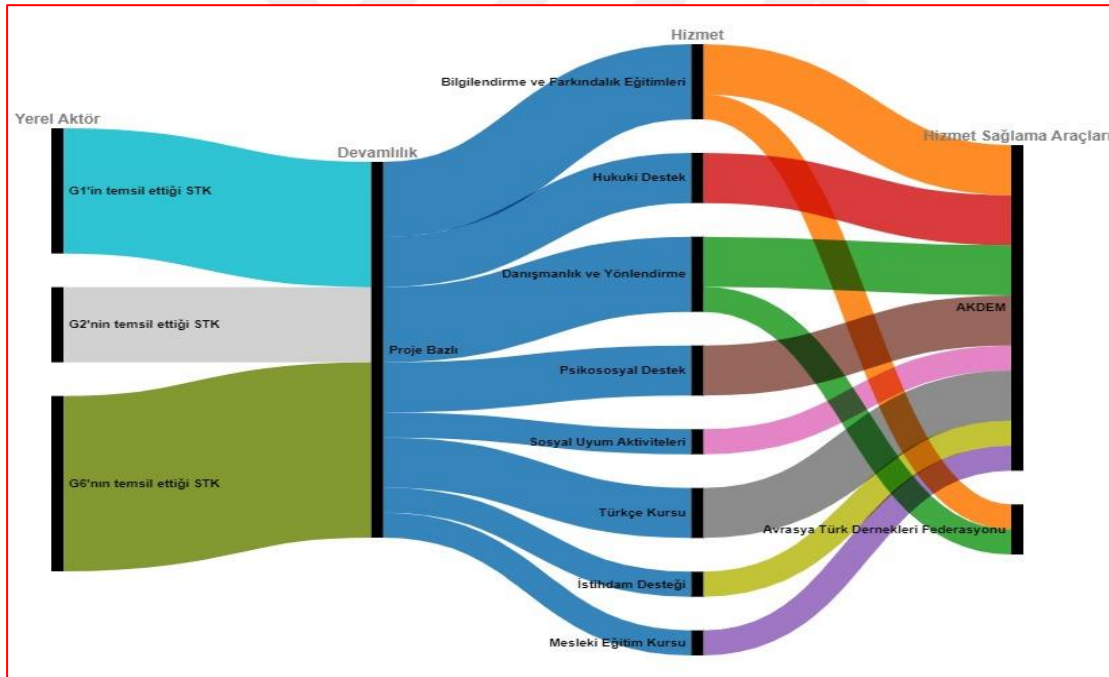
Özellikle pandemi döneminde göçmen ve mültecilere yönelik gıda ve hijyen kolilerinin göçmen ve mültecilere de ulaştırılmasının yanı sıra SEDEP (Sosyal ve Ekonomik Destek Programı)’ten İstanbul kayıtlı göçmen ve mültecilerin de yararlanabileceği belirtilmiştir. Göçmen ve mültecileri kapsayan İBB hizmetleri Şekil 6.12’de verilmektedir.

Şekil 6.12: İBB’de göçmen ve mültecileri kapsayan hizmetler ve hizmet sağlama araçları.

Zeytinburnu’nda gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında burada aktif olarak çalışma yürüten sivil toplum kuruluşlarının Zeytinburnu ilçesinde herhangi bir

merkezleri olmadığı ve çalışmalarını burada göçmenlerin kurdukları dernekler ve AKDEM üzerinden yürüttükleri gözlemlenmiştir. Görüşme gerçekleştirilen sivil toplum kuruluşları yoğunluklu olarak sosyal uyum ve kadın ve çocuk koruma hizmetleri içerisinde hukuk, sağlık, eğitim, istihdam alanlarında danışmanlık ve yönlendirme faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Türkçe kursları, mesleki eğitimler, bilgilendirme ve farkındalık eğitimlerinin de yoğunlukta olduğu görülmektedir. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların bağlı oldukları sivil toplum kuruluşları bu hizmetleri AKDEM bünyesinde ya da ilçede yoğun bir şekilde bulunan Türkmen, Afgan, Özbeklerin açtığı ve faaliyet yürüttüğü öz-örgütlenmelerde yürütmektedirler. Bu derneklere Suriyelilerin de zaman zaman katıldığı ve buradaki faaliyetlerden yararlandıkları görüşmeciler tarafından belirtilse de Suriyelilerin yoğunluklu olarak AKDEM’de gerçekleştirilen çalışmalara dahil oldukları ifade edilmiştir. Aşağıda görüşme gerçekleştirilen kişilerin temsil ettikleri sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve mültecileri dahil eden hizmetleri Şekil 6.13’te gösterilmektedir.

Şekil 6.13: STK’larda göçmen ve mültecileri kapsayan hizmetler ve hizmet sağlama araçları.

Uluslararası kuruluşların temsilcileri ile gerçekleştirilen görüşmelerde özellikle belediyelerin ve STK’ların göçmen ve mültecilere hizmet üretmesinde ve sosyal

uyumun sağlanmasında önemli aktörler olduğu ve bu konuda destelendikleri belirtilmiştir. Konuyla ilgili G4 kodlu görüşmecinin anlatısı aşağıda verilmiştir:

G4: Yoğun ve ani göçle karşılaşan belediyelerin hem yerel halka hem de mültecilere aynı kalitede hizmet sunmaya devam edebilmesi için yol haritası ve göç ana planı geliştiriyoruz. Bu kapsamda Zeytinburnu Belediyesi için göç ana planı geliştirme çalışması yaptık. Belediyenin birim ve müdürlüklerinin göçten nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmak amacıyla bir araştırma yaptık. Bu araştırmada belediyenin daha önce fark edemediği göçten etkilenen hizmetleri ortaya çıkarmış olduk“..neredeyse belediyenin her müdürlüğünü ziyaret ederek sizin hizmetleriniz nasıl etkilendi Suriyeli göçünden diye sorduk.

Muhtarlıklarla gerçekleştirilen görüşmelerde muhtarlıkların göçmen ve mültecilere yerleşim yeri (ikametgâh) belgesi vermekten öte başka bir hizmeti bulunmadığı anlaşılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen mahalle muhtarlarının mahallede yaşayan yabancı uyruklularla ilgili veri toplamadığı ve mevcut verilere ulaşamadığını, bu sebeple yabancı uyrukluların demografik verilerine dahi sahip olmadıklarını göstermektedir.

6.6.3 İş birlikleri

Birçok disiplinle ilişki içerisinde olan göç, bu yapısından dolayı disiplinler arası çalışma ve iş birliğini gerektirmektedir. Bu bölümde de görüşme gerçekleştirilen yerel aktörlerin göçle ilgili hangi alanlarda ve ne tür konularda iş birliği yaptıkları, bu iş birliği biçimlerinin Suriyelilerin hizmetlere dahil edilmesindeki etkisi incelenmiştir.

Zeytinburnu Belediyesi ile gerçekleştirilen görüşmelerde belediyenin diğer kurumlarla en çok göç alanında iş birliği geliştirdiği belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak Belediyenin 2009 yılından itibaren göç alanında aktif faaliyet yürütmesi ve ilçenin kozmopolit göçmen nüfus yapısına sahip olması görülmektedir. 2017’den itibaren UNHCR ve Save The Children ile beraber çalıştıklarını belirten G3 kodlu görüşmeci ayrıca İsveç Lund Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi gibi birçok üniversite ile ortak çalışma yürüttüklerini belirtmiştir:

G3: Şöyle söyleyeyim Zeytinburnu Belediyesi’nin yaptığı ilk iş birliği alanı dersiniz göç alanı. Ben belediyenin her alandaki iş birliğini yürütüyorum. Ama en çok hangi alanda iş birliği yapıyoruz dersiniz göç alanı. Birinci sebebi gerçekten bu alanda uzun zamandır çalışan bir kurumuz. Artık biz gitmiyoruz kurumlar bize geliyor. Mesela bir sivil toplum kuruluşu proje üretecek bize geliyor. Çünkü hem saha var saha da olunca gerçekten kurumlar geliyor. Bu alanda 2017’den beri zaten UNCHR ve Save The Children ile çalışıyoruz. Onun

dışında İsveç'ten destek alan RESLOG ile yıllardır çalışıyoruz İnsan Hakları Projesi için İsveç Lund üniversitesi ile çalışıyoruz. Aklınıza gelebilecek birçok kurumla çalışıyoruz.

Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, uluslararası iş birliği kapsamında, Save the Children ile bulunan protokolün dışında, Marmara Belediyeler Birliği (MBB), Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), İsveç Yerel Yönetimler Birliği (SKL) ve Çukurova Belediyeler Birliği (ÇBB) ile ilçelerin ve illerin göç yönetimi alanında dayanıklılığını artırmaya yönelik tespitlerin gerçekleştirildiği RESLOG Projesinde yer aldığı görülmüştür. Bununla birlikte, UNHCR ile yapılan iş birliği kapsamında 2017 yılından bu yana AKDEM -Kente Uyum Birimi- Mülteci ve Göçmen Kadınlar Kulübü için lojistik destek sağlandığı aktarılmıştır. UNHCR'nın bu desteğinin "Kar Serçesi" markasının oluşturulması ve devamlılığı noktasında kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.

G3: Engelli odaklı çalışıyoruz Save The Children ile her gruba yönelik. Onun dışında Dünya Doktorları ile sağlık konusunda iş birliği yapıyoruz. Kişilerin sağlık hizmetlerine erişimi konusunda çalışıyoruz. ASAM ile çalışıyoruz. ASAM bize şu anda bize hukuki destek veriyor yaklaşık 2 yıl daha yürütüyor olacağız onlarla. Bu anlattığım her şey aslında 3 yıllık Save The Children projesi adı altındaydı. Save The Children projesi bitince aynı hizmetleri verelim ama farklı farklı kurumlarla çalışalım durumuna geldik. O yüzden gelen başvuruları farklı kurum ve kuruluşlara aktarmış olduk şu an için. IBC ile de Türkçe kursu ve mesleki edindirme kursu açmıştık şu an bitti, devamı gelecek diye bekliyoruz.

Yukarıdaki anlatıdan da anlaşılacağı üzere Zeytinburnu Belediyesi'nin birçok kurumla ortak çalıştığı fakat bu faaliyetlerin çoğunlukla proje bazlı olduğu ve projenin bitmesi durumunda çalışmanın sonlandığı görülmektedir.

Ayrıca İstanbul'da göç alanında çalışma yürüten kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ile göç alanında güncel konularla ilgili bilgi alışverişinde bulunmak, aktörlerin çalışmalarını öğrenmek ve koordinasyon adına ayda bir Zeytinburnu Belediyesi aracılığı ile toplantı gerçekleştirildiği görüşmüştür.

G3: İstanbul koordinasyon ekibinde alanda çalışan kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları vardı. Kamudan il göç idaresi var, alanda çalışan belediyeler var. Bu konuda çalışan STK'lar olarak MUDEM, Mülteci Hakları Merkezi, ASAM, UNHCR, Save The Children, İKGV var. Bu koordinasyon grubunu yaklaşık her ay toplamaya çalışıyoruz. Birçoğu neler yapıyor hem öğrenmek için hem de alanı geliştirmek adına orada konuşmalar

yapıyoruz. Onun dışında UNHCR'in yürüttüğü başka bir koordinasyon ağına üyeyiz. Yine alanda WALD ile alanda yine çalışıyoruz. Çok fazla çalışıyoruz.

Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'nün aynı zamanda, göç alanında çalışan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile koordineli hareket ettiği ve STK'lardan; BirLz Derneği, Mülteci Hakları Merkezi, Mülteciler Derneği, Anadolu Kültür Vakfı, Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ile karşılıklı sağlanan eğitim/program ve modül desteği ile mülteci ve göçmenlerle yerel halkın sosyal uyumunu güçlendirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğu görülmüştür. Zeytinburnu Belediyesi'nin geçmiş dönemde birçok ulusal ve uluslararası kuruluş ve stklarla proje bazlı iş birliği gerçekleştirdikleri görülmektedir. Yeni dönemde daha çok UNHCR, Save The Children, ASAM, Dünya Doktorları Derneği, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı ile iş birliği yapıldığı görülmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Göç Birimi'nin ise başta UNHCR ve GIZ olmak üzere birçok uluslararası kuruluşla iş birliği içerisinde çalışma yürüttüğü görülmektedir. Ayrıca akademisyen, ilgili sivil toplum kurumları temsilcileri, ilgili ilçe belediyeleri temsilcileri, Belediye Birlikleri temsilcileri ve ilgili uluslararası kuruluş temsilcilerinden oluşan bir Göç Danışma Kurulu oluşturulduğunu ve belirli aralıklarla toplanıldığı belirtilmiştir.

Sonuç olarak özellikle belediyelerin göçmen ve mültecilerle ilgili faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri amacıyla uluslararası kuruluşlardan fon desteği aldıklarını, sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirdikleri iş birliğinin de çok bilgi, deneyim ve uygulama alanında olduğu görülmektedir.

6.6.4 Yerel aktörlerin sosyal uyum anlayışları

Bu bölümde yerel aktörlerin sosyal uyumu nasıl ele aldıkları gerçekleştirilen görüşmelerden çıkan sonuçlara göre değerlendirilmiştir. Zeytinburnu Belediyesi ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular Belediyenin uyumu Suriyelilerin yerel halkla kaynaşması ve buradaki hizmetlerden yararlanabilmesi, yerel toplumun kültürüne uyum sağlayabilmesi şeklinde ele aldığı görülmektedir. Uyumun sağlanmasında en önemli etkenin göçmen ve mültecilerin Türkçe öğrenmesi olduğunu belirten G3 kodlu katılımcının ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

G3: Uyumdan kasıt şu çocuklar burada doğanlar okula gidenler en başta Türkçeyi öğretmek uyumu en kolaylaştıran şeylerden biri, sonrasında burada yaşama şartlarını öğretmek aslında uyum. Buradaki trafik kuralları hayat nasıl yaşanır davranış kuralları gelenek görenek hangi milli dini bayramlar vardır bunları öğretmek. Çünkü insanlar bildikçe daha fazla saygı duyacak karşısındakine hem ona göre davranıyor olacak. Çünkü Türk milleti bu konuda biraz hassas kendinden başka birini görünce ciddi tepkiler veren halkımız var. Bu yüzden uyumu öğretirken onlara yaşadığı sıkıntıları neden burada olduklarına ne kadar süre burada olacaklarını söylemesek de bulundukları süre içerisinde ihtiyaçlarını Türk halkına belki aktarabilmektir. Ne kadar yaptık bilmiyorum ama Zeytinburnu olarak çok fazla göçmenin yaşadığı bir yer olarak çok çok ciddi uyum sorunları yaşamadığımızı söylüyorum en azından ilçe olarak.

Uyum konusunda en dezavantajlı grubun mevcut toplumsal cinsiyet normlarından da kaynaklı kadınların olduğunu belirten G3 kodlu görüşmeci göçmen ve mülteci kadınlarla gerçekleştirilen çalışmaların artırılması gerektiğini belirtmiştir.

G3: Bu konuda çok iyi olduğumuzu söyleyemeyeceğim karşılıklı olarak. Onlar da kendi şeylerinden kopamıyorlar. Kopmak değil de çocuk bir şekilde okula gidiyor, uyum sağlıyor arkadaşlarıyla sokakta oynuyor bir şekilde ayak uyduruyor. Kadınlarla biraz daha çalışma yapmak gerekiyor, kadın konusunda uyum daha sıkıntılı bir süreç, dil bilmemesi, evden çıkmaması, zaman zaman çocuklarla olan ilişkinin bozulması belirli bir süreden sonra kadın açısından zorlaşıyor.

İBB Göç Birimi, kentsel haklar ve hizmetlere erişimde eşitliğin ve kapsayıcılığın sağlanmasının yerel halk ve göçmenler arasında sosyal uyumun sağlanmasının önkoşulu olarak görmektedir. Toplumsal uyumun sağlanması ve barış ortamının kurulmasının önemini görerek sosyal uyum çalışmaları yürüttükleri belirtilmiştir. Birimin sosyal uyum çalışmalarını trans kültürel bir bakış açısıyla; kültürlerin sadece var olabildiği değil birbiriyle diyalog halinde olduğuna inanarak, bu kültürel zenginliği tanıma ve çoğaltma prensibine sahip olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca göçmenlerin uyumları odağında ekonomik, politik, kültürel, sosyal ve hukuki koşullarda alanların sağlanmasının büyük önem taşıdığını belirten G8 kodlu katılımcı sosyal uyum çalışmalarını şu şekilde sıralamıştır:

- (1) Eşit ekonomik fırsatlar yaratılmasının desteklenmesi,
- (2) Karar alıcıların doğru bilgiye erişimlerinin desteklenmesi ve kapsayıcı politika önerileri hazırlanarak yereldeki deneyimlerin genel politikada karşılık bulmasının desteklenmesi,
- (3) Kültürel etkileşimlerin ve gönüllü bir araya gelme pratiklerinin artırılması,
- (4) Sosyal haklar temelinde katılımcılık,

(5) Haklara erişimin hukuki düzeyde eşitlenmesi için savunuculuk

Görüşme gerçekleştirilen sivil toplum kuruluşları çalışanları sosyal uyumu birkaç farklı şekilde yorumlamışlardır. Yorumlarda ortaklaşan nokta ise sosyal uyumun bütün çalışma alanlarında uygulanan bir süreç olarak ele alındığı ve göçmen ve mülteci topluluğu güçlendirme çalışmalarının sosyal uyumun sağlanmasında en önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Aşağıda G1 kodlu STK çalışanının güçlendirme çalışmaları ile ilgili ayrıntılı ifadesine yer verilmiştir:

G1: Sosyal uyumu iki dal şeklinde görmek lazım. Biri; sosyal uyum, bir diğeri de topluluğu güçlendirme çalışmaları. Bu ikisi birlikte olmadığı sürece gerçek bir sosyal uyum sağlanamaz, şeklinde bakıyoruz. Toplumsal güçlendirme çalışmaları sadece mültecilere yönelik olan ve işte onlara haklarını, belki hizmetlere erişimi anlattığımız bir çalışma biçimi. Yani şöyle düşünmek lazım: Bir topluluk kendi haklarını bilmiyorsa ve henüz kendi içinde güçlenmemişse onları alıp da yıllardır orada yaşayan orada doğmuş ve haklarını bilen en azından oraya ait hisseden yerel toplulukla birden bir araya getirmek çok faydalı olmayabiliyor. Her iki taraf da yeterince güçlenince bir araya getirmek gerekiyor ki buna da sosyal uyum çalışması diyoruz, Türkiye’de kişilerle bir araya gelmek. Ortak payda belirleyip bunu kullanarak sosyal uyumu sağlamak.

Görüşmelerde ortaya çıkan diğer bir husus ise eğitim ve istihdamın sosyal uyumun sağlanmasında en önemli faktörler olarak ortaya çıktığıdır. Özellikle istihdamın sağlanamadığı durumlarda göçmen ve mültecilerin sosyal uyumundan bahsedilemeyeceği yönünde görüş belirten G6 kodlu STK çalışanının ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

G6: Sahadaki deneyimlerimizden yola çıkarak söylüyorum sosyal uyum ancak göçmen ve mültecilerin eğitim ve istihdama katılması ile mümkün olabilir. Zaten bizim önceliklendirdiğimiz temel alanlar bunlar. Tabi ki koruma, kaynaştırma bunlar da çok önemli ama eğitim ve istihdamın olmadığı çalışmalar maalesef sosyal uyumu sağlamak noktasında yetersiz kalıyor. Kişinin istihdama dahil edilmediği, vergi mükellefiyeti almadığı, kişilerin yerel ekonomiye olan katkısını ölçülebilir, izlenebilir şekle getirilmediği sürece uyum zor. Bu insana eğitimi verilir, eğitim verdiğimiz alanda çalışma iznini alırız çalıştırırız bu çalışma izni kapsamında vergisini sonuna kadar öderiz bütün mükellefiyetlerini yerine getiririz bunu yapmadığımız kişinin sosyal uyumundan bahsetmek mümkün değildir diyebilirim.

Görüşme gerçekleştirilen uluslararası kuruluşlar geçen zamanla birlikte Türkiye’de uyumun hem yerel halkı hem de göçmen ve mülteci toplulukları kapsayan karşılıklı bir süreç olarak ele alındığını, tek taraflı bir adaptasyon beklentisinden ziyade artık mevcut kurumların da bakışının uyumun iki tarafı da kapsadığı yönünde değiştiğini

vurgulamışlardır. Uluslararası kuruluşlar uyumun sağlanmasında özellikle belediyelerin çok önemli aktörler olduklarını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili G7 kodlu uluslararası kuruluş çalışanının ifadeleri aşağıda verilmiştir:

G7: Artık daha çok karşılıklı anlayışın ve karşılıklı uyumlaşmanın üzerine yoğunlaştığı bir dönemden geçiyoruz ki bunu Türkiye Cumhuriyeti Devletinin göç idaresi başkanlığı da bizzat bu terimi kullanmakta ve iki kanallı olduğu için de bunun yaygınlaştırmasını çalışmaya ağılamakta o sebeple dediğim gibi sosyal uyumun en büyük şartı sosyal uyumla ilgili yapılacak olan her bir çalışmanın iki tarafı kapsayacak şekilde yapılması yalnızca mültecilere bir şey öğretmekle değil ama hem ev sahibi toplumla mültecilerin daha çok bir araya geldiği daha çok bilgi paylaştığı önyargıların daha çok kırıldığı ortamlar ve alanlar oluşturmamız lazım. Bununla ilgili belediyelerin önemli görevleri var belediyeler önemli aktörler. Her ne kadar merkezi politikalar evet doğru baş aktörler olsa da ve bir şeylerin belirleyicileri olsa da yereldeki belediyelerin insanlara temas hızı ve esnekliği bu anlamda sosyal uyumu hızlandıracak birçok aktiviteye de aslında ev sahipliği yapabilmelerini sağlıyor.

Görüşme gerçekleştirilen muhtarlar ise uyumu tek taraflı bir süreç olarak; göçmen ve mültecilerin geldikleri ülkeye, şehre, mahalleye adaptasyon sağlamaları gerektiği şeklinde ele aldıkları görülmektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı ifade aşağıda verilmiştir.

G13: Burayı kendine yer yurt edinmek isteyen buraya göre ayak uyduracak, şimdi ben kalkıp değişemem bu saatten sonra veya 50-60 yıldan beri ben buradayım ona ben uyum sağlamayacam o bana uyum sağlayacak. Yani çoğunluğa uyum sağlamak zorundasın. Yok kalkıp işte 30 bin kişi bana uyacak derse sıkıntı yaşar yani.

Sonuç olarak Zeytinburnu Belediyesi'nin ve mahalle muhtarlarının uyum anlayışlarında uyumun tek taraflı bir süreç olarak ele alındığı benzerliklerin hâkim olduğu görülse de Belediyenin muhtarlıklara göre daha esnek bir çizgide olduğu, ortak paydalarında oluşturulması gerektiği hususu ön plandadır. Ayrıca uluslararası kuruluşların ve İBB'nin uyumu çift taraflı bir süreç olarak benimsediği görülmekle birlikte STK'ların uyuma daha işlevsel bir tol attığı ve göçmen ve mülteci toplulukların güçlendirilmesi ile ancak mümkün olabileceği belirtilmiştir.

6.6.5 Karşılaşılan sorunlar

Bu bölümde yerel aktörlerin göçmen ve mültecilere hizmet verirken karşılaştıkları sorunların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Belediyelerle ilgili temel sorunun karar vericiler ve uygulayıcılar arasında göçe ve mültecilere yaklaşım farkı olmakla birlikte belediyelerin politik alanlar olmasından da kaynaklı olarak göçmen ve mülteciler

konusunda söylemler ve uygulamaların tam anlamıyla uyuşmamasıdır. Ayrıca belediyeler seçim döneminin yaklaşmasıyla birlikte göç ve mülteci alanındaki çalışmalarda görünür olmamayı tercih etmekte, hali hazırda devam eden faaliyetlerin büyük bir kısmını kısma yoluna gitmişlerdir. Pandemi döneminin başından beri Suriyelilerle birebir çalışmaları mümkün olduğunca azaltan belediyeler, seçim döneminin yaklaşması ile önceden yüz yüze gerçekleştirdikleri çalışmaları uzaktan destek vermeye devam etmiştir.

Kurumsal sorunların yanı sıra pandemi, ülke ekonomisinin kötüye gitmesi, geri gönderilme baskısının artması, sosyal medyada göçmen ve mültecilere yönelik nefret söyleminin artması, seçim döneminin yaklaşmasına da bağlı olarak sahada yerel halk ve mülteciler arasındaki sosyal tansiyonun yükseldiğini belirten G3 kodlu belediye temsilcisinin konuyla ilgili ifadeleri aşağıda verilmiştir:

G3: Pandemi tetikledi ama ekonomik kriz ve asıl en önemli sebeplerden biri bir de göçün siyasi olarak kaçınması da etkiliyor. Biz tam sosyal uyuma geçtik olay bitti, insanlara Türkçe öğrettik, sosyal çalışmalara kattık hadi uyuma geçiyoruz derken çok zor bir hale geldik. Çünkü şu an insanların ciddi barınma, iş, yiyecek ihtiyacı var ki bu yerel nüfus için bile aynı aşamaya geldi ne yazık ki. Siyasi olarak dediğim gibi bir seçim dönemine girmek her seçim döneminde yaşadığımız sıkıntıyı yine yaşıyoruz. Bir seçim dönemine gitmek bu konudaki yaşadığımız sıkıntıyı kat be kat katlıyor. Hem Suriyeli hem Afganların yaşadığı en büyük sorun şu an seçime gidiyor olmak. Siyaseten bu işin sürekli kullanılıyor olması.

Zeytinburnu Belediyesi ile gerçekleştirilen görüşmelerde göçmen ve mültecilere hizmet üretiminde yaşanan en büyük sorunlardan bir diğerinin de bu konuda belediye personel kapasitesinin eksikliği olarak belirtilmiştir. Göçmen ve mültecilerle ilgili çalışmalarda tek bir birimin hizmet sunması belediyeleri bu sorunun çözümü için diğer kurumlarla iş birliği yapma yoluna sevk etmektedir. Konuyla ilgili G3 kodlu katılımcının ifadeleri aşağıda verilmiştir:

G3: Yaşadığımız en büyük sıkıntılardan biri olabilir bir sürü belediyenin en büyük sıkıntılarının biri olabilir; sadece tek bir birim çalışıyor göçmenlerle. Bir Türk'e bütün müdürlükler çalışırken bütün göçmenlere tek müdürlük çalışıyor. Biz bir projeyle bunu atlatmaya çalıştık aslında RESLOG'un belediyelerinden biriydik biz de.

İBB ile gerçekleştirilen görüşmelerde belediyelerin göç alanında hizmet üretiminin önündeki engellerin bütçe, mevzuat ve mevcut siyasi konjonktür olduğu belirtilmiştir. Belediye Kanunu'ndaki vatandaş ve hemşeri belirsizliğinin belediyelerin göçmenlere hizmet verirken çekinceli davranmalarına yol açtığını, merkezden aktarılan kaynağın

vatandaş bazlı olduğu ve dolayısı ile göçmenlerle ilgili gerçekleştirilecek çalışmalar için uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmak zorunda kalındığı görülmektedir. Her ne kadar mevcut belediye hizmetlerinin göçmen kapsayıcılığını artırmaya odaklanan çalışmalar yürütülse de bu çalışmaların bütçe ve özellikle de değişen ülke siyaseti gibi engellere takıldığı görülmektedir.

Uluslararası kuruluşlarla gerçekleştirilen görüşmelerde göçmen ve mültecilere hizmet üretiminde kamu ve belediye ile iş birliği halinde yapılan çalışmalarda bürokratik sorunların yaşandığı ve yerel yönetimlerin politikalarında kişi ve zaman bazlı değişimler yaşanmasından kaynaklı istikrar sorunu olduğu ifade edilmiştir. Konuyla ilgili G4 kodlu katılımcının ifadeleri aşağıda paylaşılmıştır:

G4: Karar verici olarak mesela müdür düzeyinde veya büyükşehirlerde daire başkanı gibi kademelerle biz çok sık muhatap olduk. Orada evet fakat belediye yardımcısı veya başkanı yani temel karar verici mekanizmanın bakış açısı çok konjonktürel gidiyor. Bazı durumlarda belirli dönemlerde çok onaylayıcı ve alıcı bir yerden bize yaklaşırken başka dönemlerde göremiyorsunuz bile belediye başkanını çünkü hiç bulaşmak istemiyorlar falan.

6.7 Zeytinburnu’nda Yaşayan Suriyelilerin Sosyal Uyumları

Bu bölümde Zeytinburnu ilçesinde yaşayan Suriyelilerin sosyal uyumlarının irdelenmesi amaçlanmıştır.

6.7.1 Mültecilerin genel nitelikleri ve sosyo-demografik bilgiler

Bu çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların bilgileri Çizelge 7.12’de verilmiştir. 19 kadın 6 erkekten oluşan katılımcılar 18-56 yaşları arasındadır. 2012-2016 yılları arasında Türkiye’ye giriş yapan katılımcıların Zeytinburnu ilçesinde kalış süreleri 5 ile 10 sene aralığındadır. 19 kadından 5’i daha önce gelir getirici herhangi bir iş yapmamış olmakla birlikte şimdi de çalışmamaktadır. 6 Kadın ise Suriye’de çoğunlukla öğretmen olarak çalışırken sadece 1’i burada kendi işini yapmaktadır. Kadınlardan 12’si aktif olarak çalışma yürütmekle birlikte bu çalışma biçiminin çoğunluğunu (7 kişi) ev içi yoğun emek ve mesai gerektiren parça başı iş oluşturmaktadır. Diğerleri tekstil alanında çalışırken sadece 1’i Suriye’deki mesleğini burada da öğretmen olarak icra etmektedir. 6 erkeğin tamamı Zeytinburnu’nda çalışmaktadır. Çalışma alanları daha çok tekstil ve imalat sektörü üzerine olan erkek

katılımcıların 2'si market işletmektedir. Katılımcılardan 4'ü bekar, diğerleri evlidir ve hepsi aile ile yaşamaktadır. Suriye'den geldikleri yer ağırlıklı olarak Halep olup bunu Şam takip etmektedir. Katılımcıların 3'ünün anadili Kürtçe diğerlerinin ise Arapça olmakla birlikte tamamı Arapça dilini iyi derecede konuşmaktadır. Ortalama 4 çocuğa sahip olan katılımcılardan 5'i üniversite mezunudur. Üniversite mezunu olanların tamamı kadındır. Katılımcıların 9'u lise, 6'sı ortaokul ve 5'i ilkokul mezunudur.

Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların Türkçe dil seviyeleri farklılık göstermektedir. Erkek katılımcıların dil seviyesi yüksek olmakla birlikte yaşı nispeten daha küçük olan katılımcıların Türkçe dil seviyesinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca anadilleri Kürtçe olanların Türkçe dil seviyesinin anadili Arapça olanlara göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Anadili Arapça olan kadınların bir kısmının Türkçe dil seviyesi basit diyaloglar kurabilecek kadar olup çoğunluğu çok çok az Türkçe bilgisine sahiptir.

Katılımcılar sosyo-ekonomik profil olarak incelendiğinde 11 katılımcının Kızılay Sosyal Uyum Yardım (SUY) programı dahilinde belirli kriterler dahilinde hanedeki kişi başına ayda 155 TL olarak verilen Kızılay Kart'tan yararlandığı görülmektedir. Fakat her ne kadar bu yardımlar verilirken hanedeki sosyo-ekonomik profil gözetilse de mültecilerin büyük bir kısmının çalışma izni olmadan kayıt dışı çalışması ve çalışma iznine sahip olmaları durumunda yardımın kesileceği korkusu yardım almayanların yardım alanlara göre daha yüksek bir sınıfa ait olduğunu göstermemektedir. Fakat kendi atölyeleri ve marketlerini işleten katılımcıların diğer katılımcılara göre daha yüksek bir sosyo-ekonomik profile olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca özellikle kalabalık nüfusa sahip hanelerde çalışan kişi sayısı arttıkça haneye giren gelir miktarı eş zamanlı artmaktadır. Bütün bunlara ek olarak Suriye'de gelir getirici herhangi bir işte çalışmayan fakat burada hanenin geçimini sağlayabilmek için evde parça başı iş yapmak zorunda kalan kadınların sayısının da oldukça fazla olduğu görülmektedir.

6.7.2 Suriyelilerin göç süreci

'Suriyelilerin göç süreci' başlığı altında göç kararının nasıl alındığı, hedef ülkenin nasıl belirlendiği ele alınarak göç yolundaki yaşantıların betimlenmesi amaçlanmıştır.

Bu bölümde katılımcıların neden ve nasıl geldiklerinin yanı sıra neden Türkiye'yi ve Zeytinburnu'nu seçtikleri ve göç yolunda yaşadıkları süreç ele alınmıştır.

Suriye'den Türkiye'ye göç sürecinin temel nedeni Suriye'deki savaş ve buna bağlı olarak hayatta kalma çabası ile güvenlik arayışı olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların tamamı geliş nedeni olarak savaşı belirtmiş olup savaşın yaratmış olduğu psikolojik, fiziksel, mekânsal, sosyal ve ekonomik yıkımları betimlemişlerdir. Örneğin K5 kodlu katılımcı bu bağlamda;

K5: 2015'te geldik buraya. Halep'teydik ve çatışmalardan dolayı Halep içinde bile sürekli yer değiştiriyorduk, ordan oraya sürüklendik. Ben ve oğlum savaş sırasında yaralandık, kafamdaki izi görüyor musun bu savaşın izidir işte. Neyse, Halep'ten Lazkiye'ye oradan da Lübnan'a geçtik. Lübnan'dan da gemiyle Mersin'e geldik. Burada bir gün kaldıktan sonra kardeşlerimin yanına İstanbul'a geldim.

ifadelerini kullanmaktadır.

Görüşme yapılan katılımcıların tümü benzer koşullar nedeniyle göç ettiklerinden dolayı birbirinden çok farklı olmayan göç hikâyelerine sahiptirler. Katılımcıların birçoğu resmî prosedür dışında, kaçak yollarla Türkiye'ye girdiklerini belirtmişlerdir. Sınır geçişleri sırasında kaçakçılar tarafından maruz kalınan kötü muamelelere ek olarak kampı reddetme katılımcıların birçoğunda ortak husus olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin;

K10: Ben Halep'e ait bir kentte yaşıyorum, yaşıyordum. "Albab" hükümetin elinden çıkan ilk yerdi burası önce muhalefetin eline geçti daha sonra DAESH ele geçirdi burayı. Çöp arabalarında saklanarak sınıra yakın bir kente geçtik. Sınırdan geçmeye çalışırken kaçak yollardan geçtik sınırlar kapanmıştı bu sebeple para vererek geçtik. Dört çocuğum var eşim o zamanlar yurtdışındaydı. Antep Nizip'e geçtik, kampta yaşamak istemedik, ardından çocuklarımla birlikte İstanbul'a geldim.

Görüşme gerçekleştirilen katılımcılardan 2'si belirli bir süre kamp hayatını deneyimlemişlerdir. Kampı savaştan sonra güvenli bir sığınak olarak gören K19 nolu katılımcı bu bağlamda;

K19: Savaştan çıkınca kamp aslında çok güzel bir fırsat gibi geliyor insana çünkü ölümden kaçıp ondan sonra güvenliğe kavuşmak mutluluk verdi bize.

ifadelerini kullanmaktadır. Öyle ki kampı yerleşiklikle ilişkili bir yaşam alanından ziyade acil durumlarda sığınılması gereken güvenli bir bölge olarak ele almaları katılımcıların çoğunda görülmektedir. Katılımcıların Türkiye'ye gelmeden önce

Suriye içinde hayatta kalmak ve yaşamlarını idame ettirebilmek için birçok kez yer değiştirdiği görülmektedir. Gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcılar tarafından öne çıkarılan ve savaşın ikincil etkileri olarak gösterilebilecek su, elektrik vb. gibi temel hizmetlere erişimde yaşanan aksamaların göç etme kararının verilmesinde oldukça etkili olduğu K14 kodlu katılımcının örneğinde görülmektedir:

K14: Bir ramazan ayıydı hatırlıyorum, çatışmalar çok şiddetlenmişti başka bir köye geçtik, 70-80 kişi üst üste yaşadık. Su yok elektrik yok, yıkama yok, çok çocuğum var. Halep'te. Yaklaşık bir sene bu şekilde yaşadık sonra Allah yardımcımız oldu da çocuklar buraya gelebildi biz de peşlerinden geldik. Biz önce Kilis'e geldik. Sonra otobüsle İstanbul'a geldik. Direkt Zeytinburnu'na geldik.

Katılımcıların göç etme kararında etkili olduğu düşünülen diğer bir konu ise “kime ait olduğunu ve kimin için savaşacaklarını bilemedikleri bir savaşın ortasında olmak” şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda zorla askere alınma ve hedef hale gelme endişesi nedenleriyle de göç etme eğiliminde oldukları katılımcılar tarafından ifade edilmektedir:

K6: Suriye'de hayat yok, DAESH bir tarafta Özgür Suriye Ordusu bir tarafta, Suriye askeri bir tarafta, Esad askeri bir tarafta. Yani savaş her yerden geldi bize ve kalacak yer kalmadı. Ne evler kaldı ne işler kaldı ne başka bir şey kaldı, hiç. Ben 1994'lüyüm. Burada evlendim buraya geldim bayağı acı çektim. DAESH yüzünden geldim buraya kalsaydım savaşmam lazımdı, ben yapamadım. Orda kalsaydım askere alacaklardı savaşmak zorunda kalacaktım ben de çektim geldim.

Katılımcıların Türkiye'yi seçimini etkileyen faktörler arasında en bariz olanı ulaşımın görece kolay olması şeklinde vurgulanmıştır. Ayrıca Suriye ve Türkiye'nin coğrafi yakınlığının yanı sıra kültürel ve dini yakınlık vurgusu yapan katılımcılar ifadelerinde Türkiye'ye güvendiklerini ve güvenli bir ülke olduğunu belirtmişlerdir:

K21: Türkiye ülke olarak bana güven verdi ve psikolojimi iyileştirdi. Yani ben burayı seviyorum çünkü beni kendi ülkem koruyamadı ama Türkiye korudu. Halep'te çok zalimlikler yaşadık. Ben Suriye'ye gitsem de dönsem de buraya tekrar gelmek istiyorum çünkü burada yeni arkadaşlar ve kardeşler edindim onları görmek isterim sürekli hayatımda olsunlar isterim.

Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların büyük çoğunluğu sınırdan geçer geçmez ilk gün ya da o hafta içerisinde İstanbul'a hatta Zeytinburnu'na geldiğini belirtmiştir. Burada önceden göç eden akraba veya arkadaşları aracılığı ile yerleşme ve iş bulma süreçlerini tamamlayan görüşmecilerin Zeytinburnu'nu seçme nedenleri arasında en

önemli iki etken daha önce göç eden akrabaların burada yaşaması ve ilçedeki iş imkanları olduğu görülmektedir.

K12: Aslında buraya oğlum bizden önce göç etmişti, ben de buraya kızımı evlendirmeye gelmiştim ama bir ay sonra durumlar çok kötü olunca Suriye’de kocam ailemle birlikte gelmek zorunda kaldı direkt Zeytinburnu’na geldik, önce Hatay’a kaçak geldik sonra otobüsle İstanbul Zeytinburnu’na geldik. Zeytinburnu’na gelmemizin nedeni buradaki iş koşullarıydı, tekstil işi ve kumaş dikim işinin burada olmasından dolayı buraya geldik. Oğlum zaten burda çalışıyordu. Kızım Suriyeli biriyle evli. İki kardeşim buradaydı zaten o yüzden daha kolay oldu. Çok ev aradık bulamadık ama Zeytinburnu’nda bulduk en son.

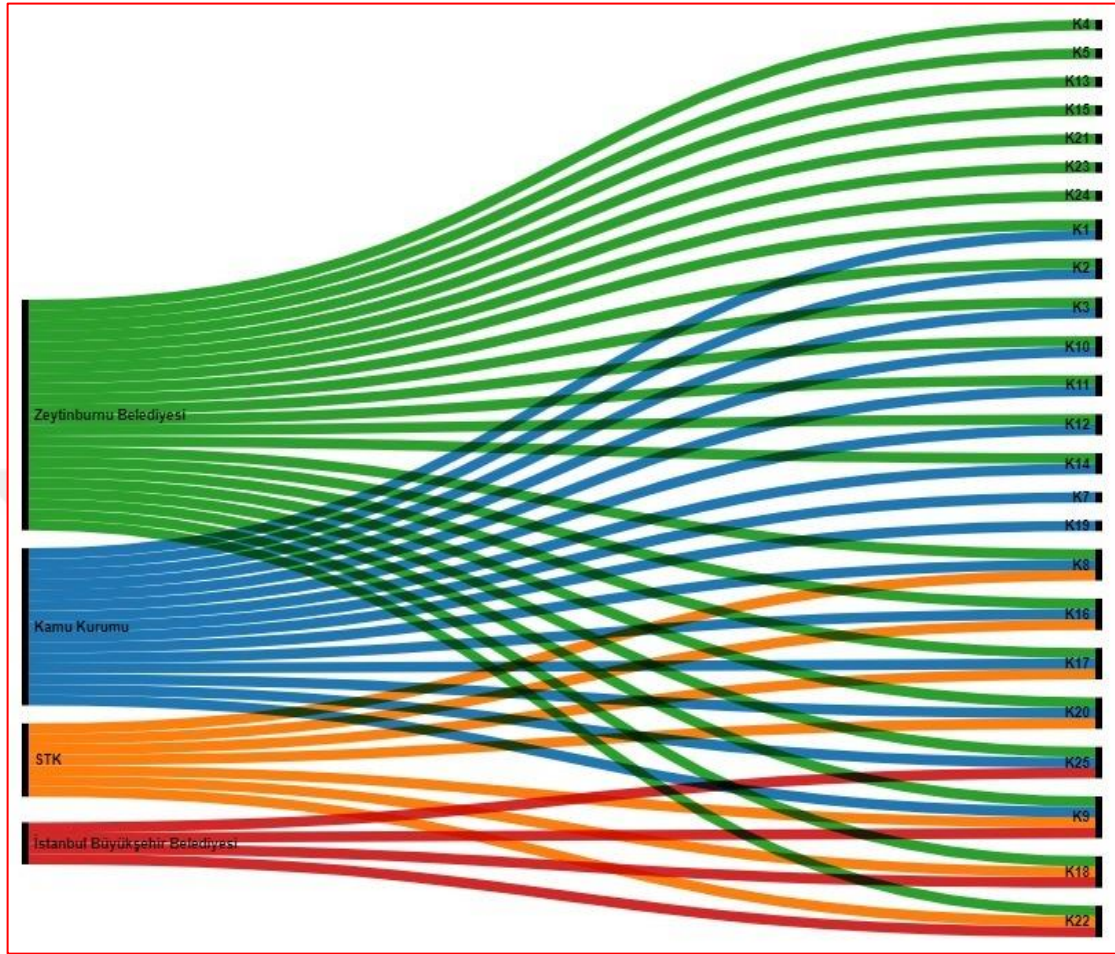
Akraba ve iş imkanlarının yanı sıra Zeytinburnu ilçesine diğer bir yerleşme nedeni olarak buradaki ev kiralарının geldikleri senelerde görece daha uygun olduğunu ifade eden katılımcılar daha çok tanıdık aracılığı ile gelse de hiç tanıdığı veya akrabası olmayan katılımcıların da Suriye’de iken buradaki iş koşullarının bilinirliğinden dolayı geldiklerini ifade etmişlerdir.

6.7.3 Yerelde hizmetlere erişim, dahil edilme ve yerel aktörlerle kurulan sosyal bağlantılar

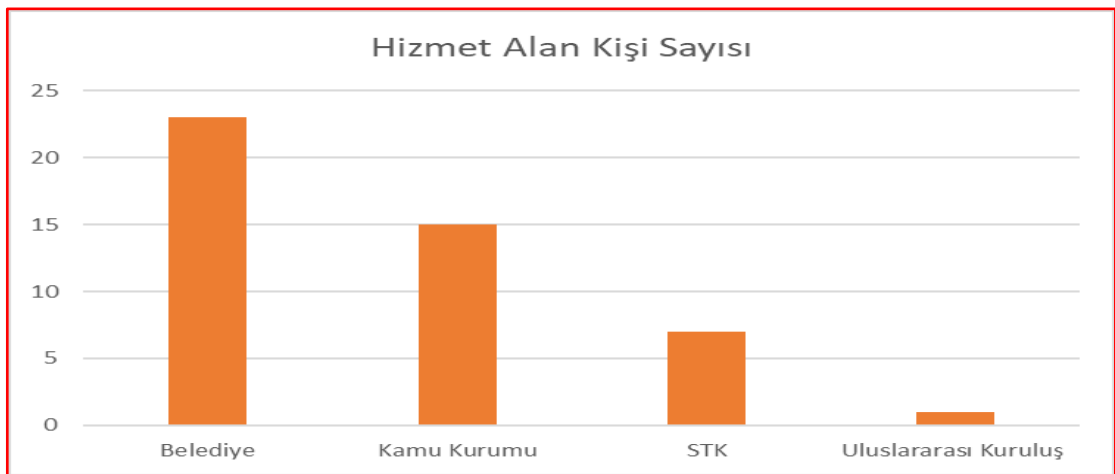
Mülteciler ve yerel aktörler arasındaki etkileşim, özellikle yerel halk ve mülteciler arasında bağlantıların oluşturulabilmesi ve sosyal uyumun sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Merkezi yönetimin aksine yerel aktörler göçle ilgili konularda yerinden aksiyon alabilmede daha esnek ve daha hızlı olmakla beraber mültecilerle temas noktasında daha etkin yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde Zeytinburnu’nda Suriyelilerin yerelde üretilen hizmetlere erişimleri, yerel aktörlerle kurdukları ilişkileri ve dahil edildikleri hizmetler üzerinde durulmuştur.

Şekil 6.14 ve 6.15’te ifade edildiği gibi Zeytinburnu ilçesinde sahada Suriyelilerin en çok temas kurdukları ve hizmet aldıkları yerel aktörler sırasıyla belediyeler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar olarak görülmektedir. Görüşmecilerin en çok temas ettikleri, hizmet aldıkları ve iletişim halinde oldukları kurum Zeytinburnu Belediyesi bünyesinde çalışma yürüten AKDEM’dir. Görüşmeler sırasında da katılımcılar tarafından en çok bilinen ve aidiyet kurulan yer olarak gözlemlenen AKDEM’de genel olarak; A1 ve A2 Türkçe kursları, dikiş nakış kursu, kadın hakları, ebeveynlik, kadın sağlığı, kiracı hakları konuları hakkında bilgilendirici ve farkındalık artırıcı eğitimler, tercüme desteği, psikososyal ve hukuki desteğin yanı

sıra kimlik, kayıt, sağlık, eğitim ve istihdamla ilgili danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerinden yararlanılmaktadır.

Şekil 6.14: Katılımcılar ve hizmet aldıkları kurumlar.

Şekil 6.15: Katılımcıların yerel aktörlerden hizmet alma durumu.

Ayrıca belediye bünyesinde verilen diğer hizmetlere AKDEM tarafından yönlendirildiklerini belirten görüşmeciler; ruhsatlandırma, ev ilaçlama ve özellikle erzak yardımı konusunda da hizmet almaktadırlar. Görüşmeciler tarafından Zeytinburnu Belediyesi'nden en çok alınan hizmet ise 3 ayda bir ihtiyaç sahiplerine verilen erzak yardımı olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıda katılımcıların AKDEM ile kurdukları ilişki ve merkezden aldıkları hizmetler özelinde bazı görüşme kesitlerine yer verilmiştir.

K15: AKDEM önce çocukların Türkçe eğitimi için ulaştı. Daha sonra bize de ulaştılar diğer kurslar için. AKDEM'deki hocalar çok iyi Suriyeli ve bizi anlıyorlar, ne zaman bir atölye veya bir etkinlik olsa Rim hoca bizi arar ve haber verir. Mesela AKDEM'de online kurslar alıyorduk; anne, ebeveynlik ve sağlıkla ilgili kurslar aldım. ...Çok yararlandık gerçekten oradan. Her sorumuza cevap veriyorlardı bize karşı tavırları çok iyiydi. ...Burada kurum olarak sadece AKDEM'le iletişime geçiyoruz ve bize olan tavırları çok iyi.

K12: ...mesela sağlık hizmetleri ile ilgili hastane randevusu alacağım zaman AKDEM'e ulaşıyordum onlar da bana alıyorlardı randevuyu. Burada AKDEM'in oluşturduğu kadın ekibi var, bizim gibi mülteci kadınlardan oluşuyor. Buradan bize gerekli bilgilendirmeleri yapıyorlar, toplanıyoruz ya da haklarımızla ilgili bilgi alıyoruz. Tanıdıklarla dışarıda da görüşüyoruz, burada tanıştım çoğuyla AKDEM sağ olsun.

Yukarıda verilen görüşme kesitlerinden de anlaşılacağı üzere katılımcıların AKDEM'le aidiyet ve güven temelinde özel bir bağ kurduğunu söylemek mümkündür. Bu bağın kurulmasında Merkezdeki Suriyeli personellerin varlığı ve danışanlarla kendi dillerinde iletişim kurmalarının yanı sıra personeller ve danışanlar arasındaki iletişimin sürekliliği de önemli olmaktadır. Katılımcıların Zeytinburnu Belediyesi'nin halihazırda yürütülen diğer faaliyetlerine ve hizmetlerine genellikle AKDEM üzerinden ulaşabildikleri görülmektedir. AKDEM dışında yürütülen belediye faaliyetleri hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıklarını belirten görüşmeciler spor salonu, kütüphane, bilgi evi, ilaçlama gibi hizmetleri de yine AKDEM aracılığı ile öğrendiklerini belirtmişlerdir. Örneğin;

K19: Belediye ilaçlama konusunda yardımcı oldu bana. Akdem de çok destek verdi kimlik konusunda. AKDEM'e gidip evin ilaçlanması gerektiğini söylediğimde direk belediyeye yönlendirdi beni AKDEM'dekiler.

K18: İş bulmak için herhangi bir yerden yardım alabileceğimi bilmiyordum. AKDEM'e gitmeseydim böyle bir spor merkezinin varlığını da bilmeyecektim. Kendi memleketim olmadığı için her şeyden haberdar olamıyoruz.

Özellikle yaşı diğer katılımcılardan daha küçük olan ve iyi derecede Türkçe bilen katılımcıların bilgi evlerini, gençlik merkezini ve kütüphaneleri daha aktif kullandığı ve bu mekanlardan yararlandığı görülmektedir. Bu mekanları kullanan katılımcıların buradaki teknolojik fırsatlardan yararlanarak edindikleri tecrübelerle kendilerini çokça geliştirdikleri anlaşılmıştır. Örneğin;

K22: ...gençlik merkezinden çok memnunum faydalanabiliyorum. Liseden mezun olduğum için şu an oraya çok gidemiyorum ama lise zamanlarımda oraya gitmek ayrı bir şeydi. Orda montaj odası vardı yeşil ekran büyük donanımlı PC ve kameralar vardı. Orada istediğin projeyi ticari olmamak ve Zeytinburnu'nda ikamet etmek şartıyla yapabiliyorsun. Orası çok hoşuma gitmişti. Daha önce bahsettiğim 2.Dünya Savaşı açılış animasyonunu orada yapmıştım. Program eğitimi, sosyal eğitim de var, hatta kendine güveniyorsan gönüllü eğitim de verebiliyorsun ben bi kere gönüllü eğitim vermiştim kişiye özel olarak, şimdi ise bu işten para kazanıyorum.

K24: Aktif olarak bulvardaki gençlik merkezindeki kütüphaneyi kullanıyorum. Meydanın oradakininde de bir tane daha kütüphane var. Oradakini de ortam değiştirebilmek için kullanıyorum.

K22 kodlu katılımcı örneğinde de görüldüğü gibi Zeytinburnu Belediyesi bünyesindeki gençlik merkezi ve bilgi evleri, kişilerin toplumdaki diğer bireylerle etkileşim, paylaşım ve gönüllülük bağlarının gelişmesinde etkili olmanın yanı sıra mevcut yeteneklerinin geliştirilmesine ve bu doğrultuda kişisel başarıların ekonomik hayata katkı sunabilen profesyonel bir meslek edinmeleri konusunda dönüştürücü bir etkiye sahip olabilmektedir.

AKDEM bünyesinde yürütülen hizmetlerin büyük bir kısmı pandemi etkisi ile azaltılmış bir kısmı ise çevrimiçi platformlar üzerinden devam ettirilmektedir. Mevcut pandemi seferberliği ve alınan önlemler ülke genelinde şu an için bitmiş olsa da AKDEM bünyesindeki hizmetler yoğunluklu olarak uzaktan yürütülmektedir. Bu durum özellikle Türkçe kurslarını olumsuz yönde etkileyerek derslerdeki verimliliği azaltmış ve katılımcıların derslere devamlılığını sekteye uğratmıştır. Örneğin;

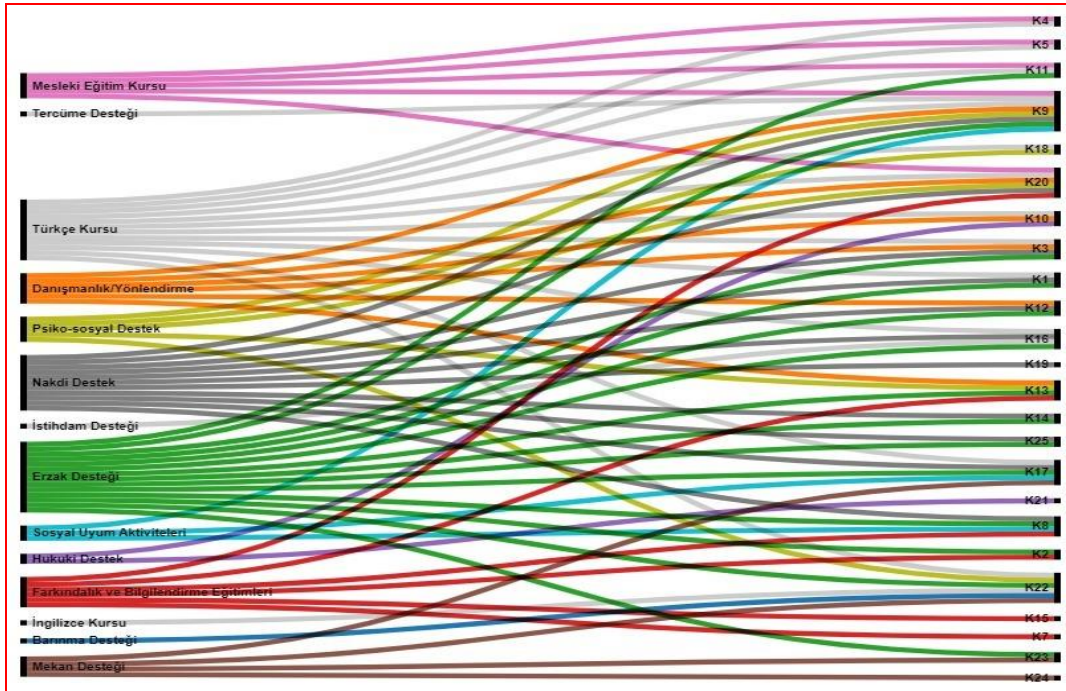
K18: ...Kayıt yeniledim ve başladık. İki derse devam ettik ve sonra zaten COVID başladı. Sonra online eğitime çevirdiler ama ben yapamadım anlayamadım çünkü yüz yüze farklı oluyor. Mesela oradaki hocayı mimiklerinden anlıyorsun ya da ancak bir 'gemi' gösteriyordu böyle çok zor oldu.

Katılımcıların en çok ihtiyaç duyduğu hizmetlerden biri olarak ortaya çıkan Türkçe kursu özellikle kadınlar için kritik derecede önemli olmaktadır. Aktif çalışma hayatına dahil olmayan ve hareketlilikleri çoğunlukla ev ve yakın çevreleri ile kısıtlı olan kadın

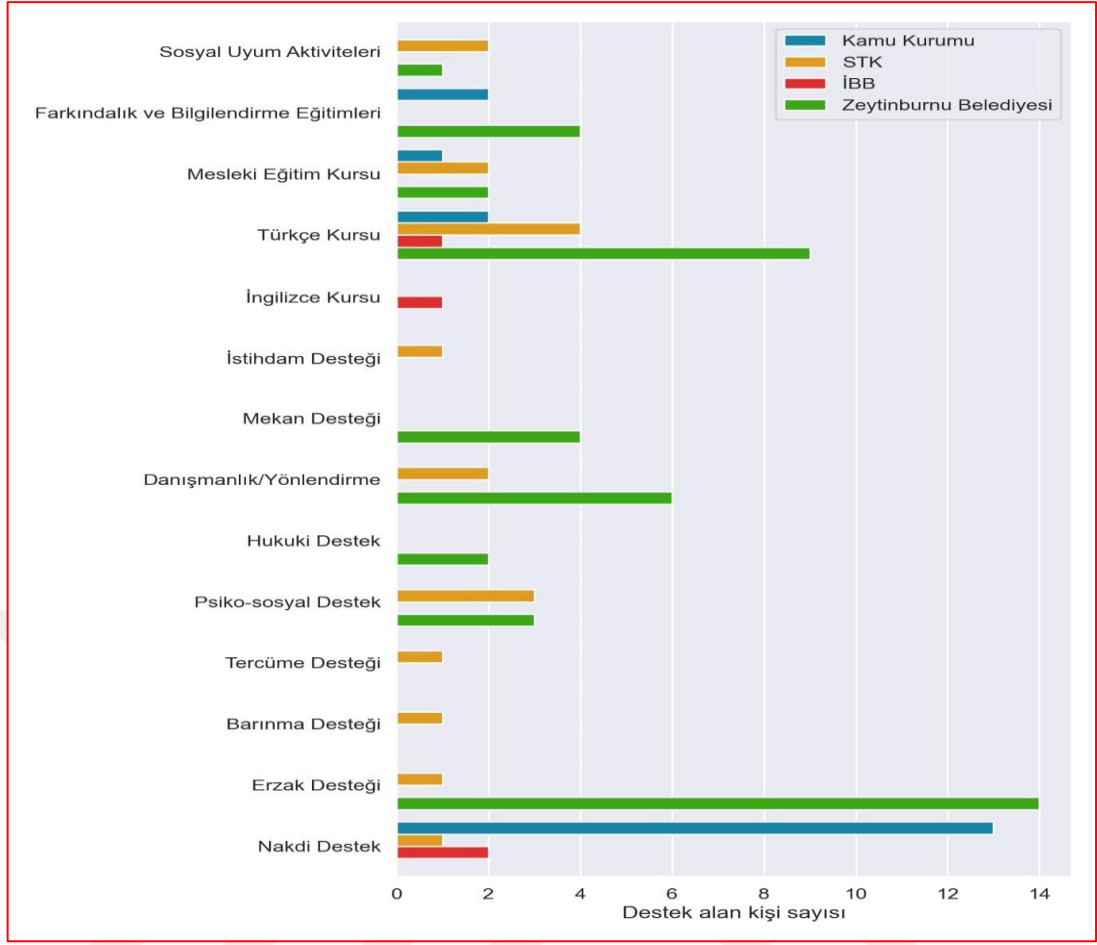
katılımcılar destek aldıkları A1 ve A2 dil kurslarının çoğunlukla dil bilgisi düzeyinde olduğunu ve konuşma pratiği kazandıracak nitelikte olmadığını belirtmişlerdir. Kurslara dahil olmalarına rağmen gündelik hayatlarında konuşma pratiği edinmekte güçlük çektiklerini belirten katılımcıların talepleri çoğunlukla konuşma kursları yönünde olmaktadır.

K18: Eşim ve çocuklar okulda ya da işte Türkçe konuşuyor Türkçe duyuyorlar. Ama belediyenin benim gibileri düşünmesini istiyorum. Bizim yaşımızdaki kadınlar, evdekiler için konuşma kursu olmasını isterim. Ben A1 A2 yazma kursuna gittim ama okuma için ilgilenmiyorlardı. Ben yazmayı öğrendim ama okumayı bilmiyorum. Suriye’de sadece ilkokula gittim o yüzden az bir şey biliyorum. 50 yaşımdayım genç de değilim küçük de değilim öğrenmeye ihtiyacım var. Keşke bu konuda Zeytinburnu Belediyesi kurs açarsa komşularımızla daha iyi iletişime geçeceğiz.

Zeytinburnu Belediyesi kadar olmasa da İBB hizmetlerinden özellikle İSMEK dil kursları üzerinden hizmet alan yararlanıcılar yine bu hizmetlerin pandemi ile birlikte çevrimiçi platformlarda verilmeye başlamasından dolayı zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca İBB sosyal yardım başvurusunun göçmen ve mültecilere de açıldığını belirten katılımcılardan sadece iki kişinin bu desteği aldığı görülmektedir. Aşağıda, şekil 6.16’da katılımcıların belediye, kamu kurumları, STK ve uluslararası kuruluşlardan aldıkları hizmetler ayrıntılı bir şekilde gösterilmektedir.

Şekil 6.16: Mültecilerin yararlandıkları hizmetler.

Şekil 6.17: Yerel aktörler ve sağladıkları hizmetler.

Kamu kurumları katılımcıların en çok hizmet aldıkları ikinci aktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Burada en çok alınan hizmet AB tarafından fonlanan ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, Türk Kızılay ve T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ortaklaşa yürütülmekte olan ‘Sosyal Uyum Yardım’ programı kapsamında kişi başına ayda 155 TL olarak verilen Kızılay Kart desteğidir. 11 katılımcı Kızılay Kart yardımını aldığını belirtmiş diğer katılımcıların büyük bölümü daha önce Kızılay Kart desteği alırken çocuklarının 18 yaşını doldurmaları, işyeri ve çalışma iznine sahip olmaları nedeniyle desteğin kesildiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcıların ise Kızılay yardımının kesilmemesi için çalışma iznine sahip olmak istemediği görülmektedir.

K12: ...Çalışma izni de yoktu. Şimdi Suriyelilerle çalışıyor. Yine çalışma izni yok ama daha rahat, en azından kendini ifade edebiliyor. Bir de çalışma izni çıkarsa bizim Kızılay kart yardımı duracağı için biz de istemiyoruz.

Katılımcıların çok az bir kısmının Zeytinburnu özelinde Millî Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı taşra birimi olan Halk Eğitimi Merkezi'nde verilen Türkçe dil kursu, sosyal uyum ve yaşam eğitimi ve dikim kursundan yararlandıkları görülmektedir. Eğitimlerin sürekli olmaması ve kısa erimli olması katılımcıların eğitimlerden verim almasında en büyük engel olarak görülmektedir.

K7: Dün Türkiye'de uyumla ilgili eğitim verdiler. İstanbul'daki yaşamı anlattılar, sosyal uyum ve yaşam kursu. Onlar çağırdı gelin işte dediler ben de gittim, Millî Eğitim Bakanlığı düzenliyor. Türkiye nasıl yaşıyor, kaç başbakan geldi, nasıl yaşıyor, Türkiye ile ilgili bilgi verdiler 1 saat sürdü eğitim. Bana önceki gün mesaj attılar ben de gittim. Türkiye ile ilgili her şeyi anlattılar, bilgilendirme yaptılar. Sunum yapıyorlar, bir şey sormuyorlar bana tabi ama çok kısa sürdü ve devam edecek mi bilmiyorum.

Katılımcılar sağlık alanındaki hizmetlere erişimde Zeytinburnu içerisindeki devlet hastanelerini, sağlık ocaklarını ve göçmen sağlığı merkezlerini kullanmaktadırlar. Katılımcıların çok az bir kısmı Fatih ve Bakırköy gibi yakın semtlerdeki sağlık merkezlerinden de yararlanmaktadır. Zeytinburnu içerisindeki göçmen sağlığı merkezlerinde Arapça bilen doktorlar bulunması her ne kadar katılımcılara iletişim konusunda kolaylık sağlasa da buradaki hizmetlerin sınırlı olması, birinci basamak sağlık hizmetleri sunulması, doktorların reçete yazımı konusunda az inisiyatif alması ve hastaların buradan hastaneye yönlendirilmeleri gibi nedenlerden dolayı birçok katılımcı direkt hastaneden yararlanmayı tercih etmektedir.

K8: Sağlıkla ilgili Suriyeli göçmen sağlığı merkezlerine gidiyorum orda Suriyeli doktorlar var. Burda kurumlara dair çok bilgi yok bilgim olsa giderdim. Biz Türkiyeli merkeze gittiğimizde bizi Suriyeli göçmen sağlığı merkezine yönlendiriyorlar. Ama buradaki hizmetin kalitesi çok kötü. Doktor kendi kendine karar vermiyor. Muayene edemiyor. Doktorların bilgi seviyesi çok kötü, fiziksel muayene yok sürekli doktor arkadaşına sorup hastaneye yönlendiriyor ve ilaç yazmıyor.

Katılımcıların kendilerinin veya çocuklarının ilçedeki eğitim sistemine erişimleri ve dahiliyetleri incelendiğinde ilkökul ve ortaokul seviyesine kadar genellikle okula devam ettikleri liseye özellikle de üniversiteye, gelir getirici bir işte çalışmak zorunda kaldıklarından, devam edemedikleri görülmektedir. Burada eğitim sistemine dahil olma ve devam etme çoğunlukla ailenin ekonomik durumuna bağlı olarak değişmektedir. Ekonomik durumların yanı sıra özellikle kız çocuklarının ailenin güvenlik gibi endişelerinden dolayı evlerinden görece uzakta bulunan okullara

gönderilmemesi eğitimlerinin aksamasına ve küçük yaşta evlendirilmelerine neden olmaktadır.

K20: Aramızda kalsın ama yakındaki okula kayıt yaptırmazsak kızım uzak okula gidemez ve babası onu evlendirir evde oturursa. Şu an dokuzuncu sınıf. Müdürle konuşacak birini bulmaya çalışıyorum kızım çok utanıyor bu yüzden o konuşamıyor. Belki Müdürle konuşursam kızımı kaydettirir ve uzak okula gitmek zorunda kalmaz çünkü gönderemeyeceğim.

Belediye ve kamu kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları da Suriyelilerin hizmetlere dahil edilmesinde ve mevcut hizmetlere erişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda katılımcıların uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra mülteci öz-örgütlenmeleri sonucu oluşan yapılarla da etkileşimi olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarından temin edilen hizmetler Türkçe dil kursları, mesleki eğitim (aşçılık) kursu, çocuklar ve kadınlar için sosyal uyum aktiviteleri, farkındalık ve bilgilendirme eğitimleri, psikolojik destek, sağlık alanında danışmanlık ve tercüme desteği olmaktadır. Bunların yanı sıra sivil toplum kuruluşlarından çok az da olsa istihdam desteği, erzak desteği, barınma ve nakdi destek alan katılımcılar da bulunmaktadır. Her ne kadar Zeytinburnu içerisinde saha ofisleri olmasa da mülteciler en çok; Mavi Kalem Derneği, SGDD-ASAM – Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ve Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı'ndan mesleki eğitim, dil kursları, psikolojik destek, sosyal uyum etkinlikleri kapsamında yararlanmıştır. Bu faaliyetlerin kısa erimli ve proje bazlı olması mülteciler tarafından hizmetlere erişimde en çok zorlanılan kısmı oluşturmaktadır.

K8: Mavi Kalem vardı burda oraya çocuk etkinlikleri için giderdim. Çocuklar için çok iyi etkinlikler vardı, farklı bir enerji ve atmosfer güzel oluyordu. Ama kapandı eksikliğini çok hissettik keşke böyle şeyler daha fazla olsaydı. Katılmak isterdik çok fazla.

Özellikle pandeminin de etkisiyle Zeytinburnu ilçesinde artık çok nadiren yüz yüze gerçekleştirilen faaliyetler Suriyelileri Esenler'e ve Fatih gibi Suriyeli derneklerin yoğun bir şekilde çalışma yürüttüğü ilçelere yöneltmiştir. İlçede sosyal uyum ve iletişim temelli çalışmalara ihtiyaç olduğunu sıkça belirten katılımcılar Zeytinburnu'ndaki en önemli eksiklerden birinin bu yöndeki aktiviteler olduğunu dile getirmişlerdir.

K9: Mesela yarın ASAM Taksim'e gideceğim. Fatihe de Suriyeli bir derneğe. 3-4 ayda bir A101 kartı veriyorlar. Suriyeli dernekler genelde fatih bölgesinde; çocuklara eğitimler, atölyeler düzenlerler yaz kış bunlar çok yararlı oluyor özellikle. Türkçe, İngilizce ve diğer dil kurslarını verirler, ben bazılarına gittim. Ben maddi şeylerden çok sosyal aktiviteler, atölyeler istiyorum. Konuşabileceğim, kendimi anlatabileceğim atölyeler, etkinlikler. Zeytinburnu'nda bunlar hiç yok ya da çok az, bunlardan mahrumuz. Fatih'teki sivil toplum kuruluşları gerçekten çok aktif bir şekilde çalışıyor. Esenlere de gidiyorum STK'lar için Türkçe pratik ihtiyacım çok fazla sürekli etkinlik arıyorum bunun için.

Caritas, Welthungerhilfe (WHH) gibi uluslararası STK'lardan istihdam ve psikolojik destek alan katılımcıların yanı sıra Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve Anadolu Gençlik Derneği gibi ulusal STK'lar da Suriyelilerle birebir temas halindedir. Cansuyu Derneği daha çok erzak desteği sağlarken Anadolu Gençlik Derneği milli görüş ve ideolojisini genç Suriyelileri dahil ederek yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

K22: Anadolu Gençlik Derneği ve Zeytinburnu Gençlik Merkeziyle en çok iletişime geçiyorum. Anadolu Gençlik Derneğinde seminerler veya liselilere yönelik vatan sevgisi din sevgisine yönelik şeyler oluyor açıkçası güzel oluyor yormuyor. Ama şu işin olumsuz bi tarafı da var sürekli din sürekli vatan sevgisi falan insanı boğuyor.

Ayrıca Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu içerisinde faal olan Suriye Türkmen Dernekleri Federasyonu'nun özellikle maddi durumları iyi olmayan Suriyeli öğrencileri cemaat yurtlarına yönlendirdikleri burada düzenli olarak Türkçe kursu ve dini içerikli eğitimlerin verildiği görülmektedir.

K22: Türkçeyi öğrenebilmek için 2015 Ramazan ayı gibi Süleymancılar yurduna girdim 6 ay biraz zorlandım Türkçeyi öğrenmede. Bir de o zamanlar yaşıam 12 olduğu için çok zorbalığa maruz kaldım. Düşünsenize çevrenizdeki herkes sizden 5 yaş büyük ve onlarla empati kurmak zorundasınız ve hiçbiri Arapçayı çok bilmiyor Kuran niteliğinde biliyorlar. ..Yurtta ne öğrencilerle ne hocalarla empati kurabiliyorsun psikolojisi bozuk büyük bir yer, daha çok üniversite öğrencilerine yönelik bir yurttu. Yurtta istediğin seviyede ders görebiliyorsun lise okuyorsan lise dersleri için sana zaman ayırıyorlar sonra da Kuran dersi görüyorsun, orada yatıyordum. Babam berberde çalışıyordu oranın karşısında Avrasya Derneği vardı. O abi de Arapça biliyordu, biraz babamla konuştular. Babama çocuğun var mı dedi sonra beni çağırdılar. Süleymancılarda 5 seviye var hazırlıkta Kuran alfabesi 2. seviyede Arapça grameri öğreniyorsun ben 2 seviyeye geçtim. Neyse bu zorbalıklardan ötürü başka yurda geçtim. ...daha sonra psikolojim bozuldu ağlamaya başladım. Ailemle konuştum beni almalari için ama babam kalmam için ısrar etti. 5 sene kalınca orada hoca olup maaş alabiliyorsun. Ama daha sonra babamla konuştular bizim çocuğumuz temiz senin çocuğunun kanı kirli diye...Sonra oradan çıktım bozuk bir psikolojiyle.

Derneğin yönlendirmesiyle cemaat yurtlarında kalan iki katılımcı her ne kadar Türkçeyi anadilleri seviyesinde öğrenmiş olsalar da burada yoğun bir şekilde baskı, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Sahada katılımcıların direkt başvurduğu bir yer olmaması dolayısı ile en az temas ettikleri aktörler uluslararası kuruluşlar olmuşlardır. 3. ülkeye iltica etmek için başvuru yapılan yer olarak IOM'i işaret eden katılımcılar, BM kuruluşları ile daha çok dernekler üzerinden iletişime geçtiklerini belirtmişlerdir. Muhtarlıkla sadece adres ve oturma izni ile alakalı bilgileri güncellemek için temas kurduklarını belirten katılımcılar bu konuda herhangi sorunla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak Şekil 6.17'de de görüldüğü gibi katılımcılar özelinde alınan desteklere bakıldığında belediye özelinde erzak desteğinin, kamu özelinde ise nakdi desteğin yoğunlukta olduğu görülmekte, sivil toplum kuruluşlarının ise daha çok sosyal uyum çalışmalarına ağırlık verdiği anlaşılmaktadır. Buradaki durum her ne kadar belediye ve kamu kurumlarının insani yardımdan sosyal uyum politikalarına geçmekte bir direnç gösterdiğini işaret etse de özellikle Zeytinburnu Belediyesi'nin barındırdığı hizmetler ve bazı hizmetlerden Suriyelilerin de yararlanabilmesi bu yöndeki gelişmeler olarak görünmektedir. Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere K9 yereldeki aktörlerden en fazla hizmet alan kişidir ve onu sırasıyla K22 ve K20 izlemektedir. Katılımcıların Zeytinburnu'ndaki kalış süreleri K9 8 yıl, K22 7 yıl ve K20 5 yıldır. K9 ve K20 kadın olup ikisi de üniversite mezunudur. İkisi de öğretmendir fakat burada mesleklerini icra edememektedir. K20 evde parça başı iş yaparken K9 çalışmamaktadır. Ayrıca K9'un otizmlili bir çocuğu bulunmaktadır. K20 ise liseden yeni mezun olmuş ve babası ile market işletmektedir fakat aynı zamanda üniversite sınavına hazırlanmaktadır.

K6 kodlu katılımcının hiçbir yerel aktörden hizmet almadığı ortaya çıkmaktadır. En az hizmet alanlar arasında bulunan katılımcıların neredeyse tamamı erkektir.

6.7.4 Suriyelilerin sosyal uyumları

Suriyelilerin sosyal uyumları literatürden elde edilen kavramsal çerçeve odağında yasal, yapısal, kültürel ve mekânsal uyum şeklinde ele alınarak incelenmiş ve etkileşime dayalı ilişkilerin sosyal uyumun sağlanmasında ne denli etkili olduğu

anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca mültecilerin sosyal uyum algısı ve uyum önünde gördükleri engeller ortaya konarak gelecek beklentilerinin hangi zeminde ilerlediği açıklanmıştır.

6.7.4.1 Yasal uyum; misafirlik ve geçicilik üzerinden bir uyum çabası

Vatandaşlık ve haklar etrafındaki tartışma sosyal uyum koşullarının oluşturulması ile ilgili bir temel oluşturmaktadır. Tam anlamıyla bir uyumdan bahsedebilmek için hukuki ölçüt; göç edilen ülkede o ülke vatandaşlarının sahip olduğu yasal haklara sahip olmak ideali üzerinden kurulmaktadır. Suriyeliler Türkiye’de uluslararası koruma statülerine göre daha düşük seviyede ve daha güvencesiz haklar tanınan geçici koruma statüsü altındadırlar. Bu durum statüler ve haklar açısından ele alındığında statünün daimî olmaması ve elde edilen hakların bu geçicilik hali üzerinden kazanılmış olması özellikle Suriyeliler için yaşamlarında belirsizliğin hâkim olmasına neden olmaktadır. Suriyeliler geçici koruma statüsü ile her ne kadar yasal düzlemde eğitim, sağlık, istihdam gibi çeşitli haklara sahip olsa da mevcut belirsizlik hali ve uğranan ayrımcılık çok kültürlü anlamda hak temelli bir vatandaşlık zemininin kurulmasına engel olmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı Türkiye’de geçici olduklarını ve kendilerini misafir olarak gördüklerini belirtmiştir.

K12: Ben mülteciyim burada, misafirim yani uymak zorundayım bu kurallara ama onlar bizim geleneklerden adetlerden asla bir şey sevmeyenler asla. Ama ben mecburum, misafirim. Kendimi garip hissediyorum, tabi ki misafirim. Onlar bana seslenirler mesela ama ben cevap veremem, kendimi onlara cevap vermeye bile uygun hissetmiyorum. Maalesef istikrar yok.. Şimdi iyi olsa ben geri dönmek isterim tabi ama dönemem. Bu benim vatanım değil, onların vatani. Vatan 5 senede edinilmiyor. Ama Suriye’de ne ev var ne iş var ne yaşam var... çok uyum sağladığımı düşünmüyorum.

Her ne kadar Zeytinburnu’ndaki kalış süreleri en az 5 sene olsa da katılımcıların yoğunlukta olarak kendilerini misafir olarak görmeleri yerel toplumla iletişim kurarken dahi çekinceli davranmalarına neden olmakta eşit haklar üzerinden yatay bir ilişki geliştirememelerine neden olmaktadır. Ayrıca yerel halkın Suriyelilere bakış açısının 2011’den bu yana ciddi derecede değiştiği ve tahammül edememe seviyesine eriştiği, yasal düzlemde hiçbir karşılığı olmayan “misafirlik” tanımının zamanla daha ileri derecede dışlanma ve ayrımcılığa neden olduğu görülmektedir.

K6: Bizim komşular iyi insanlar. Ama 2015 ten bu yana çok şey değişti. Bizi seviyorlar ama şimdi misafirliğimiz bitti bunlarla her gün karşılaşıyorum, yetti artık diyorlar. Zamanla daha kötüye gidiyor her olayı bize yüklüyorlar. İnsanlar Suriyelinin üzerine yükleniyorlar. Bir de onlar için bütün Araplar aynı başka Arap da yapsa yine Suriyeli diyorlar.

Türkiye’de yabancıların vatandaşlığa geçişi için normal koşullarda kesintisiz olarak 5 yıl kalmaları ve diğer kriterleri sağlamaları durumunda mümkün olurken Suriyeliler için bu durum böyle olmamaktadır. Suriyeliler ancak istisnai yollardan vatandaşlığa başvuru yapabilmektedirler. Vatandaşlık Kanununun 12. maddesine göre; Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler ile vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişilerden kabul edilirlse, vatandaşlığa alınmaları söz konusu olabilecektir. Ayrıca evlilik, evlat edinme, Türkiye’de doğmuş ancak ana veya babasından kan esasına göre vatandaşlık kazanılamaması durumunda Türk vatandaşlığının kazanılması mümkündür. Dolayısı ile Suriyelilerin istisnai özellik ve ülkeye getirecekleri herhangi bir fayda olmaması durumunda vatandaşlığa alınması mümkün olmamaktadır. Öte yandan bir süre limitinin olmaması ile yeni gelen ve herhangi bir uyuma tabi olmayan kişilerin vatandaşlığa alınmasını kolaylaştırdığı gibi toplumsal çatışma riskinin artmasına sebebiyet verebilmektedir.

K6: Biz ne olursa olsun burda misafiriz kimseye karşı gelemeyiz. Ben kendimi misafir olarak görüyorum, burası benim ülkem değil ki. Yani burdayım, vergi de veriyorum her şey de veriyorum kurallara uyuyorum tamam da burda benim neslim yok, atalarım yok. Ben burda vatandaşlık almak isterim, memnun olurum hatta bunun için uğraşıyorum zaten. Başka bir ülkeye gitme niyetim yok zaten, belki bizi daha kolay kabul ederler vatandaş olursak ama zor ben burda zar zor iş buluyorum nasıl vatandaşlık versinler.

Katılımcıların büyük bir kısmı daha iyi koşullar altında yaşamak, Türkiye’de sağlık, eğitim ve iş koşullarından daha iyi derecede yararlanmak için vatandaş olmak istemekte kimi ise toplumda daha çok kabul göreceği ve daha az dışlanacağı düşüncesi ile vatandaş olmak istemektedir.

K25: Eşim ASAM ile görüşti psikolojik destek için, Kızılay ile görüşti ve İKGV ile görüşti. Bu konuda destek alamadık. Özel eğitim için vatandaşlığınız olması gerekiyor dediler bize, bu sebeple ya vatandaş olmak istiyoruz ya da Avrupa’ya gitmek.

Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların büyük bir kısmı yasada belirtilen “istisnai” özelliklere sahip olmadığından dolayı evlilik yolu ile vatandaşlık elde etmeyi deneyimleyen katılımcılar bu sefer de Türk erkeklerin Suriyelilerle resmi evlilik yapmak istemediklerini belirtmişlerdir.

K10: İstanbul’da Türk arkadaşlarım var ama şimdi hiç Türkçem yok, evlenirsem Türk biriyle evlenirim muhtemelen. Ama burda Türkler sanki biz çölden gelmişiz gibi davranıyorlar, evlenince bana vatandaşlık verecekler diye sanki bana hayatını veriyor gibi davranıyorlar, halbuki ben ondan önce de vardım ve Suriye de çok kadim bir yer biz çölde aç ve susuz büyümedik yani görmemiş değiliz. Bir de Türk erkekler bizimle resmi bir evlilik yaşamak istemiyorlar, sadece imam nikahı.

Sonuç olarak Suriyelilerin statülerinden dolayı sahip oldukları haklardan resmi olarak yararlanabildikleri fakat statünün geçicilik barındırması toplumdaki misafirlik algısı ile birleşince yasal uyumun tamamıyla sağlanamadığı görülmektedir. Özellikle geçicilik ve misafirlik söylemlerinin toplumsal yaşamdaki yansımaları çoğu zaman ayrımcılık ve dışlanma şeklinde ortaya çıkmakta uyum çabası güvensiz bir zeminde ilerlemektedir.

6.7.4.2 Yapısal Uyum; çalışma, barınma, eğitim ve sağlıkta sosyal dışlanma ve içerilme

Mültecilerin uyumuna yönelik birçok çalışmada başarılı entegrasyon göstergeleri kapsamında çalışma, barınma, eğitim ve sağlık alanları sosyal haklarının belirlenmesi ve sosyal uyumun sağlanmasında potansiyel araçlar olarak görülmektedir. Sosyal uyumun hem aracı hem de göstergesi olan bu alanlar aynı zamanda sosyal politikanın temel bileşenleri olduğundan bu alanlarda uyumun anlaşılması çok önemli olmaktadır. Bu bölümde Suriyelilerin çalışma, barınma, eğitim ve sağlık alanlarındaki uyumlarının sosyal içerilme ve dışlanma üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır.

İstihdam; ekonomik bağımsızlığın kazanılması, yerel halkla sosyal ilişkilerin geliştirilmesi, gelecek planlaması, dil becerilerini geliştirme, benlik saygısı ve kendine güven gibi ilgili birçok durumu etkileyen bir faktördür. Dolayısı ile sosyal uyumun önemli bir aracı ve göstergesidir.

Çalışma kapsamında Suriyeli mültecilerin çok küçük bir kısmı kendi sermayelerine dayalı olarak ticari süreçte yer alırken; büyük çoğunluğu oluşturan diğerleri ise böyle

bir imkâna sahip olamadıklarından dolayı fiziki emeğe dayalı üretim süreçlerine katılmak zorunda kaldıkları görünmektedir. Bu süreçte dahil olan mültecilerin neredeyse tamamı kayıt dışı ve enformel piyasa dışında gelir sağlayacakları sağlıklı çalışma koşullarına sahip bir zeminde var olamamaktadır. Türkiye’de enformel istihdamın en yoğun görüldüğü alanlardan biri tekstil sektörüdür. Zeytinburnu’nda da görüşülen katılımcıların hanesinde en az bir kişi tekstil sektöründe; merdiven altı fason üretim yapan atölyelerde, ev içi üretimde, mağaza ve konfeksiyon atölyelerinde çalışma yürütmektedir.

Bu sektörde çalıştırılan işçilerin pek çoğu, sosyal güvenceden yoksun bırakılıp, iş güvenliği yasalarına uyulmayarak istihdam edilmektedir. Sektörde ise özellikle göçmenlerin çalışması bu sorunların en fazla yansıdığı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

K17: Ev kiramız 4000TL. Eşim Türklerin yanında tekstilde terzi olarak çalışıyor, çalışma izni yok ve aylık maaşı 6.200TL. Haftanın altı günü çalışıyor, pazar günü tatili var. Mesela işe ilk başladığında akşam 19:30’da eve gelirdi ve cumartesi pazar günü tatildi. Ama şimdi ona fazla yüklenmeye başladılar bazı haftalar pazar günü bile işe çağırıyorlar. Şimdiki çalışma saati sabah 08.00’den gece 23.00’e kadar. Burası daha çok bebek kıyafeti üzerine üretim yapıyor.

Birçok mülteci enformel istihdam dışında başka bir seçeneğe sahip olamadığından ve kent hayatının yüksek yaşam maliyetlerini bir şekilde karşılamak zorunluluğundan dolayı güvencesiz çalışmaya razı olmaktadır. Katılımcıların en çok aktardığı konulardan biri de dil problemi, yaş ve uyum sorunu nedeniyle Türkiyeli işverenlerin yanında çalışmanın zorluğu olmaktadır. Bu nedenle birçok mültecinin Suriyeli işverenle çalışmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Kızılay yardımının kesilme ihtimaline rağmen çalışma izni talep eden katılımcılar sürecin oldukça yavaş ilerlediğini belirtmişlerdir.

K12: Kocam Türklerle çalışmayı denedi ama kocam 55 yaşında çok zorlandı onlarla çalışırken hem dil konusunda hem de uyum sağlamakta zorlandı. Çalışma izni de yok. Şimdi Suriyelilerle çalışıyor. Yine çalışma izni yok ama daha rahat en azından kendini ifade edebiliyor. Bir de çalışma izni çıkarsa bizim Kızılay kart yardımı duracağı için biz de istemiyoruz. Ama yine de talep ettik, başvuru yaptık ama zaten ilerlemiyor.

Ayrıca katılımcıların bir kısmı eşit hatta bazen daha fazla mesai yapmalarına rağmen Türkiyeli çalışanlarla eşit ücret almadıklarını ve Türkiyelilerin aksine mücbir sebeplerden dolayı işe gelemediklerinde maaşlarının kesildiklerini belirtmişlerdir.

K20: ...Belki iş konusunda da aynı şekilde Suriyeliler daha az para alıyor. Suriyeliler de artık bunu öğrenmiş durumda Suriyeli iş sahipleri Suriyeli çalışanlara Türkiyeli bir atölye gidersen de daha az para alacaksın der mesela. Türkiyeliler iş yoksa da maaşları yatırılıyor ama Suriyelilerin yatırılmıyor.

Suriye’de iken öğretmenlik, mühendislik gibi uzmanlık gerektiren bölümlerden mezun olan fakat mesleki denklik belgesi gerekliliği nedeniyle burada çalışmayan veya uzmanlık gerektirmeyen başka bir işte çalışanların ve Suriye’de iken okula giden fakat Zeytinburnu’na geldiğinde ekonomik nedenlerden dolayı çalışmak zorunda kalanların yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı kadınların yarısı Suriye’de iken herhangi gelir getirici bir işte çalışmamış diğer yarısı ise yoğunluklu olarak öğretmenlik yapmıştır. Burada ise daha çok tekstil sektöründe ev ve aile içi emeğin hâkim olduğu güvencesiz bir şekilde çok düşük bir ücrete çalışmalarını sürdürmektedirler.

K14: Onlar (erkekler) çalıştılar eve baktılar sonra biz de çalışmak zorunda kaldık burda evin geçimini sağlamak için. Mühendislik okuyan bir oğlum da vardı fakat savaştan dolayı okulu yarım kaldı burda üretici olarak çalışıyor şimdi, bir oğlum da Almanya’ya geçti şimdi orda çalışıyor işçi olarak. Bir oğlum da burda makineci olarak çalışıyor. Yeter ki uyumlu olalım diyoruz ama yine de yaranamıyoruz kimseye. Burada 15 yaşında kızım bile çalışmak zorunda kalıyor, eve iş gelince ne yapalım bir yandan da para kazanmak zorundayız. Düşündükleri gibi rahat yaşamıyoruz yani.

Burada ortaokul ve özellikle liseden sonra çocukların her ne kadar eğitim hayatlarına devam etmek istedikleri anlaşılrsa da haneye ekonomik girdi oluşturmak amacıyla enformel iş hayatına dahil oldukları, maddi nedenlerden dolayı çalışmak zorunda oldukları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların bir kısmı ise eğitim hayatından kopartılan kız çocuklarının çalışmamak için evlenmek zorunda kaldıklarını aktarmışlardır.

K13: Dört kızım bir oğlum var ikisi maalesef okuyamadı diğerlerini de zar zor okutuyorum, okutmayı çok isterdim çalışması lazımdı ama. Kızım çalışmaktan yoruldu ve evlendi ben evlenmesine karşıydım ama elimizden gelen bir şey yoktu kızlarımın biri 11 diğeri 14 yaşında. Bir diğeri de 16 yaşında o da yazları tekstilde çalışıyor okul parasını bu şekilde toparlıyor. Evliyim 43 yaşımdayım. Çalışan çocuğum da 20 yaşlarında, evlenen kızım 21 yaşında.

K15: Suriye’de hiç çalışmamıza gerek kalmıyordu ama burası öyle değil, çalışmazsan yaşayamazsın burada. Vallahi yemek parasını zar zor karşılıyorum çocuklarımın. Halbuki çocukların, gezmeye, eğlenmeye, parka gitmeye ihtiyaçları var.

Özellikle daha önce gelir getirici herhangi bir işte çalışmayan kadınların çalışma hayatına uyum sağlaması bir hayli zor olmaktadır. Görüşülen katılımcılardan iş yeri işleten çok küçük bir kesim dışında diğerlerinin güvencesiz çalıştığı tespit edilmiştir.

İş yeri işleten katılımcılar ise çoğu zaman yerel halkın kendilerinin Suriyeli olduklarını öğrendikten sonra iletişim ve alışverişi kestiklerini, kendilerine karşı tavırlarının değiştiğini belirtmişlerdir.

K24: Yani ilk üç senem çok sevecenlerdi, hani oğlum falan diyorlardı, müşterilere yardım ediyordum. Daha sonrasında babamın Suriyeli olduğunu öğrenince benimle ilgili tavırları değişti. Şu anda dışlanma zaten bizim markette yaşanıyor. Mesela birkaç müşteri marketi bizim aldığımızı öğrenince baktım gelmiyorlar. Çok da önemli değil tabi rızkı Allah gönderiyor ama bu kafa yapısını şey yapmamak gerekiyor. Ha ben sahibiyim ha o sahibi ne fark eder. Yani dışlanmak kötü bir şey.

Sonuç olarak Zeytinburnu'nda kendi iş yerlerini işletenler dışındaki katılımcıların daha çok kayıt dışı çalışmak zorunda kaldıkları, özellikle lise ve üniversite çağındaki çocukların maddi nedenlerden dolayı çalışmak zorunda kalarak eğitim hayatlarına devam edemedikleri, yerel halkla eşit derecede ücretlendirilmediklerini, özellikle kadınların toplumsal cinsiyet normları ve mesleki denklik sebebiyle kendi işlerini yapamadıkları, ev içi ve yoğun aile emeği gerektiren işlerde düşük ücretlere çalıştıkları gözlemlenmiştir. İş süreçlerine dahil olan ve yaşı daha genç katılımcıların iletişim ve dil konusunda nispeten daha iyi oldukları, yaşı daha büyük olan katılımcıların ise Suriyeli işverenle çalışmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca iş süreçlerine dahil olmak için kadın katılımcıların STK'lar aracılığı ile mesleki eğitim aldıkları fakat daha sonraki süreçte çocuklarının bakım ihtiyacını karşılamak zorunda olmak, iş imkanlarının olmaması ve kurumların süreci aktif olarak takip etmemesi gibi nedenlerden dolayı çalışamadıkları ortaya çıkmıştır.

K9: Mavi Hilal'den aynı zamanda aşçılık kursu aldım. Sertifika aldım. Oğlum hasta olduğu için çalışamadım yani otizm aslında hasta değil.

K20: Bazen evde el işlerini yapıyorum. Nakış vs. sonra sağlık sıkıntılarından dolayı bıraktım, sonra aşçı mesleki eğitimlerine başvurduk sertifika veriyorlar sonra işe yerleştirme ücretli bir kurstu bir de. Ama sonra herhangi bir iş bulma fırsatı olmadı. Sadece sertifika aldık onlar da biz çağırınız diye söylemişlerdi ama çağırılmadık. A1 ve A2 dil kursu aldık bir de.

Barınma kentsel veya bölgesel bağlamda uyum sürecinin etkili bir aracı, göstergesi ve en önemli unsurlarından biridir. Genel olarak konut yalnızca insanların günlük yaşamının temel bir alanı değil aynı zamanda farklı yaşam fırsatları için bir araçtır. Mülteciler özelinde de ele alındığında belirli bir konumun herhangi bir konutla bağlantılı olduğunu ve belirli bir sosyo-ekonomik statü ve alt yapının o konumla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu bölümde konutun fiziksel büyüklüğü, kalitesi ve

olanaklarından ziyade katılımcıların daha çok üzerinde durduğu konutun sosyal, kültürel ilişkisi, konuta erişim ve konut aracılığı ile yerel halkla yerleşiklik üzerinden kurulan ilişki üzerinde durulmuştur.

Mültecilerin yaşadığı evlerin büyük çoğunluğu fiziki olarak kötü durumdadır. Mülk sahipleri ancak normal barınma ihtiyacını karşılamaya yetersiz olan ‘ev’leri yüksek fiyatlara mültecilere kiraya vermektedir. Bu evlerin fiziki yetersizliği, ısınma ve sıcak su sorunları, hijyen sorunu vb. durumlar çocukları ve en çok da kadınları zorlamaktadır. Zaten ev sınırları dışına çok çıkamayan kadınlar bu evlerin eksiklerini kapatmaya ve daha yaşanır hale getirmeye çalışmaktadır.

K20: Bu ev ise erkek apartı olarak kullanılıyordu oradaki gençler eşime haber vermişti 2200 TL çok pahalıydı aslında o dönem ama şu an uygun bir ev ekonomik şartlara bakınca. Bu ev böcek doluydu belediye gelip ilaçlama yaptı. Her şeyi biz tamir ettirdik hatta Türkiyeliler gelip niye siz kendi imkanlarınızla tamir ettiriyorsunuz diye soruyorlardı, şaşıyorlardı.

K13: Burda ev bulmakta çok zorluk çektik. Binamıza belediye yıkımdan gelindi 3 sene ev aradık nefes darlığım var çocukların astımı alerjisi var bodrumda yaşayamayız. En son buraya geldik rutubet var su geliyor üzerimize bir sabah kalktık evimiz komple elektrikli.

Ülke genelinde artan konut fiyatları ve kira ücretlerine paralel olarak Zeytinburnu ilçesinde mültecilerin ucuz ve sağlıklı konuta erişimi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. 2250-4550 aralığında kira ödeyen katılımcıların en çok zorlandıkları konulardan biri ev kiralarında yaşanan astronomik artışla birlikte oluşan yeni kirayı karşılayabilme sorunudur. Bütün bunlara ek olarak ev ararken Suriyeli oldukları gerekçesi ile ev sahipleri ve potansiyel komşuları tarafından ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan ve sırf bu sebeple ev bulamayan veya mevcut evlerini değiştirmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı oldukça fazladır.

K25: Ben Zeytinburnu ilçesinde 5 defa ev değiştirdim. Benim emlakçı arkadaşım vardı bana yardımcı oldu. Ev sahibi Suriyeli olduğumuz için bize ev vermek istemedi. Daha sonra emlakçı arkadaşım araya girdi ev sahibine dedi ki evinde oturmadan bilemezsin evinde oturmalarına izin ver onları tanı sonra karar ver. Sonra biz o evi tuttuk sorun olmadı. Ama alt ve üst komşular Türk’tü, komşular sorun yapmaya başladı. Bize çok ses çıkarıyorsunuz deyip polisi çağırdılar, sonra ev sahibi bize destek oldu, arkamızda durdu ama bütün bu konular bizde çok stres yaptı evi boşaltmak durumunda kaldık. Biz evden çıktıktan sonra emlakçı arkadaşım bana söyledi, komşular ev sahibine demiş ki bir daha Suriyeli oturtma burada.

K20: ...En çok kira konusunda ayrımcılık yapıldığında. Mesela biri geliyor Türkçesi çok iyi ona ev vermek istiyorlar sonra Suriyeli olduğunu öğrenince vazgeçiyorlar.

Yerel halkın mültecilere yönelik genel ayrımcı tutumları ‘Suriyelilere ev vermeyiz’ şeklindeki yaklaşımları ve mültecilerin çok az Türkçe bilmeleri onları yerelle bütünleşme ya da asgari bir iletişimden alıkoymaktadır. Söz gelimi Suriyelilere evini kiralamayı reddeden bir mülk sahibinin, iş yaşamında sahibi olduğu tekstil atölyesinde daha çok Suriyeli çalıştırması aslında yerel boyutta mültecilere bakışın çok çarpıcı bir ifadesidir.

K9: Sadece Zeytinburnu’nda 5 ev değiştirdim, ilk ev sahibimiz kocamın patronuydu bu sebeple değiştirmek zorunda kaldık çünkü işyerinde bir sorun yaşarsa hep evden hem de işten olacaktık. Sonra 5 ay yaşadığımız eve geçtik, ardından Antep’e gittik. Geldiğimizde bir buçuk sene yaşadık biz Suriyeli istemiyoruz dedi komşular ve çocuğumla ilgili sürekli şikâyet geliyordu, her gün maruz kalıyorduk bu sözlerle o yüzden çıktık. Ardından girdiğimiz evde ev sahibi başlarda istediğiniz kadar oturabilirsiniz dedi ama 1 sene geçmeden evi satacağını ve çıkmamız gerektiğini söyledi.

Kendilerine dönük bu yaklaşımlar nedeniyle izole bir hayata itilen Suriyeliler - özellikle de kadınlar- bu yaklaşımı benimseyen mahalle sakinleriyle yeterli düzeyde sosyal ilişki kuramamakta, asgari de olsa olağan bir komşuluk ilişkisi içerisine girememektedirler.

K9: Bu binada daha çok Suriyeliler yaşıyor, daha önce de belirttiğim gibi diğer evlerde ırkçılık ve ayrımcılığa maruz kaldım. Oğlum otizmlili komşularım da gece çalışıp gündüz uyuyan insanlardı çıkardığımız küçük seslerde hemen kapıya dayanıyorlardı. Benim çocuklarım erken uyanıp erken uyuyor. En sonunda mutfakta yaşamaya başladım sırf gelip laf söylemesinler diye en azından mutfaktan ses gitmez diye, parmak uçlarımda yürümeye başlamıştım. Çocuklarım artık mutfakta yiyor, içiyor ve ders çalışıyordu korkudan. Alt kattaki komşu kadın gelip sürekli beni tehdit ediyordu. Zaten Suriyeli olduğumuz için ev bulmakta bir hayli zorlandık. Suriyeli isen ev yok!

Asgari düzeyde bir komşuluk ilişkisi şöyle dursun, kirasını ödedikleri evde dahi rahat bir şekilde hareket edemeyen, komşuları tarafından en küçük bir seste sürekli uyarılan Suriyelilerin, özellikle de kadınların, zaten ev ve mahalle hayatından öte gidemeyen hareketlilikleri daha da kısıtlanmış, yaşam alanları daralmıştır.

Ev sahiplerinin kontrat yapmamakta ısrarcı olması, ev kiralarını keyfi bir şekilde arttırması, istediği zaman Suriyelileri evden çıkarabilmesi çok kısa zaman aralıkları içerisinde mültecilerin aynı ilçe içerisinde birçok kere ev değiştirmelerine neden olmuştur. Bu durum güvencesizliğin yanı sıra zaten çok zor gelişen komşuluk

ilişkilerinin tekraren kopmasına ve yaşanan ayrımcılık hallerinin artmasına neden olmaktadır.

K22: Telsiz mahallesinde oturuyorum evde 4 kişi yaşıyoruz. 3 bin lira kiramız. Her ay zam yapıyorlar kiram normalde 2700 'dü ama her ay biraz zam yapıyorlar yakında ne olacak bilmiyorum. Sözleşmemiz bitiyor ve yeni kontrat yapmamız gerekiyor ama ev sahibi yapmadı kontratı. Kendi kafasına göre artış yapıyor, normalde kiram 2 bin liraydı.

K6: Evle ilgili çok sıkıntı yaşadım, yabancı olduğum için 1500 lira ise bize 3 bin lira oluyor, ee zaten ev de vermiyorlar doğru düzgün. Ben çok zor buldum ev. Bizimkiler (Suriyeliler) mecbur kalıyorlar evi tutmaya. Sonra tuttuğun evi bir sene dolmadan tamam diyor çıkın artık ev bize lazım. İsteddiği zaman çıkartıyor evden ev sahibi. Burda mesela ben 2 bin liraya oturuyorum ama başka bir eve çıksam 6 binin altında oturamam.

30.06.2022 tarihli Göç İdaresi Başkanlığı resmî sitesinde yayınlanan açıklamaya göre yabancı yoğunluğuna bağlı olarak yeni doğan ve çekirdek aile birleşimi dışında Türkiye genelinde 1169 mahalle yabancıların ikamet ili değişikliği yapılması işlemlerine kapatılmıştır. Bu kapsamda Zeytinburnu ilçesindeki Maltepe, Yeşiltepe, Nuripaşa ve Yenidoğan olmak üzere kayda kapalı 4 mahalle bulunmaktadır. Bu durum burada yaşayan mültecilerin yükselen ev kiralari karşısında ödeme fırsatı bulamamaları dahi burada yaşamaya mecbur bırakılmalarına neden olmuştur.

K9: Yeni bir kural geldi biliyorsun, Zeytinburnu dışına çıkamıyoruz artık burada yaşayan Suriyeliler olarak. Yani buradaki ev kiralari çok yükseldi biz burada yaşamak zorunda kaldık ne olursa olsun. Buraya hapsedik şu an burada 4 binden az ev kirası yok.

K18: Geçen sene ev sahibi evden çıkın dedi kayınvalidem oturacak dedi. O zaman ev aramaya başladık çok zordu. Hem ev bulamıyorduk, evi bulduğumuzda Suriyelilere vermiyorlar ya da çok fiyatlar istiyorlardı. Mesela 10.000 TL istediler bir yerde depozitoyu bir değil iki aylık istiyorlardı. Emlakçı olmasa bile ev sahibi eline ekstra para istiyordu. Şimdi baktık ev sahibi zam yapmak istedi genelde bu zam oranı çok yüksek. Şimdi buradan çıksak daha da fazla kira ödeyeceğiz. Bu yüzden istediği kira bedelini ödedik. Bu ev sahibine biz önceden 2000TL ödüyorduk şimdi 4500TL oldu. Kanunda hep kiracının yanındayız demişlerdi ama gün sonunda ev sahibi istediği rakamı alıyor. Biliyorsunuz bir de nüfus tespit kaydı sorunu var. Esenyurt, Fatih artık dışardan kimseyi almıyor. Bu yüzden ev bulmak daha da zorlaştı. Bazı semtler yabancı almıyor. Böyle bir sorun da var. Yani hem fiyat yüksek hem semt yabancıları kabul ediyor mecburen ev sahibine istediği kirayı veriyoruz.

Mülteciler için eğitim hayatının ve özellikle de okulların yerel halkla en önemli temas yeri olarak deneyimlenen ve sosyal uyumu destekleyen ilişkilerin kurulmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Evli ve çocuklu olan katılımcıların neredeyse tamamı en az bir çocuğunu okula göndermektedir. Saha araştırmasının yapıldığı tarih okulların

kayıt dönemine denk geldiğinden katılımcıların, özellikle de çocuklarının eğitim hayatı ile ilgili daha büyük bir rol üstlenen kadın katılımcıların, çokça sorun yaşadıkları alanlardan birinin eğitim olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle ortaokul ve lise çağındaki çocukların kayıt yaptırabileceği okulların eve yakınlıktan ziyade puanlama sırasına göre belirlenmesi, birçok katılımcının okul ve ev arasındaki mesafeyi ve güvenliğe bağlı endişeleri gerekçe göstererek çocuklarının okul kaydını yapmamalarına neden olmaktadır. Mevcut eğitim sisteminin kolaylaştırıcı seçenekler sunmaması, maddi yetersizlik, ailenin dışarıyı tehlikeli ve güvensiz bulması, ergenlik çağındaki kız çocuğunun denetlenmesi gerektiği gibi yaklaşımlar nedeniyle özellikle kız çocukları eğitime devam etme konusunda daha dezavantajlı durumda olmaktadır. Okula gitmeyen bir kız çocuğu eğer ailenin geçimine katkı amacıyla herhangi bir işte çalışmıyorsa veya aile tarafından çalıştırılmıyorsa tamamen ev sınırları içerisinde bir hayata zorlanmakta erken yaşta evlendirilme riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

K19: ...evet ama iki kızım şimdi okula gidemeyecek, istediğimiz okul kayıt yaptırmadılar, ona çıkan okul da çok uzak tek başına gidemez. Diğeri için ise para istendi bizden bu yüzden kayıt yaptıramadım.

K20: Aramızda kalsın okula kayıt yaptıramazsa ve o uzak okula gidemez onun babası onu evlendirir evde oturursa. Şu an dokuzuncu sınıf. Müdürle konuşacak birini bulmaya çalışıyorum kızım çok utanıyor bu yüzden o konuşmıyor. Belki Müdürle konuşursam kızımı kaydettirir ve uzak okula gitmek zorunda kalmaz. Puanları çok yüksek değil. Biz çok ev taşıdığımız için çok okula gidemiyordu. Pandemi sürecinde iken de telefon veya bilgisayar olmadığı için derslere katılamıyordu. Yani kızım evde oturursa bir sene babası bırakmaz evlendirir ya da çalıştırır. Babası da göndermek istemez uzaklara, okullarda ırkçılık da var, Türkiyeliymiş gibi davranabilirsin dedim ona ama çok belli dedi zaten Suriyeli olduğum. Şu anda zaten durumlar biraz daha karışık olmaya başladı.

Nitekim pandemi döneminde de maddi yetersizlikten dolayı uzaktan gerçekleştirilen derslere dahil olamayan mülteci çocukların eğitim hayatını etkileyen en önemli unsurlar arasında maddi koşulların yer aldığını söylemek mümkündür.

K12: Ben de çocuklarımın okul işleriyle uğraşıyorum. Okul kayıtları ile ilgili problem yaşıyorum müdür para almadığı sürece çocuğumu okula kaydetmeyeceğini söylüyor. Benden 500 TL istiyorlar.

Bununla birlikte okullarda akranları tarafından maruz kalınan ayrımcı söylemlerin yanı sıra bazen öğretmenleri tarafından da dışlanmaya maruz kaldıkları katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Yukarıda K20 nolu görüşmecinin örneğinde mülteci çocukların ayrımcılığa maruz kalmamak adına aileleri tarafından “Türkiyeliymiş gibi

davranabilirsin” söylemi çocukların okullarda hissettiği dışlanma ve baskıyı çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

K10: Yedinci sınıfta oğlumla ilgili çok sıkıntı yaşamıştım Suriyeli olduğu için oğlum. Ona ayrımcılık yapıldı okulunu değiştirmek istedim fakat değiştiremedim. Yine aynı şekilde ikinci sınıfa geçti. Sınıfta ne olursa benim oğlum suçlanıyordu. Diğer çocuklarım da eğitim almak istediler fakat maddi durumumuzdan dolayı ve geçinmek için çalışmak gerektiğinden dolayı onları okula gönderemedim. Özellikle sekiz yaşındaki oğlum da akranları tarafından ayrımcılığa maruz kalıyor konuşmasıyla alay ediyorlar çeşitli şeylerde o hemen alay edebiliyorlar öğretmenler ise hiçbir şey yapmıyor öğretmen de hatta alay ediyor öğretmen böyle olursa zaten çocuk nasıl güzel bir eğitim alsın orada. Bu tür şeylerden dolayı oğlum çoğu zaman okula gitmek istemiyor.

Okullarda mülteci ve yerel toplumun çocukları arasındaki akran zorbalığının eğitimciler tarafından normalleştirilmesi ve sosyal içermeye dayalı çalışmalardan çok dışlamayı meşrulaştıran davranışların sergilenmesi mülteci çocukların eğitim hayatını ve sosyal uyumlarını olumsuz yönde etkilemenin yanı sıra eğitim süreçlerinin aksamasına neden olmaktadır. Özellikle ilk yıllarda dil bilmemekten ve bilgi eksikliğinden kaynaklı eğitim sistemine erişimde büyük zorluklarla karşılaşan Suriyeliler bu süreçte iletişimde oldukları AKDEM’den Türkçe ve okula destek kursları olarak çocukların okula devam etmesini sağlamışlardır.

K12: Çocuklarım için eğitim hizmetlerine erişmeye çalıştığım zaman nasıl davranmam gerektiğini bilmiyordum, okullarda kiminle nerede nasıl konuşabileceğimi hiç bilmiyordum fakat çocuklar Türkçe öğrenmeye başladıktan sonra kendi işlerini halletmeye başladılar. Şimdi okuldaki durumları daha iyi. Çocuklarım küçük olduğu için pek dışarı çıkmıyordum dolayısıyla kurumlarla da çok iletişim yoktu sadece AKDEM’le iletişimin var. Çocukların başta okula kaydı olduğunda çok zorluk çekmişti söyledim demin bu zorluklar içerisinde öğretmeni anlamama hiçbir şekilde Türkçe bilmeme çok etkili oluyordu hatta başlarda okuldan ayrılmayı istediler, okula gitmek istemediler ama daha sonra ben AKDEM’le tanıştım ve buraya çocukları getirdim burada hem okula destek kursları veriyorlardı hem de Türkçe kurslarına gitti çocuklarım daha iyi oldular ve sonrasında okula alındılar.

Özellikle ilk geldikleri yıllarda eğitimle ilgili bilgi eksikliğinden ve dil bilmemekten kaynaklı birçok sorunla karşılaşan Suriyelilerin Türkiye’deki eğitim sistemine uyum sağlamak için çaba gösterdiklerini görmek mümkündür. Fakat katılımcıların aktarımlarından anlaşıldığı üzere gösterilen bu çaba öğretmenler ve yerel toplum tarafından karşılık bulamamaktadır.

K15: Okulda şöyle bir durumla karşılaşıyoruz. Özellikle biz Suriyeli aileler çocukların dersleri için gerçekten büyük emek sarf ediyoruz ben kefilim bu duruma. Ama her sene Türkçe dersleri zayıf geliyor. Ve sadece Suriyeli ailelerin

çocuklarının Türkçe dersi zayıf geliyor. Halbuki çocuklarımızı sormaya gittiğimizde öğretmen çok iyi olduklarını söylüyor. Ben ağladım çocuğum da ağladı valla bu duruma. Eksikleri varsa yol gösterecekler keşke biz de ne yapacağımızı bilirdik. Bu dışlama mı bilmiyorum ama bütün Suriyeli öğrencilerin Türkçe derslerine zayıf not vermeleri normal değil.

K17: Yani biz iyi muamele göstermeye çalışıyoruz. Örneğin okulda bizden istedikleri belli bir ücret var, biz onlara istedikleri şekilde parayı veriyoruz asla biz vermeyiz demedik şimdiye kadar. İstedikleri evraklar oluyor mesela onları veriyoruz. Sorun çıkarmadık, Türkler gibi ödedik. Biz sorun yaşamak istemeyiz ki, uyumlu olmaya çalışıyoruz.

Mevcut eğitim sisteminde hem Suriyeli olup hem de özel gereksinimli bir çocuk olmak okullarda yaşanan ayrımcılığın ve dışlanmanın boyutunu iki katına çıkarmaktadır. Akranları tarafından ayrımcılık ve şiddete maruz kalan özel gereksinimli mülteci öğrencilerin bazı eğitimciler tarafından eğitim sistemine dahil edildikleri ve yönlendirildikleri görülse de bu durum çoğu zaman aksi yönde ilerlemektedir. Aşağıda, otizmlili çocuğu bulunan K9 kodlu katılımcının örneğinde de görüldüğü üzere eğitim sisteminin bu ihtiyacı kapatamadığı gibi her eğitimcinin aynı farkındalık düzeyine sahip olmaması mültecilerin eşit ve adil hizmet alımının önüne geçmekte ve sosyal uyum önündeki en büyük engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

K9: İki çocuğum da okula gidiyor. Başta Suriyeli okula gidiyorlardı ama kovularak çıktılar otizmlili olduğu için. Sonra Türkiyeli bir okula kaydettim öğretmen çok iyiydi ama değişti sonra. Okul değiştirdik yine ama şu an iyi yine de okul birincisi. Eğitim hizmetlerine erişirken en zorlandığımız şey dil eksikliği ve maddi eksiklik. Mesela resim dersleri için malzeme almak gerekiyor ama bizim maddi olarak sıkışık olduğumuz dönemlere denk gelince çoğu şeyi alamıyorduk, çocuklarım ağlıyordu. Çocuklarım zaten yabancı olmaktan dolayı dışlanıyorlar bir de maddi eksiklik.. Oğlum küçükken ilkokulda akranları tarafından çok şiddet görürdü, arkadaşları bugün Suriyeliyi döveceğiz diye plan yapıyordu, öğretmenle konuşmaya gittim ama okulda öğretmen bile sen Suriyelisin senin konuşmaya hakkın yok dedi bana. Ama benim oğlum sesini çıkardığında veya bu şiddete tepki verdiğinde bizi hep suçlu görüyorlardı. Yine sen Suriyelisin buna hakkın yok lafı kulaklarımda çınlıyor. Orta okuldaki çocuğumun özel durumundan kaynaklı müdür beni çağırdı konuşmak için; bu çocuk için rapor alacaksın ve evde oturacak artık okula gelmeyecek. Sonra okuldaki rehber öğretmen benimle konuştu sağ olsun sakın böyle bir şey yapmamam gerektiğini çok zeki bir çocuğum olduğunu eğitimin onun hakkı olduğunu söyledi. Ama akranları ona çok fazla yükleniyor, dövüyorlar, eşyalarını alıyorlar, dalga geçiriyorlar ve küfür öğretmeye çalışıyordu. Biz öyle şeyler bilmeyiz evde ben öğretmenim çocuklarıma kötü laflar asla öğretmem. Çocuğuma bilerek böyle şeyler öğretiyorlardı. Kabullenemedim bu durumu. Öğretmen de sınıfın ortasında bütün arkadaşlarının yanında sen manyaksın, delisin demiş. Bu sebeple burada yaşamak bizler için iki katı zor, Avrupa'ya gitmek istiyoruz sırf bu yüzden.

Yine göç öncesi dönemde Suriye’de lise ya da yüksek öğrenimlerine devam ederken sığınmacı olduktan sonra eğitimden tamamen uzaklaşmış mülteciler bulunmaktadır. Burada da yine dil bilmeme, Suriye’deki mezuniyet belgelerini yanlarında getiremediklerinden denklik belgesi alamama ve geçim sıkıntıları mültecileri eğitimden uzaklaştıran faktörler olarak öne çıkmaktadır. Buna rağmen hem çalışma hem de açık öğretim şeklinde eğitim hayatına devam eden mültecilerin sayısı da oldukça fazladır.

K24: Şu anda eğitim durumum açık lisede okuyorum ve aynı zamanda çalışıyorum. Normalde lise mezunuyum ama burada diplomam kabul edilmedi. Denklik yaptırmam gerekiyor. Daha sonrasında oradaki okulumu aradım dedim ki denklik yapmam için diplomama ihtiyacım var. Onlar dedi ki okul yıkıldı sizin diplomayı bulamayız. Ben de burada ilkokuldan başlayarak kademe kademe ilerleyerek açık liseye geldim şu an iki dönemim kaldı sonrasında bitiyor.

Sağlık alanı da sosyal uyumun ve yeni bir topluma aktif katılımın sağlanmasında önemli bir kaynak olarak gösterilmektedir. Özellikle sağlık hizmetlerine güvenilir erişim, kilit bir kamu hizmetiyle aktif bir şekilde etkileşime işaret etmektedir. Katılımcıların Zeytinburnu’nda hizmetlere erişimde en az sorun yaşadığı alan sağlık alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Buradaki hastaneler, sağlık ocakları ve göçmen sağlığı merkezinden yararlanan katılımcıların genel olarak aldıkları hizmetten ve sağlık çalışanlarının tavırlarından memnun kaldıkları görülmektedir.

K14: Sağlık hizmetleri konusunda hem hastane hem sağlık ocağından yararlanıyoruz ikisi de çok iyi ve dışlanmaya maruz kalmadık. Hem Suriyeli hem de Türk sağlık ocaklarına gidiyorum ikisi de iyi. Sabah sağlık ocaklarını gece ise hastaneyi tercih ediyoruz. Göçmen sağlığı merkezi kolay oluyor bizler için çünkü Arap doktorlar var ve bize çok destek oluyorlar hatta ilaçlara da para vermiyoruz.

Her ne kadar göçmen sağlığı merkezlerinin varlığı sağlığa erişim konusunda dil engelini ortadan kaldırırsa da buradaki sağlık çalışanlarının deneyim eksikliği hizmetin niteliğini etkilemekte ve Suriyelilerin daha çok hastanelere yönelmesine neden olmaktadır. Özellikle Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişimi her koşulda bir aracı tarafından sağlanmaktadır. Bu aracı ya çocukları ya Türkçe bilen Suriyeli akraba ya da mahalle içinden bir komşu olmaktadır; bu nedenle kadın hastalıklarına dair bir konu olduğunda aracının kadın olmaması nedeniyle çoğu zaman yaşadığı sağlık sorunuyla ilgili şikâyetlerini tam olarak ifade edememekte, bu sebeple de sonuç alıcı bir tedaviye erişememektedir

K12: Sağlıkla ilgili aldığım destekler da hiç dışlanmış hissetmedim. Doktorlar gayet iyi davranıyordu bana. AKDEM'den bu destekleri, mesela sağlık hizmetleri ile ilgili hastane randevusu alacağım zaman AKDEM'e ulaşıyordum onlar da bana alıyorlardı randevuyu. Daha çok sağlık ocağına giderim ama göçmenlere özel olana gidiyorum ama tecrübeleri çok az o yüzden bizi hastaneye yönlendiriyorlar, normal sağlık ocağına kaydolmadım o yüzden gidemiyorum.

K16: Sağlık ocağı ve hastanelerde çok zorlanıyorum, tercüman da olmadığı için derdimi anlatamıyorum. Doktorlar iyi davranıyor da benim fıtığım var boynumda ameliyat olmam gerekiyordu ama derdimi bile anlatamadım tercüman olmadığından dolayı. Bir de kadın hastalıklarına görünmem lazım ama o noktada hele çok zorlanıyorum. Buradan da başka yerden de sağlıkla ilgili yönlendirme desteği almadım, erkek çocuklarımla gitmek zorunda kalıyorum ama o zaman da rahat hissetmiyorum.

Birçok katılımcı hastane randevularını sistem üzerinden ilgili numarayı arayarak gerçekleştirse de bazı katılımcılar bu konuda hala kurum yönlendirmesine ihtiyaç duymakta, dil bilmeme sağlık erişiminde en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar her ne kadar sağlık çalışanları ve hizmetler konusunda büyük bir sorunla karşılaşmasa da sağlık merkezlerinde yerel halkla kurulan temaslarda mültecilerin dışlayıcı tutum ve söylemlerle karşılaştıkları görülmektedir.

K10: Yabancı olduğum için evet biraz dışlanmaya maruz kaldığımı düşünüyorum daha doğrusu Suriyeli olduğum için. Sağlık hizmetlerinde şimdiye kadar dışlanmaya maruz kalmadım. Bir hastanede yattım bir ay boyunca çok iyi davrandılar bana. Doktorlar iyi ama Türkiye'de hastalar Türk hastalar, danışanlar gerçekten bize çok kötü davranıyorlar, sanki biz onların paralarını alıyormuşuz da hastaneyi işgal ediyoruz gibi davranıyorlar ve ayrımcılık yapıyorlar bize. Her seferinde yanımda arkadaşımı ya da işte Türkçe bilen birini getiriyorum.

Mültecilerin aktarımlarında ortaya çıkan sağlık hizmetlerine erişimde en büyük sorunlardan biri yoğunluktan dolayı randevuların çok geç bir tarihe verilmesidir. Özellikle kronik hastalığı olan, düzenli ilaç kullanması gereken ve maddi yetersizlikten dolayı devlet hastanelerinden başka sağlık kurumlarına gidemeyen Suriyeliler için bu durum hayati derecede önemli olmaktadır.

K9: Şu an sağlık hizmetine erişim sağlayamıyorum. Randevu almaya çalışıyorum ama hiçbir şekilde gidemiyorum hastaneye çünkü randevu vermiyorlar. Oğlum ilaç kullanıyordu ama durdurduk çünkü çok kötü yan etkileri oldu, ilacının dozunu değiştirmek gerekiyor ama hastaneler dolu ve randevu alamıyoruz. Ne yapmam gerektiğini de artık bilmiyorum. Sağlık çalışanlarının tavrı kötü değildi, doktorlar iyi davranıyor. Biz burda göçmen sağlığı merkezine, sağlık ocağına kaydolduk ama yararlanamadık çünkü randevusuz da almıyorlar ve acile yönlendirdiler.

Yeni bir topluma entegre olmanın kilit yönleri olarak kabul edilen istihdam, barınma, eğitim ve sağlık alanlarında sosyal uyumun esas olarak bu alanlardaki kazanımlara yansıdığını görmek başarılı bir bütünleşmenin göstergesi olabilmektedir. Zeytinburnu ilçesinde gerçekleştirilen görüşmeler kapsamında Suriyelilerin özellikle istihdam, barınma ve eğitim alanlarında dışlanma ve ayrımcılığı yoğun bir şekilde yaşadıklarını görmek mümkündür. Suriyeliler burada maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma pratiklerini Suriyeli olmak, maddi yetersizlik, önyargı ve dil bilmeme gibi nedenlere bağlamaktadır.

6.7.4.3 Etkileşime dayalı uyum; sosyal bağlar ve köprüler ne işe yarıyor

Bu bölümde Suriyelilerin bir yandan vatandaşlık ve haklar etrafında tartışılan yasal uyumlarının temel ilkeleri ile diğer yandan istihdam, barınma, eğitim ve sağlık alanlarındaki çıktılarının birbirine bağlanmasında sosyal ilişkilerin önemi ele alınmaktadır. Sosyal uyumun mülteciler ve yerel halk arasında karşılıklı bir süreç olması dolayısı ile mülteciler ve yerleşilen toplulukların diğer üyeleri arasındaki sosyal ilişki ağlarının sosyal uyumun sağlanmasında nasıl bir rol üstlendiğinin anlaşılması amaçlanmıştır. Farklı grupların aktif ve anlamlı bir şekilde bir araya gelebilmesi ve aidiyet duygusunun oluşmasına katkı sağlayan sosyal ilişkiler; sosyal köprüler (yerel halk ve diğer topluluklar), sosyal bağlar (aile ve etnik, milli, dini gruplar), sosyal bağlantılar (merkezi ve yerel aktörlerle) temelinde incelenmiştir.

Araştırma kapsamında Suriyelilerin yerel halk, diğer topluluklar ve merkezi/yerel aktörlerle olan ilişkilerine/etkileşimlerine dair sorulara da yer verilmiştir. Buradan elde edilen bulgulara göre Suriyelilerin sosyal köprülerinin zayıf, sosyal bağları ve bağlantılarının ise görece daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Görüşmeler ve gözlemler sonucunda elde edilen bulgulardan biri çalışmanın örneklemine dahil olan katılımcıların yerel halk ile asgari düzeyde bir iletişim kurdukları, bu iletişimin komşularla selamlaşmadan öteye gidemediği tespit edilmiştir. Yerel halkla iletişimin önündeki en büyük engelin dil bariyeri olduğunu belirten katılımcılar arasında dil konusunda en dezavantajlı grubun Suriyeli Arap kadınlar olduğu gözlemlenmiştir. Gerek kapalı aile ve yaşam tarzı, gerekse de dil bilmemekten

kaynaklı durumları nedeniyle çoğu zaman ev ve mahalle sınırları içerisinde sınırlı bir hayat sürmektedirler.

K11: Mesela Türkiyeli komşularım var birbirimize selam veriyoruz yani bu konuda bir sıkıntı yok ama bu kadar daha fazlası yok, aramızda başka bir ortaklık söz konusu değil. Dilim olsa belki farklı olurdu. Eğer çocuklarım kendilerini geliştirirse burada benden daha çok kabul görürler.

Suriyelilerin komşularıyla iletişimi kolaylaştıran etkenlerden biri komşularının Arapça ya da Kürtçe bilme durumu olmaktadır. Dil bariyerinin ortadan kalkması ve temas durumunda yerel halk ve mülteciler arasında küçük de olsa bir dayanışma halinin olduğu gözlemlenmektedir. Katılımcılar dil bariyerinin ortadan kalkması durumunda dahi arada yine bir mesafenin olduğunu belirtmişlerdir.

K16: Çok az komşum var, Türk komşularım. Yanlarına pek gidip gelmem tabi ki. Komşum Batmanlı biraz Arapça biliyor çok az iletişim kurabiliyoruz. Komşular bizimle iyi geçiniyor ev sahibi mesela bizi evden çıkarmak istediğinde komşularımız itiraz etti. Komşuların diğer komşularla arası iyi tabi ki, benimle onlar arasında mesafe var sadece selam veriyoruz birbirimize. Eğer daha iyi Türkçe bilseydim daha kolay iletişim kurabilirdim. Öğrenmeyi de çok istiyorum.

Yaşı görece daha küçük olan katılımcıların okul ve iş hayatına bağlı olarak Türk arkadaşlar edindiği gözlemlenmiştir. Görece daha yaşlı olanların ise iş hayatında dahi Suriyeli işverenlerle çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak yine dil bilmeme ve Suriyelilerin yanında kendini daha rahat hissetme yanıtları alınmıştır. Ayrıca Türk işverenlerle çalışanların çalışma hayatında Suriyeli olmaktan dolayı yerel halk tarafından ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıkları için de Suriyeli işverenleri tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

K6: Girdiğim birkaç işte tek ben Suriyeliydim, yabancı olduğum için rahatsız oldum. Rahatsız oldum da ırkçılık yaşadım, çok yaşadım ama alıştım işte yapacak bir şey yok. Her gün ırkçılığa maruz kalıyorum, yok sen sınavsız giriyorsun da yok para alıyorsunuz da.. Her gün yaşıyorum bunları, siz bizim işimizi aldınız, devletten yardım alıyorsunuz, vergi ödemiyorsunuz yani her gün duyuyorum niye geldiniz diye. Şimdi öyle bir şey var Arap'san kim olduğun önemli değil direkt Suriyeli diyorlar sana. Iraklı da olsan sadece Suriyeli diyorlar.

Türk komşuları ile kurdukları ilişki zemini çoğu zaman komşuların kendilerini gürültüden dolayı şikâyet etmesi şeklinde olan Suriyeliler, özellikle gürültü konusunda yerel halkın hiçbir şekilde tahammülü olmadığını, dolayısı ile komşulukta Suriyeli veya diğer topluluklardan göçmenlerle daha iyi anlaşabildiklerini belirtmişlerdir.

K14: Türk arkadaşlarımız da yok. Zaten olsa da onlarla konuşamayız dilden dolayı. Evet komşularımız var, benim geliminin çocukları ve kızımın çocukları

bizde oluyor genelde fakat evde inanır mısın hareket bile edemiyoruz, yani çocuk bu koşacak, ağlayacak, hareket edecek ama komşularımızdan o kadar korkuyoruz ki artık kendi torunlarımızla görüşemiyorum. Daima bizi tehdit ederler iki kere polisi çağırdılar küçük çocuklar ses çıkardığı için. Hatta bir keresinde sokakta oynuyorlardı evde bile değil ona rağmen polisi çağırdılar. Bana gelecek olanları önceden arıyorum ve çocuğunuzu getirmeyin diyorum komşular laf etmesin huzursuzluk olmasın diye. Evi değiştirecek olsam tabi ki ilk bakacağım şey zemin katta olması, ancak o zaman rahat edebiliriz. Benim istediğim şey şu keşke tüm binayı Suriyelilere verseler ya da ayırsalar çünkü bizim insanımız birbirine tahammül edebilir, bugüne kadar hiç öyle sorunlar yaşamadık biliyor musun

Komşularıyla çok iletişim halinde olmayan katılımcılardan bazıları bugüne kadar komşularıyla ilgili herhangi bir sorun yaşamamış olsa da çarşıda, pazarda, parkta yerel halkla olan ilişkide çoğunluklu olarak ayrımcılık ve dışlanma görülmektedir. Bu durum mültecilerin aidiyet duygusu kazanmalarına ve güvende hissetmelerine engel olmakta çoğunlukla ‘istenmedikleri’ hissi yaratarak sosyal uyumun diğer alanlarındaki başarıları olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Araştırmanın gözlem ve görüşme süreçlerinde Suriyelilerin gündelik yaşam pratiklerinde alenen dışlanmaya maruz kalmak istemediklerinden dolayı bir arada bulunmak istemedikleri tespit edilmiştir. Sosyal medyada Suriyelilere yönelik nefret söylemi içeren ırkçı paylaşımlar ve birtakım siyasilerin ayrımcı söylemlerinden dolayı, daha önce kendi aralarında küçük gruplaşmalar şeklinde bir araya gelen mülteciler, şimdilerde kendilerini korumak adına çok fazla görüşmemeği tercih etmektedir. Komşuların şikayetlerinden dolayı ev buluşmalarında kalabalık olmama hassasiyeti göstererek çocuklarını ev ziyaretlerine götürmemeyi bir yöntem olarak belirlemişlerdir.

K20: Kızlar sıkılıyorlar bazen akrabalarımıza gitmek istiyorlar ama biz ailece gidemiyoruz komşular kabullenmiyor. Kızlar akrabalarımızla oturmak eğlenmek istiyorlar mesela çok üzüliyorlar gidemedikleri için. Bu yüzden parka gidiyoruz.

Evde kalabalık ve gürültü yaratmamak adına buluşma yeri olarak daha çok parkları tercih etmektedirler. Fakat parklarda dışlanmaya maruz kalacakları düşüncesi ve güvenlik endişesiyle yine kalabalık hareket etmemek için çaba harcamaktadırlar.

K12: Dışarı pek çıkmamaya özen gösteriyorum. Parklara gitmememin nedeni de ne zaman topluca bir araya gelsek dışardan bizi görenler “Suriyeliler” diyor. Bu sebeple parka gitmek istemiyorum, gitmiyorum zaten. Diğer Suriyeliler çok gidiyor ama ben gerçekten buna maruz kalmak istemiyorum diğerleri bu tür şeyleri çok takmıyor ama ben bu konuda hassasım oturup ağlıyorum hemen

Katılımcı kadınların diğ er bir toplanma alanı ise camiler olmaktadır. Bazı Suriyeli kadınların camilerde gön  ll  Kuran kursu verdiği bazılarının ise camilerde dini sohbetler için bir araya geldiği gözlemlenmektedir.

K20: Şu an camide çalışıyorum ders veriyorum iki aylığına yaz tatilinde kızlar camiye geliyor ve orada ders alıyor Suriyeliler için de Suriyeli bir  ğretmen tuttular Kuran kursu vermek için.

K10: Zeytinburnu'nda camide bazı Suriyeli kadın hocalarla toplanıyorum, bizim kendi aramızda bile ayrımcılık var. Yok Şam'da böyle yok Halep'te böyle siz bizden değilsiniz falan.

Suriyeli erkekler ise daha çok iş yerlerinde, Suriyelilerin işlettiği mekanlarda, bazı park ve çay bahçelerinde bir araya gelmektedirler. Zeytinburnu'nda Suriyeli işletmecilerin bazı konularda birbirleriyle dayanışma halinde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Tekstil atölyesi işleten Suriyelilerin ve çalışanların market işleten Suriyelilerle özellikle öğle yemekleri konusunda anlaşmalı hareket ettikleri ve buradan alışveriş yaptıkları gözlemlenmiştir.

6.7.4.4 Kültürel ve mekânsal uyum; kamusal alanda görünmeme çabası

Bu bölümde katılımcıların kültürel ve mekânsal uyumlarının ne şekilde gerçekleştiği ve hangi etmenlere bağlı olarak değiştiği incelenmiştir.  nceki bölümlerde Suriyelilerin Türkiye'ye g   etmelerinde ve burada kalmak istemelerinde iki toplum arasındaki kültürel benzerliklerin etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı katılımcılar birtakım sosyal ve kültürel farklılıklar sebebiyle yerel halktan ayrıştıklarını belirtmekte ve Suriye'de iken gerçekleştirdikleri birçok adet ve geleneklerini burada gerçekleştiremediklerini ifade etmektedirler. Bu durumun sosyal mesafeyi artırdığı gözlenmiştir. Kültürel farklılıklara istinaden K8 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmektedir:

K8: Türklerle ortak bir bağımız yok, ortak kültür yok. Araplarla adetlerimizi ve geleneklerimizi sürdürmeye devam ediyoruz tabi. Düğüne gidiyorum mesela Suriye düğünü gibi aynı. Bütün gelenekler Suriye'ye göre ilerliyor. Burada akrabalarım, kocamın ailesi vs. yok tabi o yüzden çok devam ettiremiyoruz. Ama genel olarak Suriye'de yaptığım her şeyi burada yapabiliyorum.

Suriyelilerin kendilerini yerel halktan ayırdıkları diğ er bir konu da sosyal ve kültürel yaşantı farklılığı üzerinedir. Özellikle Suriye'de misafir ağırlama kültürünün çok önemli olduğu, uyuma ve uyanma saatlerinin yerel halkinkinden farklı olduğu bu

durumun iki taraf arasında uyumsuzluk yarattığı ve konu itibariyle dışlanmaya maruz kaldıkları K12 kodlu katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

K12: Mesela bizde misafir gelmesi çok normal, kalabalık çok normal. Misafir kültürümüz çok farklı ya da uyuma saatlerimiz farklı onlar erken uyuyor biz geç saatlere kadar kalıyoruz. Böyle farklar var. Şimdi bizde bazı komşularımız var birkaç kere polis çağırdılar misafirlerimizden ve sesten rahatsız oldukları için şimdi biz evde hiç ses çıkaramıyoruz. Hiç akraba, arkadaş çağırıyoruz evde herhangi bir toplanma gerçekleştiriyoruz. Ben mülteciyim burada, misafirim yani uymak zorundayım bu kurallara ama onlar bizim geleneklerden adetlerden asla bir şey sevmeyiz asla. Ama ben mecburum, misafirim.

Birçok katılımcı Suriye'deki geleneklerini ve alışkanlıklarını burada tepki almamak için sürdürmediklerini ve yerel halka uyum sağlamak amacıyla adetlerine dair birçok şeyden ödün verdiklerini belirtmişlerdir. Özellikle evlerde kalabalık olmaları durumunda komşularının polis çağırdığını buna maruz kalmamak için ise özel günlerini eskisi gibi evlerde kutlamadıklarını bu amaçla düğün salonu veya özel bir alan kiraladıkları görülmektedir. Konuyla ilgili K12 kodlu katılımcının görüşleri aşağıda verilmektedir:

K12: Suriye'deki geleneklerimi, adetleri sürdürmüyorum, bilerek yapmıyorum bunu. Çok tepki çekmek istemiyorum, zaten hiçbir şey yapmasak bile yeterince tepki çekiyoruz bir de Suriye'deki gibi yaşarsak vay halimize. Mesela evime misafir çağırmak, sürekli arkadaşlarımla görüşmek, bunları yapmıyorum. Normalde evlerde yapardık eğlence olsun, nişan, doğum günü ama burda hiç yapmıyoruz. Polis çağırıyorlar polis. Yapmamayı tercih ederim. Ülkenin içerisinde zaten şehirler arası bile kültürler farklı olabiliyor, ben oldukça sürdürmemeye çalışıyorum, saygılı olmaya çalışıyorum laf gelsin istemiyorum. Eskiden mesela ben Suriye'de iken komşularımı çağırabilirdim, çok kalabalık misafir çağırabilirdim ama şimdi yok. Şimdi düğünler, nişanlar vs. düğün salonlarında yapıyoruz.

Katılımcılar kendi kültürlerinin burada kaldıkları süre boyunca birçok şekilde değiştiğini ve yerel halkın kültürü etrafında şekillendiğini belirtmektedir. Bu değişimlerin daha çok; kıyafet, çocuk evliliklerinin ve çok eşliliğin azalması, uyuma ve uyanma saatleri ile eve daha az sayıda misafir kabul edilmesi gibi konularda olduğu belirtilmiştir. Suriyelilerin bu değişim için çaba gösterdikleri ve nadir de olsa cenaze gibi bazı durumlarda komşularının da onların kültürlerine saygı duyduklarını belirten katılımcıların konuyla ilgili açıklamaları aşağıda verilmektedir:

K12: Mesela benim komşum öldü Türkiyeli, onların cenaze kültürleri biraz daha farklı ben sürekli indim onların yanına onların kültürlerine uyum sağlamaya çalıştım, bu kültürün nasıl gerçekleştiğini önce gözlemledim sonra onlar gibi yapmaya çalıştım, çok da inememeye çalıştım yanlarına belki istemezler diye,

rahatsızlık vermemek için. Benim de kaynanam öldü Suriye’de burda da cenaze yaptık, kendisini andık Suriyelilerin yaptığı gibi yaptım iki ritüel de çok farklı idi ama komşularım da katıldı bizim anmamıza. Türkler isteyince uyum sağlayabiliyor, daha doğrusu kişiye göre değişiyor.

K21: Burada Suriyelilerin bir kısmı değişti kendi gelenekleri ve kültürlerini değiştirmek zorunda kaldılar bu iyi bir şey. Mesela Suriye’de hâkim olan çocukları erken yaşta evlendirmek başlarda çok yaygındı şimdi daha az ama tabi bazı Suriyeliler değişime hala çok direniyor. Burada mesela Suriyeliler çok çocuk doğuruyorlar ya da kıyafetlerine özen göstermiyorlar ama biz burada misafiriz ve saygısızlık etmememiz lazım.

K20: Her şey değişti zaten tam olarak sürdürüyoruz, buradaki topluma uyum sağlamak durumundayız. Kızımın yaşındayken küçükken ben yüzümü kapatıyordum dışarı çıktığımda ama kızım mesela daha modern kıyafetler giyiyor, yani benim gibi giyiyor olsaydı gençlik yıllarımda daha çok tepki çekecek, bu durumu kabullenmek gerekiyor.

Katılımcılar çocuk evlilikleri ve çok eşlilik gibi konularda bazı geleneklerin devam etmemesinin gerektiğini belirtmiş olup bu konularda birçok Suriyelinin artık eski geleneklerini sürdürmemesinin olumlu olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu yerel halkın yabancı bir kültürle ortaklaşmak veya uyum sağlamak konusunda esnek olmadıklarını dolayısıyla dışlanmaya maruz kalmamak için sadece yerel halkın kabul ettiği kültüre göre davranmak gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların en çok dışlandıkları konuların sosyal ve kültürel alanda olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili K22 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmektedir:

K22: Suriye'deki adet geleneklerimizi burada devam ettiremiyoruz. Suriyelilerle Suriye’de belki, ama buraya geçirmek hayır. Kültür uyumu yok. Suriye'deki ile Türkiye'deki arasında empati yapamazsın. İlla Türkiye'nin kültürünü öğreneceksin yoksa dışlanırsın. Suriye'deki adetleri burada uygularsan tepki çekersin. Bunu gördüm, dini etkinlikler ve düğün olarak örnek verebilirim. Mesela bizim kültürümüzde çok fazla tasavvufçuluk var bundan dolayı Türkiye'deki ilkelerle uyuşmuyor çok tasavvuf ahiret düşüncesi faaliyetler Türk usullerinde olmuyor. Türklerin şu anki anı yaşamaya yönelik bir tutumları var daha çok.

Katılımcıların yerel halktan kültürel olarak farklılaştıklarını gördükleri diğer bir konu ise mutfak kültürüdür. Birçok katılımcı yerel halkın kendi yemeklerinin kokusunu dahi almak istemediklerini bu sebeple birçok kere tartışma yaşandığını belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu ihtiyaçlarını BİM, A101 gibi ekonomik olarak görece daha uygun marketlerden karşılamakla birlikte özellikle Suriye yemekleri ile ilgili

mutfak ihtiyaçlarını Suriyeli marketlerden karşıladıkları görülmektedir. Katılımcılardan çok çok az bir kısmı evlerinde Türk yemekleri pişirdiklerini belirtmiştir. K12 kodlu katılımcının konuyla ilgili anlatısı aşağıda verilmektedir:

K12: Temel ihtiyaçlarımızı çoğunluklu olarak BİM'den alırsız çünkü en ucuzu. Her şeyi orda bulabiliyorum. Mesela kendi kültürümüzde bazı yemekler var onların malzemelerini BİM'de bulamayız o zaman Suriyeli marketlerden alıyoruz. Mesela "Mluhiye" Türkler hiç sevmez bu yemeyi, çok şükür ilk defa seven birini gördüm mutluyum şu an. Türkler de Suriyelilerin ne yediğini öğrendiler mesela Malatya Pazar var burda, Türkler de artık Suriyeli malzemeler satıyorlar. Ben bu senin sevdiğin yemeği yapıyorum ya ne zaman yapsam komşular "kapat, kapat, kapat" diyorlar kokusunu sevmiyorlar. Pencereyi kapatıyorum.

Katılımcıların büyük çoğunluğu "Müslüman" olması durumunda Türk biri ile evlenmekte bir sakınca olmadığını belirtse de bazı katılımcılar yerel halk ile olan sosyal mesafe ve kültürel farklılıklardan dolayı çocuklarının Türk biri ile evlenmelerini istemediklerini belirtmişlerdir. Konu ile ilgili katılımcıların anlatıları aşağıda verilmiştir:

K15: Şimdi eşimin kardeşleri hep kızlarını Türk birileriyle evlendirmiş. Müslüman olmasaydı olmazdı ama. Müslüman olması gerekir evlenebilmeleri için. Ama bilemiyorum severlerse kismet sonuçta.

K25: Evet, arkadaşımın eşi eşime öğretti. Biz de Suriyeliler olarak onlara öğrettik. Sanırım biraz zor. İstemeyiz çünkü o kültür farkından dolayı sorunlar çıkar. Mesela sizde kadın çalışıyor bizde zoraki değil eğer isterse. Bizde daha çok keyfi çalışır. Küçük farklardan dolayı sorunlar ortaya çıkabilir. Ya da oğlum Suriye'ye dönmek isterse o zaman yine sorunlar çıkabilir eşi burada kalmak isteyebilir. Bizim orada bir söz vardır. Kendi milletinden biriyle evlenmeyen huzurlu ve rahat bir ölüm beklemesin.

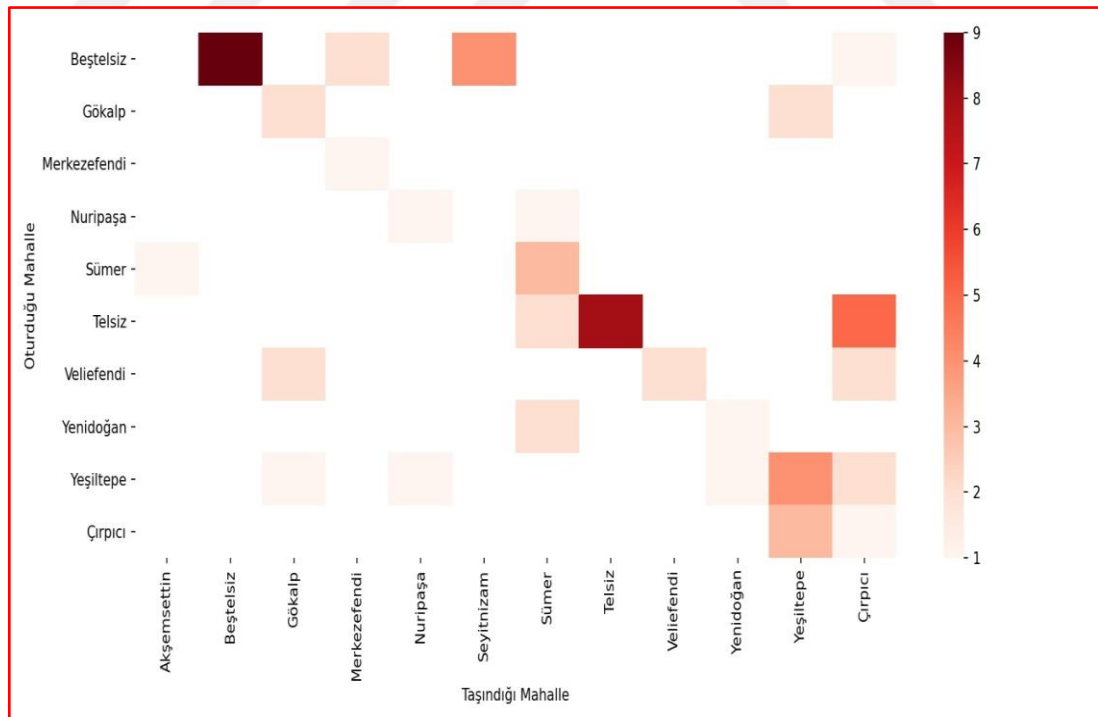
Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde kira artışları, ev sahiplerinin olumsuz tutumları ve yerel halk tarafından maruz kaldıkları dışlanma gibi nedenlerden dolayı Zeytinburnu ilçesi içerisinde birçok defa yer değiştirdikleri görülmektedir. Aşağıda Şekil 6.18'de katılımcıların ilçedeki yer değişikliği sayısı gösterilmektedir.

Katılımcıların Zeytinburnu içerisinde taşındıkları mahalleler ve şu an bulundukları mahalleler de şekil 6.19'da ifade edilmiştir. Buna göre katılımcıların en çok Beştelsiz, Telsiz, Çırpıcı, Yeşiltepe ve Sümer Mahallelerine taşındıkları ve daha çok mahalle içerisinde yer değiştirdikleri veya yakın mahalleye taşındıkları görülmektedir. Örneğin; Şekil 6.19'a göre Nuripaşa Mahallesinde oturanların ya Nuripaşa içerisinde

The horizontal bar chart displays the frequency of 25 knowledge items (K1-K25) across six categories (1-6). The items are represented by black dots on the x-axis, and the frequency is indicated by the height of the gray bars. Category 2 shows the highest frequency, with K16 being the most frequent item.

Category	Knowledge Item	Frequency (approx.)
1	K4	1
1	K7	1
1	K8	1
1	K12	1
1	K17	1
1	K1	1
2	K2	1
2	K6	1
2	K11	1
2	K16	5
2	K18	1
2	K19	1
2	K20	1
2	K22	1
2	K24	1
2	K10	1
3	K13	1
3	K14	1
3	K21	1
3	K23	1
3	K3	1
4	K5	1
4	K15	1
4	K9	1
6	K25	1

Şekil 6.18: Katılımcıların taşınma sayısı.

Şekil 6.19: En çok taşınılan mahalleler.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların büyük çoğunluğunun, özellikle de kadınların, ihtiyaç duymadıkça evlerinden dışarı çıkmadıkları görülmüştür. Erkeklerin ise daha çok iş amacıyla dışarı çıktıkları görülmektedir. Kadın katılımcıların daha çok pazar ve market alışverişi için ihtiyaç amaçlı dışarı çıktıkları bazı zamanlarda ise çocuklarını parka, okula götürmek amacıyla veya AKDEM'e gitmek için dışarı çıktıkları görülmektedir. Görece ekonomik durumları daha iyi olan katılımcıların ise evdeki erkek figürü takiben ayda bir ya da iki kere Zeytinburnu dışına Florya, Fatih, Eminönü, Sultanahmet, Üsküdar'a günlük gezmek amacıyla gittikleri görülmektedir. Ayrıca bazı katılımcıların Esenyurt, Bağcılar gibi ilçelere akrabalarını ziyaret amaçlı gittikleri belirtilmiştir. Zeytinburnu Millet Parkı, 15 Temmuz Parkı, Dr. Ziya Gün Parkı gibi aktif kullanılan parkların yanı sıra mahalle içerisindeki parklar da kullanılmaktadır.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde daha önceki zamanlarda buradaki parkları ve sahili daha aktif olarak kullandıkları fakat geri gönderilme ile ilgili söylemler arttığından beri daha az dışarı çıktıkları, kavga ve saldırılara maruz kalmamak için çocuklarını bakkala dahi onları izleyerek gönderdikleri görülmektedir. Konuyla ilgili K25 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmiştir:

K25: Normalde benim çocuklarım 12 ve 13 yaşlarında ve biz normalde bu yaştaki çocukları bakkala göndeririz. Neden? Çünkü insanlarla nasıl diyalog kurmasını öğrenmesi için bu sorumluluğu taşıması için bunu yapmamız gerekiyor normalde. Biz maalesef bunu yaptığımız zaman camda oturup onların gelmesini bekliyoruz. Çünkü siz de durumları biliyorsunuz hep bir yerlerden haber geliyor Suriyelilere saldırı oldu ya da kavga oldu. Bu kaygıdan dolayı çocukları dışarıya gönderemiyoruz...Bizim Zeytinburnu'nda sahilimiz var ama biz sabah 7'de gidiyoruz. Çok kalabalık olmasın orda bir sorun yaşamayalım diye erken gidiyoruz.

Ayrıca dışarı çıktıklarında “Suriyeli” olduklarının anlaşılmasından dolayı dışlanma ve ayrımcılıkla mücadele etmek zorunda kaldıkları ve bu sebeple daha az dışarı çıktıkları, özellikle grup halinde dolaşmamaya özen gösterdikleri aşağıda K12 kodlu katılımcının anlatısında görülmektedir.

K12: Bir günde Pazar, çarşı vs. işlerimi hallediyorum. Zeytinburnu'nda zaman olursa senede bir gidiyorum. Çok gitmiyorum. Dışarı pek çıkmamaya özen gösteriyorum. Parklara gitmememin nedeni de ne zaman topluca bir araya gelsek dışardan bizi görenler “Suriyeliler” diyor. Bu sebeple parka gitmek istemiyorum, gitmiyorum zaten.

Katılımcıların kamusal alana çıktıklarında daha az dışlanmaya maruz kalmak adına kendi kimliklerini gizlemeye çalıştıkları ve daha çok Türkçe konuşmaya çabaladıkları ve “Türkler gibi” giyinmeye özen gösterdikleri katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcıların konuyla ilgili anlatıları aşağıda verilmiştir;

K18: Dışarıdayken bir defa pazarda bir olay yaşadım. Ondan sonra genelde baş örtümü Türkler gibi bağlamaya başladım ondan sonra böyle bir olayı bir daha hiç yaşamadım. Bir Türk kadın ve kızı vardı. Bana döndü ‘ya Suriyeli’ deyip benim pazar arabamı iter gibi yapıp, rahatsız edici bakış atıp gittiler.

K6: Sokakta dışlanmaya maruz kalıyorum tabi, direkt Suriyeli diyorlar ne yapıyorsun burda, git memleketine tabi direkt böyle söylüyorlar. Ben ne diyecem muhatap olmuyorum evet tabi mülteciyim ne diyebilirim ki. Sıkıntı olmaması için, karakola girmemek için temiz kalmak için cevap dahi vermiyorum yoksa biz sıkıntıya gireriz. İkimde tutuyorum genelde.

K20: Şu an camide çalışıyorum ders veriyorum iki aylığına yaz tatilinde kızlar camiye geliyor ve orada ders alıyor Suriyeliler için de Suriyeli bir öğretmen tuttular kuran kursu vermek için parka gittiğimde sakın parklara giderim ama Türkiyelilerden kaçınırım dış görünüşüne göre bir şey söylemezlerse bile bana benle ilgili konuştuklarını hissedebiliyorum.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde kadınların eskiden evlerde daha sık bir araya geldiklerini fakat komşuların şikayetleriyle birlikte bu durumun azaldığını şimdilerde daha çok Camilerde toplandıkları ifade edilmiştir.

6.7.5 Mültecilerin sosyal uyum algısı ve uyum önünde gördükleri engeller

Bu bölümde katılımcı öznelerin sosyal uyumu nasıl tanımladıkları ve sosyal uyum önünde engel olarak gördükleri etmenlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Katılımcıların bir kısmı uyumu çift taraflı bir süreç olarak tanımlayan ifadeler kullanırken büyük çoğunluğu göç edilen ülkedeki hâkim yapıya uyum sağlamak şeklinde ifade etmekte ve kendilerini misafir olarak görmektedirler. Katılımcıların Türkiye’de uyum sağlamalarının önünde gördüğü en büyük engeller Türkçe konuşabilme becerisinin az olması başta olmak üzere; ülkelerine geri gönderilme kaygısı, geçicilik ve misafirlik algısı, yaşanan ayrımcılık, dışlanma ve mültecilere yönelik mevcut önyargı, sosyal medyadaki nefret söylemi, eğitim, cinsiyet, yaş, maddi durum gibi etmenler olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda başarılı bir sosyal uyum ilişkisinin kurulamamış olmasında hem mültecilerden hem de yerel halktan kaynaklı engeller olduğu görülmektedir. Ayrıca kurumlar bazında bu konuya dair yeterli

Çalışmaların olmaması ya da yapılmaması da katılımcıların engel olarak gördüğü bir diğerk etmendir. Kentteki sosyal ve ekonomik yapıya dahil olmanın yanı sıra bu alanda çalışma yürüten yerel aktörleri tanımanın da uyumun bir parçası olduğı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Aşağıda verilen K9 kodlu katılımcının ifadesinde de görüldüğü gibi uyum aynı zamanda yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve hizmetlere erişimin önündeki engellerin kaldırılması açısından önemli olmaktadır.

K9: Türkiye’de kendimi tabi ki misafir olarak görüyorum. Türkiye’ye uyum konusunda nispeten daha iyiyim, okul, dernekler, belediye ve diğerk kurumlarla iletişimim güçlü yani ihtiyaçtan ve zorundalıktan dolayı güçlü tabi. Uğraşıyorum yani ama hala yüzde elliye geçmemişimdir uyum konusunda. Suriyelilerin uyum sağlamamasında en önemli engel; dil, ayrımcılık/ırkçılık ve korku. Evden çıkartılırsak ne olacak bize korkusu yaşıyoruz sürekli. Bizim burda tanıdığımız tek Türk bu emlakçı komşumuz ve arkadaşımız. Ama o bile Suriyelileri istemiyor, istenmemek için Suriyeli olmak yetiyor. Mesela benim ailem beni ziyarete geldi burda da kalmak istediler, oturma izni çıkarmak istedik onlara. Emlakçı da bize destek olabileceğini söylemişti önceden, notere gidip imza atması gerekiyordu ama istemediler, vazgeçtiler. Niye buraya geliyorlar Suriye’ye dönsünler dedi, ne işleri var burada, artık onlarla iletişim kurmak gelmiyor içimden. Çünkü bizden nefret ediyorlar. Ki bu kişi Türkiye’de en güvendiğimiz kişi idi. Bu bile öyle ise diğerklerini hiç söylemiyorum.

Yukarıda K9 kodlu katılımcı örneğinde de görüldüğü gibi Türkçe bilmemek veya çok az bilmek uyum önündeki en büyük engel olarak görölmektedir. Katılımcıların Türkçe konuşma becerilerine bakıldığında yaşları görece daha küçük olanların ve erkeklerin iyi derecede Türkçe konuştuğı kadınların ise çok çok az Türkçe konuşabildiğı görölmektedir. Burada yaş ve cinsiyet gibi etmenlerin özellikle Türkçe konuşma becerisi edinmede çok önemli bir etken olduğı görölmektedir. Ayrıca Suriyelilerin, barınma gibi temel bir ihtiyacı ayrımcılık, ırkçılık ve dışlanma temelli nedenlere bağılı olarak karşılayamama ve sürekli yaşam alanlarından atılma korkusu ile hayatlarını yerel halkla uyum içerisinde idame ettirebilmeleri oldukça güç olmaktadır. Katılımcılar her ne kadar Türk komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri geliştirmiş olsa da yerel halkın “Suriyeliler ölkelerine geri dönsünler” şeklindeki yaklaşımın değışeceği konusunda oldukça umutsuzdurlar. Bu durum zaten yeteri kadar güçlü olmayan sosyal ilişkilerin daha da zayıflamasına neden olmaktadır.

Yerel halk ve mülteciler arasındaki sosyal temasın yeterli düzeyde olmaması ve yerel halkın toplumsal kabulünün az olması nedeniyle sosyal ilişkilerin kurulamadığı ya da çok az kurulabildiğı görölmektedir. Türk arkadaşları ile iyi ilişkilere sahip olduğunu

belirten çok az sayıda bir kesim ancak tarafların birbirini tanıdıkça iyi ilişkilerin kurulabileceğini ifade etmiştir. Yerel halkla iyi ilişkilerin kurulmasında dahi misafirlik algısının dolayısı ile geçiciliğin devam ettiği görülmektedir. K6 kodlu katılımcının bu duruma ilişkin anlatısı aşağıda yer almaktadır:

K6: Türkiye'ye uyum konusunda herkes bizi kabullenmiyor. İlk tanıştığımızda insanlar yani arkadaşlarım benden korkuyordu ama zamanla tanıldılar ve çok yakın arkadaş olduk. Birbirimize gidip geliyoruz, annesi beni seviyor ve kabulleniyor. Başta benden korkuyorlardı Suriyeli olduğum için ama biraz zaman geçtikten sonra iyi olduk. Her Türk aynı değil herkes ayrımcılık yapmıyor ama ırkçılık var ve fazla. Biz ne olursa olsun burda misafiriz kimseye karşı gelemeyiz. Ben kendimi misafir olarak görüyorum, burası benim ülkem değil ki.

Katılımcıların ilk geldikleri yıllarla şu anki durumu değerlendirdiklerinde başlarda yerel halkın onlara karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü yaklaştıklarını zamanla bu davranış biçiminin tam tersi bir yöne evrildiğini aktarmışlardır. Katılımcılar tarafından bu durumun nedeni kalınan sürenin artmasına ve sosyal medyada Suriyelilere yönelik nefret söylemi içerikli paylaşımların yaygınlaşmasına bağlı olarak açıklanmaktadır.

K8: Mahallede Türklerle hiç ilişkim yok yüzdelik vermeme istersen sana %10 diyebilirim. Aramızda bir iletişim yok çünkü. Gündelik hayatta Türkçe konuşmaya çok ihtiyaç duyuyorum ama çok az Türkçe konuşabiliyorum. ..İlk geldiğimizde gerçekten çok iyi davranıyorlardı bize ama gittikçe daha kötüye gidiyor, belki de çok kaldığımızdandır. ..Dönebileceğim bir Suriye yok ama sosyal medyadaki şeyleri bir gün ben de yaşayacam biliyorum bu yüzden dönme fikri aklımızda her zaman var.

Uyumu karşılıklı bir süreç olarak ele alan katılımcılar uyumun ancak yerel halk ve Suriyeliler arasında ortak bir anlayış, payda ve paylaşım geliştirmek üzerinden sağlanacağı vurgusunu yapmışlardır. Suriyeli katılımcılar her ne kadar kendilerini Türkiye'deki kültüre ve dini yapıya yakın hissetse de adet ve geleneklerin farklı olduğunu bunun da uyumun önünde bir engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Bu farklılıkların bir arada bulunması ve birbirine temas etmesinin uyumun koşulu olduğunu belirten katılımcılar AKDEM'in varlığının uyum koşullarının oluşturulması açısından önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu duruma dair K8 kodlu katılımcının ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K8: Türkiye'ye yarı yarıya uyum sağladığımı düşünüyorum. Mesela Türkler bizi ya da biz onları anlasaydık, üzüntülerimizi sevinçlerimizi paylaşıydık, ortak bir paydada buluşsaydık, birbirimizle daha fazla temas etseydik işte o zaman derdim uyum sağlayabilmişiz. Bir fincan kahve içmeye gitmek bile bunu belirtisi. Ama bunu dahi yapamıyoruz. Ben insanlarla tanışmayı seviyorum, yeni insanlar

tanımayı, kurumlarla görüşmeyi ama dil sorunu var. AKDEM'i bu yüzden çok seviyordum, orada sosyalleşebiliyorduk. ..Uyum engeli olarak geleneklerin ve adetlerin farklı olması ve ayrımcılığı görüyorum.

Uyumun önündeki en büyük engellerden birinin de önyargı olduğunu belirten katılımcılar yerel halk tarafından yeterince tanınmadıklarını, mülteci olmadan önceki hayatlarının hiçe sayıldığını ve bir Suriyelinin sahip olduğu özelliklerin bütün Suriyelilere yüklenmesi ve genellenmesinin toplumda ayrımcılık yarattığı ve uyumun önünde çok büyük engel oluşturduğu belirtilmektedir. Konuyla ilgili K10 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmiştir:

K10: Ben burda ev sahibi hissediyorum çünkü izin istemem, çalışıyorum, kendi paramı kazanıyorum ve burda haklarım var. Ben mesela Avrupa'ya çıkmak istemiyorum buraya daha uyumlu hissediyorum, daha çok seviyorum. Uyumun önündeki engeller şöyle; önyargı aslında mesela bir Suriyeli öyle yapıyorsa; tembelse, çalışmıyorsa bunu bütün Suriyelilere yüklüyor insanlar. Mesela ben sürücü kursuna kaydoldum oradaki Türkler sen Suriyelisin ülkeneye dönsene burda araba alacak paran var mı ki buraya geliyorsun, sen hak etmiyorsun, elimde altın gören ise siz Suriyelisiniz nasıl altınınız oluyor diyor biz onların gözlerinde hep kurban, yardıma muhtaç, cahil ve kendini geliştirmeyen insanlarız.

Uyum sağlamanın Türkiye'deki kurallara uymak, buradaki ortak değerlere önem vermek ve yerel halkın kültürüne de bağlı olarak değişimi kabul etmekten geçtiğini belirten katılımcılar Türklerin kendilerini kabul etmesinin çok zor olduğunu kabul etmeleri için çaba harcadıklarını belirtmişlerdir.

K10: Otobüste kurallara uyduğunda dışlanmaya maruz kalmazsın genelde, uyumlu bir insan olunca "mesela yaşlılara yer verince" az da olsa kabulleniyorlar sizi.

K20: Her şey değişti zaten tam olarak sürdüremiyoruz, buradaki topluma uyum sağlamak durumundayız. Kızımın yaşındayken küçükken ben yüzümü kapatıyordum dışarı çıktığımda ama kızım mesela daha modern kıyafetler giyiyor, yani benim gibi giyiyor olsaydı gençlik yıllarımda daha çok tepki çekecek, bu durumu kabullenmek gerekiyor.

K7: Ama biz Suriye'de kim gelirse gelsin kabul ediyorduk bu tuhaf bir durum değildi. Esnek bir halkız sanırım size göre. Türkler mesela Arapça öğrenmek istemezler, İngilizce öğrenmek istemezler neden? Ben mesela 4 dil konuşurum neden? Önemli olan sabırlı olmak.

Katılımcıların bir bölümü Suriyelilerin uyumu konusunda en büyük engellerden birinin Suriyelilerin çalışma, sosyal ve kültürel hayatta hep kendi toplulukları ile etkileşim halinde olmaları ve yerel halk veya diğer topluluklarla etkileşime

geçmemeyi tercih etmeleri olarak görülmektedir. Konuyla ilgili K24 kodlu katılımcının anlatıları aşağıda verilmiştir:

K24: 20 yaşındayım çalışmam gerekiyor bir atölyeye giriyorum. Sağım solum Suriyeli patronum Suriyeli ben öğrenemem, Türkçeyi öğrenmem mümkün değil. Ne zaman öğrenebilirsin Türkçeyi? Markete çıkarsın, ekmek arası almaya gidersin. O zaman öğrenebilirsin ama tam öğrenemezsin. O ortamın içine girmek lazım.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların büyük çoğunluğu uyumla ilgili eksikliklerin öncelikle kendilerinden ve yerel halktan sonrasında da merkezi yönetimden kaynaklandığını düşünmektedirler. Konuyla ilgili K25 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmektedir:

K25: Ben Suriyelilerin uyum konusunda zayıf olduğunu düşünüyorum. Sorumlu olarak Türk hükümetini görüyorum. Çünkü baktığımız zaman mülteciler nereye giderse gitsin orada oturan bir sistem var önce okula gidiyorlar dil öğreniyorlar. Çünkü ben dil bilmiyorsam doğru iletişim kuramam, o dili bildiğim zaman karşı tarafla anlaşabilirim sağlıklı bir iletişim kurabilirim. Avrupa'ya gittikleri zaman devlet onlardan sorumlu oluyor. Her şey sistematik oluyor işte 1 yıl dil öğreneceksin, biz senden 1 yıl içinde sorumlu olacağız insanlar da bu uyumu böylece yakalıyorlar. Ama maalesef biz buraya geldiğimiz zaman direkt iş bulma çabamız vardı çünkü devlet bize bunu sağlamamıştı.

6.7.6 Belirsizlik ve korku zemininde müstakbel gelecek tahayyülü

Bu bölüm katılımcıların Türkiye’de nasıl bir gelecek gördüklerinin yanı sıra Suriye’ye geri dönüş ve üçüncü ülkeye geçişle ilgili algıları, değerlendirmeleri ve tutumlarını içermektedir. Ayrıca Suriyelilerin Türkiye’de kalmak ya da ayrılmak isteme nedenleri ve gelecek planları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Türkiye’de gerçekleştirilen nicel araştırmalar kapsamında Suriyelilerin Türkiye’de kalış, Suriye’ye dönüş ve Avrupa’ya geçişleri ile ilgili somut oranlar veren birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin 2017 yılında İNGEV tarafından yapılan araştırmada katılımcıların %52’sinin geleceğini Türkiye’de gördüğü, %42’sinin imkânlar doğrultusunda Avrupa’ya taşınmak istediği görünmektedir (İNGEV, 2017). Murat Erdoğan’nın 2017, 2019 ve 2020 yıllarında yaptığı Suriyeliler Barometresi’ne göre de 2017’de katılımcıların yüzde 16,7’si geri dönmeyi düşünürken, bu oran 2019’da yüzde 51,8’e, 2020’de ise yüzde 77,8’e yükselmiştir. Ayrıca “Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim” diyenlerin oranı 2017’de

yüzde 59,6; 2019'da yüzde 30,3, 2020'de de yüzde 16 şeklinde radikal bir şekilde azalmıştır.

Suriyelilerin Türkiye'de kalmak isteme nedenleri arasında anavatana kültürel yakınlık, Türkiye'ye uyum sağlayan çocuklarının geleceklerini düşünme, Türkiye'de hayatlarını kurmuş olmak, Suriye'de dönebilecekleri yönetsel ve altyapısal koşulların olmayışı ve güvenlik gibi süreçler öne çıkmaktadır. Konuyla ilgili K3 ve K18 kodlu katılımcıların anlatıları aşağıda verilmiştir:

K3: Gelecekte kesinlikle Türkiye'de kalmayı düşünüyorum çünkü Suriye'de elektrik, su yok yaşam koşulları çok kötü her şey çok pahalı Suriye'de yaşam yok. Gidip kalma konusunda sürekli dışlanmaya maruz kalıyoruz, ülkenize dönün diyorlar ve geri gönderilme baskısı var. Ama bilmiyorlar artık dönebileceğimiz bir ülke yok!

K18: Suriye'ye dönmeyi düşünmedik Türkiye'de kalmakta kararlıyız. Dönersek çocuklarımız askere alacaklar, bu bizim gitmememiz için ciddi bir sebeptir. Çocuklarımız artık burada çalışıyorlar, ben düşünsem bile onlar bana 'biz burada bir hayat kurduk' diyorlar.

Yukarıda K3 ve K18 kodlu katılımcıların anlatıları Suriye'ye geri dönmek hususunda net bir çizgide durduklarını gösterse de yerel halkın medya ve gündelik hayatta mültecilere yönelik geri gönderilme baskısının hâkim olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum mültecilerde korku yaratmakta, Suriye'deki koşullara rağmen geri dönme fikrinin oluşmasına neden olmakta ve buradaki yerleşikliğın belirsiz bir zeminde kurulmasına neden olmaktadır. Bu durumun katılımcıların hayatına yansıma hali aşağıda K9 kodlu katılımcının örneğinde görülmektedir.

K8: Dönebileceğim bir Suriye yok ama medyadaki şeyleri bir gün ben de yaşayacağım biliyorum bu yüzden dönme fikri aklımızda her zaman var. Türk çocuklarla gelecekte eşit olmak biraz da çocuklarıma bağlı. Bizi burda kabul etmezlerse Suriye kötü olsa da gitmek zorunda kalacağız. Mülk alırsam Türkiye'den alırım, belki bizi severler. İmkânım olsa da Avrupa'ya gitmek istemem.

K9: Kocam da durumlar hassas olduğu için çok dışarı çıkmamızı istemiyor, belki bu aralar sadece haftada bir gün Caminin orda meydana çıkıyoruz. Özellikle bu aralar medyaya yansıyan haberlerden dolayı dışarı çıkmaya korkuyoruz. Gelecekte ne yapacağımı bilmiyorum, aslında insanın vatanından ötesi, vatani gibisi yok ama biliyorsunuz Suriye'deki durumları. Suriye iyi olsaydı dönmeyi çok isterdim.

Katılımcıların Türkiye'de kalmak istemelerinde çocuklarının geleceği ve eğitim hayatı önemli bir etken oluşturmaktadır. Her ne kadar çocuklarının Türk çocuklarla

eşit bir geleceğe sahip olmayacağını düşünseler de çocuklarının buradaki hayatlarını elinden almamak konusunda aileler fedakârlık etmektedirler. Bu durumla ilgili bir anlatı aşağıda verilmektedir:

K14: Kızım Türkçe okudu burada ve 2 sene sonra üniversiteye gidecek kızım diyor ki ben asla Suriye'ye geri dönmem. Haklı tabi ki burada bir hayata başladı şimdi bu hayatı nasıl onun elinden alalım? Bir hedefi var, üniversiteye gitmek istiyor. Türk çocuklarla geleceği tabi ki aynı olmayacak ama hedefi var. Ben gelecekte burada kalmayı isterim burası İslam coğrafyası, oğlum çok istedi Almanya'ya gitmeyi ama ben asla istemem orada daha da yabancı oluruz. Ama mesela görümcem Mısır'da yaşıyor orada buranın aksine Suriyelileri çok seviyorlar. Sürekli burada bizim sahip olduğumuz küçücük şeylerin hesabı soruluyor, halbuki hiçbir şeyimiz yok.

Katılımcıların Avrupa'ya gitmek isteme yerine daha çok Türkiye'de kalmayı tercih etmelerinin nedenlerinden biri de Türkiye'de kent hayatının daha cazip gelmesi ve kamplarda yaşamak zorunda olmamaları olarak görünmektedir. Bu konuyla ilgili K22 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmiştir.

K22: Gelecekte Suriye'ye yerleşmek geri dönme gibi bir şeyim yok. Ziyaret olabilir ancak. Mülk alma imkânım olsa Türkiye'den alırdım. Avrupa'ya gitmeyi düşündüm Türkiye olmasaydı oraya giderdim ama orada sosyal istismarcılık var mesela bir kişi Almanya'ya gidiyor kendisi diyelim ki Suriyeli önce seni kampa alıyorlar 6 aylığına sonra 6 ay boyunca Almanca öğrenmek zorundasın çocuğun varsa da alman okuluna gidip onların müfredatını göreceksin. Ama Türkiye'de daha sosyal özgürlük var. Almanya'nın yaptığı doğruluk tartışılır oradaki halkın sempatisini kazanmaya yönelik şeyler ama bunun insanlığı tartışılır. Olumlu ama olumsuz yönde.

İlk zamanlarda Suriyelilerin yerel halk tarafından olumlu duygularla karşılanması sonrasında kalış sürelerinin uzadıkça bu duyguların tam tersi şekilde düşmanca bir yaklaşıma dönüşmesi Suriyelilerin Avrupa'ya gitme isteği ve Suriye'ye geri dönme fikirlerini destekler nitelikte olmuştur. Ayrıca katılımcıların Avrupa'ya gitme istekleri çoğunlukta olarak çocuklarının eğitim ve sağlıkla ilgili daha iyi yaşam şartlarına kavuşması amacı taşımaktadır. Bu durumla ilgili özel gereksinimli çocuk sahibi olan katılımcıların anlatıları aşağıda verilmiştir:

K9: Otizmliliğimin oğlumun geleceğini düşünmem lazım bu yüzden Avrupa'ya gitmek için çaba harcıyoruz. Haber bekliyoruz. Evet Almanya'da koşullarım buradan daha iyi olacak en azından hayatta kalmaya çalışmak için bu kadar çaba harcamamış olacağım. Biz burda yaşamayı gerçekten istiyoruz burayı seviyoruz da ama ayrımcılık ve ırkçılığın boyutları bazen tahammül edilemez hale geliyor ve gitmek istiyorsun. Yetişkinler bunu kaldırabilir belki ama çocuklarımı kaldıramıyor, artık dışarı dahi çıkamıyoruz. Eşim de evden çalışıyor ve ev stres

dolu, dışarı da çıkmayınca gerçekten hepimizin psikolojisi bozuldu. Benim de desteğe ihtiyacım var, IOM'le konuştum Kanada'ya iltica etmek istiyorum çocuklarımın geleceği için. Artık beklemek istemiyorum bekledikçe her şey daha kötü oluyor.

K16: Gelecekte Türklerle kendi çocuklarımın eşit olacağını düşünmüyorum çünkü bizimkiler daha mazlumlar, işle ilgili böyle mesela. Suriye'de normal bir şekilde yaşasaydı çocuklarım bu yaşta güzel bir işe ve yaşama sahip olurlardı hayatları da daha oturmuş olurdu. Burada ise sadece yaşamak için çalışıyorlar para toplamıyorlar. Burada yaşamak güzel ama maddiyat çok kötü Suriye'de işimiz, evimiz, arabamız vardı ve çok iyi yaşıyorduk hepsi savaşta gitti. Gelecekte Avrupa'ya gitmeyi isterdim yaşamak için, kızımın sağlığı için daha çok. Başvuru için kızımın engelli raporuna ihtiyacım var ama maalesef henüz alamadık.

Katılımcıların bir kısmı çocuklarının okullarda dışlanmaya maruz kalmamak adına Suriyeli kimliklerini gizlediklerini ve gelecekte bu durumun ortaya çıkması durumunda nasıl başa çıkacakları ile ilgili belirsizlikler yaşamaktadırlar. Ayrıca sahip oldukları statü gereği hizmetlerden geçici olarak yararlanmaları da buradaki belirsizliğin boyutunu arttırmaktadır. Bu konuyla ilgili K17 kodlu katılımcının anlatısı aşağıda verilmiştir:

K17: Gelecek yıllarda çocukların eğitimi için endişeliyim 7. Sınıfta bir kızım var mesela. Çocuklarımın Suriyeli olduğunu sınıfta kimse bilmiyor Türkiyeli sanıyorlar. Bu yüzden ilerde nasıl olur, Suriyeli oldukları için onlara sunulan fırsatlar nasıl olacak bilmiyorum.

Katılımcı öznelerin bir kısmının Suriye'nin ekonomik ve fiziki koşulların düzelmesi durumunda dönmek ya da kalmak gibi kendilerini iki seçeneğe sıkıştırmak yerine hem Türkiye'de hem de Suriye'de bulunmak için çeşitli fikirler geliştirdikleri görülmektedir. Daha çok işle ilgili olan bu fikirlere dair K24 kodlu katılımcının ifadeleri aşağıda verilmiştir:

K2: Şöyle, ben dönersem bir proje için dönerim. Yani buradan bir şey götürerek dönerim. Ama şu anda böyle bir proje yok. Misal veriyorum, en basitinden orada internet sitesi denilen bir şey yok 'GETİR' gibi bir şey yok buna benzer bir şey. O ülkeyi kalkındıracak projeler götürülür. Ülke her şeye aç...Mesela şöyle bir hayalim var İstanbul'dan Halep'e tren yolculuğu ya da Marmaray.

Bu araştırma kapsamında katılımcıların %76'sı Türkiye'de kalmak istediklerini geri kalanların yarısının Avrupa'ya gitme, diğer yarısının ise Suriye yönetiminin düzelmesi ve yaşanabilir koşulların oluşması durumunda Suriye'ye dönme planlarının olduğu görülmektedir.

7. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Tez çalışması kentte yaşayan Suriyelilerin sosyal uyum süreçlerinde yerel aktörler tarafından üretilen kapsayıcı politika ve uygulamaların rolünü incelemeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda Zeytinburnu ilçesinde çalışma yürüten yerel aktörler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlenmiştir. Suriyelilerin sosyal uyum süreçlerini irdelemek amacıyla da Zeytinburnu ilçesinde yaşayan Suriyeli göçmenler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Göç tarihsel süreç içerisinde sosyal, ekonomik, siyasi alanlardaki değişimlerin sonucunda ortaya çıkan, günümüz modern dünyasında küreselleşmenin etkisiyle kendini farklı boyutlarda ve biçimlerde gösteren bir olgu olmuştur. Dünyada meydana gelen gelişmelerle birlikte uluslararası göçe ilişkin mülteci, sığınmacı, göçmen gibi kavramlar uluslararası sözleşmelerde kendini göstermiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Mültecilerin Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi ile Protokolü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uluslararası düzlemde mülteci hukukunun çerçevesini belirleyen temel belgelerdir. Bu doğrultuda kişilerin başka bir ülkeye sığınma hakkı vardır ve kendi ülkelerinde zulme uğrayan bireylerin geri gönderilemeyeceği açık bir şekilde belirtilmiştir.

2011 yılının mart ayında Suriye'deki savaşla birlikte dünyanın en büyük insani krizlerden biri yaşanmış ve burada yaşayan milyonlarca insan evlerini, ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Resmi kayıtlara göre yaklaşık 3.6 milyondan fazla bir nüfus ile Türkiye en çok sayıda Suriyelinin yaşadığı ülke konumundadır. 2012'den sonraki süreçte Suriye'deki savaşın daha da şiddetlenmesi ile göçler daha da artmış, mülteciler Avrupa'ya da gitmek istemiş fakat Avrupa birtakım anlaşmalarla gelen ve gelme potansiyeli olan göç dalgası için sınırlayıcı "önlemler" almıştır. Bu kapsamda Türkiye ve Avrupa arasında imzalanan geri kabul anlaşması bu önlemlerden biridir. Ayrıca AB ve BM, mülteci nüfusun Suriye'ye komşu ülkelerde tutulmasını mali yardımlar yaparak teşvik etmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda Suriye'nin komşu ülkeleri için her

sene mültecilerin bulunduğu ülkelerde ekonomik ve sosyal dayanıklılığı güçlendirmek amacıyla iki yıllık “Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)” hazırlanmaktadır.

Suriye kaynaklı kitlesel göçle birlikte kentlerde nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanabilmesi Türkiye’de göç mevzuatının yeniden ele alınmasına olanak tanımıştır. 2011 yılında izlenen açık kapı politikası ile Türkiye’ye göç eden Suriyeliler için ancak 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün, şu anki adıyla Göç İdaresi Başkanlığı’nın, oluşumunu da sağlayan ilk kapsamlı yasal düzenleme “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” şeklinde ortaya çıkmıştır. Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi çekineden dolayı Suriyelilerin hukuki statüsü ile ilgili ortaya çıkan belirsiz durumunu ortadan kaldırmak için Türkiye, 2013’te “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nu, 2014’te “Geçici Koruma Yönetmeliği”ni ve 2016’da “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”i çıkarmıştır. Daha önce “din kardeşi”, “misafir” vb. herhangi bir yasal zeminde karşılığı olmayan tanımlamalarla ifade edilen Suriyelilere bu yasa ile “geçici koruma” statüsü verilmiş ve resmiyette “geçici koruma sağlanacak yabancılar” olarak ifade edilmişlerdir. Suriyeliler verilen bu statü ile temel hak ve hizmetlere erişim sağlayabilseler de yabancılığın yarattığı bilinmezlik ile geçiciliğin neden olduğu belirsizlik hali başta sosyal, ekonomik, kültürel olmak üzere her alanda çoklu ayrımcılık biçimleri ve engellerle kendini göstermiştir.

Türkiye’de Suriyelilerin tamamına yakını kentlerde kent mültecileri olarak yaşamakta ve kent hayatına dahil olmaktadır. Kentlerde yaşayan Suriyelilere yönelik başlarda izlenen politikalar ihtiyaca bağlı olarak insani yardım alanında temel gereksinimlerini karşılama odaklı olsa da şimdi geline süreçte sosyal uyum ve birlikte yaşam temelinde ilerletilmeye çalışılmaktadır. Ülkenin mevcut ekonomik durumu, politik gündem ve pandemi dönemine bağlı olarak sahadaki ihtiyaçlar her ne kadar temel yaşam gereksinimlerini yeniden gündeme getirse de kentte yerel halk ve mülteciler arasındaki toplumsal çatışmaların giderilebilmesi ve bir arada huzur içerisinde yaşanabilmesi için sosyal uyum çalışmaları çok kritik bir önemde olmaktadır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK) göç yönetiminin ayrılmaz bir parçası olan *uyum* konusu ilk defa mevzuatta yer almış ve bu alanda politika oluşturulması için bir çerçeve ortaya konulmuştur. Mevzuatta yabancıların toplumla

karşılıklı uyumlarını sağlamak adına uyum faaliyetlerini planlama ve yürütme koordinasyon görevi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Müdürlük 'ün uyum faaliyetlerini planlama ve uygulama noktasında kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarının öneri ve katkılarından yararlanabileceği belirtilmiştir. Mevzuatta uyum konusunun karşılıklı uyum şeklinde ilk defa ele alınması önemli olsa da konunun asıl muhatabı olan yerel aktörlerin uyum konusundaki rolü sadece öneri ve katkı düzeyinde kalmıştır. Ayrıca, ilgili maddede yer alan karşılıklı uyum ifadesi her ne kadar uyumun çift taraflı bir süreç olduğu vurgusu yapsa da sosyal uyumun ana bileşenleri olan yapısal, kültürel, etkileşim, vatandaşlık ve haklara dayalı uyum konusunda net bir çerçeve çizmemektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği de Suriyelilerin sosyal uyumun yapısal çerçevesi ile ilgili; sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardım, barınma gibi hizmetlere erişimin alt yapısı oluşturması açısından önemli olmaktadır. Ancak Suriyeliler Geçici Koruma Yönetmeliği'nde belirtilen haklara sahip olsa da uygulamada her şeyin istenildiği şekilde yürümediği görülmüştür.

Türkiye'de göç yönetimi bir iç mesele olarak güvenlik temelinde ele alındığından her ne kadar merkezi idarenin sorumluluğu altında olsa da zaman içerisinde değişen ihtiyaçlar alanda farklı aktörlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle kentlerdeki mülteci sayısının artmasıyla birlikte yerelde çalışma yürüten aktörlerin bu alandaki çalışmaları hayati derecede önemli olmuştur. Uluslararası kuruluşlar, yerel ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, belediyeler, kamu kurumlarının taşra teşkilatları, mülteci öz örgütlenmeleri, vb. göç alanında aktif çalışmalar yürütmektedir.

Araştırma sahası olarak seçilen Zeytinburnu ilçesi göç tarihi ve profili açısından incelenmesi değer bir alandır. Araştırma kapsamında göç dinamiklerinin çok yönlü ve çok boyutlu yapısı gereği göçmen grupların seslerini anlamaya daha yatkın olduğu düşünülen nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Zeytinburnu ilçesinde yerelde çalışma yürüten; Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 3 sivil toplum kuruluşu, 2 uluslararası kuruluş ve 4 muhtarlıktan toplamda 13 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler düzenlenmiştir. Kentte yaşayan Suriyelilerin sosyal uyumlarını irdelemek amacıyla da Zeytinburnu ilçesinde yaşayan 25 Suriyeli ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Kurumların kapsayıcı politika ve uygulamaların ortaya çıkarılması için kullanılan soruların hazırlanmasında literatürden elde edilen *sosyal uyum ve sosyal içirme göstergelerinden* yararlanılmıştır. Suriyelilerle yapılan görüşmeler literatürden yararlanarak oluşturulan kavramsal harita ışığında oluşturulmuştur. Bu kapsamda uyumun sağlanabilmesi için yapısal düzeyde; eğitim, sağlık, istihdam, barınma gibi birincil aşama hizmetlere erişimin yanı sıra, aslında tam anlamıyla sivil hak sahipliği olan “vatandaş” olma halleri (yasal uyum) sosyal bağların ve paylaşımın (etkileşime dayalı uyum) kurulmasıyla mümkün olmaktadır. Ayrıca kentin fiziksel ve kültürel yapısı ve mültecilerin bu yapıyla kurdukları ilişki temel uyum alanlarından bir diğerini oluşturmaktadır. Uyumun sağlanmasında dil yeterliliği sürekli olarak merkezde yer almakla birlikte, kültürel bilgi yeterliliği de hem mülteciler hem de yerel halkı ilgilendirmesi ve iki tarafa ait bilgileri içermesi bakımından önemlidir. Güvenlik ve istikrar da başarılı bir uyumun sağlanabilmesi için mültecilerin ve yerel halkın huzur içinde bir arada yaşayabilmesi ve kendilerini evlerinde hissedebilmeleri açısından merkezde yer almaktadır.

Çalışma “Yerelde çalışma yürüten aktörlerin göçmen ve mülteci kapsayıcılığı” ve “Suriyelilerin sosyal uyumları” başlıkları altında kapsayıcılık ve sosyal uyum ana temaları ile incelenmiştir. Yerelde çalışma yürüten aktörlerin göçmen ve mülteci kapsayıcılığının ortaya çıkarılması için öncelikle araştırmaya dahil olan kurumların Suriyelilere bakış açıları ve kalıcılık/gidicilik zeminindeki görüşleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Yerelde çalışma yürüten aktörlerin Suriyelilere bakış açılarının belli noktalarda farklılaştığı anlaşılmıştır. Uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının daha çok hak temelli bir politika izlediği görülmekle birlikte, belediyelerin hemşeri hukukuna bağlı kalarak uygulamaya çalıştıkları hak temelli politikalarının önünde siyasetin çok büyük yönlendirici ve kısıtlayıcı bir etmen olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte mahalle yönetiminden sorumlu olan muhtarların her ne kadar toplumsal çatışmaların önüne geçmek için kullandıkları dile önem verme ve dengeyi sağlamaya çalıştıkları gözlemlense de çoğunluk yerel halka benzer tepkiler göstermekte ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünmektedir.

İkinci olarak yerel aktörlerin Suriyelilere verdikleri hizmetler ortaya çıkarılmıştır. Zeytinburnu Belediyesi ve İBB’nin göç ve göçmenlere dair özel bir birimi bulunmakta

ve göçmenlere verilen hizmetler bu birimler üzerinden koordine edilmektedir. Zeytinburnu Belediyesi'nde Kente Uyum Birimi hizmetleri dışında Suriyelilerin Bilgi Evleri, Gençlik Merkezi, Çözüm Merkezi, nikah işlemleri, ruhsatlandırma, ilaçlama, erzak desteği gibi hizmetlerinden de yararlandığı görülmektedir. Suriyelilerin bu hizmetlere erişim için başta çoğunlukla AKDEM Kente Uyum Birimi'ni bir kısmının ise Çözüm Merkezi'ni arayıp direkt taleplerini ilettikleri görülmüştür. İBB Göç Birimi'nin ise daha çok göçmen kapsayıcılığı konusunda kapasite geliştirme çalışmaları yaptığı, yerelde koordinasyon, sosyal uyum ve veri alanlarında da stratejik öncelikler geliştirdiği görülmektedir. Suriyelilerin hizmetlere erişiminin sahada göçmenlerle direkt temas halinde olan; Enstitü İstanbul İSMEK, Mahalle Evleri, Kadın Dayanışma Evi, Yuvamız İstanbul Kreşleri, İSADEM ve Bölgesel İstihdam Ofisleri üzerinden gerçekleştiği görülmüştür. Göç Birimi'nin bu yapılarda ve İBB'nin ilgili diğer birimlerinde göçmen kapsayıcılığını arttırdığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının hizmetleri ise daha çok koruma alanında psikolojik ve hukuki destek ile danışmanlık ve yönlendirme; sosyal uyum çalışmaları, mesleki eğitimler ve Türkçe dil kursları üzerinden ilerlemektedir. Uluslararası kuruluşlar belediye ve sivil toplum kuruluşlarını finansal anlamda desteklemekte ve hizmetlerin çoğu zaman göçmen ve mültecilere de sunulması noktasında yol açıcı olmaktadır. Muhtarlıkların ise mahallede göçmen ve mültecilere yönelik yerleşim (ikamet) yeri belgesi vermek gibi çok sınırlı bir hizmeti bulunmaktadır. Bazı muhtarlıkların ihtiyaç sahibi göçmen ve mültecileri ilgili kurumlara yönlendirdiği de görülmektedir.

Özellikle belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve mültecilere yönelik hizmetleri gerçekleştirmek için çoğunlukla uluslararası kuruluşlardan mali destek aldığı ve proje bazlı çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. Zeytinburnu Belediyesi'nin uluslararası kuruluş, STK ve üniversitelerle çok yoğun bir iş birliği halinde olduğu, hatta ilgili sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve mültecilerle ilgili faaliyetleri AKDEM'de gerçekleştirdiği görülmektedir. Proje bazlı çalışmalarda sivil toplum kuruluşlarının göçmen ve mültecilere AKDEM üzerinden ulaştığı görülmektedir. İBB Göç Birimi de aynı şekilde birçok uluslararası kuruluş, STK ve üniversite ile iş birliği içerisinde. Zeytinburnu Belediyesi'nin sahadaki paydaşlarla bilgi alışverişi sağlamak adına aylık toplantılar yaptığı görülmekte İBB'nin ise düzenli toplantılar

gerçekleştirdiği, fikir ve bilgi alışverişinde bulunduğu çeşitli uzmanlıkları bulunan Göç Danışma Kurulu olduğu görülmektedir. Görüşme gerçekleştirilen sivil toplum kuruluşlarının daha çok AKDEM ile iş birliği halinde olduğu fakat sahada güçlü bir temsiliyeti olan Afgan dernekleri ile de ortaklaştıkları ve faaliyetlerini bu dernekler üzerinden yürüttükleri görülmektedir. Muhtarlıkların ise en çok Göç İdaresi ile göç alanında iş birliği yaptığı ve düzenli toplantılara katılım sağladıkları görülmüştür.

Yerel aktörlerin sosyal uyum anlayışları ele alındığında; Zeytinburnu Belediyesi'nin ve mahalle muhtarlarının uyumu tek taraflı bir süreç olarak ele alındığı benzerliklerin hâkim olduğu görülse de Belediyenin muhtarlıklara göre daha esnek bir çizgide olduğu, mülteciler ve yerel halk arasında ortak paydaların da oluşturulması gerektiği hususu ön plandadır. Ayrıca uluslararası kuruluşların ve İBB'nin uyumu çift taraflı bir süreç olarak benimsediği görülmekle birlikte STK'ların uyuma daha işlevsel bir rol attığı ve uyumun göçmen ve mülteci toplulukların güçlendirilmesi ile ancak mümkün olabileceği fikrini benimsedikleri görülmektedir.

Yerel aktörlerin karşılaştığı sorunlara bakıldığında; belediyelerle ilgili temel sorunun karar vericiler ve uygulayıcılar arasında göçe ve mültecilere yaklaşım farkı olduğu ve göçmen ve mülteciler konusunda söylemlerin ve uygulamaların tam anlamıyla uyuşmaması olarak görülmektedir. Ayrıca belediyeler seçim döneminin yaklaşmasıyla birlikte göç ve mülteci alanındaki çalışmalarda görünür olmamayı tercih etmiş, hali hazırda devam eden faaliyetlerin büyük bir kısmını kısma yoluna gitmişlerdir. Pandemi döneminin başından beri Suriyelilerle birebir çalışmaları mümkün olduğunca azaltan belediyeler, seçim döneminin yaklaşması ile önceden yüz yüze gerçekleştirdikleri çalışmaları uzaktan destek vermeye devam etmiştir. Çalışmaların bu şekilde kısılması yerel halk ve mülteciler arasındaki toplumsal çatışmanın artmasına engel olmak ile de ilişkilendirilmiştir. Belediyelerin göçmen ve mültecilere hizmet vermesindeki en büyük engeller bütçe, mevzuattaki belirsizlik, veri eksikliği ve politik sebepler olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası kuruluşların ise en büyük sorunlarından biri belediye ve diğer kamu kurumlarıyla kurdukları ilişkilerde bürokrasinin ön planda tutulması ve çoğu zaman işleyememesidir.

Zeytinburnu'nda Suriyelilerin sosyal uyumlarının irdelenmesi amacıyla 19 kadın 6 erkek mülteci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. 18-56 yaşları arasında olan katılımcılar

2012-2016 yılları arasında Türkiye'ye giriş yapmış ve Zeytinburnu ilçesinde kalış süreleri 5 ile 10 sene aralığındadır. Kadınlardan 12 kişi aktif olarak çalışma yürütmekte ve bu çalışma biçimi kayıt dışı olmakla birlikte ev içi yoğun emek ve mesai gerektiren parça başı iş olmaktadır. Bir kısmı yine tekstil alanında çalışırken Suriye'de iken öğretmen olarak çalışan 5 kadından sadece 1'i burada mesleğini sürdürmektedir. 6 erkeğin tamamı Zeytinburnu'nda çalışmaktadır. Çalışma alanları daha çok tekstil ve imalat sektörü üzerine olan erkek katılımcıların 2'si market işletmektedir. Katılımcılardan 4'ü bekar, diğerleri evlidir ve hepsi aile ile yaşamaktadır. Ortalama 4 çocuğa sahip olan katılımcılardan 5'i üniversite mezunudur. Üniversite mezunu olanların tamamı kadındır. Katılımcıların 9'u lise, 6'sı ortaokul ve 5'i ilkokul mezunudur.

Katılımcıların sosyal uyumlarının irdelenmesi amacıyla öncelikle Zeytinburnu'na göç etme nedenleri ele alınmıştır. Zeytinburnu'na gelme nedenleri olarak daha önce göç eden akraba ve arkadaşların varlığı ve buradaki iş imkanları yer almaktadır. Ayrıca Zeytinburnu ilçesine diğer bir yerleşme nedeni olarak buradaki ev kiralарının geldikleri senelerde görece daha uygun olduğunu ve burada hiç tanıdığı veya akrabası olmayan katılımcıların da Suriye'de iken buradaki iş koşullarının bilinirliğinden dolayı geldiklerini ortaya çıkmıştır.

İkinci olarak katılımcıların yerelde hizmetlere erişim, dahil edilme ve yerel aktörlerle kurdukları sosyal bağlantılar ele alınmıştır. Katılımcıların en çok Zeytinburnu Belediyesi AKDEM iletişim ve etkileşimde olduğu görülmüştür. Katılımcılar özelinde alınan desteklere bakıldığında belediye özelinde erzak desteğinin, kamu özelinde ise nakdi desteğin yoğunlukta olduğu görülmekte, sivil toplum kuruluşlarından ise daha çok sosyal uyum çalışmalarından yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Buradaki durum her ne kadar belediye ve kamu kurumlarının insani yardımdan sosyal uyum politikalarına geçmekte bir direnç gösterdiğini işaret etse de özellikle Zeytinburnu Belediyesi'nin barındırdığı hizmetler ve bazı hizmetlerden Suriyelilerin de yararlanabilmesi bu yöndeki gelişmeler olarak görülmektedir. Katılımcılar özelinde ise hizmetlerden en çok yararlanan kişilerin kalış süreleri ve ihtiyaç durumları ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınların erkeklere göre hizmetlerden daha çok yararlandığı ve kurumlarla daha aktif bir ilişkide oldukları ortaya çıkmıştır. Kadınların erkeklere

göre daha az Türkçe konuşma becerisine sahip olduğu görünse de erkeklere göre yerel aktörlerle daha kolay ilişki kurabildikleri anlaşılmaktadır. Üniversite mezunu olan kadınların yerel aktörlerin özellikle sosyal uyum aktivitelerine daha çok katıldığı gözlenmektedir. Yaşı daha genç olan katılımcılar kütüphane, gençlik merkezi, bilgi evlerini aktif bir şekilde kullanmaktadır.

Suriyelilerin yasal uyumlarına bakıldığında; statülerinden dolayı sahip oldukları haklardan resmi olarak yararlanabildikleri fakat statünün geçicilik barındırması toplumdaki misafirlik algısı ile birleşince yasal uyumun tamamıyla sağlanamadığı görülmektedir. Özellikle geçicilik ve misafirlik söylemlerinin toplumsal yaşamdaki yansımaları çoğu zaman ayrımcılık ve dışlanma şeklinde ortaya çıkmakta uyum çabası güvensiz bir zeminde ilerlemektedir.

Yapısal uyum kapsamında Suriyelilerin çalışma hayatı incelendiğinde; Zeytinburnu'nda kendi iş yerlerini işletenler dışındaki katılımcıların daha çok kayıt dışı çalışmak zorunda kaldıkları, özellikle lise ve üniversite çağındaki çocukların maddi nedenlerden dolayı çalışmak zorunda kalarak eğitim hayatlarına devam edemedikleri, yerel halkla eşit derecede ücretlendirilmediklerini, özellikle kadınların toplumsal cinsiyet normları ve mesleki denklik sebebiyle kendi işlerini yapamadıkları, ev içi ve yoğun aile emeği gerektiren işlerde düşük ücretlere çalıştıkları ortaya çıkmıştır. İş süreçlerine dahil olan ve yaşı daha genç katılımcıların iletişim ve dil konusunda nispeten daha iyi oldukları, yaşı daha büyük olan katılımcıların ise Suriyeli işverenle çalışmayı tercih ettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca iş süreçlerine dahil olmak için kadın katılımcıların STK'lar aracılığı ile mesleki eğitim aldıkları fakat daha sonraki süreçte çocuklarının bakım ihtiyacını karşılamak zorunda olmak, iş imkanlarının olmaması ve kurumların süreci aktif olarak takip etmemesi gibi nedenlerden dolayı çalışamadıkları ortaya çıkmıştır.

Barınma hayatı ele alındığında; mültecilerin yaşadığı evlerin büyük çoğunluğu fiziki olarak kötü durumdadır. Mülk sahipleri ancak normal barınma ihtiyacını karşılamaya yetersiz olan 'ev'leri yüksek fiyatlara mültecilere kiraya vermektedir. Bu evlerin fiziki yetersizliği, ısınma ve sıcak su sorunları, hijyen sorunu vb. durumlar çocukları ve en çok da kadınları zorlamaktadır. Ev sahiplerinin kontrat yapmamakta ısrarcı olması, ev kiralarını keyfi bir şekilde arttırması, istediği zaman Suriyelileri evden çıkarabilmesi

çok kısa zaman aralıkları içerisinde mültecilerin aynı ilçe içerisinde birçok kere ev değiştirmelerine neden olmuştur. Bu durum güvencesizliğin yanı sıra zaten çok zor gelişen komşuluk ilişkilerinin tekraren kopmasına ve yaşanan ayrımcılık hallerinin artmasına neden olmaktadır.

Evli ve çocuklu olan katılımcıların neredeyse tamamı en az bir çocuğunu okula göndermektedir. Özellikle ortaokul ve lise çağındaki çocukların kayıt yaptırabileceği okulların eve yakınlıktan ziyade puanlama sırasına göre belirlenmesi, birçok katılımcının okul ve ev arasındaki mesafeyi ve güvenliğe bağlı endişeleri gerekçe göstererek çocuklarının okul kaydını yapmamalarına neden olmaktadır. Mevcut eğitim sisteminin kolaylaştırıcı seçenekler sunmaması, maddi yetersizlik, ailenin dışarıyı tehlikeli ve güvensiz bulması, ergenlik çağındaki kız çocuğunun denetlenmesi gerektiği gibi yaklaşımlar nedeniyle özellikle kız çocukları eğitime devam etme konusunda daha dezavantajlı durumda olmaktadır.

Katılımcıların Zeytinburnu'nda hizmetlere erişimde en az sorun yaşadığı alan sağlık alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Buradaki hastaneler, sağlık ocakları ve göçmen sağlığı merkezinden yararlanan katılımcıların genel olarak aldıkları hizmetten ve sağlık çalışanlarının tavırlarından memnun kaldıkları anlaşılmıştır.

Katılımcıların yerel halk ile asgari düzeyde iletişim kurdukları, bu iletişimin komşularla selamlaşmadan öteye gidemediği tespit edilmiştir. Yerel halkla iletişimin önündeki en büyük engelin dil bariyeri olduğu ve dil konusunda en dezavantajlı grubun Suriyeli Arap kadınlar olduğu ortaya çıkmıştır. Gerek kapalı aile ve yaşam tarzı, gerekse de dil bilmemekten kaynaklı durumları nedeniyle çoğu zaman ev ve mahalle sınırları içerisinde sınırlı bir hayat sürmektedirler. Suriyelilerin gündelik yaşam pratiklerinde alenen dışlanmaya maruz kalmak istemediklerinden dolayı bir arada bulunmak istemedikleri tespit edilmiştir. Sosyal medyada Suriyelilere yönelik nefret söylemi içeren ırkçı paylaşımlar ve birtakım siyasilerin ayrımcı söylemlerinden dolayı, daha önce kendi aralarında küçük gruplaşmalar şeklinde bir araya gelen mülteciler, şimdilerde kendilerini korumak adına çok fazla görüşmemeği tercih etmektedir. Suriyelilerin yerel halkla kurdukları ilişkinin yani sosyal köprülerinin zayıf, sosyal bağları ve bağlantılarının ise görece daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların kültürel uyumuna bakıldığında; sosyal ve kültürel farklılıklar sebebiyle yerel halktan ayrıştıkları ve Suriye’de iken gerçekleştirdikleri birçok adet ve geleneklerini burada gerçekleştiremedikleri ortaya çıkmıştır. Yerel halkın yabancı bir kültürle ortaklaşmak veya uyum sağlamak konusunda esnek olmadıklarını dolayısıyla katılımcıların dışlanmaya maruz kalmamak için yerel halkın kabul ettiği kültüre göre davranmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Katılımcıların en çok dışlandıkları konuların sosyal ve kültürel alanda olduğu görülmektedir

Buna göre katılımcıların en çok Beşelsiz, Telsiz, Çırpıcı, Yeşiltepe ve Sümer Mahallelerine taşındıkları ve daha çok mahalle içerisinde yer değiştirdikleri veya yakın mahalleye taşındıkları görülmektedir. Suriyelilerin belirli alanlarda kümelenmesi ve burada kurdukları ilişkiden uzaklaşmak istememeleri bu durumun nedenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca buradaki kiraların görece daha uygun olması ve iş koşullarının mevcudiyeti Suriyelilerin kısıtlı mekânsal değişiminin diğer bir nedeni olarak görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun, özellikle de kadınların, ihtiyaç duymadıkça evlerinden dışarı çıkmadıkları, erkeklerin ise daha çok iş amacıyla dışarı çıktıkları görülmektedir. Kadın katılımcıların daha çok pazar ve market alışverişi için ihtiyaç amaçlı dışarı çıktıkları bazı zamanlarda ise çocuklarını parka, okula götürmek amacıyla veya AKDEM’e gitmek için dışarı çıktıkları görülmektedir. Görece ekonomik durumları daha iyi olan katılımcıların ise evdeki erkek figürü takiben ayda bir ya da iki kere Zeytinburnu dışına çıktıkları anlaşılmıştır. Katılımcıların daha önceki zamanlarda buradaki parkları ve sahili daha aktif olarak kullandıkları fakat geri gönderilme ile ilgili söylemler arttığından beri daha az dışarı çıktıkları, kavgaya ve saldırılara maruz kalmamak için çıkmamayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların sosyal uyum süreçlerindeki mevcut uyum durumlarına dair sonuç Şekil 7.1’de ifade edilmiştir.

Katılımcıların bir kısmı uyumu çift taraflı bir süreç olarak tanımlayan ifadeler kullanırken büyük çoğunluğu göç edilen ülkedeki hâkim yapıya uyum sağlamak şeklinde ifade etmekte ve kendilerini misafir olarak görmektedirler. Katılımcıların Türkiye’de uyum sağlamlarının önünde gördüğü en büyük engeller Türkçe konuşabilme becerisinin az olması başta olmak üzere; ülkelerine geri gönderilme

kaygısı, geçicilik ve misafirlik algısı, yaşanan ayrımcılık, dışlanma ve mültecilere yönelik mevcut önyargı, sosyal medyadaki nefret söylemi, eğitim, cinsiyet, yaş, maddi durum gibi etmenler olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda başarılı bir sosyal uyum ilişkisinin kurulamamış olmasında hem mültecilerden hem de yerel halktan kaynaklı engeller olduğu görülmektedir.

Şekil 7.1: Zeytinburnu ilçesinde Suriyelilerin uyum durumu.

Katılımcıların %76'sı Türkiye'de kalmak istediklerini geri kalanların yarısının Avrupa'ya gitme, diğer yarısının ise Suriye yönetiminin düzelmesi ve yaşanabilir koşulların oluşması durumunda Suriye'ye dönme planlarının olduğu görülmektedir. Suriyelilerin Türkiye'de kalmak isteme nedenleri arasında anavatana kültürel yakınlık, Türkiye'ye uyum sağlayan çocuklarının geleceklerini düşünme, Türkiye'de

hayatlarını kurmuş olmak, Suriye’de dönebilecekleri yönetsel ve altyapısal koşulların olmayışı ve güvenlik gibi süreçler öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Zeytinburnu ilçesinde göç alanında çalışma yürüten yerel aktörlerden Zeytinburnu Belediyesi’nin ön planda olduğu görölmekte, kamu kurumlarının taşra teşkilatları ve bazı sivil toplum kuruluşlarının sahada etkili olduğu ve Suriyelileri kısmen de olsa kapsayan çalışmalar yürüttükleri anlaşılmaktadır. Uluslararası kuruluşlar ise yerel aktörlerin çalışmalarının gerçekleştirilmesi hususunda kaynak sağlamak açısından önemli olmaktadır. Fakat benzer çalışmalar yürütmelerine rağmen İBB ve Zeytinburnu Belediyesi arasında herhangi bir koordinasyon yürütölmemekte, büyükşehir ile merkezi idare arasında da benzer bir iletişimsizliğin mevcut olduğu görölmektedir. Ayrıca belediyeler politik sebepler ve mevzuattaki belirsizliklerden dolayı mültecilere yönelik gerçekleştirdikleri her çalışmada çekinceli davranmaktadır. Özellikle sosyal uyum alanındaki faaliyetlerin proje bazlı ilerletilmesi ve uzun erimli olmaması yerelde göç çalışmalarında sürdürülebilirlik sorununun varlığına dikkat çekmektedir. Çalışmaların önemli bir kısmının proje bazlı olması hizmetlerden alınan verimi azaltmaktadır. STK’ların da proje bazlı çalışması ve proje bitince alandan kısmen çekilmesi mülteciler özelinde belirsizlik ve umutsuzluk yaratmakta hizmetten tamamıyla verim almanın önünde engel oluşturmaktadır.

Suriyelilerin kentsel hizmetlere erişimde en çok barınma, eğitim ve istihdam alanında sorun yaşadığı ve bu alanlar dahil en fazla kültürel ve sosyal hayatta dışlanmaya maruz kaldıkları görölmektedir. Suriyeli kadınların Türkçe dil becerilerinin Suriyeli erkek mültecilere göre çok daha az olduğu fakat kadınların kentteki hizmetlere erişim ve hizmetlerden yararlanma konusunda daha etkin olduğu görölmektedir. Görece daha genç ve eğitim seviyeleri daha yüksek olan mültecilerin kentsel hizmetlerden yararlanma konusunda daha aktif olduğu görölmekle birlikte bu durum ihtiyaç durumuna bağlı olarak artabilmektedir. Sosyal uyumun sağlanmasındaki en büyük engellerin ise dil bilmeme, yerel halk tarafından maruz kalınan ayrımcılık/dışlanma ve mevcut geçicilik algısı olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak temel uyum alanları ve uyumun önündeki engeller Şekil 7.2’de verilmiştir.

Temel Uyum Alanları		Engeller
Yasal Uyum	Geçicilik ve Misafirlik	Statünün geçicilik barındırması toplumdaki misafirlik algısı.
Yapısal Uyum	Çalışma	Kayıt dışı çalışma, ev içi yoğun aile emeği, düşük ücret, Türk işverenle çalışmama.
	Barınma	Evlerin fiziken kötü durumda olması, yüksek kira fiyatları, mülk sahiplerinin kontrat yapmamakta ısrarcı olması, Suriyelilerin keyfi bir şekilde evden çıkarılması, komşuluk ilişkisinin kurulamaması, ayrımcılık ve dışlanmanın artması.
	Eğitim	Mevcut eğitim sisteminin kolaylaştırıcı seçenekler sunmaması, maddi yetersizlik, ailenin dışarıyı tehlikeli ve güvensiz bulması
	Sağlık	-
Etkileşime Dayalı Uyum	Sosyal Bağlar	-
	Sosyal Köprüler	Türklerin yoğun olduğu sosyal ortamlara katılım, Türklerle arkadaşlık yapma ya da komşuluk ilişkileri oldukça sınırlıdır. Dil önemli etkindir.
	Sosyal Bağlantılar	Belediye, kamu kurumları ve STK'larla kurulan ilişkiler ihtiyaca ve erişime bağlı olarak artmaktadır. Dil ve güven önemli etkindir.
Kültürel ve Mekânsal Uyum	Etnik Aidiyet	-
	Dini Aidiyet	-
	Kültürel Aidiyet	Her ne kadar etnik ve dini bir aidiyet sağlansa da gelenek ve göreneklerle birlikte kültürel yaşantı farklılıkları yükündür.
	Sosyal Aidiyet	Yerel halkla sosyal etkileşimin neredeyse hiç olmaması.
	Mekânsal Aidiyet	Sokakta, caddede, mahallede, parkta sosyal dışlanmanın hâkim olması.
Kolaylaştırıcılar		Engeller
Dil Bilgisi		Dil kurslarının yetersiz olması ve ihtiyacı karşılamaması, takip edilmemesi, toplumsal cinsiyet normları.
Kültür Bilgisi		Sosyal etkileşim eksikliği ve dil bariyeri.
Güvenlik ve İstikrar		Statülerinin geçiciliği, yereldeki hizmetlerin uzun erimli olmaması, maruz kalınan sosyal dışlanma ve ayrımcılık.

Şekil 7. 2: Temel uyum alanlarındaki engeller (rengin koyuluğu engellerin yoğunluğu ile orantılıdır).

Temel uyum alanları önündeki engellerin ortadan kaldırılması veya asgari düzeye indirilmesi konusunda yerel aktörlerin ve kapsayıcı çalışmalarının çok önemli bir rolde olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan ele alındığında yerel aktörler tarafından özellikle, göçmen ve mültecilerin yardımlara bağımlı kalmadan sosyo-ekonomik olarak güçlenmeleri için gerekli destek mekanizmalarının oluşturulması amacıyla; Türkçe dil

eğitimi, Türkçe pratik kursları, mesleki eğitimler, istihdam edilebilirliğin artırılması için kariyer danışmanlığı, girişimciliğin desteklenmesi ve bununla birlikte ruhsatlandırma süreçleri için mentorluk sağlanması gibi çalışmaların geliştirilmesi, göçmen ve mültecilere yönelik hizmetlerin yalnızca temel ihtiyaçlar ve sosyal hizmetler bağlamında değil, spordan kültüre tüm kentsel hizmetlerin hemşerilik temelinde ele alınarak kapsayıcı hale getirilmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Kentsel hizmetlere eşit erişimin sağlanabilmesi için gerekli durumlarda çok dilli hizmet sunumu, çok dilli bilgilendirme ve yönlendirme dokümanları hazırlanarak kurum merkezleri, muhtarlıklar, kurum web siteleri ve çeşitli hizmet noktalarında yaygınlaştırılması önemli olmaktadır.

Özellikle uluslararası kuruluşların yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla olan çalışma modelinin dnştrlerek, kurumların hizmet kapasitesini de geliştirmeye yönelik sürdürülebilir programlar geliştirmeleri, proje bazlı ve kısa süreli müdahalelerin önüne geçilmesi amacı açısından önem taşımaktadır.

Göçmen ve mültecilere yönelik kapsayıcı hizmet sunumunun geliştirilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan bilgi ve deneyimi oluşturmak üzere yerel, ulusal ve uluslararası aktörler arasında iş birliklerinin artırılması ve bu konuda yerel düzeyde koordinasyonun sağlanması ortaya çıkan önemli noktalardan biridir. İBB'nin yerel düzeyde STK ve ilçe belediyeleri ile sosyal uyum ve birlikte yaşam temelinde koordinasyon rolü üstlenerek konunun mekânsal, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak ele alınmasının sağlanması ve birlikte yaşam ve üretim meknlarının üretilmesi yerel halk ve Suriyeliler arasındaki etkileşimin artırılması açısından önemli olacaktır.

Saha araştırmasında en çok ortaya çıkan sosyal dışlanma, ayrımcılık, nefret söylemi konularında sivil toplum kuruluşları, muhtarlıklar ve belediyelerin ortak hareket ederek yerel halkı da dahil edecek şekilde birlikte yaşam ve g konularında farkındalık çalışmaları başlatması, iki tarafın da kültürel ve tarihsel aidiyetlerinin karşılıklı anlaşılmasını sağlamak, doğru bilinen yanlışları gidermek için bir diğer öneri olarak geliştirilmiştir.

Kentlerin dirençliliğini sağlayacak çalışmalara göçmen ve mültecilerin de dahil edilmesi özellikle afetler ve acil durumlar için hayati derecede önemlidir. En önemli sorun alanlarından biri olan barınma ve kiracı hakları ile ilgili yerel aktörlerin yapacağı bilgilendirme çalışmaları çok dilli bir şekilde yaygınlaştırılmalıdır.

Göçmen ve mültecilerin belediye hizmetlerinde gönüllü katılımını artıracak çalışmalar planlanması ve bu yolla hizmet sunan ve hizmet alan kişiler ile nitelikli karşılaşma ve iş birliği alanları oluşturulması, kent konseylerinde göçmen ve mülteci meclislerinin ya da çalışma gruplarının oluşturulmasının teşvik edilerek desteklenmesi ve diğer çalışma gruplarında göçmen/mülteci temsilinin artırılması da kentte göçmenlerin katılım süreçlerine dahil olması anlamında önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N.** (2017). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (Vol. 3). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y.** (2016). *Göç sosyolojisi* (Vol. 1). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Adıgüzel, Y.** (2020). *Göç sosyolojisi* (Vol. 4). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ager, A.; Strang, A.** (2008). *Understanding Integration: A Conceptual Framework*, Journal of Refugee Studies, c.21, s.2 (2008):170.
- Ağca, M.** (2019). *Göç yönetiminin yeni aktörleri olarak yerel yönetimler: İstanbul alan araştırması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ainscow, M.** (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change?. *Journal of educational change*, 6(2), 109-124.
- Akın, Ö.** (2009). Federal Almanya’da kamu yönetimi. İçinde: Ayman, B. G. vd. (Ed.). *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*. Ankara: İmge Kitabevi, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı. s.413- 468.
- Alba, R. ve Nee, V.** (2003). *Remaking the American mainstream: Assimilation and the new immigration*. Cambridge: Harvard University Press.
- Atkinson, R., ve Davoudi, S.** (1999), “Social exclusion and the British planning system”, *Planning Practice&Research*, Sayı: 14, No: 2, s. 225-236.
- Aydın, A.** (2017). Avrupa Birliği’nin uluslararası göç politikaları bağlamında almanya ve almanya’daki mülteciler. *Belgi Dergisi*, 2(14), 538-551.
- Aydın, D. H.** (2021). Sosyal dışlanma sosyal içerme ve vatandaşlığın dönüşümü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 34(156).
- Aygün, B., & Memişoğlu, F.** (2021). Mültecilere yönelik yerel entegrasyon politikalarında çok düzeyli yönetim uygulamaları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (60), 119-143.
- Balaban, U.** (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği’nde sosyal içerme uygulamaları: 2000’li yıllara ilişkin karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.
- Bauman, Z.** (2003). *Modernlik ve müphemlik*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.** (2018). *Kapımızdaki Yabancılar*. (E. Barca, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Beall, J. and I. H. Piron** (2005). DFID Social exclusion review. The London School of Economics and Political Science.
- Bentzin, A.** (2010). *Türk, Türkistan ve Özbek kimlikleri arasında: İstanbul'daki Özbek göçmenler*. (M. Çomak-Özbatır, Çev.). içinde Türkiye'ye Uluslararası Göç. Push, B. ve Wilkoszewski, T. (eds.) Kitap yayınevi. s. 281-296.
- Berlin Belediyesi** (2018). *Mültecilerin Entegrasyonu ve Katılımı için Genel Konsept*. Berlin: Berlin Belediyesi.
- Berry, J. W.** (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57, 615-631.
- Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı.** (2014). *Kapsayıcı Şehirler*. İstanbul: Aryan Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler** (2017). *BM-Habitat'ın Yeni Kentsel Gündemi (UN-Habitat's New Urban Agenda)*. Ankara: United Nations.
- Birleşmiş Milletler** (2019). *BM-Habitat 2020-2023 Stratejik Planı (UN-HABITAT Strategic Plan 2020-2023)*. Ankara: United Nations.
- Brettell, C. B., & Hollifield, J. F.** (2022). *Migration theory: Talking across disciplines*. London: Routledge.
- Can, Ö.** (2019). *Change or continuity? A comparative study of the immigrant integration models of Turkey and Germany after the Syrian crisis*. (Doctoral dissertation). Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Castles, S., Miller, M. J., Bal, B. U., & Akbulut, İ.** (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Charles, T.** (2010). *Tanınma politikası*. (Y. Salman, Çev.). Çokkültürcülük ve Tanınma Politikası, Ed: Amy Gutman. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- COM** (2005). Commission Of The European Communities - *A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third Country Nationals in the European Union*, 389 Final Report, Brussels.
- Commission of The European Communities.** (2005). *Communication from The Commission to The Council, The European Parliament, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions. Working together, working better: A new framework for the open coordination of social protection and inclusion policies in the European Union*. Brüksel.
- Coşkun, S. ve Tireli, M.** (2008). *Avrupa Birliğinde yoksullukla mücadele stratejileri ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çiçekli, B.** (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Çiçekli, B.** (2013). *Açıklamalı göç ve iltica hukuku terimleri sözlüğü*. Basım yeri belirtilmemiştir.

- De Haan, A.** (2000). Social exclusion: Enriching the understanding of deprivation. *Studies in social and political thought*, 2(2), 22-40.
- Dekker, R., Emilsson, H., Krieger, B., & Scholten, P.** (2015). A local dimension of integration policies? a comparative study of Berlin, Malmö, and Rotterdam. *International Migration Review*, 49(3), 633–658. doi:10.1111/imre.12133.
- Destatis.** (2022). Federal Statistical Office of Germany, various indexes, https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html
- DUDE (Department of Urban Development and the Environment)** (2014). *Green, inclusive, growing city by the water. Perspectives on urban development in Hamburg*. Hamburg.
- EMN.** (2020) European Migration Network, https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/european-migration-network-emn_en
- Erder, S.** (2006). *Refah toplumunda getto* (Vol. 4). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Erder, S.** (2014). Balkan göçmenleri ve değişen uygulamalar: iskân kurumunun dostları. A. İçduygu, S. Erder ve Ö.F. Gençkaya. *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere, MireKoç Raporları*, 138-173.
- Erdoğan, M. M.** (2017). “Kopuş”tan “uyum”a kent mültecileri Suriyeliler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği
- Erdoğan, M. M.** (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M.** (2020). Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi: SB 2019. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, Z.** (2021). Alman sığınma sisteminde açık kapıdan entegrasyon siyasetine geçiş ve tolerans politikası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (Özel Sayı), 65-86.
- Ergüven, N. S., & Özturanlı, B.** (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062. doi:10.1501/Hukfak_0000001733
- Erkut, G., Yanar, B.** (2020). Belediyelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları: İstanbul Örneği. *Şehir ve Medeniyet Dergisi* Journal of City and Civilization ISSN: 1308-8386 <http://www.sehircivemedenyetdergisi.org>
- Esping-Andersen, G.** (2006). Toplumsal riskler ve refah devletleri. İçinde Buğra, A. ve Keyder, Ç. (Der), *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 33-54.
- European Commission.** (2005). *A Common Agenda for Integration-Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union*. Brüksel: European Commission.

- European Commission.** (2020). *Action plan on integration and inclusion 2021-2027*. European Commission.
- European Migration Network (EMN).** (2020). *Annual Report on Migration and Asylum (2019)*. European Migration Network (EMN).
- Faist, T.** (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar (A.Z. Gündoğan ve C. Nacar Çev.)*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Federal Office for Migration and Refugees.** (2015). Migration, integration, asylum: Political developments in Germany 2014. European Migration Network. https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/EMN/Politikberichte/emnpolitikbericht-2014-germany.pdf?__blob=publicationFile&v=6
- Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)** (2016). *The federal office and its tasks centre of excellence for asylum, migration and integration*. Germany: Federal Office for Migration and Refugees (BAMF).
- Fredlund-Blomst S.** (2014). Assessing Immigrant Integration in Sweden after the May 2013 Riots, <http://www.migrationpolicy.org/article/assessing-immigrant-integration-sweden-after-may-2013-riots>
- Germany tones down welcoming message for Syrian refugees.** (2015). Alındığı tarih: Nisan 15, 2022, <https://www.reuters.com/article/uk-europe-migrants-germany-syrians-idUKKCN0SZ2I82015111>
- Gesley, J.** (2017). Germany: The development of migration and citizenship law in postwar Germany. Law Library of Congress, Global Legal Research Center.
- Goodman, Sara W.** (2015). Conceptualizing and measuring citizenship and integration policy: past lessons and new approaches. *Comparative Political Studies* 48(14): 1905- 1941.
- Grabbe, C.** (2018). *Refugee Integration Policy and Public Administration in Cologne*. Freie Universität Berlin.
- Gültaşlı, M., Özden, M. S., Sezgin, E., Çopuroğlu, A., Tuçaltan, G.** (2019). Göç karşısında rezilyans değerlendirmesi yerel yönetimler için el kitabı. Ankara.
- Gündüz, G. S.** (2007). *Sosyal içerme politikalarının uygulanmasında kamu istihdam kurumlarının rolü*. Adres: <https://media.iskur.gov.tr/15615/gokhan-sait-gunduz.pdf>
- Güngör, D.** (2014). İkinci kuşak Avrupalı Türklerde psikolojik entegrasyon ve uyum: çift boyutlu kültürleşme temelinde karşılaştırmalı bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 16.
- Haan, A. D.** (1998). 'SocialExclusion': An alternative concept for the study of deprivation?. *IDS bulletin*, 29(1), 10-19.
- Hamburg Belediyesi** (2017). *WE, THE CITY OF HAMBURG! Participation, intercultural opening and cohesion – 2017 Hamburg integration concept –*. Hamburg.
- Hanewinkel, V., & Oltmer, J.** (2018). Refuge and asylum in Germany. *Bundeszentrale für politische Bildung*.

- Heckmann, F.** (2005). Integration and integration policies: IMISCOE network feasibility study. Bamberg: europäisches forum für migrationsstudien (efms) Institut an der Universität Bamberg.
- Hunger, U., & Kersting, N.** (2019). Coping with the challenges of mass migration: Reception, distribution and integration of refugees in German municipalities since 2015. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 19(3), 407-430.
- İ.B.B Başkanlığı Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü** (2005). “Bugünkü Zeytinburnu”, “Zeytinburnu Stratejik Eylem Planı”. İstanbul, Haziran 2005, s:30.
- IOM.** (2019). *Baseline assessment in Istanbul province analysis report*. Ankara: International Organization for Migration.
- İçduygu, A.** (2000). The politics of international migratory regimes: Transit migration flows in Turkey. *International Social Science Journal*, 52(165), 357-367.
- İçduygu, A.** (2004a). From nation-building to globalization: an account of the past and present in recent urban studies in Turkey. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(4), 941-947.
- İçduygu, A.** (2004b). Demographic mobility and Turkey: Migration experiences and government responses. *Mediterranean Quarterly*, 15(4), 88-99.
- İçduygu, A.** (2010). Türkiye’de uluslararası göçün siyasal arkaplanı: küreselleşen dünyada ulus-devleti inşa etmek ve korumak. İçinde: Pusch, B., Wilkoszewski, T. (Ed.). *Türkiye’ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar*. İstanbul: Kitap Yayınevi. s. 17-40.
- İçduygu, A.** (2014). Bir siyaset ve siyasa alanı olarak uluslararası göç: son yüzyılda dünya ve Türkiye. A. İçduygu, S. Erder ve Ö.F. Gençkaya. *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere, MireKoç Raporları*, 26-76.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö.** (2014). Türkiye’nin uluslararası göç politikaları 1923-2023 ulus devlet oluşumundan ulus ötesi dönüşümlere (TÜBİTAK 1001_106K291, Eylül 2009). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ.** (1999). Cumhuriyet dönemi göç hareketleri: 75 yılda köylerden şehirlere. *İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları*.
- İçduygu, A.** (2015). Syrian refugees in Turkey: The long road ahead. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı.** (2019). *Uyum strateji belgesi ve ulusal eylem planı 2018-2023*. Ankara.
- Jacobi, M.** (2021). *How the political participation of refugees is shaped on the local level: Self-organisation and political opportunities in Cologne* (No. 34/2021). Discussion Paper.
- Kale, B. ve Erdoğan, M.** (2019). The Impact of GCR on Local Governments and Syrian Refugees in Turkey. International Migration.

- Karin, B.** (2013). Understanding Swedish multiculturalism. İçinde: Kivisto, P., Wahlbeck, Ö. (Ed.). *Debating Multiculturalism in the Nordic Welfare States*. Londra: Palgrave. s. 140-169.
- Kaya, İ., & Eren, E. Y.** (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu: Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri. İstanbul: SETA.
- Kirişçi, K.** (2000). Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1-22.
- Kirişçi, K.** (2004). Reconciling refugee protection with combating irregular migration: Turkey and the EU. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 9(2), 5-20.
- Kirişçi, K.** (2007). Turkey: A country of transition from emigration to immigration. *Mediterranean politics*, 12(1), 91-97.
- Koçancı, M. & Yerlikaya, H.** (2018). Bir Sosyal Politika Sabiti Olarak Sosyal İçerme Avrupa Birliği'nin Sosyal İçerme Stratejileri Üzerine Bir İnceleme. İçinde: Namal, M. K. (Ed.). *Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorunlar* Ankara: Gazi Kitabevi. s. 73-104.
- Korkmaz, T.** (2005). *Comparison of Swedish and German immigrant integration policies within the light of the European Union framework* (Master's thesis). Department of Management & Economics Msc in International & European Relations, Linköping University, Sweden.
- Kurekova, L.** (2010). Theories of migration: critical review in the context of the EU East-West flows.
- Kymlicka, W.** (2012). *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E.** (1993). Theories of international migration: a review and appraisal, population and development review, Vol. 19 (3)
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E.** (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi (S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, M. M. Yüceşahin, Çev.). *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Murat, S., & Ersöz, H. Y.** (2005). *Zeytinburnu'nun sosyo-ekonomik ve siyasal yapısı*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Nanette, F.** (2016). *A spectre in Germany: refugees, a 'welcome culture' and an 'integration politics'*. *Journal of Global Ethics*, 12(3), 289-299.
- Nerse, S.** (2010). Kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde Zeytinburnu tekstil işçilerinin geleceği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniver-sitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Riniolo, V.** (2016). Sweden: A country of opportunities and constraints for migrant integration. *Fondazione ISMU. Iniziative e studisullamultieinicita*, 10-11.
- OECD.** (2017). Migrant and Refugee Integration in Stockholm A Scoping Note.

- OECD.** (2018). *Working together for local integration of migrants and refugees in Paris*, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264305861-en>.
- Özbayoğlu, E.** (2005). “Bizans Döneminde Zeytinburnu”, *Surların Öte Yanı Zeytinburnu*. Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, s:12.
- Özservet, Y. Ç.** (2014). Zeytinburnu kentsel mekânında soydaş diasporasının örgütlenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (3), 231-243.
- Park, R.E., Burgess, E.W.** [1921] 1924. *Introduction to the Science of Sociology*. University of Chicago Press, Chicago.
- Parusel B. and Schneider J.** (2018). ‘Reforming the Common European Asylum System: Responsibilitysharing and the harmonisation of asylum outcomes’, *Delmi Report 2017(9)*. Available at: <http://www.delmi.se/en/publications-seminars#!/en/reforming-the-common-european-asylum-system-delmi-policy-brief-20179>
- Penninx, R.** (2004). Integration processes of migrants in the European Union and policies relating to integration. In *Conference on Population Challenges, International Migration and Reproductive Health in Turkey and the European Union: Issues and Policy Implications, held in Istanbul*.
- Ramakrishnan, K. R., & Balgopal, P. R.** (1995). Role of social institutions in a multicultural society. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 22, 11.
- Riniolo, V.** (2016). Sweden: A country of opportunities and constraints for migrant integration. *Paper Ismu*, 1-22.
- Rumbaut, R.** (2015). Assimilation of Immigrants. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2. doi: 10.1016/B978-0-08-097086-8.31109-6.
- Saggar, S., Somerville, W., Ford, R., & Sobolewska, M.** (2012). *The impacts of migration on social cohesion and integration*. London: Final report to the Migration Advisory Committee.
- Saith, R.** (2001). *Social exclusion: the concept and application to developing countries*. Oxford: Queen Elizabeth House.
- Sakız, H.** (2019). Kapsayıcılık paradigması çerçevesinde göçmen bireyler. İçinde Apak, H. ve Sakız, H. (Der). *Türkiye’de Göçmen Kapsayıcılığı Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri*. Ankara: Pegem Akademi Kitabevi Yayınları, s. 1-14.
- Sapancalı, F.** (2005a), *Sosyal dışlanma*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Sapancalı, F.** (2005b). Avrupa Birliği’nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve toplum*, 3(6), 51-105.
- Sapancalı, F.** (2007). Avrupa Birliği’nde sosyal içirme politikaları. *TISK Academy/TISK Akademi*, 2(4).
- Schammann, H., & Kühn, B.** (2017). *Kommunale Flüchtlingspolitik in Deutschland [Municipal refugee policy in Germany]*. Germany: Friedrich-Ebert-Stiftung.

- Scholten, P., & van Ostaijen, M.** (2018). *Between mobility and migration: The multi-level governance of Intra-European Movement*. Springer Nature.
- Sen, A. K.** (1999). *Development as freedom*. Knopf Press. New York.
- Sen, A. K.** (2000). Social exclusion: concept, application and scrutiny. *Social Development Papers*, Cilt: 1
- Sert Şenol, D.** (2018). Uluslararası göç yazınında bütünleyici bir kurama doğru. S. Gülfer İhlamur Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.), *Küreselleşme Çağında Göç*. İstanbul: İletişim Yayınları, s.29-47.
- Silver, H.** (1995). Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of social exclusion. *Social exclusion: Rhetoric, reality, responses*, 57-80.
- Simmel, G.** (2009). *Yabancı, iç. Bireysellik ve Kültür*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Singal, N.** (2005). Mapping the field of inclusive education: A review of the Indian literature. *International journal of inclusive education*, 9(4), 331-350.
- Sirkeci, İ. ve Göktuna Yaylacı, F.** (2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. Filiz Göktuna Y. (der.) içinde, Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler. Londra: Transnational Press London. 15-39.
- Scuzarello, S.** (2010). “Caring Multiculturalism: Local Immigrant Policies and Narratives of Integration in Malmo, Birmingham and Bologna.” PhD diss., Lunds Universitet.
- Sökefeld, M.** (2019). Nations rebound: German politics of deporting Afghans. *International Quarterly for Asian Studies*, 50(1-2), 91-118.
- Tekeli, İ.** (1990). Osmanlı İmparatorluğu’ndan günümüze nüfusun zorunlu yer değiştirmesi ve iskan sorunu. *Toplum ve Bilim*, 50, 49-71.
- Toksöz, G., Erdoğan, S., & Kaşka, S.** (2012). Türkiye’ye düzensiz emek göçü ve göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumları. IOM (International Organization for Migration) Türkiye.
- Topçu, E., & Büyükeş, T.** (2020). Göç bağlamında toplumsal uyum göstergeleri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 23-34.
- Uluslararası Göç Örgütü** (2019). *Baseline assessment in İstanbul province analysis report*. Ankara: International Organization for Migration.
- United Nations.** (1996). *Report of the world summit for social development*. New York: United Nations.
- Zapata-Barrero, R., & Yalaz, E.** (2019). Göç çalışmalarında nitel araştırmalara giden yolu açmak. Zapata-Barrero, R. ve Yalaz, E. (der.) içinde, Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar. İstanbul: Gar Kitaplık, 1-9.

- Zeytinburnu Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.** (t.y.). Erişim: 25.05.2022, https://zeytinburnu.istanbul/wp-content/uploads/2021/09/Zeytinburnu_2020_2024_StratejikPlani.pdf
- Öyen, E.** (1997). The contradictory concepts of social exclusion and social inclusion.
- Url-1**<<https://www.unhcr.org/tr/29009-unhcr-world-leaders-must-act-to-reverse-the-trend-of-soaring-displacement.html>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-2**<<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-3**<<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-4**<<https://www.goc.gov.tr/>>, alındığı tarih 03.05.2022
- Url-5**<<https://igamder.org/TR/igam/igam-kuresel-multeci-mutabakatinin-cevirisini-yayinladi>>, alındığı tarih 05.05.2022.
- Url-6**<<https://www.unhcr.org/tr/15452-unhcrnin-hazirladigi-rapor-daha-yoksul-ulkelerin-zorla-yerlerinden-edilmis-kisilerin-coguna-ev-sahipligi-yaptigini-gosteriyor.html>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-7**<<https://www.goc.gov.tr/>>, alındığı tarih 03.05.2022
- Url-8**<<https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>>, alındığı tarih 10.05.2022.
- Url-9**< <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>>, alındığı tarih 10.05.2022.
- Url-10**<<https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>>, alındığı tarih 11.05.2022.
- Url-11**<<https://www.siviltoplum.gov.tr/>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-12**<<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>>, alındığı tarih 26.05.2022.
- Url-13**<<https://www.unhcr.org/tr/kalici-cozumler>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-14**<<https://www.mipex.eu/key-findings>>, alındığı tarih 10.05.2022.
- Url15**<https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/06/north_rhine_westphalia_2016_en.pdf >, alındığı tarih 25.05.2022.
- Url-16**<<https://www-genesis.destatis.de/>>, alındığı tarih 25.05.2022.
- Url-17**<<https://www.berlin.de/rbmskzl/politik/berlinstrategie-2030/>>, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-18**<<https://www.migrationsverket.se/>> alındığı tarih 10.05.2022.
- Url-19**<<https://worldpopulationreview.com/countries/cities/sweden>>, alındığı tarih 25.05.2022.
- Url-20**<<https://www.mipex.eu/sweden>>, alındığı tarih 25.05.2022.
- Url-21**<https://ec.europa.eu/migrant-integration/integration-practice/solna-model-labour-market-integration_en >, alındığı tarih 03.05.2022.
- Url-22**<<https://zeytinburnu.istanbul/zeytinburnu-kurumsal/stratejik-plan/>>, alındığı tarih 07.05.2022.

Url-23<https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Zeytinburnu_Mahalleler.JPG>, alındığı tarih 17.07.2022.

Url-24<<https://istanbultarihi.ist/7-istanbulun-modernlesme-oykusu>>, alındığı tarih 25.05.2022.

Url-25<<https://tr.wikipedia.org/wiki/Zeytinburnu>>, alındığı tarih 28.05.2022.

Url-26< <https://www.nufusune.com/zeytinburnu-ilce-nufusu-istanbul>>, alındığı tarih 03.05.2022.

Url-27< <https://kirilganlik.istanbul/>>, alındığı tarih 25.05.2022.

Url-28<<https://zeytinburnu.istanbul/zeytinburnu-kurumsal/stratejik-plan/>>, alındığı tarih 07.05.2022.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu. (2004). *T.C. Resmî Gazete*, 25531, 23 Temmuz 2004.

5393 Sayılı Belediye Kanunu. (2005). *T.C. Resmî Gazete*, 25874, 13 Temmuz 2005.

6203 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). *T.C. Resmî Gazete*, 29153, 22 Ekim 2014.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). *T.C. Resmî Gazete*, 28615, 11 Nisan 2013.

EKLER

EK A

Tarih:

Takma ad:

Sosyo-demografik Bilgiler

- Öncelikle sizi tanımak istiyorum. Kendinizden bahsedebilir misiniz?
- Yaşadığınız konut ve semt ile ilgili bilgi verebilir misiniz? (hanede yaşayan kişi sayısı ve kimlerden oluştuğu, hanenin temel ihtiyaçlarını karşılama durumu, konut özellikleri, mahalle özellikleri)
- 1. Yaş:
- 2. Uyruk:
- 3. Doğum yeri/Göçten önce yaşadığı şehir:
- 4. Anadil:
- 5. Eğitim durumu:
- 6. Suriye’de meslek/iş:
- 7. Türkiye’deki meslek/iş:
- 8. Medeni durumu:
- 9. Varsa çocuğunun yaşı, cinsiyeti ve eğitim durumu:
- 10. Zeytinburnu’nda yaşadığı yer:
- 11. Yasal statüsü:
- 12. Hanede yaşayan aile sayısı/ toplam kişi sayısı:
- 13. Hane toplam gelir miktarı:
- 14. Kira ücreti:

GÖÇ SÜREÇLERİ İLE İLGİLİ SORULAR:

- Suriye’den Türkiye’ye göçünüz ne zaman, nasıl başladı?
- Türkiye’den önce göç ettiğiniz başka ülkeler var mı? Türkiye’ye gelmeyi özellikle mi tercih ettiniz yoksa komşu ülke olduğu için mecburen hızlıca buraya mı giriş yaptınız?
- Daha önce Türkiye’ye göç eden akraba ve arkadaşlarınız var mı? Göç etmenize yardımcı oldular mı?
- Suriye’de ailenizden, arkadaşlarınızdan ya da yakın akrabalarınızdan herhangi biri kaldı mı?
- Türkiye sınırından nasıl giriş yaptınız?
- Kamplarda kaldınız mı?
- Neden kamplara başvurmadınız veya neden kamplardan ayrıldınız?
- Göç ettiğinizde direkt Zeytinburnu’na mı geldiniz? Varsa duraklamanız nasıl oldu ve ne kadar sürdü?
- İstanbul ve Zeytinburnu’na geliş tarihiniz nedir?

- Neden bu mahalleyi tercih ettiniz?

SOSYAL UYUMLA İLGİLİ SORULAR

Yapısal Uyum

1. İş süreçlerine dahil olma ve çalışma hayatı

- Suriye’de çalışıyor muydunuz ne işle meşguldünüz? Türkiye’de bulunduğunuz sürede hangi işlerde çalıştınız? Suriye’deki çalışma hayatınızla biraz kıyaslar mısınız?
- Şu an çalıştığınız aktif bir iş var mı varsa nasıl buldunuz? Olumsuz olan iş başvurularınız oldu mu neden olumsuz oldu?
- Türkiye’deki çalışma hayatında yerelde çalışma yürüten dernek, belediye, İŞKUR, muhtarlık vb. kurumlar tarafından sizlere herhangi bir danışmanlık verildi mi? Bu konuda bir destek aldınız mı?
- Herhangi bir mesleki eğitim aldınız mı, evetse nereden?
- Çalışma izniniz var mı?
- Günde kaç saat çalışıyorsunuz? Haftada kaç gün çalışıyorsunuz?
- Sizce yaşamak için yeterince kazanıyor musunuz? Ailenize destek oluyor musunuz? Herhangi bir yatırım yapabiliyor musunuz?
- İşinizden memnun musunuz? İşinizin artıları ve eksileri nelerdir?
- Çalıştığınız yerde aynı işi yaptığınız Türkiyelilerle aynı ücreti alıyor musunuz?

2. Barınma ve ev hayatı

- Zeytinburnu’nda nerede yaşıyorsunuz? İlk geldiğinizde bu evde mi kalıyordunuz?
- Hangi mahallelerde yaşadınız? Şimdi yaşadığınız mahalle nasıl? Özellikle mi burayı tercih ettiniz? Neden?
- Bu mahalleye yerleşme sürecinizi paylaşır mısınız? Bu dönemde herhangi bir sıkıntı yaşadınız mı? Bu sıkıntıların çözümünde belediye, uluslararası kuruluşlar, muhtarlık, dernekler vb. sizlere destek oldu mu?
- Mahallede hemşeriniz/akrabanız var mı? Onlar ne zaman gelmişler? Neden burayı tercih etmişler?
- Türkiyeli arkadaşlarınız veya komşularınız var mı? Onlardan herhangi bir destek aldınız mı?
- Yalnız mı yaşıyorsunuz veya dairenizi eşiniz veya arkadaşlarınız/aile üyelerinizle mi paylaşıyorsunuz?
- Ev ortamınızda herhangi bir sıkıntı yaşadınız mı?
- Eğer evinizi değiştirecek olsanız nerede ve nasıl bir evde oturmak istersiniz?

3. Eğitim

- Eğitim hizmetlerine ulaşmayı denediniz mi?
- Eğitim hizmetlerine erişirken yaşadığınız problemler ne kaynaklı oluyor?
- Siz veya çocuklarınız okuyor mu, okula gitmeyen varsa neden gidemiyor?
- Burada sizin veya çocuklarınızın eğitim süreci, okul kaydı, derslere devam etme, ders desteği, kurs etüt vs. gibi konularda uluslararası organizasyon,

belediye, STK, muhtarlık gibi kurumlardan herhangi bir danışmanlık desteği aldınız mı?

- Suriye’de iken çocuklarınız okula gidiyor muydu?
- Dil eğitiminiz nasıl, hangi dilleri biliyorsunuz?
- Burada belediye, STK, uluslararası kuruluşların vs. açtığı dil kurslarından veya başka kurslardan yararlandınız mı?
- Siz veya çocuklarınız okul ve eğitim hayatı ile ilgili sıkıntılar yaşıyor mu varsa neden?
- Çocuklarınızın eğitimi konusunda ne düşünüyorsunuz devam etmeleri konusunda bir çabanız var mı?

4. Sağlık

- Sağlık hizmetlerine ulaşmayı denediniz mi? Sağlık hizmetlerinden ne şekilde yararlanıyorsunuz, bunun için yerel aktörlerden danışmanlık desteği alıyor musunuz?
- Zeytinburnu’ndaki sağlık hizmetlerinden yararlanabiliyor musunuz?
- Daha çok hastaneleri mi göçmen sağlığı merkezlerini mi tercih ediyorsunuz? Neden?
- Bugüne kadar gittiğiniz sağlık merkezinde işlerinizi halledemediğiniz oldu mu? Neden?
- Sağlık hizmetlerine erişirken yaşadığınız problemler ne kaynaklı oluyor?
- Hangi dilde destek alıyorsunuz?
- Sağlık çalışanlarının tavırlarıyla ilgili herhangi bir sorunla karşılaştınız mı?

5. Koruma, Sosyal Hizmetler ve Sosyal yardım

- Daha önce herhangi bir yerden hiçbir yardım aldınız mı? (Varsa nerelerden ve ne yardımı)
- Psiko-sosyal destek, hukuki destek vb. konularda nerelere başvurursunuz?

6. Kentsel Hizmetlerden yararlanma ve kamusal alan kullanımı

- Zeytinburnu’nda herhangi bir gününüzü anlatır mısınız?
- Zeytinburnu’nda dışarıda vakit geçirir misiniz? Nerelerde? Mahalle dışına hiç çıktınız mı?
- Okulda, parkta, camide veya belediye tesislerinde kötü muamele ile karşılaştınız mı?
- Zeytinburnu’nda hayatınızdan memnun musunuz?
- İstanbul’un farklı yerlerinde bulundunuz mu? İstanbul’da en uzak nereye gittiniz?
- İstanbul’da ya da Zeytinburnu’nda arkadaşlarınızla nerelerde buluşursunuz?
- İstanbul’a bir tanıdığınız, bir arkadaşınız gelse onu nerelere götürürsünüz?
- Şehirde gidemeyeceğinizi düşündüğünüz yerler var mı?
- Şehirden, mahalleden ve komşulardan memnun musunuz?
- Buradaki kamusal hizmetlerden yararlanabiliyor musunuz?
- Belediye merkezlerinden yararlanabiliyor musunuz?
- Boş zamanınız var mı? Tatillerde neler yaparsınız? ne sıklıkla gezmeye, sinemaya, parka vb. gidiyorsunuz?
- Düğün, cenaze, dini etkinlikler vb. için nerelerde toplanıyorsunuz?

7. Etkileşime Dayalı Uyum

- Buradaki mahalle hayatını, komşuluk ilişkilerinizi, mahallenin Suriye'den gelenlere yönelik tutum ve davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Gündelik hayatınızda Türkçe konuşmaya ne derece ihtiyaç duyuyorsunuz?
- İstanbul'da ne kadar Türk arkadaşınız var
- Türk komşularınızla ne sıklıkta görüşüyorsunuz?
- Türkiye'ye ne derece uyum sağladığınızı düşünüyorsunuz?
- Sizce Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlamasında en önemli üç engel nedir?
- Suriyelilerin Türkiye'ye uyum sağlayabilmesi için sizce öncelikli olarak ne gereklidir?
- Türklerle en sık nerelerde etkileşime geçiyorsunuz?
- Zeytinburnu içerisinde en çok hangi kurumla iletişime geçersiniz (Belediye, STK, muhtar, valilik vb.)
- En çok hangi kurumlardan (okul, belediye, polis, valilik, dernek) hizmet alırken dışlandığınızı hissedersiniz?
- Türkiye'de kendinizi ne derece dışlanmış hissediyorsunuz? Nasıl?
- Türkiye'de çocuklarınız için ne derece Türklerle eşit ve mutlu olacakları bir gelecek görüyorsunuz?
- Gelecekte Suriye'ye dönme ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
- Mülk alma imkânınız olsa öncelikle Türkiye'de mi, Suriye'de mi yoksa bir başka ülkede mi almak istersiniz?
- İmkânınız olsa Türkiye yerine başka bir ülkeye göç etmek ister miydiniz? Evet, ise hangisi?
- Türkçe öğrenmek için herhangi bir kursa gittiniz mi?
- Suriye'deki hayat tarzınızı, adetlerinizi, geleneklerinizi (düğün, sünnet vs.)ne ölçüde devam ettirebiliyorsunuz?
- Suriye'deki adetlerinizi Türkiye'de uygulayınca ne ölçüde tepki çekiyorsunuz?
- Türkiye'de en çok neyin özlemini duyuyorsunuz?
- Temel ihtiyaçlarınızı nereden ve ne sıklıkla karşılıyorsunuz?
- Mutfak alışverişinizi nereden yapıyorsunuz?
- Dışarıda yemek yer misiniz? Nerede?
- Türk yemeklerini evde yapar mısınız?
- Burada kendi yemekleriniz için herhangi bir malzeme bulmakta sorun yaşıyor musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Papatya Bostancı

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans:** 2017, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.
- **Erasmus:** Universidad de Politecnica de Madrid, Escuela Tecnica Superior de Arquitectura (Spain)| 01.02.2015- 08.08.2015.

MESLEKİ DENEYİM:

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Göç Birimi / Göç Politikaları Uzmanı/2019-Devam.
- Kadınlarla Dayanışma Vakfı/ Suriyeli Kadınların İşgücüne Katılımının Kolaylaştırılması/ Ağ Koordinatörü/ 2016-2019.
- Hayata Destek Derneği/ Mülteci Destek Programı/ Sosyal Çalışmacı/ 01.09.2016-01.11.2016.

YAYINLAR

Bostancı, Papatya & Durmaz, Ezgi. (2021). Göçle İlgili Planlama ve Kapsayıcı Politikaların Üretilmesinde İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü - İBB Deneyimi. Göç Dergisi. 8. 10.33182/gd.v8i1.772.